

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WOJSKOWY INSTYTUT HISTORYCZNY AKADEMII OBRONY NARODOWEJ 1997–2001

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/5054
05-005054-002-0

69012

WARSZAWA

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
WOJSKOWY INSTYTUT HISTORYCZNY
WOJSKOWE BIURO BADAŃ HISTORYCZNYCH

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 69012
Akademii Obrony Narodowej

WOJSKOWY INSTYTUT HISTORYCZNY AKADEMII OBRONY NARODOWEJ 1997-2001

Redakcja naukowa
Andrzej AJNENKIEL

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Nr
Zbiorów Jawnych - Akad

WARSZAWA 2002

Zespół autorski:

Andrzej Ajnenkiel, Marek Jasiak, Tomasz Kopański, Edward Nalepa, Zbigniew Palski, Tadeusz Panecki, Maciej Szczurowski, Zbigniew Wojciechowski, Janusz Zuziak, Stefan Zwoliński

Redakcja ogólna i koordynacja prac:

Stefan Zwoliński

Redakcja stylistyczna:

Joanna Gierowska

Korekta:

Stefan Zwoliński, Grażyna Majka, Anna Karaś

Skład komputerowy:

Zbigniew Palski

Pisanie komputerowe:

Anna Karaś, Grażyna Majka

Praca dotowana ze środków Komitetu Badań Naukowych

Oprawa
Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy
Al. gen. Chruściela 103,
00-910 Warszawa
tel/fax 68 13 752

SPIS TREŚCI

WSTĘP 2
Andrzej Ajnenkiel

ROZDZIAŁ PIERWSZY
Zbigniew Wojciechowski
ZARYS ROZWOJU I DZIAŁALNOŚCI
WOJSKOWEGO INSTYTUTU HISTORYCZNEGO DO 1997 ROKU 5

ROZDZIAŁ DRUGI
Edward Jan Nalepa
ORGANIZACJA WOJSKOWEGO INSTYTUTU HISTORYCZNEGO
AKADEMII OBRONY NARODOWEJ W LATACH 1997-2001 47

ROZDZIAŁ TRZECI
Janusz Zuziak
RADA NAUKOWA WOJSKOWEGO INSTYTUTU HISTORYCZNEGO
AKADEMII OBRONY NARODOWEJ 57

ROZDZIAŁ CZWARTY
Edward Jan Nalepa, Stefan Zwoliński
DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-BADAWCZA I WYDAWNICZA 116

ROZDZIAŁ PIĄTY
Tadeusz Panecki, Maciej Szczurowski, Janusz Zuziak, Zbigniew Palski
KONTAKTY ZAGRANICZNE I WSPÓŁPRACA Z ZAGRANICZNYMI
OŚRODKAMI NAUKOWYMI 148

ROZDZIAŁ SZÓSTY
Marek Jasiak
DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA 186

BIBLIOGRAFIA PUBLIKACJI PRACOWNIKÓW WIH 214

WSTĘP

prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel

Dzieje Wojskowego Instytutu Historycznego Akademii Obrony Narodowej 1997-2001 z całą pewnością zasługują na uwagę z dwóch co najmniej powodów:

Po pierwsze – okres ten zamyka dzieje tej zasłużonej placówki historycznej WP, która od 1959 roku, biorąc pod uwagę wszystkie elementy oceny, zasłużyła się dobrze wojsku i państwu polskiemu w dziedzinie rozwoju historii wojskowej i kształcenia humanistycznego oficerów WP. Przez ponad 40 lat Instytut nasz pełnił funkcję znaczącej placówki naukowo-badawczej, ale również centralnej instytucji służby historycznej wojska oraz koordynatora badań historyczno-wojskowych w skali kraju – utrzymując ścisłe więzy z wieloma cywilnymi ośrodkami akademickimi, które programowo zajmowały się również historią wojskową. Instytut nasz, jako jeden z nielicznych w tej części Europy po rozpadzie ZSRR, zachował wysoką pozycję we władzach Międzynarodowej Komisji Historii Wojskowej.

Po drugie – stosunki Wojskowego Instytutu Historycznego z Akademią Obrony Narodowej (wcześniej z Akademią Sztabu Generalnego WP) były zawsze bliskie i nacechowane sympatią, chociażby przez fakt wieloletniego przebywania na tym samym terenie. Akademia (jeszcze przed formalnym przyłączeniu WIH), ze względu na swój ogromny potencjał, pełniła przez wiele lat wobec Instytutu różne funkcje pomocniczo-usługowe, pozwalając nam normalnie funkcjonować, bez nadmiernego rozwijania własnej bazy administracyjnej. Toteż

włączenie WIH w 1997 r. do Akademii Obrony Narodowej na prawach Instytutu Akademickiego, aczkolwiek za cenę znacznych cięć personalnych, w rezultacie odsunęło – jak się okazało na okres 4 lat – groźbą rozwiązania, kiedy nie mogliśmy już funkcjonować dalej jako jednostka badawczo-rozwojowa.

Dla kadry Wojskowego Instytutu Historycznego był to jednakże okres niezwykle pracowity i owocny. Mogliśmy bowiem wypełniać te wszystkie dotychczasowe funkcje i zadania, ponadto mogliśmy się sprawdzić w roli organizatora i placówki odpowiedzialnej za prowadzenie zaocznych studiów historycznych na poziomie licencjackim i magisterskim oraz studiów podyplomowych i doktoranckich. Z jakim skutkiem tym nowym zadaniom sprostaliśmy, pokazuje w dużej części niniejsze opracowanie.

Niniejszy temat nie był programowany z odległej perspektywy. To samo życie narzuciło go nie niemal w ostatniej chwili, już po ukazaniu się decyzji ministra obrony narodowej z 18 sierpnia 2001 roku, znoszącej WIH AON z dniem 31 grudnia tego roku oraz po wprowadzeniu nowej struktury AON na rok akademicki 2001/2002. W efekcie tych decyzji tylko część naszych pracowników znalazła zatrudnienie w Akademii Obrony Narodowej. W tej sytuacji materialną jakoby przyczyną było to, ze niektóre z podjętych wcześniej tematów finansowych z funduszy KBN, nie mogły być zrealizowane w ramach działalności naukowo-badawczej WIH AON. Właśnie mając na uwadze te środki, podjęliśmy próbę uaktywnienia naukowego pracowników Instytutu, zarówno tych, którzy odeszli do AON, jak i tych, którzy pozostali w Instytucie. Ta aktywność wyraziła się właśnie w realizacji tematu „Wojskowy Instytut Historyczny Akademii Obrony Narodowej 1997-2001".

WIH AON w latach 1997-2001 był częścią tradycji Akademii Obrony Narodowej. Właśnie z myślą o tym, podjęliśmy zbiorowy trud pozostawienia po sobie materialnego śladu w postaci książkowego opracowania analitycznego. Gdyby ten zespół nie zrobiłby tego obecnie, to sądzę, że w przyszłości nikt nie

byłby w stanie z taką dokładnością i precyzją działalność naszego Instytutu w minionym czteroleciu odtworzyć. Nie byłoby to jednak możliwe, gdyby nasza inicjatywa i zapał kadry naukowej, nie zostały wsparte decyzjami Komendy Akademii, zwłaszcza gen. bryg. prof. Michała Krauzego, polegającymi na przeniesieniu niezrealizowanych środków KBN, właśnie na realizację tej pracy.

Warto też wspomnieć, że monografia Wojskowego Instytutu Historycznego do 1997 roku była treścią rozprawy doktorskiej mgr mgr. Czesława Szafrana i Zbigniewa Wojciechowskiego, obronionej na ostatnim posiedzeniu Rady Naukowej WIH AON w grudniu 2001 roku. W ten sposób działalność naszej placówki znalazła historyczne podsumowanie już w momencie jej rozwiązania. Chciałbym również podkreślić, że naszym zamiarem jest, już w ramach Wojskowego Biura Badań Historycznych, kontynuowanie prac nad tą pozycją i przygotowanie jej do druku, by mogła znaleźć się w obiegu naukowym.

ROZDZIAŁ PIERWSZY

ZARYS ROZWOJU I DZIAŁALNOŚCI WOJSKOWEGO INSTYTUTU HISTORYCZNEGO DO 1997 ROKU

Dr Zbigniew Wojciechowski

Wojskowy Instytut Historyczny w swojej działalności odwoływał się do bogatych tradycji placówek historycznych Wojska Polskiego. Poniżej przedstawiona zostanie krótka charakterystyka instytucji funkcjonujących w latach 1944-1959, a następnie zarys rozwoju i działalności WIH w latach 1959-1997.

1.1. Kształtowanie się i rozwój służby historycznej Wojska Polskiego w latach 1944-1959

1.1.1. Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy

W nawiązaniu do tradycji i doświadczeń okresu międzywojennego Naczelny Dowódca WP rozkazem nr 27 z 16 września 1944 r. wznowił Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy (WINW)[1]. Rozkaz ten określał podległość instytutu bezpośrednio Naczelnemu Dowódcy WP, przewidywał dla instytutu własny etat, budżet i pieczęć oraz oznaczanie swoich wydawnictw własnym znakiem wydawniczym.

[1] Rozkaz Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego nr 27 z dnia 16 września 1944 r., Centralne Archiwum Wojskowe [dalej: CAW], Zespół akt Sztabu Gen., sygn. IV.501.1/A.43, k. 27.

WINW składał się z kierownictwa i czterech wydziałów (naukowego, technicznego, administracyjnego i odbudowy dorobku kultury wojskowej), które dzieliły się na sekcje i referaty.

Na czele WINW stał szef Instytutu. Pracą wydziałów kierowali kierownicy wydziałów. Kierownik Wydziału Naukowego był jednocześnie zastępcą szefa Instytutu. Na czele sekcji stali kierownicy sekcji.

Szefem WINW został płk Ignacy Płażewski i to on kierował organizacją instytutu. Kierownikiem Wydziału Naukowego i zastępcą szefa WINW był kpt. Franciszek Bortner. Szczególne trudności napotykano w doborze odpowiednio przygotowanych kadr[2]. Po miesiącu od wydania rozkazu wznawiającego działalność WINW stanowiska oficerskie zajmowali: ppłk Ignacy Płażewski, kpt. Franciszek Bortner, kpt. Marian Odlewany, por. Józef Chłopecki, por. Zachariasz Nikosiewicz, por. Wacław Osiński, por. Apoloniusz Zawilski i ppor. Stanisław Rajewski. Pomimo wspomnianych trudności WINW rozwijał się dość szybko. Stan liczbowy na dzień 10 stycznia 1945 r. wynosił już 27 oficerów i 40 podoficerów i szeregowych, a do 24 stycznia 1945 r. do WINW skierowanych zostało jeszcze 13 oficerów. Pomimo znacznego wzrostu liczbowego kadry instytutu, większość jego pracowników nie odpowiadała pod względem przygotowania fachowego wymaganiom stawianym WINW[3]. Ppłk Kajetan Kopulski w swoim opracowaniu zwraca również uwagę na fakt, że *poważną część kadry stanowili oficerowie, którzy niezbyt przychylnie byli nastawieni do nowej rzeczywistości*[4]. Sformułowanie to miało wówczas wydźwięk pejoratywny, natomiast z perspektywy czasu należy je uznać za zaletę.

---

[2] K. Kopulski, *Krótki zarys rozwoju i działalności Wojskowego Instytutu Naukowo-Wydawniczego w latach 1944-1945*, Materiały i Dokumenty Wojskowego Instytutu Historycznego [dalej: MiD WIH], sygn. IV/96/28, k. 3.
[3] Ibidem.
[4] Ibidem, k. 4.

Równolegle z działalnością organizacyjną WINW rozpoczął działalność wydawniczą oraz naukowo-badawczą (rozpoczęto opracowywanie działań bojowych Wojska Polskiego we wrześniu 1939 r.).

Po zakończeniu wojny wojsko przechodziło na stopę pokojową. Do szkolenia wojsk w okresie pokojowym potrzebne były nowe regulaminy, instrukcje i podręczniki, stąd zaistniała konieczność szybkiego przygotowania i zaopatrzenia sił zbrojnych w tego typu wydawnictwa. Szef Sztabu Generalnego WP wydał w tym celu zarządzenie nr 67 z dnia 26 lipca 1945 r. precyzujące nowe zadania Wojskowego Instytutu Naukowo-Wydawniczego. Zgodnie z tym zarządzeniem WINW stał się wyłącznym wydawcą wszelkich wojskowych wydawnictw fachowych, takich jak regulaminy, instrukcje i podręczniki. Skrypty opracowywane przez dowództwa rodzajów broni i służb oraz szkoły oficerskie miały być przejrzane przez WINW pod względem jednolitości słownictwa wojskowego oraz stylistycznym, a następnie zaakceptowane do druku[5].

Zgodnie z dyrektywą zawartą w rozkazie organizacyjnym, Wydział Odbudowy Dorobku Kultury Wojskowej WINW otrzymał zadanie odbudowy (ponownego zorganizowania) następujących instytucji wojskowych:

- Centralnej Biblioteki Wojskowej i bibliotekarstwa wojskowego;
- Archiwum Wojskowego;
- Wojskowego Biura Historycznego;
- Muzeum Wojska;
- Towarzystwa Wiedzy Wojskowej.

Rozkaz ten przewidywał, że wyżej wymienione instytucje *po rozwinięciu swych agend zostaną w przyszłości wydzielone z Wojskowego Instytutu Naukowo-Wydawniczego*[6]. Kolejno usamodzielniały się:

---

[5] Ibidem, k. 6-7.

[6] Rozkaz ND WP nr 27 z dnia 16 września 1944 r., CAW, Zespół akt Sztabu Gen., sygn. IV.501.1/A.43, k. 27.

- Wojskowe Biuro Historyczne (20 lipca 1945 r.)[7]
- Centralne Archiwum Wojskowe (5 sierpnia 1945 r.)[8]
- Muzeum Wojska Polskiego (22 sierpnia 1945 r.)[9]
- Centralna Biblioteka Wojskowa (11 lipca 1946 r.)[10].

Odtworzenie tych instytucji miało niewątpliwie fundamentalne znaczenie dla prowadzenia w przyszłości badań wojskowo-historycznych. Utworzono nie tylko placówkę powołaną do tego celu, ale również stworzono zaplecze warsztatowe.

1.1.2. Biuro Historyczne Wojska Polskiego

W połowie 1945 r. Naczelne Dowództwo Wojska Polskiego widziało konieczność opracowania polskiego wysiłku zbrojnego w drugiej wojnie światowej. W tym celu zainicjowało podjęcie badań historycznych nad dziejami wojskowości polskiej. Badania miały się toczyć dwoma torami: pod kierownictwem Głównego Zarządu Polityczno-Wychowawczego i Sztabu Generalnego.

20 lipca 1945 r. ukazał się rozkaz organizacyjny nr 0189/Org. Naczelnego Dowódcy WP polecający zorganizowanie samodzielnego Biura Historycznego Wojska Polskiego, które miało podlegać organizacyjnie bezpośrednio Naczelnemu Dowództwu WP, gospodarczo zaś zostało przydzielone do Głównego Zarządu Polityczno-Wychowawczego WP. Formowane było według etatu nr 30/17 przewidującego stan osobowy 21 osób. Jednocześnie rozkaz ten polecał dokonać zmian w etacie OszG/40 Wojskowego Instytutu Naukowo-Wydawniczego przez

---

[7] Rozkaz Organizacyjny nr 0189/Org. ND WP z dnia 20 lipca 1945 r.
[8] Rozkaz Organizacyjny nr 0194/Org. ND WP z dnia 5 sierpnia 1945 r. Szerzej o dziejach CAW zob. m.in. W. K. Roman, *Centralne Archiwum Wojskowe 1918-1998: tradycje, historia, współczesność służby archiwalnej Wojska Polskiego*, Toruń 1999.
[9] Rozkaz Organizacyjny nr 0218/Org. ND WP z dnia 22 sierpnia 1945 r. Zob. A. Czerwiński, *Muzeum Wojska Polskiego 1945-1946. Ze wspomnień weterana muzealnego*, „Muzealnictwo Wojskowe", t. 6, Warszawa 1995, s. 110.

rozformowanie Wojskowego Biura Historycznego w składzie 9 osób. Zobowiązał równocześnie szefa WINW do przydzielenia powyższego składu osobowego do dyspozycji szefa nowoutworzonego Biura Historycznego WP.

Biuro Historyczne WP zostało powołane *w celu historycznego opracowania przebiegu:*

a) działań wojennych we wrześniu 1939 r.,

b) działań konspiracyjnych organizacji wojskowych (partyzanckich) w okresie okupacji niemieckiej w Polsce,

c) *działań wojennych 1 Armii Polskiej w ZSRR i odrodzonego Wojska Polskiego*[11].

Rozkaz NDWP nr 0189 przewidywał zakończenie prac organizacyjnych do dnia 31 lipca 1945 r. Jednak dopiero w końcu 1945 r. powołano szefa Biura Historycznego. Został nim mjr Stanisław Nienałtowski, a na początku 1946 r. zaczęto kompletować kadrę zgodnie z etatem[12].

Etat Biura Historycznego WP przewidywał utworzenie następujących komórek organizacyjnych: sekcji redakcyjnej, referatu wydawniczego, archiwum i podręcznego składu topograficznego[13].

Taki, w zasadzie niezmieniony układ zachował rozkaz organizacyjny Naczelnego Dowódcy WP nr 062/org. z 12 kwietnia 1946 r. przenoszący Biuro na nowy etat nr 30/29 i zwiększający obsadę do 11 pracowników wojskowych i 7 kontraktowych[14].

---

[10] Rozkaz Organizacyjny nr 0107/Org. ND WP z dnia 11 lipca 1946 r. Zob. A. Gąsiorowska, M. Lewnau, K. Piwowarska, *Centralna Biblioteka Wojskowa 1919-1999. Kalendarium*, Warszawa 1999, s. 68.

[11] Rozkaz Organizacyjny nr 0189/org. ND WP z dnia 20 lipca 1945 r., cyt. za: J. Malczewski, *Powstanie i rozwój Biura Historycznego Wojska Polskiego i Oddziału (Zarządu) Historycznego Sztabu Generalnego Wojska Polskiego w latach 1944-1956*, MiD WIH, sygn. IV/96/47, zał. 3.

[12] O długotrwałej procedurze związanej z powołaniem szefa Biura Historycznego zob. S. Nienałtowski, *Z działalności na stanowisku szefa Biura Historycznego WP w latach 1945/46*, maszynopis, MiD WIH, sygn. IV/107/54.

[13] J. Malczewski, op. cit., s. 8.

[14] B. Warycha, *Wojskowy Instytut Historyczny*, MiD WIH, sygn. IV/96/86.

Działalność Biura polegała głównie na gromadzeniu źródeł, szczególnie dotyczących wojny obronnej Polski w 1939 r. oraz Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR, w czym konkurowało z Oddziałem Historycznym Sztabu Generalnego. Zbierano również relacje od byłych uczestników walk partyzanckich i członków organizacji podziemnych, działających w Polsce w okresie okupacji oraz kompletowano druki i ulotki z tego okresu[15].

Szef Biura Historycznego chciał reaktywować, ukazujący się przed wojną, „Przegląd Historyczno-Wojskowy" jako samodzielne pismo wojskowo-historyczne. Jego zabiegi spowodowały wydanie przez Naczelnego Dowódcę WP rozkazu nr 98 z dnia 8 marca 1946 r. powołującego czasopismo kwartalne „Przegląd Historyczno-Wojskowy". Pismo - organ Biura Historycznego - miało upowszechniać prace i badania Biura Historycznego. Personel kwartalnika miał pochodzić z sekcji redakcyjno-wydawniczej Biura Historycznego. Nakład „Przeglądu Historyczno-Wojskowego" ustalono na 5000 egzemplarzy, z czego 2000 egzemplarzy miało być przeznaczone dla wojska, a 1000 dla organizacji paramilitarnych i społecznych. Objętość jednego numeru pisma mogła wynosić do 200 stron. Czasopismo miało być finansowane z budżetu GZPW WP. Jednak z uwagi na następującą reorganizację placówek historyczno-wojskowych pismo nie doczekało się wydania[16].

Reorganizacja ta nastąpiła w kwietniu 1947 r. Na mocy rozkazu organizacyjnego NDWP nr 0128/org. z dnia 17 kwietnia 1947 r. Biuro Historyczne zostało rozformowane.

---

[15] Zob. S. Nienałtowski, op. cit., passim.

[16] Rozkaz NDWP nr 98 z dnia 8 marca 1946 r.; J. Malczewski, op. cit., zał. 5; K. Sobczak, *Z historii...*, s. 37. S. Nienałtowski relacjonując swoje zabiegi w celu powołania tego pisma, żartobliwie pisze: „Kirchmayer wskrzesił „Bellonę", a ja miałem być gorszy?". Wydaje się jednak, że przyczyny mogły być poważniejsze, niż tylko zdrowa konkurencja. W jego wspomnieniach znajduje się bowiem następujący fragment: „Widziałem się za to z Marią Turlejską i Szczęsnym Zamieńskim z „Głosu Ludu", którzy przyszli na Królewską przed wydrukowaniem mojego artykułu. Swoją drogą do dziś nie mam pojęcia, dlaczego został on tak przerobiony, że nie mogłem się w nim połapać". S. Nienałtowski, op. cit., s. 12.

1.1.3. Oddział Historyczny Sztabu Generalnego

Rozkazem organizacyjnym nr 0190/Org. z dnia 5 sierpnia 1945 r. Naczelny Dowódca WP polecił szefowi Sztabu Generalnego WP sformować w składzie Sztabu Generalnego WP Wojskowy Oddział Historyczny[17], którego zadaniem miało być *opisanie działań wojennych jednostek Wojska Polskiego za okres wojny z faszystowskimi Niemcami na podstawie posiadanych dokumentów charakteru operacyjnego*[18].

Wojskowy Oddział Historyczny był tworzony według uzupełnienia do etatu nr 1/48, które przewidywało stan osobowy 19 wojskowych i jednego pracownika kontraktowego. Zgodnie z tym etatem utworzono wydział studiów historyczno-operacyjnych, w skład którego wchodziły dwa referaty: działań bojowych 1 i 2 Armii WP oraz kampanii wrześniowej, a także archiwum. W skład Wojskowego Oddziału Historycznego włączone zostało również Archiwum Wojskowe. W związku z tym w etacie nr OszG/40 Wojskowego Instytutu Naukowo-Wydawniczego skreślono Archiwum Wojskowe o stanie 6 ludzi i włączono w skład Wojskowego Oddziału Historycznego[19].

Opracowany w początkach października 1945 r. pierwszy plan pracy wydziału precyzował realizację zadania oddziału określonego w rozkazie organizacyjnym. Plan ten przewidywał skoncentrowanie wysiłku na działaniach Wojska Polskiego we wrześniu 1939 r. poprzez opracowanie Ordre de Bataille poszczególnych armii, grup i wielkich jednostek, zebranie relacji od uczestników kampanii wrześniowej oraz zebranie publikacji na ten temat[20].

Ponadto przystąpiono do opracowywania działań bojowych ludowego Wojska Polskiego w latach 1943-1945. Pierwsze prace polegały na ustaleniu O. de B. 1 i 2 armii WP oraz wstępnym opracowaniu przebiegu działań. Prace rozpoczęto od

---

[17] Rozkaz organizacyjny ND WP nr 0190/Org. z dnia 5 sierpnia 1945 r.; cyt. za J. Malczewski, op. cit., zał. 4.
[18] Ibidem.
[19] Ibidem.

zgromadzenia najważniejszych materiałów archiwalnych z poszczególnych jednostek, czym zajęło się organizowane w oddziale archiwum[21].

Do etatu 1/69 Sztabu Generalnego wprowadził pewne zmiany rozkaz organizacyjny nr 090/org. wydany 7 czerwca 1946 r. przez marszałka Michała Rolę-Żymierskiego. Na mocy tego rozkazu Wojskowy Oddział Historyczny przemianowano na Oddział VI Historyczny Sztabu Generalnego WP. Zgodnie z nowym etatem szef Oddziału zajmował stanowisko generała brygady. Ogółem etat przewidywał 20 stanowisk wojskowych i 4 pracowników kontraktowych. Oddział składał się z dwóch pięcioosobowych wydziałów: Wydział Historii Ludowego WP i Wydział Historii Kampanii Wrześniowej 1939 r., dwuosobowego referatu studiów oraz archiwum i kancelarii[22].

Działalność Oddziału (w którym na początku 1946 r. pracowało zaledwie siedem osób) koncentrowała na dwóch obszarach tematycznych: przebiegu kampanii wrześniowej i działań bojowych ludowego WP[23].

Prace nad wojną obronną 1939 r., z uwagi na brak materiałów źródłowych, miały opierać się na relacjach zebranych od uczestników działań. Relacje pozyskiwano na dwa sposoby. Pierwszy polegał na uzyskaniu od jednostek wojskowych wykazów oficerów przedwojennych pełniących aktualnie służbę w wojsku i otrzymywaniu następnie od nich relacji, wspomnień i zachowanych dokumentów. Drugim sposobem było zamieszczenie w prasie polskiej apelu Naczelnego Dowódcy WP do uczestników kampanii wrześniowej, nie służących aktualnie w wojsku, o nadsyłanie do Wojskowego Oddziału Historycznego zachowanych dokumentów i relacji[24].

Badania nad przebiegiem działań bojowych ludowego Wojska Polskiego mogły zostać oparte na materiałach źródłowych. Akta archiwalne pozyskano od

---

[20] Ibidem; K. Sobczak, *Z historii...*, s. 35.
[21] J. Malczewski, op. cit. s. 4-5.
[22] Ibidem, s. 12.
[23] K. Sobczak, *Z historii...*, s . 35.

jednostek wojskowych na podstawie zarządzenia Naczelnego Dowództwa WP z dnia 27 października 1945 r. polecającego przekazanie do archiwum Oddziału wszelkich akt o charakterze bojowo-operacyjnym z okresu drugiej wojny światowej[25]. Zgodnie z tym rozkazem inne akta miały być przekazane przez jednostki wojskowe Centralnemu Archiwum Wojskowemu organizowanemu w tym czasie w Oliwie. Oficerowie Wojskowego Oddziału Historycznego byli oddelegowywani do jednostek w celu segregowania akt na operacyjne i pozostałe. W lipcu 1946 r. określone zostały natomiast rodzaje materiałów przekazywanych przez jednostki wojskowe do Biura Historycznego[26].

* * *

Wznowienie działalności WINW zainicjowało proces tworzenia służby historycznej WP po drugiej wojnie światowej. W latach 1945-1947 zauważamy jednak dwutorowość prac badawczych nad historią wojska. Mimo tego, że zakres działania obu instytucji zajmujących się w tym czasie problematyką historyczno-wojskową został z czasem zróżnicowany - Biuro Historyczne miało skoncentrować badania na działaniach nieregularnych oraz aspektach politycznych wojny, Oddział Historyczny Sztabu Generalnego natomiast miał się zająć opracowywaniem działań jednostek Wojska Polskiego w kampanii wrześniowej i walk jednostek Wojska Polskiego na froncie wschodnim w latach 1943-1945, to jednak główne problemy badawcze w praktyce nakładały się. Ponadto dokumentacja archiwalna i relacje kierowane były do archiwów dwóch samodzielnie działających instytucji, co nie ułatwiało prowadzenia badań. Niecelowość takiej organizacji służby historycznej widział już w 1945 r. szef Oddziału Historycznego płk Jerzy Kirchmayer. Jednak na realizację jego postulatów trzeba było

---

[24] Zob.: *Odezwa Naczelnego Dowództwa W.P.* „Rzeczpospolita" 1945, nr 305, s. 5.
[25] Zarządzenie organizacyjne szefa Sztabu Generalnego nr 046/org. z dnia 27 października 1945 r. CAW, spis 56/54, t. 40a, k. 26.
[26] W. K. Roman, *Centralne Archiwum...*, s. 66.

poczekać do kwietnia 1947 r., kiedy to nastąpiła reorganizacja. Minister obrony narodowej marszałek Michał Rola-Żymierski wydał rozkaz organizacyjny nr 0128 nakazujący rozformowanie Biura Historycznego przy GZP-W i jednoczesne przeformowanie Oddziału VI Historycznego Sztabu Generalnego na nową instytucję pod nazwą Biuro Historyczne.

1.1.4. Reorganizacje służby historycznej WP w latach 1947-1959

Powołana w 1947 r. jednolita służba historyczna Wojska Polskiego w ciągu 12 lat podlegała wielu przeobrażeniom i reorganizacjom.

Biuro Historyczne Wojska Polskiego było tworzone na podstawie rozkazu organizacyjnego ministra obrony narodowej nr 0128/org. z dnia 17 kwietnia 1947 r.[27] polecającego szefom Sztabu Generalnego i Głównego Zarządu Polityczno-Wychowawczego przeprowadzenie reorganizacji podległych im instytucji: Oddziału Historycznego Sztabu Generalnego i Biura Historycznego Wojska Polskiego przy GZP-W. Celem reorganizacji miało być *skoncentrowanie prac związanych z opracowaniem historii Wojska Polskiego i nadania właściwego kierownictwa tej pracy*. Miała ona nastąpić w następujący sposób: Oddział VI Historyczny Sztabu Generalnego należało przeformować na Biuro Historyczne, a Biuro Historyczne działające przy GZP-W rozformować, wykorzystując jego stan osobowy na uzupełnienie nowosformowanego Biura Historycznego. Tak sformowane Biuro Historyczne podporządkowano szefowi GZP-W, który otrzymał za zadanie *połączenie i organizację prac historycznych oraz studiów* obu funkcjonujących do tej pory placówek historycznych.

Biuro Historyczne było tworzone według etatu nr 30/48 przewidującego stan osobowy 20 wojskowych i 6 kontraktowych. Nadetatowy stan osobowy jaki

[27] Rozkaz organizacyjny MON nr 0128/org. z dnia 17 kwietnia 1947 r. CAW, Zespół akt Sztabu Gen., sygn. IV.501.1/A.158, k. 132.

powstał w wyniku reorganizacji został oddany do decyzji odpowiednich władz wojskowych. Rozkazem organizacyjnym nr 0243/org. z dnia 16 października 1947 r. do dnia 1 listopada 1947 r. Biuro Historyczne miało zostać przeniesione na nowy etat nr 30/54 o stanie osobowym 26 wojskowych i 12 kontraktowych[28].

W ramach Biura Historycznego utworzono trzy wydziały: Odrodzonego Wojska Polskiego, Kampanii Wrześniowej 1939 r., Walki Zbrojnej pod Okupacją.

Szefem Biura został mianowany płk Jakub Wachtel, a jego zastępcą - płk dypl. Janusz Horodecki. Kierownikami wydziałów byli: płk dypl. Witold Brzeziński, płk dypl. Ludwik Głowacki i mjr Józef Garas[29]. Rozkazem personalnym ministra obrony narodowej nr 221 z dnia 15 marca 1950 r. nowym szefem Biura Historycznego został płk Stanisław Okęcki. Pełnił tę funkcję do 1958 r., również w kolejnych placówkach służby historycznej.

Działalność Biura Historycznego nie zaspokajała potrzeb resortu obrony narodowej, dlatego już w 1949 r. próbowano utworzyć przy ministrze obrony narodowej Biuro Studiów Wojennych, ale nie weszło ono w stadium organizacyjne[30].

Na początku 1950 r. rozpoczęto prace nad reorganizacją instytucji centralnych MON. W dniu 7 lipca 1950 r. ukazał się rozkaz ministra obrony narodowej marszałka Konstantego Rokossowskiego nr 066/org. na podstawie którego zlikwidowano Biuro Historyczne i utworzono nową placówkę historyczną: Oddział XI - Studiów i Doświadczeń Wojennych Sztabu Generalnego, który przejął zadania Biura Historycznego, rozszerzając je o nowe działy związane ze studiowaniem doświadczeń wojennych i pracami wydawniczymi.

Etat oddziału przewidywał 34 pracowników wojskowych i 17 cywilnych. W ramach oddziału utworzono trzy wydziały:

---

[28] Rozkaz organizacyjny MON nr 0243/org. z dnia 16 października 1947 r. Zob. J. Malczewski, op. cit., zał. 7.
[29] K. Sobczak, *Z historii...*, s. 37.
[30] Ibidem.

1. Wydział Studiów Operacyjno-Taktycznych (sekcja historii jednostek ludowego WP, sekcja studiów dawnej polskiej historii sztuki operacyjnej).

2. Wydział Studiów Ruchu Partyzanckiego.

3. Wydział Ogólny (sekcja wydawnictw i popularyzacji, sekcja bibliograficzna i biblioteka naukowa).

W podległości szefowi Oddziału XI znalazło się również Archiwum, funkcjonujące jednak według oddzielnego etatu jako samodzielna komórka. Ponadto Oddział XI dysponował własnym archiwum i kancelarią.

Do zadań oddziału należało:

- studiowanie i opracowywanie doświadczeń wojennych Armii Czerwonej i ludowego Wojska Polskiego w celu wykorzystania ich dla operacyjno-taktycznego szkolenia kadry oficerskiej;
- popularyzowanie doświadczeń ludowego Wojska Polskiego i Armii Czerwonej;
- opracowywanie historii działań bojowych WP;
- studiowanie, uogólnianie i popularyzowanie doświadczeń ruchu partyzanckiego w Polsce, ZSRR i innych krajach europejskich w latach II wojny światowej;
- studiowanie i analizowanie bieżącego szkolenia wojsk na szczeblu operacyjnym i taktycznym[31].

Poza tym do zadań Oddziału należało prowadzenie prac bibliograficznych oraz opiniowanie opracowań o tematyce wojskowo-historycznej.

W kwietniu 1951 r., w związku z przejściem Sztabu Generalnego WP ze struktury oddziałowej na zarządy Oddział XI został przemianowany na Zarząd XI Studiów i Doświadczeń Wojennych Sztabu Generalnego i otrzymał nową strukturę organizacyjną.

---

[31] Ibidem, s. 38.

Zarząd XI - Studiów i Doświadczeń Wojennych Sztabu Generalnego organizowany był w oparciu o etat nr 1/294 przewidujący stan etatowy 87 pracowników (50 wojskowych i 37 cywilnych). Struktura organizacyjna Zarządu XI Sztabu Generalnego wyglądała następująco[32]:

- Oddział Studiów Operacyjno-Taktycznych:
  - Wydział Studiów Operacyjno-Taktycznych, Doświadczeń Bojowych Wielkiej Wojny Narodowej ZSRR i Działań Bojowych Ludowego WP;
  - Wydział Studiów Metodyki Szkolenia;
  - Wydział Wydawnictw Wojskowych;
  - Wydział Studiów Operacyjno-Taktycznych Działań Bojowych Państw Kapitalistycznych.
- Wydział Historii Ludowego WP
- Wydział Historii Wojen i Sztuki Wojennej.
- Wydział Archiwów Wojskowych.
- Redakcja „Myśli Wojskowej".
- Wydział Ogólny.

Na podstawie rozkazu ministra obrony narodowej nr 034/MON z dnia 30 kwietnia 1951 r. przy Zarządzie XI Sztabu Gen. utworzono Komisję Wojskowo-Historyczną MON. Szef Zarządu XI (gen. S. Okęcki) był jednocześnie przewodniczącym Komisji. Głównym zadaniem Komisji, określonym w wymienionym wyżej rozkazie, było *inspirowanie, prowadzenie i koordynowanie prac badawczych nad zagadnieniami polskiej historii wojen i postępowej myśli wojskowej*[33].

Zarząd kontynuował prace naukowo-badawcze oddziału. Gromadzono również materiały źródłowe do badań nad działaniami bojowymi ludowego Wojska

---

[32] Ibidem.

[33] Cyt. za: T. M. Nowak, *Z dziejów organizacji...*, s. 21. Tam też szerzej o działalności Komisji. Zob. też: idem, *Komisja Wojskowo-Historyczna...*, s. 39-47.

Polskiego. Działalność tą miało ułatwić, wydane 25 kwietnia 1952 r. przez szefa Sztabu Generalnego, zarządzenie nr 01 polecające jednostkom wojskowym przekazanie do archiwum Zarządu XI *wszelkich dokumentów z okresu wojny, bez względu na ich wartość historyczną*[34].

Na mocy zarządzenia organizacyjnego nr 015 szefa Sztabu Generalnego z dnia 13 stycznia 1953 r. do Wydziału Wydawnictw Wojskowych włączono Sekcję Regulaminów działającą dotąd w składzie Zarządu Operacyjnego Sztabu Generalnego. Od tego momentu w kompetencjach Zarządu XI znalazły się wszystkie sprawy wydawnicze Sztabu Generalnego WP[35].

Kolejny etap reorganizacji nastąpił w 1954 r. Rozkazem ministra obrony narodowej nr 08/org. z dnia 1 lutego 1954 r. Zarząd XI Studiów i Doświadczeń Wojennych został przeniesiony na nowy etat nr 1/362 ze zmianą nazwy na Zarząd XI - Wojskowo-Historyczny Sztabu Generalnego.

Nowy etat Zarządu XI przewidywał stan osobowy 74 pracowników (44 wojskowych i 30 cywilnych). Zreorganizowano i znacznie rozbudowano strukturę organizacyjną. W ramach Zarządu istniały:

- Oddział Regulaminów i Wydawnictw Fachowowojskowych, składający się z dwóch wydziałów (regulaminów i słownictwa fachowowojskowego, wydawnictw fachowowojskowych) oraz sekcji planowania i finansów
- Oddział Studiów Wojskowo-Historycznych, w skład którego wchodziło sześć wydziałów:
  - Wydział I - Historii 1 i 2 Armii Wojska Polskiego
  - Wydział II - Studiów Operacyjnych II Wojny Światowej
  - Wydział III - Historii i Kronik Pułkowych
  - Wydział IV - Historii Gwardii i Armii Ludowej
  - Wydział V - Historii Walk Rewolucyjnych 1863-1939

[34] B. Warycha, *Wojskowy Instytut Historyczny...*, s. 10.
[35] Ibidem, s. 11.

- Wydział VI - Historii Polskiej Sztuki Wojennej.

• Wydział Ogólny[36] (trzy sekcje: redakcyjna, tłumaczeń i bibliograficzna oraz fotolaboratorium i biuro maszynopisania)

• Redakcja „Myśli Wojskowej"

• Kancelaria.

Na podstawie zarządzenia szefa Sztabu Generalnego nr 039/org. z dnia 18 lutego 1955 r. do etatu Zarządu XI dołączono Sekretariat Komisji Wojskowo-Historycznej MON, natomiast na podstawie rozkazu organizacyjnego nr 013/org. ministra obrony narodowej z dnia 20 kwietnia 1956 r. powołano do życia redakcję „Wojskowego Przeglądu Historycznego". Weszła ona w skład Zarządu XI Sztabu Generalnego, a pierwszym redaktorem naczelnym mianowany został gen. bryg. Józef Kuropieska.

W 1956 r. w związku z kolejną redukcją sił zbrojnych, powodującą zmniejszenie etatów instytucji centralnych MON, zmniejszono również stan osobowy Zarządu XI. Rozkazem nr 048/org. ministra obrony narodowej z dnia 31 października 1956 r. Zarząd XI Wojskowo-Historyczny Sztabu Gen. przeniesiony został na nowy etat nr 1/450 przewidujący stan etatowy 64 pracowników (27 wojskowych i 37 cywilnych). Jednocześnie do etatu Zarządu XI włączono Wojskową Bibliotekę Naukową istniejącą dotąd według oddzielnego etatu nr 1/353.

Zarząd XI funkcjonował do 9 sierpnia 1957 r., kiedy został rozformowany, a na jego miejsce minister obrony narodowej zarządzeniem nr 95/MON z dnia 9 sierpnia 1957 r. powołał Biuro Historyczne Wojska Polskiego jako samodzielną placówkę naukową.

[36] Na podstawie zarządzenia szefa Sztabu Gen. nr 010/org. z dnia 20 stycznia 1956 r. Wydział III Ogólny zmienił nazwę na Wydział III Redakcyjno-Bibliograficzny.

W ramach Biura utworzono jeden zakład naukowo-badawczy oraz cztery samodzielne działy. Ponadto w skład Biura Historycznego wchodziła redakcja „Wojskowego Przeglądu Historycznego" i Biblioteka Historyczno-Wojskowa.

Biuro było organizowane według etatu nr 1/489 przewidującego stan osobowy 62 pracowników (28 wojskowych i 34 cywilnych). Przy obsadzie personalnej wykorzystano stan osobowy rozformowanego Zarządu XI Sztabu Generalnego.

Obsada personalna kierowniczych stanowisk przedstawiała się następująco. Szefem Biura Historycznego został gen. bryg. Stanisław Okęcki. Rozkazem personalnym nr 0612 z dnia minister obrony narodowej odwołał gen. S. Okęckiego ze stanowiska szefa Biura Historycznego powierzając mu funkcję kierownika Katedry Historii Sztuki Wojennej Akademii Sztabu Generalnego WP, a stanowisko szefa Biura powierzył płk. Janowi Zamojskiemu, dotychczasowemu zastępcy szefa Zarządu Propagandy GZP[37]. Funkcję kierownika Zakładu Historii Polskiego Wysiłku Zbrojnego w Okresie Drugiej Wojny Światowej objął ppłk Tadeusz Rawski. Kierownikami działów w tym zakładzie byli: ppłk Stanisław Komornicki (Dział Historii Ludowego Wojska Polskiego), płk Józef Garas (Dział Historii Walki Zbrojnej w Okresie Okupacji), płk Władysław Dec (Dział Historii Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie) i ppłk Zygmunt Stanicki (Dział Historii Kampanii Wrześniowej).

Działem Historii Wojskowości Polskiej w okresie I Wojny Światowej i w okresie międzywojennym kierował ppłk Adolf Treywasz, a Działem Historii Wojen Dawnych - kpt. mgr Janusz Sikorski. Kierownikiem Działu Dokumentacji Naukowej został płk Kazimierz Rosen-Zawadzki. Działem Wydawniczo-Technicznym kierował ppłk Czesław Orzechowski. Redaktorem naczelnym „Wojskowego Przeglądu Historycznego" był płk Konrad Bugajak, a sekretarzem redakcji kpt. mgr Marian Krwawicz. Kierownikiem Biblioteki Historycz-

no-Wojskowej został mjr Fryderyk Zbiniewicz.

W dniu 29 listopada 1957 r. szef Sztabu Generalnego podjął decyzję o utworzeniu w ramach Biura Historycznego nieetatowej komórki Studiów Zachodniego Teatru Działań Wojennych, która miała się zająć badaniami obejmującymi wybrane bitwy z dawnej historii oraz działania w czasie pierwszej i drugiej wojny światowej[38].

W działalności Biura Historycznego można wyodrębnić dwa kierunki. Głównym było prowadzenie badań naukowych. Obejmowały one prace badawcze nad dziejami wojskowości polskiej ze szczególnym uwzględnieniem okresu drugiej wojny światowej. Skoncentrowanie wysiłku badawczego Biura na tej problematyce widać również w strukturze organizacyjnej - Zakład Historii Polskiego Wysiłku Zbrojnego w okresie drugiej wojny światowej obejmował cztery z sześciu (czyli 2/3) działów naukowo-badawczych. Opracowywano i przygotowywano do druku monografie dotyczące kampanii wrześniowej 1939 r., dziejów 1 i 2 Armii Wojska Polskiego na froncie wschodnim, Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie oraz ruchu oporu w okupowanym kraju. Tytułem przykładu wymienić można prace: Antoniego Jasińskiego, *Przełamanie Wału Pomorskiego. Marsz-manewr 1 armii WP od Warszawy do Bydgoszczy i udział w przełamaniu Wału Pomorskiego 19.01 - 7.03.1945*; Kazimierza Kaczmarka, *Historia 8 bydgoskiego pułku piechoty* oraz *W bojach przez Brandenburgię. Działania 1 armii WP w kwietniu i maju 1945 r.*; Felicjana Majorkiewicza, *Narwik. Dzieje samodzielnej brygady strzelców podhalańskich*; Józefa Margulesa, *W szóstym pułku*; Stanisława Szulczyńskiego, *Bitwa pod Lenino. Studium wojskowo-historyczne*; *Wspomnienia żołnierzy Gwardii i Armii Ludowej*. Z zakresu historii dawnej ogłoszono drukiem 13 publikacji, wśród których wymienić należy m.in.: *Polska sztuka wojenna w latach 1454-1562* w opracowaniu Zdzisława Spieralskiego

---

[37]. K. Sobczak, *Z historii...*, s. 42.
[38] Ibidem.

pod redakcją Tadeusza Nowaka; *Organizacja wojska polskiego w trzydziestych i czterdziestych latach XVII wieku* w opracowaniu Bohdana Baranowskiego, pod red. naukową Tadeusza Nowaka; *Polska sztuka wojenna w latach 1764-1793* w opracowaniu Antoniego Juszczyńskiego i Mariana Krwawicza, pod redakcją Tadeusza Rawskiego; *Uzbrojenie i przemysł zbrojeniowy w powstaniu kościuszkowskim* Andrzeja Zahorskiego.

W 1958 r. ukazał się drukiem, opracowany przez Leona Ponahajbę przy współudziale zespołu pracowników Centralnego Archiwum Wojskowego, pierwszy tom wydawnictwa źródłowego *Organizacja i działania bojowe ludowego Wojska Polskiego w latach 1943-1945*.

Ponadto Biuro zajmowało się pracami propagandowymi, polegającymi na prowadzeniu akcji odczytowych w szkołach i jednostkach wojskowych, obsłudze wizyt delegacji zagranicznych oraz przygotowywaniu materiałów związanych z obchodami rocznic (np. LWP, PPR)[39].

W dniu 17 grudnia 1958 r. kierownictwo Biurem Historycznym WP przejął płk mgr Jan Zamojski. Dokonał on surowej oceny sytuacji panującej w Biurze Historycznym w momencie objęcia kierownictwa tej placówki[40]. Analiza zastanej sytuacji skłoniła płk. Zamojskiego do stwierdzenia, że jednym z najważniejszych kroków w celu uzdrowienia zastanej sytuacji powinno być *przeprowadzenie reorganizacji Biura Historycznego, przekształcenie go w Wojskowy Instytut Historyczny*[41].

Stało się to 24 lutego 1959 r., kiedy minister obrony narodowej wydał zarządzenie nr 19/MON w sprawie przeformowania Biura Historycznego i zmiany nazwy na Wojskowy Instytut Historyczny.

* * *

[39] B. Warycha, op. cit., s. 15.
[40] Notatka szefa WIH płk. mgr. Jana Zamojskiego, MiD WIH, sygn. 0334, poz. 5, k. 1-3.

W latach 1947-1959 placówki historyczne Wojska Polskiego ulegały licznym reorganizacjom. Zmieniała się nie tylko nazwa, ale także zakres działania i podległość. W latach 1947-1950 funkcjonowało Biuro Historyczne podległe Głównemu Zarządowi Polityczno-Wychowawczemu WP. Lata 1950-1957 to okres, w którym prace historyczne prowadzone były pod patronatem Sztabu Generalnego WP przez Oddział (a następnie Zarząd) XI Studiów i Doświadczeń Wojennych Sztabu Generalnego WP, przemianowany w 1954 r. na Zarząd XI Wojskowo-Historyczny. W 1957 r. powołano ponownie Biuro Historyczne podległe GZP WP.

1.2. Organizacja i działalność Wojskowego Instytutu Historycznego w latach 1959-1997

W dniu 24 lutego 1959 r. minister obrony narodowej, gen. broni Marian Spychalski wydał zarządzenie nr 19/MON (wchodzące w życie z dniem 13 lutego), w którym polecił zreorganizować Biuro Historyczne WP i zmienić jego nazwę na Wojskowy Instytut Historyczny[42]. Wykonując tę decyzję, szef Sztabu Generalnego wydał zarządzenie organizacyjne nr 014 z 24 lutego 1959 r. przeformowujące *Biuro Historyczne Wojska Polskiego, istniejące wg. etatu Nr 1/489 - na etat Nr 1/509 - Wojskowego Instytutu Historycznego, o stanie osobowym 44 wojskowych i 43 kontraktowych*[43].

Podstawę prawną do powołania WIH stanowił dekret z dnia 10 grudnia 1952 r. o akademiach wojskowych, w którym zapisana została następująca delegacja dla ministra obrony narodowej: *Dla rozwijania prac naukowo-badawczych w określonej dziedzinie Minister Obrony Narodowej może za zgodą Prezesa Ra-*

[41] Ibidem.
[42] Zarządzenie ministra obrony narodowej nr 19/MON z dnia 24 lutego 1959 r. w sprawie zmiany nazwy Biura Historycznego, Dziennik Rozkazów MON nr 5 z 1959 r., poz. 25.

dy Ministrów powołać wojskowy instytut naukowy lub inną wojskową placówkę naukową[44]. W świetle tego zapisu przeformowanie Biura Historycznego WP nie miało charakteru jedynie administracyjnej zmiany nazwy, bowiem utworzenie Instytutu sytuowało go znacznie wyżej w hierarchii naukowej i stawiało przed nim nowe zadania, co stanowiło istotną zmianę jakościową.

W zakresie podległości WIH został podporządkowany szefowi Głównego Zarządu Politycznego WP.

Podstawowe zadania i zakres prac Instytutu określone zostały w *Statucie Wojskowego Instytutu Historycznego*[45], który wszedł w życie z dniem 2 lipca 1959 r., na mocy zarządzenia ministra obrony narodowej gen. broni Mariana Spychalskiego[46]. Zadaniem nadrzędnym Instytutu było organizowanie i prowadzenie badań naukowych w zakresie historii wojskowej. To zadanie nie zmieniło się do końca działalności WIH jako samodzielnej placówki naukowo-badawczej, choć starano się je ograniczyć do prac naukowo-badawczych nad dziejami wojskowości w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem polskiego wysiłku zbrojnego w latach drugiej wojny światowej.

Do zadań szczegółowych Instytutu zaliczono natomiast:

1. prace naukowo-badawcze nad dziejami wojskowości w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem polskiego wysiłku zbrojnego w latach drugiej wojny światowej;
2. zbieranie i opracowywanie materiałów dotyczących tych zagadnień;

---

[43] Zarządzenie szefa sztabu Generalnego WP Nr 014/Org z dnia 24 lutego 1959 r., MiD WIH, opis 3/59, t. 1, k. 43.

[44] Dekret z dnia 10 grudnia 1952 r. o akademiach wojskowych, Dz. U. Nr 49, poz. 324.

[45] Załącznik do zarządzenia Nr 52/MON z dnia 2 lipca 1959 r.: *Statut Wojskowego Instytutu Historycznego*, [w:] *Statut i Tymczasowy Regulamin Wewnętrzny Wojskowego Instytutu Historycznego*, Warszawa 1960.

[46] Zarządzenie ministra obrony narodowej Nr 52/MON z dnia 2 lipca 1959 r. w sprawie nadania statutu Wojskowemu Instytutowi Historycznemu, MiD WIH, opis 3/59, t. 1, k. 60.

3. współpracę z instytucjami i placówkami naukowymi w kraju zajmującymi się militarnymi dziejami Polski oraz placówkami naukowymi za granicą zajmującymi się badaniami naukowymi z zakresu dziejów wojskowości;

4. inicjowanie dyskusji naukowych nad problemami historii wojskowości polskiej;

5. koordynowanie programów w dziedzinie nauczania historii wojskowości w akademiach wojskowych i szkołach oficerskich oraz na studiach wojskowych szkół wyższych;

6. utrzymywanie ścisłej współpracy z Centralnym Archiwum Wojskowym w zakresie gromadzenia i udostępniania archiwaliów wojskowych, prowadzenia prac naukowych oraz wspólnej edycji zbiorów dokumentów;

7. publikowanie wyników badań i dokumentacji naukowej, w formie druków zwartych i periodyków[47].

Struktura organizacyjna WIH tworzona była na podstawie etatu nr 1/509. Z dniem 15 lipca 1959 r. wszedł w życie *Statut Wojskowego Instytutu Historycznego*, a rozkazem wewnętrznym nr 32/59/WIH szefa WIH płk. mgr. Jana Zamojskiego z dnia 31 grudnia 1959 r. został zatwierdzony i wprowadzony do użytku wewnętrznego WIH z dniem 1 stycznia 1960 r. *Tymczasowy Regulamin Wewnętrzny*. Dokumenty te określiły podstawowe formy organizacyjne i zadania Instytutu jako całości oraz poszczególnych jego komórek organizacyjnych.

Ogólny podział organizacyjny Wojskowego Instytutu Historycznego przedstawiał się następująco:

- Kierownictwo (Szefostwo) Instytutu;
- Komórki naukowe (Zakłady i działy);
- Redakcja „Wojskowego Przeglądu Historycznego";

[47] Por.: *Statut*..., s. 8-9.

- Komórki zabezpieczające pracę zakładów i działów naukowych[48].

Pierwszym szefem WIH został dotychczasowy szef Biura Historycznego Wojska Polskiego, płk mgr Jan Zamojski. Szef Instytutu kierował jego pracami przy pomocy swych zastępców. W 1959 r. etat WIH przewidywał dwa stanowiska zastępców, na które wyznaczeni zostali: płk dypl. mgr Tadeusz Rawski (pełniący przedtem funkcję kierownika Zakładu Historii Polskiego Wysiłku Zbrojnego w Okresie Drugiej Wojny Światowej w Biurze Historycznym WP) oraz płk dypl. Zdzisław Stąpor.

Kolegialnym organem doradczym szefa WIH była Rada Naukowa[49]. *Statut* WIH określał m.in. ogólny skład Rady, tryb powoływania jej członków oraz zakres działania. Do zakresu działania Rady Naukowej należało:

- opiniowanie projektów rocznych i perspektywicznych planów pracy naukowej Wojskowego Instytutu Historycznego oraz sprawozdań z ich wykonania;
- inicjowanie dyskusji nad zagadnieniami związanymi z naukową działalnością Instytutu;
- opiniowanie przygotowanych do publikacji rezultatów działalności naukowo-badawczej Instytutu;
- opiniowanie innych prac o charakterze wojskowo-historycznym na wniosek organów przełożonych Instytutu lub zainteresowanych instytucji i pracowników naukowych[50].

---

[48] *Statut...*, s. 9.

[49] O działalności Rady Naukowej WIH zob.: B. Miśkiewicz, *Rada Naukowa Wojskowego Instytutu Historycznego w latach 1961-1990*, „Studia z dziejów polskiej historiografii wojskowej" 2000, t. 4; Cz. Szafran, *Działalność Rady Naukowej Wojskowego Instytutu Historycznego*, [w:] Cz. Szafran, Z. Wojciechowski, *Organizacja i działalność Wojskowego Instytutu Historycznego w latach 1959-1997*, maszynopis rozprawy doktorskiej, Warszawa 2001, s. 305-396.

[50] *Statut...*, s. 10-12.

Pierwsza Rada Naukowa WIH została powołana zarządzeniem nr 1 szefa GZP WP z dnia 6 stycznia 1961 r.[51]. Przewodniczącym Rady został szef WIH płk Jan Zamojski.

Do podstawowych komórek naukowych i organizacyjnych WIH zaliczono zakłady i działy przewidziane etatem Wojskowego Instytutu Historycznego. Ponadto *Statut* przewidywał możliwość tworzenia nieetatowych zespołów badawczych oraz doraźnych komisji powoływanych do wykonania zadań, które wynikałyby z potrzeb i zakresu działalności Instytutu. O ich utworzeniu lub likwidacji decydować miał szef WIH. Zakłady i działy naukowe miały realizować zadania Instytutu wynikające z postanowień *Statutu*, zgodnie z planem pracy naukowej WIH.

Do komórek zabezpieczających pracę zakładów i działów naukowych WIH zaliczono Wydział Wydawniczy i Ogólny oraz Bibliotekę Wojskowego Instytutu Historycznego.

Do zadań Wydziału Wydawniczego i Ogólnego należało zajęcie się całokształtem spraw organizacyjno-technicznych związanych z publikowaniem prac działów naukowych. Był on także komórką wykonawczą szefa WIH w zakresie spraw wynikających z działalności Instytutu jako jednostki wojskowej.

Biblioteka Wojskowego Instytutu Historycznego została określona jako specjalistyczna biblioteka fachowa, zawierająca księgozbiór niezbędny do pracy naukowej Instytutu. Miała prowadzić bibliografię rejestracyjną i adnotowaną pozycji zawartych w periodykach polskich i obcych poświęconych historii wojskowości, publikować wyniki swej pracy oraz prowadzić prace w zakresie informacji naukowej.

W składzie Wojskowego Instytutu Historycznego znalazła się także Redakcja „Wojskowego Przeglądu Historycznego" - organu WIH. W czasopiśmie tym

[51] Zarządzenie szefa Głównego Zarządu Politycznego nr 1/Polit. z dnia 6 stycznia 1961 r, MiD WIH, opis 4/61, t. 1, k. 21.

miały być publikowane nie wydane w oddzielnych monografiach i zbiorach najbardziej wartościowe prace naukowe i rezultaty badań Instytutu oraz spoza Instytutu, jak również dokumenty źródłowe, wspomnienia, relacje i recenzje. Z biegiem lat WPH stał się znanym i cenionym nie tylko w kraju, ale także zagranicą periodykiem wojskowo-historycznym. Ukazywał się do 1997 r.[52]

Głównym zadaniem Zakładu I - Historii Ludowego Wojska Polskiego - było zajmowanie się całokształtem historii LWP ze szczególnym uwzględnieniem jego wysiłku zbrojnego podczas drugiej wojny światowej. Kierownikiem Zakładu został ppłk Stanisław Komornicki, kierujący do tej pory Działem Historii Ludowego Wojska Polskiego w Biurze Historycznym WP.

Zakład II - Walki Zbrojnej pod Okupacją - miał prowadzić prace naukowo-badawcze nad ruchem oporu na ziemiach polskich w latach 1939-1945 ze szczególnym uwzględnieniem nurtu lewicowego (GL i AL) oraz nad udziałem Polaków w ruchu oporu innych krajów. Na stanowisko kierownika Zakładu został wyznaczony ppłk Józef Garas, dotychczasowy kierownik Działu Historii Walki Zbrojnej w Okresie Okupacji w Biurze Historycznym WP.

Do zadań Zakładu III - Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie - należało przede wszystkim zajmowanie się historią formacji wojskowych PSZ podległych rządowi polskiemu na emigracji ze szczególnym uwzględnieniem ich działalności bojowej w czasie drugiej wojny światowej. Stanowisko kierownika Zakładu objął płk Władysław Dec, dotychczasowy kierownik Działu Historii Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w Biurze Historycznym WP.

Zakład IV - Przedwrześniowego Wojska Polskiego - miał za zadanie prowadzenie prac naukowo-badawczych w zakresie historii wojskowości polskiej w latach 1905-1939 (łącznie z kampanią wrześniową) ze szczególnym uwzględnieniem okresu 1933-1939 i przebiegu kampanii wrześniowej oraz udziału pol-

[52] Szerzej o „Wojskowym Przeglądzie Historycznym" zob. m.in. Cz. Szafran, *Czterdzieści lat „Wojskowego Przeglądu Historycznego"*, WPH 1996, nr 4.

skich jednostek wojskowych w wojnie domowej w Hiszpanii. Kierownikiem Zakładu został płk Kazimierz Rosen-Zawadzki, który kierował Działem Dokumentacji Naukowej w Biurze Historycznym WP.

Dział V - Studiów nad Okupantem - prowadził prace naukowo-badawcze nad siłami zbrojnymi i policyjnymi Niemiec w latach 1939-1945 ze szczególnym uwzględnieniem sił okupacyjnych w Polsce w okresie 1939-1945. Jego kierownikiem był płk Leon Herzog.

Głównym zadaniem Zakładu VI - Historii Dawnego Wojska Polskiego - było zajmowanie się historią wojskowości polskiej oraz powszechną historią wojskową od czasów najdawniejszych do końca XIX wieku ze szczególnym uwzględnieniem badań nad tradycjami oręża polskiego i nad rozwojem polskiej teoretycznej myśli wojskowej w wymienionych okresach. Do zadań Zakładu VI należało także wydawanie półrocznika „Studia i Materiały do Historii Wojskowości". Funkcję kierownika Zakładu objął mjr Janusz Sikorski, pełniący do tej pory funkcję kierownika Działu Historii Wojen Dawnych w Biurze Historycznym WP.

Kolejność zakładów naukowo-badawczych w strukturze organizacyjnej WIH nie była przypadkowa. Odzwierciedlała ona główny zakres zadań Instytutu, tj. badania nad historią drugiej wojny światowej, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów ludowego Wojska Polskiego i działań partyzanckich prowadzonych przez organizacje lewicowe. Umieszczenie problematyki badań nad historią wojskowości od czasów najdawniejszych do 1918 r. na końcu (Zakład VI) wskazywało wyraźnie, że ta problematyka miała stanowić margines zainteresowań badawczych WIH.

Zadania pomocniczych komórek naukowych przedstawiały się następująco[53]:

- Dział VII - Programowy - współpraca z katedrami historii sztuki wojennej akademii wojskowych, utrzymywanie łączności z wojskowymi i cywilnymi pla-

cówkami naukowymi, współuczestniczenie w koordynowaniu programów nauczania historii wojen i wojskowości w tych placówkach. Ponadto planowanie, organizowanie i realizowanie zgodnie z planem wewnętrznych przedsięwzięć szkoleniowych oraz naukowych, jak np. konferencje, dyskusje, informacje itp. W 1959 r. żadne stanowisko w tym dziale nie zostało obsadzone.

- Biblioteka Wojskowo-Historyczna - zakup i gromadzenie literatury naukowej polskiej i obcej w zakresie polskiej i powszechnej historii wojskowości; prowadzenie bibliografii druków zwartych i artykułów w prasie polskiej i obcej poświęconych historii wojskowości; publikowanie wyników swych prac w periodykach historycznych. Ponadto na żądanie kierownictwa WIH opracowywanie informacji problemowych. Kierownikiem Biblioteki został Edmund Król, kierujący wcześniej Biblioteką w Biurze Historycznym WP.
- Redakcja „Wojskowego Przeglądu Historycznego" - wydawanie organu Wojskowego Instytutu Historycznego i przygotowywanie do druku artykułów, materiałów, dokumentów, opracowań, polemik, recenzji i notatek bibliograficznych z dziedziny wojskowości polskiej i powszechnej ze szczególnym uwzględnieniem problematyki polskiego wysiłku zbrojnego w okresie drugiej wojny światowej, ogłaszając w pierwszym rzędzie wyniki badań pracowników naukowych WIH. Redaktorem naczelnym WPH był płk Konrad Bugajak.

Do pomocniczych komórek naukowych zaliczono ponadto dwie komórki wchodzące w skład Wydziału VIII, tj. sekcję redakcyjną i archiwum (kierownik mjr Stanisław Rzepski).

Pozostałe komórki Wydziału VIII spełniały funkcje usługowe i techniczno-administracyjne. Do zadań Wydziału VIII - Wydawniczego i Ogólnego - należało zajmowanie się całokształtem redakcyjnego opracowania i przygotowania do druku wszelkich wydawnictw Instytutu, w tym „Biuletynu Informacyjnego WIH"; zbieranie, ewidencjonowanie i kierowanie obiegiem wszystkich mate-

[53] *Statut...*, s. 21-22.

riałów archiwalnych Instytutu w ścisłej współpracy z Centralnym Archiwum Wojskowym i innymi archiwami; wykonywanie fotokopii, zdjęć, opracowań graficznych, autorskich konspektów szkiców oraz przygotowywanie ikonografii wydawnictw; prowadzenie ewidencji personalnej, biurowości jawnej i tajnej, spraw gospodarczo-finansowych oraz inne zadania związane z funkcjonowaniem WIH jako jednostki wojskowej. Kierownikiem Wydziału został ppłk Czesław Orzechowski, kierujący dotychczas Działem Wydawniczo-Technicznym w Biurze Historycznym WP. W składzie Wydziału znajdowała się m.in. kancelaria Instytutu, której kierownikiem był por. Mieczysław Świerczyński.

Ogólny podział organizacyjny Wojskowego Instytutu Historycznego ustalony w 1959 r. pozostał aktualny przez cały omawiany okres. Stałą tendencją było dążenie do koncentrowania prowadzonych badań poprzez zmniejszania liczby zakładów naukowych od sześciu w 1959 r. do trzech w 1990 r. Podobnie pomocnicze komórki naukowe zostały w 1974 r. połączone w Zakładzie Dokumentacji Naukowej, przemianowanym następnie na Ośrodek Naukowej Informacji Wojskowej.

W latach 1959-1969 struktura organizacyjna Instytutu była sztywno określona przez etat. Jednak kierownictwo Instytutu w latach 1960-1964 występowało z projektami zmian struktury. Proponowane zmiany miały na celu oparcie etatu WIH *na zasadzie periodyzacyjnej, tj. na takim podziale wewnętrznym pionu naukowego, aby istniejące komórki odpowiadały okresom historii, będącym (z różnych względów) przedmiotem działalności badawczej WIH*[54]. Uzasadniając potrzebę takiej modyfikacji struktury płk Zamojski pisał m.in.: *Zastosowanie jednolitej zasady w stosunku do wszystkich komórek WIH zapewni nie tylko przejrzystość strukturalną, lecz przede wszystkim umożliwi kompleksowe prowadzenie działalności naukowo-badawczej*[55]. Żaden z projektów nie doczekał się

[54] Ibidem, k. 30.
[55] Ibidem.

realizacji podczas sprawowania funkcji komendanta WIH przez płk. J. Zamojskiego. Rozkazem personalnym ministra obrony narodowej nr 036 z dnia 14 stycznia 1964 r. został on przeniesiony do Wojskowej Akademii Politycznej na studia doktoranckie, a na stanowisko szefa WIH wyznaczony został gen. bryg. Bronisław Bednarz, dotychczasowy zastępca szefa GZP WP[56]. Gen. Bednarz nie przywiązywał do kwestii struktury WIH większej uwagi. Wychodził z założenia, że o wynikach nie decyduje struktura, lecz praca. Stąd za sprawę najważniejszą uznał wydanie „Ksiąg Żołnierza" (późniejsze wielotomowe dzieło *Polski czyn zbrojny w drugiej wojnie światowej*)[57].

W latach 1967-1968 w Wojsku Polskim nastąpiła rozprawa z „syjonistami" rozpoczęta po wybuchu wojny izraelsko-arabskiej w czerwcu 1967 r., podsycona następnie tzw. wydarzeniami marcowymi z 1968 r. Rozgrywki personalne nie ominęły także Wojskowego Instytutu Historycznego. Jego szef, gen. B. Bednarz miał żydowskie pochodzenie i w związku z tym, według ówczesnych wytycznych politycznych, nie mógł zajmować kierowniczych stanowisk.

Rozkazem personalnym MON nr 0217 z dnia 29 maja 1968 r. gen. Bednarz został zwolniony ze stanowiska szefa WIH i skierowany do dyspozycji ministra obrony narodowej, a na podstawie rozkazu MON z dnia 22 czerwca tegoż roku na stanowisko szefa WIH został wyznaczony płk prof. dr hab. Tadeusz Jędruszczak, wieloletni wykładowca historii w WAP.

Prof. T. Jędruszczak przystąpił do intensywnych działań w zakresie modyfikacji struktury Instytutu. Generalnymi założeniami modyfikacji było: uelastycznienie organizacji Instytutu, konieczność podjęcia nowych kierunków badań oraz przejście od formy prac monograficznych do opracowywania syntez. Nowymi kierunkami badań miały być przede wszystkim: historia LWP po 1945 r.,

[56] Wyciąg z rozkazu personalnego MON nr 036 z dnia 14 stycznia 1964 r., MiD WIH, opis 03/64, k. 27.

[57] Por.: Protokół z zebrania sprawozdawczo-wyborczego Podstawowej Organizacji Partyjnej przy Wojskowym Instytucie Historycznym w dniu 9 kwietnia 1968 r., MiD WIH, opis 011/70, t. 9, k. 87.

historia powszechna drugiej wojny światowej, dawna powszechna historia wojskowości, współczesna historia armii państw Układu Warszawskiego oraz Bundeswehry, a także współczesne wojny (Wietnam, Bliski Wschód) oraz problematyka doświadczeń wojennych.

W dniu 28 listopada 1968 r. minister obrony narodowej wyraził zgodę na modyfikację dotychczasowej struktury organizacyjnej, a w lutym 1969 r. została ona wprowadzona. Stosownie do kierunków pracy naukowo-badawczej powołanych zostało sześć zakładów naukowo-badawczych.

W nowej strukturze badania nad dziejami drugiej wojny światowej skoncentrowane zostały w jednym zakładzie, w którym pracowało ponad 30% pracowników Instytutu. Należy zwrócić uwagę, że dotąd badania w tym zakresie prowadzone były w trzech zakładach. Nowe rozwiązanie miało na celu wyeliminowanie zmniejszającego efektywność rozproszenia sił oraz eksponowanie znaczenia tej problematyki. Podobne znaczenie miała wówczas problematyka badań nad dziejami drugiej wojny światowej w zagranicznych wojskowych instytutach historycznych (NRF, NRD, ZSRR). Podjęcie badań nad współczesną historią wojskową również było zgodne z tendencjami światowymi[58].

W dniu 28 kwietnia 1970 r. został zatwierdzony przez szefa Sztabu Generalnego gen. dyw. Bolesława Chochę nowy etat nr 77/023 Wojskowego Instytutu Historycznego[59].

Wprowadzona nowa struktura Instytutu była elastyczna i wynikała z konieczności podejmowania kolejnych problemów badawczych (dotyczyło to zwłaszcza współczesnej historii wojskowej). Została ona zaaprobowana na posiedzeniu szefa GZP w dniu 7 marca 1969 oraz na posiedzeniu Zespołu Ministra Obrony Narodowej w dniu 8 lipca. Stałymi elementami w strukturze były od tej pory tylko etaty kierownictwa Instytutu i kierowników zakładów oraz pomocniczych

[58] Por.: ibidem, k. 49.
[59] CAW, spis 1791/90, t. 1035.

komórek naukowych i administracyjnych. Stanowisko szefa WIH zostało przemianowane na komendanta WIH.

Wprowadzenie nowego etatu pozwoliło na formalne wyznaczenie kierowników zakładów naukowo-badawczych według nowej struktury, wprowadzonej już w 1969 r. Rozkazem personalnym MON nr 0437 z dnia 27 października 1970 r.[60] kierownikiem Zakładu I Historii Wojskowej do 1914 r. został ppłk dr Janusz Sikorski, Zakładu II Dziejów I Wojny Światowej i Międzywojennej Historii Wojskowej - płk mgr Wacław Ryżewski, Zakładu III Historii II Wojny Światowej - płk dr Eugeniusz Kozłowski, Zakładu IV Historii Ludowego Wojska Polskiego - ppłk mgr Stanisław Gać, Zakładu V Współczesnej Historii Wojskowej - ppłk mgr Wiesław Szota, Zakładu VI Doświadczeń Wojennych - płk mgr Stanisław Komornicki. Na stanowisko szefa Oddziału Ekonomiczno-Wydawniczego został wyznaczony płk Czesław Orzechowski.

W dniu 20 listopada 1970 r. nominacje na stanowiska samodzielnych pracowników naukowo-badawczych otrzymało siedmiu oficerów (Witold Biegański, Wacław Jurgielewicz, Eugeniusz Kozłowski, Kazimierz Krzos, Jan Wimmer i Fryderyk Zbiniewicz) oraz dwóch pracowników cywilnych (Tadeusz Nowak i Andrzej Rzepniewski)[61]. W związku z tym wystąpiono z wnioskiem o przyznanie Instytutowi uprawnień do nadawania stopnia doktora, które uzyskano 30 sierpnia 1972 r.[62]

Płk. Jędruszczakowi nie dane było kontynuować rozpoczętego procesu podnoszenia kwalifikacji naukowych pracowników Instytutu. Osiągnięte rezultaty zostały negatywnie ocenione przez przełożonych. Ponadto płk Jędruszczak uznany został za rewizjonistę historycznego, wskutek czego odwołano go ze

---

[60] MiD WIH, opis 03/70, t. 1, k. 42-43.
[61] Por.: *Wojskowy Instytut Historyczny*..., s. 43.
[62] Zob.: Zarządzenie ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki z dnia 30 sierpnia 1972 r. zmieniające zarządzenie w sprawie wykazu jednostek organizacyjnych uprawnionych do nadawania stopni naukowych. Monitor Polski Nr 44, poz. 233.

stanowiska i zwolniono z wojska[63]. Do osiągnięć płk. Jędruszczaka należy zaliczyć zmodernizowanie struktury organizacyjnej Instytutu oraz podniesienie jego rangi naukowej, czego wyrazem było uzyskanie uprawnień do nadawania stopnia doktora.

W dniu 5 marca 1973 r. na stanowisko szefa WIH został powołany płk prof. dr Emil Jadziak, wieloletni pracownik naukowo-dydaktyczny Akademii Sztabu Generalnego, gdzie kolejno zajmował stanowiska wykładowcy, starszego wykładowcy, zastępcy szefa, a następnie szefa Katedry Historii Sztuki Wojennej.

W 1974 r. rozpoczęto modyfikowanie zbudowanej w 1969 r. struktury organizacyjnej. Zachowano podstawy układ komórek naukowo-badawczych oparty na zasadzie periodyzacyjnej. Najistotniejszą zmianą było skoncentrowanie problematyki badawczej nad zagadnieniami dawnej historii w jednym zakładzie oraz połączenie organizacyjne komórek stanowiących zaplecze naukowo-badawcze Instytutu w Zakładzie IV Dokumentacji Naukowej.

Zgodnie z rozkazem szefa GZP WP nr Pf 14/74 z dnia 14 lutego 1974 r. zespół roboczy pod kierownictwem zastępcy szefa WIH płk. Wacława Jurgielewicza opracował *Zakres działania Wojskowego Instytutu Historycznego oraz zakres obowiązków dla poszczególnych stanowisk służbowych*[64]. W dokumencie tym po raz pierwszy od 1959 r. określono zadania poszczególnych komórek organizacyjnych i pracowników.

Wojskowy Instytut Historyczny miał za zadanie organizowanie i prowadzenie badań naukowych *w zakresie polskiej i powszechnej historii wojskowej, obejmującej historię wojskowości i historię wojen, historię rozwoju wojska oraz techniki wojennej, w ścisłym powiązaniu z historią społeczno-gospodarczą i po-*

---

[63] P. Stawecki, *Wojskowy Instytut Historyczny - placówka naukowa w czasie dyrektorowania prof. dr. hab. Tadeusza Jędruszczaka*, „Dzieje Najnowsze" 2001, nr 1, s. 229-235.

[64] *Zakres działania Wojskowego Instytutu Historycznego oraz zakres obowiązków dla poszczególnych stanowisk służbowych*, MiD WIH, opis 03/75, t. 1, k. 7-40.

lityczną Polski oraz procesami powszechnodziejowymi[65]. Zakres chronologiczny problematyki badawczej obejmował wszystkie okresy historii (dawną, najnowszą i współczesną), przy czym badania powinny się koncentrować wokół problematyki historii drugiej wojny światowej oraz okresu powojennego.

Komórkami naukowo-badawczymi były trzy zakłady i jedna samodzielna pracownia.

Do zadań Zakładu I - Historii Wojskowej do 1939 r. należało prowadzenie badań nad polską i powszechną historią wojskową od czasów najdawniejszych do wybuchu drugiej wojny światowej. W skład Zakładu wchodziły dwie pracownie naukowe: Historii Wojskowej do 1914 r. i Historii Wojskowej 1914-1939 r.

Zakład II Historii II Wojny Światowej posiadał w swoim składzie trzy pracownie naukowe: Historii Ludowego Wojska Polskiego 1943-1945 r., Historii Ruchu Oporu 1939-1945 r. oraz Powszechnej Historii Wojskowej 1939-1945 r.

Zakład III - Historii Wojskowej po 1945 r. - otrzymał zadanie prowadzenia badań nad historią Wojska Polskiego po drugiej wojnie światowej, historią armii socjalistycznych, problematyką wojen lokalnych po 1945 r. oraz historią Paktu Północnoatlantyckiego (NATO). W skład zakładu wchodziły trzy pracownie naukowe: Historii Ludowego Wojska Polskiego, Historii Armii Socjalistycznych i Historii Wojen Lokalnych i NATO.

W skład komórek naukowo-badawczych wchodziła ponadto Samodzielna Pracownia Analiz, Studiów i Informacji Naukowej, która miała zajmować się głównie badaniem nowych tendencji w metodach i treściach merytorycznych historiografii wojskowej i dyscyplin pokrewnych oraz opracowywaniem wniosków dotyczących działalności naukowo-badawczej, publicystycznej i propagandowej Instytutu. Do zadań Pracowni należało przedstawianie kierownictwu MON i GZP WP oraz WIH analizy dotyczącej historiografii wojskowej oraz

[65] Ibidem, k. 11.

uogólnień i wniosków dla korygowania planów w zakresie działalności ideowo-propagandowej. Ponadto pracownia miała zajmować się przygotowywaniem prac typu encyklopedycznego, informatorów, folderów, leksykonów, atlasów wojskowo-historycznych.

Zakład IV - Dokumentacji Naukowej był pomocniczą komórką naukową pracującą na rzecz Wojskowego Instytutu Historycznego w zakresie gromadzenia, opracowywania i udostępniania księgozbioru, informacji dotyczących opracowań z zakresu historii wojskowej oraz źródeł historycznych. Ponadto zakład pełnił funkcje usługowe na rzecz sił zbrojnych i cywilnych ośrodków historycznych w kraju. W skład zakładu wchodziły: Biblioteka, Pracownia Bibliografii oraz Pracownia Dokumentacji.

Znaczenie **Biblioteki Naukowej WIH** podkreślone zostało w 1972 r., kiedy to uznano ją za bibliotekę wiodącą w wojsku w zakresie historii wojen i wojskowości. Księgozbiór biblioteki stale wzrastał i w grudniu 1996 r. liczył około 100 000 woluminów, w tym ponad 62 000 druków zwartych, około 30 000 woluminów czasopism (1150 tytułów) i około 1300 jednostek zbiorów kartograficznych.

Mimo wewnętrznego charakteru Biblioteka udostępniała swoje zbiory osobom spoza Instytutu. Szczególnie korzystali ze zbiorów Biblioteki WIH oficerowie Katedry Historii Sztuki Wojennej Instytutu Nauk Humanistycznych AON oraz kadra i pracownicy Centralnego Archiwum Wojskowego.

Dla zapoznania innych wojskowych i cywilnych ośrodków naukowych z zasobami WIH, biblioteka publikowała wykazy swoich nabytków. W latach 1965-1996 funkcje te spełniały dwa pisma wydawane przez WIH: „Biuletyn Biblioteki i Bibliografi" (1965-1970) oraz „Biuletyn Nabytków Biblioteki i Archiwum" (1971-1996).

Pracownia Bibliografii prowadziła informację naukową i wykonywała prace informacyjno-dokumentacyjne z zakresu historii wojen i wojskowości. Opraco-

wano i zgromadzono blisko 700 000 kart bibliograficznych. Ważnym zadaniem Pracowni Bibliografii jako pomocniczej komórki naukowej był udział w realizacji planu naukowo-badawczego WIH poprzez opracowywanie kwerend tematycznych i bibliografii załącznikowych oraz upowszechnianie opracowanych i zgromadzonych materiałów bibliograficznych poprzez publikowanie bibliografii retrospektywnych tematycznych. Realizując te zadania wykonano 357 pisemnych kwerend tematycznych.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że w Pracowni Bibliografii przygotowano i opublikowano 39 samoistnych bibliografii tematycznych, dotyczących dziejów wojska i wojskowości. W stosunku do wszystkich książek wydanych przez WIH w latach 1959-1996 stanowiły one ponad 6% dorobku Instytutu.

Pracownia Dokumentacji Naukowej została powołana w celu gromadzenia, opracowywania i udostępniania materiałów dotyczących historii wojen i wojskowości powszechnej i polskiej.

Dzięki ścisłej współpracy archiwistów, pracowników naukowych WIH i kombatantów z różnych środowisk, stworzono unikalny warsztat naukowy, znany w środowisku historycznym jako Materiały i Dokumenty Wojskowego Instytutu Historycznego. Ogółem zgromadzono ponad 170 000 jednostek archiwalnych, wśród których znajduje się dokumentacja aktowa, fotografie, mikrofilmy i mapy.

Należy podkreślić, że Pracownia nie dublowała pracy innych ośrodków służby archiwalnej. Przeciwnie, zbierała źródła i opracowania, których nie gromadziły inne placówki. Materiały i Dokumenty WIH były wykorzystywane i odnotowywane w większości prac naukowych poświęconych polskiej historii wojskowej XX wieku.

Pomocnicze komórki techniczno-ekonomiczne i wydawnicze wchodziły w skład Oddziału Ekonomiczno-Wydawniczego. Były to:

- Dział Ekonomiczny - zajmował się planowaniem i realizacją budżetu Wojskowego Instytutu Historycznego;
- Wydział Wydawniczy - zajmował się sprawami związanymi z publikowaniem prac zakładów naukowych;
- Dział Zabezpieczenia zajmował się sprawami związanymi z zaopatrzeniem, naprawą, konserwacją pomieszczeń i sprzętu oraz prowadzeniem biurowości tajnej i jawnej.

Ta struktura uległa w 1975 r. drobnym modyfikacjom. Przekształcono Samodzielną Pracownię Analiz, Studiów i Informacji Naukowej w Zakład IV - Studiów i Analiz Wojskowo-Historycznych, a Zakład IV Dokumentacji Naukowej w Ośrodek Naukowej Informacji Wojskowej.

Należy podkreślić, że do zadań Zakładu Studiów i Analiz Wojskowo-Historycznych należało m.in. wydawanie nieperiodycznego wydawnictwa, na łamach którego publikowane miały być wyniki badań. Ogółem w latach 1972-1979 opracowano i wydano 12 numerów pisma „Nowości historiografii wojskowej", w których omówione zostały ważniejsze i ciekawsze książki i artykuły dotyczące problematyki historycznowojskowej oraz problemy polskiej i powszechnej historiografii wojskowej.

W 1981 r. do pionu naukowego został włączony ONIW, a w 1982 r. Zakład IV otrzymał nową nazwę - Zakład Metodologii, Studiów i Analiz. Zmieniało się również nazewnictwo niektórych komórek w Oddziale Ekonomiczno-Wydawniczym. Nie miało to jednak zasadniczego wpływu na funkcjonowanie Instytutu.

W latach 1975-1989 dwukrotnie następowała zmiana na stanowisku komendanta WIH. 3 maja 1978 r. stanowisko to objął gen. bryg. dr Rudolf Dzipanow - szef Biura Studiów Sztabu Generalnego WP, a 30 listopada 1981 r. zastąpił go płk prof. dr hab. Kazimierz Sobczak, dotychczasowy komendant Wydziału Na-

uk Politycznych WAP. Zastępcą do spraw naukowych był płk Eugeniusz Kozłowski (od 1 marca 1975 r. do 7 grudnia 1989 r.), zastępcami do spraw ogólno-organizacyjnych - płk doc. dr Wacław Jurgielewicz (do 3 kwietnia 1979 r.), płk prof. dr hab. Witold Biegański (od 4 kwietnia 1979 r. do śmierci, tj. 15 listopada 1988 r.), płk dypl Zbigniew Święcicki (p.o. od 8 lutego 1989 r.).

W 1990 r. nastąpiła przebudowa instancji nadrzędnej - zakończył działalność Główny Zarząd Polityczny (od 1989 r. Wychowawczy) Wojska Polskiego, a powołany został Departament Wychowania MON. W nowej strukturze pionu wychowawczego Instytut został podporządkowany bezpośrednio I wiceministrowi obrony narodowej do spraw wychowania.

Na początku roku zostały dokonane zmiany w komendzie Instytutu. 20 lutego 1990 r. mimo zdecydowanego sprzeciwu pracowników naukowych WIH[66] sformułowanego w piśmie do Prezydenta RP - gen. armii Wojciecha Jaruzelskiego, stanowisko komendanta WIH objął gen. broni dr Tadeusz Szaciło, były szef Głównego Zarządu Politycznego WP, co stanowiło *apogeum instrumentalnego traktowania WIH*[67]. Dotychczasowy komendant płk prof. dr hab. Kazimierz Sobczak został zastępcą do spraw naukowych[68]. Z dniem 1 maja 1990 r. został zlikwidowany etat drugiego zastępcy[69]. Gen. Szaciło odszedł z WIH 9 lipca 1990 r., a 10 lipca nowym szefem Instytutu został znany historyk prof. dr hab. Andrzej Zahorski - pierwszy w historii WIH cywilny dyrektor[70]. Nie był to koniec zmian w kierownictwie Instytutu. W związku z odejściem płk. prof. K.

---

[66] Relacje płk. Stefana Zwolińskiego i płk. Henryka Stańczyka udzielone autorowi w dniu 10 lipca 2001 r., z.a.

[67] Pismo dyrektora WIH prof. A. Zahorskiego do wiceministra obrony narodowej do spraw wychowawczych B. Komorowskiego, s. 3, MiD WIH, mat. nieup.

[68] Stanowisko to do 20 lipca 1990 r. zajmował płk prof. dr Eugeniusz Kozłowski, który wkrótce (2 marca) odszedł w stan spoczynku.

[69] Wykaz zmian nr Pf 271/Org z dnia 9 marca 1990 r.

[70] Wykazem zmian nr Pf 1397/Org z dnia 13 czerwca 1990 r. od 1 lipca tegoż roku komenda WIH została przemianowana na dyrekcję, a stanowisko komendanta WIH - na dyrektora.

Sobczaka, funkcję zastępcy dyrektora do spraw naukowych z dniem 2 sierpnia 1990 r. objął płk doc. dr hab. Tadeusz Panecki.

W 1990 r. reorganizacji uległa również struktura Instytutu. Zmniejszono liczbę zakładów naukowych z czterech do trzech.

W nowej strukturze organizacyjnej Instytut dzielił się na trzy części składowe, którymi były: dyrekcja, zespół naukowo-badawczy i zespół redakcyjno-wydawniczy.

Zespół naukowo-badawczy stanowiły trzy zakłady naukowe utworzone rozkazem dyrektora WIH nr 21/90 z 6 grudnia 1990 r. Były to:

- Zakład I - Historii wojskowej do 1939 r.;
- Zakład II - Polskiej i Powszechnej Historii Drugiej Wojny Światowej;
- Zakład III - Polskiej i Powszechnej Historii Wojskowej po 1945 roku.

W skład zespołu naukowo-badawczego wchodziła również Samodzielna Pracownia Atlasu Wojskowo-Historycznego oraz Ośrodek Naukowej Informacji Wojskowej.

Zespół redakcyjno-wydawniczy tworzyły natomiast Oddział Ekonomiczno-Wydawniczy (później Dział Ogólny) i Redakcja „Wojskowego Przeglądu Historycznego".

15 grudnia 1992 r. (po nagłej śmierci prof. A. Zahorskiego) obowiązki dyrektora WIH zostały powierzone czasowo płk. prof. dr. hab. Tadeuszowi Paneckiemu, dotychczasowemu zastępcy do spraw naukowych. 16 czerwca 1993 r. stanowisko dyrektora objął prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel, historyk, wybitny specjalista w zakresie historii państwa i prawa polskiego, autor kilkunastu książek dotyczących dziejów polskiego parlamentaryzmu, konstytucjonalizmu, historii politycznej Polski XX wieku, dziejów administracji w Polsce, historii wojskowej, a także kilkudziesięciu prac, dotyczących dziejów politycznych i militarnych Polski na tle powszechnym.

Stan etatowy Instytutu w latach 1959-1993 był w miarę stabilny i wynosił ponad 80 osób. W 1993 r. Wojskowy Instytut Historyczny, podobnie jak inne jednostki badawczo-rozwojowe funkcjonujące w Siłach Zbrojnych RP, został poddany restrukturyzacji, w wyniku której stan etatowy WIH zmniejszony został o 25% (z 87 do 65 pracowników).

Ważnym czynnikiem warunkującym realizację zadań naukowych Instytutu było podnoszenie kwalifikacji naukowych pracowników. Kolejni szefowie, komendanci i dyrektorzy WIH zwracali na ten problem szczególną uwagę. Wyrażało się to m. in. w opracowywaniu planów podnoszenia kwalifikacji. W całym omawianym okresie zaobserwować można stały wzrost kwalifikacji pracowników, wyrażający się liczbą uzyskiwanych stopni i tytułów naukowych.

Po uzyskaniu przez Instytut uprawnień do nadawania stopnia doktora pierwszym doktorem, któremu stopień nadała Rada Naukowa WIH był Kazimierz Przybysz (1976), a pierwszymi pracownikami Instytutu, którzy obronili prace doktorskie w WIH byli ppłk Tadeusz Konecki (1979), kpt. Czesław Grzelak i kpt. Adam Marcinkowski (1980). Do końca funkcjonowania Instytutu jako samodzielnej placówki naukowo-badawczej Rada Naukowa WIH nadała 91 osobom stopień doktora nauk humanistycznych. W tej liczbie znalazło się 24 pracowników WIH[71].

Wzrost liczby samodzielnych pracowników naukowych umożliwił uzyskanie przez Instytut w 1986 r. uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego[72]. Pierwsze kolokwium habilitacyjne odbyło się 22 października 1987 r., a 26 maja 1988 r. Centralna Komisja Kwalifikacyjna zatwierdziła nadanie pierwszego w historii WIH stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk

[71] Tematy rozpraw doktorskich zob.: M. Harz, *Bibliografia publikacji pracowników naukowych oraz wykaz wydawnictw Wojskowego Instytutu Historycznego, 1987-1996*, Warszawa 1996.
[72] Zarządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 30 lipca 1987 r., M.P. nr 23 z dnia 12 sierpnia 1987 r., poz. 191.

humanistycznych w dziedzinie historii w specjalności najnowsza historia wojskowa ppłk. dr. Edwardowi Pawłowskiemu.

28 stycznia 1988 r. przed Radą Naukową WIH odbyło się drugie kolokwium habilitacyjne, w wyniku którego nadano stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych płk. dr. Tadeuszowi Rawskiemu. W sumie przed Radą Naukową WIH pozytywnie przeprowadziło kolokwia habilitacyjne 15 osób, w tym ośmiu pracowników Instytutu.

Dysponując wysoko kwalifikowaną kadrą naukową oraz sprawnie działającym zapleczem naukowo-badawczym Wojskowy Instytut Historyczny w czasie swojej prawie czterdziestoletniej działalności jako samodzielnej placówki naukowo-badawczej mógł realizować z powodzeniem zadania w zakresie prowadzenia badań nad dziejami wojska i wojskowości od czasów najdawniejszych do współczesności. Mimo ograniczeń natury politycznej pracownicy Instytutu opracowali i opublikowali szereg dzieł, z których wiele wytrzymało próbę czasu. Niekwestionowaną wartością większości z nich jest warstwa faktograficzna.

Miarą dorobku naukowego Instytutu są 772 pozycje książkowe oraz ponad 10 000 artykułów opublikowanych w latach 1959-1996. Ponieważ wszystkie one zostały zebrane i opublikowane w czterech tomach bibliografii publikacji pracowników WIH[73], toteż w tym miejscu ograniczymy się jedynie do wymienienia najważniejszych tematów badawczych realizowanych przez Instytut. Były to m.in.: Zarys dziejów wojskowości polskiej do 1939 r., historia polskiej techniki wojskowej, dzieje powstania kościuszkowskiego, Polski Czyn Zbrojny w II wojnie światowej, dzieje Polskiego Państwa Podziemnego, monografie związków operacyjnych i taktycznych WP oraz wyższych szkół oficerskich, biografie

[73] Zob. *Bibliografia publikacji pracowników Wojskowego Instytutu Historycznego 1945-1970. Wykaz wydawnictw WIH.* Oprac. Janusz Kapuścik, Bożena Zielińska. Warszawa 1971; *Bibliografia publikacji pracowników Wojskowego Instytutu Historycznego 1971-1981. Wykaz wydawnictw WIH.* Oprac. Dorota Dudek, Bożena Zielińska. Warszawa 1982; M. Harz, T. Sitkiewicz: *Bibliografia publikacji pracowników oraz wykaz wydawnictw Wojskowego Instytutu Historycznego, 1982-1986*, Warszawa 1987; M. Harz: *Bibliografia publikacji pracowników naukowych oraz wykaz wydawnictw Wojskowego*

wyższych dowódców wojskowych w latach II wojny światowej, dzieje Wojska Polskiego w latach 1945-1982, a także Atlas Historyczno-Wojskowy.

Instytut spełniał również rolę mecenasa w stosunku do prac przygotowywanych przez autorów z zewnątrz. Tytułem przykładu można wspomnieć tu opublikowane pod auspicjami WIH prace dotyczące dawnej historii wojskowej: Stefana M. Kuczyńskiego, *Wojna z Zakonem Krzyżackim w latach 1409-1411* oraz Jana Pachońskiego, *Legiony Polskie. Prawda i legenda 1794-1807*.

Równolegle z prowadzeniem działalności naukowo-badawczej Instytut realizował na bieżąco zadania wynikające z potrzeb resortu obrony narodowej oraz władz państwowych, sądów, instytucji i organizacji społecznych. Skalę zaangażowania pracowników Instytutu w tę działalność ilustrują następujące dane: jedynie do 1982 r. opracowano 5502 ekspertyzy, 655 biogramów oraz 762 recenzje naukowe, udzielono 221 konsultacji przy realizacji filmów oraz wzięto udział w 452 audycjach radiowych i telewizyjnych[74].

Sytuacja prawna Instytutu uległa zmianie w 1985 r., kiedy stał się on jednostką badawczo-rozwojową[75]. Kolejne nowelizacje ustawy z 1985 r. o jednostkach badawczo-rozwojowych doprowadziły do sytuacji wykluczającej możliwość finansowania Instytutu na zasadach przewidzianych w prawie budżetowym. Przekształcenie WIH w jednostkę badawczo-rozwojową spełniającą warunki przewidziane w ustawie o j.b.r., ze wszystkimi konsekwencjami wynikającymi z samodzielnej gospodarki było niemożliwe - Instytut zajmujący się badaniami historycznymi nie mógł zarobić na swoje utrzymanie. Ten stan rzeczy spowodował rozpoczęcie w 1996 r. procesu likwidacji WIH jako jednostki badawczo-rozwojowej, co w konsekwencji doprowadziło do jego likwidacji jako samodzielnej placówki naukowo-badawczej.

Instytutu Historycznego, 1987-1996, Warszawa 1996.

[74] *Wojskowy Instytut Historyczny im. Wandy Wasilewskiej 1947-1982*, Warszawa 1982, s. 7.

[75] Ustawa z 25 lipca 1985 r. o jednostkach badawczo-rozwojowych, Dz. U. Nr 36, poz. 170.

Dnia 17 lipca 1996 r. Podsekretarz Stanu w MON Andrzej Załucki przedstawił ministrowi obrony narodowej *koncepcję włączenia Wojskowego Instytutu Historycznego w struktury Akademii Obrony Narodowej, jako samodzielnego (na prawach wydziału) instytutu naukowo-dydaktycznego*[76], na podstawie której minister obrony narodowej Stanisław Dobrzański w dniu 23 września 1996 r. podpisał postanowienie w sprawie wszczęcia postępowania przygotowawczego w celu likwidacji Wojskowego Instytutu Historycznego[77]. Do przeprowadzenia postępowania przygotowawczego powołany został sześcioosobowy Zespół pod przewodnictwem Tomasza Ulińskiego - Dyrektora Naczelnego Podsekretarza Stanu w MON do Spraw Społecznych i Parlamanternych. Głównym zadaniem Zespołu było opracowanie warunków i programu likwidacji Instytutu w oparciu o przepisy ustawy z dnia 25 lipca 1985 r. o jednostkach badawczo-rozwojowych[78] oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 marca 1995 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu łączenia, podziału, reorganizacji i likwidacji jednostek badawczo-rozwojowych[79].

Zespół odbył sześć posiedzeń plenarnych (25 i 27 września, 3, 7, 10 i 17 października) oraz jedno spotkanie z Kierownictwem Akademii Obrony Narodowej poświęcone uzgodnieniu sposobu przeprowadzenia likwidacji WIH. Ponadto członkowie Zespołu uczestniczyli w posiedzeniu Rady Naukowej WIH w dniu 3 października 1996 r.

---

[76] Pismo Podsekretarza Stanu w MON Andrzeja Załuckiego do ministra obrony narodowej nr 498 z dnia 17 lipca 1996 r. MiD WIH, mat. nieup.

[77] Postanowienie ministra obrony narodowej z dnia 23 września 1996 r. w sprawie wszczęcia postępowania przygotowawczego w celu likwidacji Wojskowego Instytutu Historycznego w Warszawie. MiD WIH, mat. nieup.

[78] Ustawa z dnia 25 lipca 1985 r. o jednostkach badawczo-rozwojowych, Dz.U. z 1991 r. Nr 44, poz. 194 i Nr 107, poz. 464, z 1992 r. Nr 54, poz. 254, z 1994 r. Nr 1, poz. 3 i Nr 43, poz. 163 oraz z 1996 r. Nr 41, poz. 175.

[79] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 marca 1995 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu łączenia, podziału, reorganizacji i likwidacji jednostek badawczo-rozwojowych, Dz.U. Nr 37, poz. 180.

W dniu 4 lutego 1997 r. minister obrony narodowej Stanisław Dobrzański podpisał zarządzenie w sprawie przeformowania Wojskowego Instytutu Historycznego[80]. Na mocy tego dokumentu Instytut z dniem 1 marca 1997 r. został przeformowany *poprzez jego włączenie do Akademii Obrony Narodowej* i przestał działać jako jednostka badawczo-rozwojowa. Stał się jednostką organizacyjną AON działającą na prawach wydziału.

Z dniem 31 grudnia 1997 r. został unieważniony etat WIH. Wojskowy Instytut Historyczny przestał istnieć jako samodzielna placówka naukowa.

[80] Zarządzenie Nr 6/MON ministra obrony narodowej z dnia 4 lutego 1997 r. w sprawie przeformowania Wojskowego Instytutu Historycznego, Dz. Rozk. MON, poz. 9.

ROZDZIAŁ DRUGI

ORGANIZACJA WOJSKOWEGO INSTYTUTU HISTORYCZNEGO AKADEMII OBRONY NARODOWEJ W LATACH 1997-2001

Płk prof. dr hab. Edward Jan Nalepa

2.1. Struktura organizacyjna

Początek 1997 roku przyniósł zasadnicze i radykalne – jak się miało później okazać – zmiany w umocowaniu prawnym i podległości organizacyjnej Wojskowego Instytutu Historycznego. Oto 4 lutego tegoż roku, tj. w niemal 40 rocznicę utworzenia Biura Historycznego WP (9.08.1957 r.), ukazało się Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej w sprawie przeformowania WIH[1]. Stanowiło ono, że z dniem 1 marca 1997 roku przestaje on działać jako odrębna jednostka badawczo – rozwojowa (JBR)[2] i przechodzi w podporządkowanie Akademii Obrony Narodowej jako jej jednostka organizacyjna działająca na prawach wydziału [3].

Przełożeniem treści cytowanego Zarządzenia na język i kalendarz praktycznych działań był Rozkaz dzienny Dyrektora WIH z 14 marca 1997 r. Kwestią

[1] Zob. Zarządzenie N 6/MON Ministra Obrony Narodowej z 4 lutego 1997 r. w sprawie przeformowania Wojskowego Instytutu Historycznego (Dz. Rozk. MON, poz. 9 z 1997 r.).
[2] W rozumieniu Ustawy z 25.07.1985 r. o jednostkach badawczo – rozwojowych oraz Rozporządzenia Rady Ministrów z 10.07.1986 r. w sprawie jednostek badawczo-rozwojowych nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej.

podstawową były dość znaczne zmiany w dotychczasowej strukturze organizacyjnej i obsadzie personalnej WIH, w tym zwłaszcza w odniesieniu do zakładów naukowo-badawczych. I tak w wyniku fuzji dwóch istniejących wcześniej zakładów, tj. Zakładu II (okres 1939-1945) i Zakładu III (okres po 1945 r.) powstał Zakład Nowożytnej Historii Wojskowej. W jego skład włączony został też Zespół Atlasu Wojskowo-Historycznego istniejący dotychczas jako samodzielna komórka (na prawach zakładu). Nowym rozwiązaniem było utworzenie od podstaw Zakładu Studiów i Analiz Historycznych. Przejąć miał on w całości opracowywanie licznych bieżących notatek służbowych i ekspertyz oraz przygotowania organizacyjne i programowe niezbędne do uruchomienia zaocznych uzupełniających studiów magisterskich i podyplomowych w zakresie historii (od 1998 r. na Zakładzie tym spoczął cały ciężar prac organizacyjno-koordynujących związanych z realizacja procesu dydaktycznego).

Warto dodać także, że kierownikowi Zakładu Studiów i Analiz podporządkowano cały Dział Dokumentacji Historycznej (Pracownię Druków Historycznych i Pracownię Dokumentacji Naukowej) oraz Zespół Bibliografii.

Novum organizacyjnym było powołanie przy Dyrektorze WIH dwóch stanowisk pełnomocników: 1) do spraw studiów magisterskich, 2) do spraw studiów doktoranckich i podyplomowych.

Uwzględniając powyższe zmiany, w połowie 1997 roku ukształtowała się następująca struktura organizacyjna i obsada personalna Wojskowego Instytutu Historycznego:

I. DYREKCJA

Dyrektor	prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel
Zastępca dyrektora ds. naukowych	płk prof. dr hab. Tadeusz Panecki
Pełnomocnik ds. studiów magisterskich	prof. dr hab. Mieczysław Wrzosek

[3] W ust. 2 tegoż Zarządzenia był ponadto zapis mówiący o „funkcjonowaniu na odrębnym etacie", który skreślony został jednak mocą Zarządzania MON z 29 października 1997 r. Zmieniającego zarządzenie w sprawie

Pełnomocnik dyrektora ds. studiów doktoranckich i podyplomowych

ppłk doc. dr hab. Edward Jan Nalepa[4]

Samodzielny referent — Janina Zajdzińska

II. ZAKŁADY NAUKOWO-BADAWCZE

1. ZAKŁAD NOWOŻYTNEJ HISTORII WOJSKOWEJ

1. Profesor - Kierownik Zakładu — prof. dr hab. Piotr Stawecki
2. Profesor — prof. dr hab. Janusz Wojtasik (kierownik pracowni, zastępca kierownika zakładu)
3. Profesor — prof. dr hab. Wiesław Majewski
4. Profesor — prof. dr hab. Marek Plewczyński
5. Profesor — prof. dr hab. Andrzej Rzepniewski
6. Docent — płk dr hab. Wiesław Wróblewski
7. Adiunkt — ppłk dr Andrzej Aksamitowski
8. Adiunkt — dr Michał Klimecki

2. ZAKŁAD NAJNOWSZEJ HISTORII WOJSKOWEJ

1. Kierownik Zakładu — ppłk prof. dr hab. Czesław Grzelak
2. Adiunkt — płk dr Henryk Stańczyk (kierownik pracowni, zastępca kierownika)
3. Adiunkt – kierownik pracowni — płk dr Krzysztof Komorowski
4. Adiunkt — ppłk dr Lech Kowalski
5. Adiunkt — mjr dr Janusz Zuziak
6. Adiunkt — kpt. dr Zbigniew Palski
7. Adiunkt — dr Andrzej Chmielarz
8. Adiunkt — dr Henryk Piskunowicz

---

przeformowania WIH. (Dz. Rozk. MON, poz. 172 z 1997 r.).

9. Adiunkt — dr Janusz Odziemkowski

3. ZAKŁAD STUDIÓW I ANALIZ HISTORYCZNYCH

1. Kierownik Zakładu — ppłk dr Stanisław Jaczyński

2. Adiunkt — płk dr Stefan Zwoliński (kierownik pracowni ekspertyz, zastępca kierownika zakładu)

3. Adiunkt — ppłk dr Maciej Szczurowski

4. Adiunkt — ppłk dr Henryk Wcisło (odpowiedzialny za realizację kontaktów zagranicznych Instytutu)

5. Adiunkt — ppłk dr Józef Smoliński

6. Asystent — mjr mgr Marek Jasiak

7. Asystent — ppor. mgr Tomasz Kopański

Dział Dokumentacji Historycznej

1. Adiunkt – Kierownik działu — dr Andrzej Lechowski

2. Asystent — mgr Jerzy Radomski (kierownik pracowni druków historycznych)

3. Bibliotekarz — Katarzyna Filipek

4. Starszy magazynier biblioteki — Jolanta Starak

5. Starszy dokumentalista — mgr Zbigniew Wojciechowski (kierownik pracowni dokumentacji naukowej)

6. Samodzielny referent — Maria Grzeszczuk

7. Fotolaborant — Jerzy Maliszewski

Zespół Bibliografii

1. Starszy dokumentalista dypl. — mgr Maria Harz

2. Samodzielny referent — Halina Krystek

[4] Po przejściu doc. Nalepy do Zakładu Studiów i Analiz (zca kierownika) funkcję tę przejął ppłk dr Józef Smoliński.

III. REDAKCJA WOJSKOWEGO PRZEGLĄDU HISTORYCZNEGO

1. Redaktor naczelny	ppłk mgr Czesław Szafran
2. Redaktor – stylista	mgr Zbigniew Grabowski
3. Redaktor – stylista	mgr Bogusław Brodecki

IV. DZIAŁ OGÓLNY

1. Kierownik	ppłk mgr Jacek Praga
2. Kierownik kancelarii tajnej	chor. sztab. Jan Borowik
3. Samodzielny referent	Janina Dłuska
4. Starszy referent	Grażyna Majka
5. Starszy referent	Anna Karaś

Zaprezentowany wyżej stan organizacyjno-kadrowy WIH nie utrzymał się zbyt długo. Jeszcze w 1997 roku rozwiązano Redakcję Wojskowego Przeglądu Historycznego, Zespół bibliografii, Fotolaboratorium i Dział Ogólny (w tym kancelarię tajną). Wkrótce istotne zmiany zaszły także w zakresie funkcjonowania komórek będących podstawą warsztatu naukowego nie tylko pracowników naszego Instytutu. Decyzją Komendanta AON wyłączono ze struktury organizacyjnej Wojskowego Instytutu Historycznego (podległości Dyrektora WIH) Pracownię Druków Historycznych (Bibliotekę WIH) i Pracownię Dokumentacji Naukowej (podręczne archiwum), wcielając je w struktury Biblioteki Głównej AON (w bezpośrednie podporządkowanie jej dyrektora). Trudno byłoby dopatrzyć się pozytywnych stron takiego rozwiązania, tym bardziej, że obie komórki nie zmieniły swego długoletniego lokum i nadal funkcjonowały w budynku – siedzibie WIH przy ul. Czerwonych Beretów 124.

W efekcie tych zmian na przełomie 1997/1998 r. ukształtowała się nowa, względnie stabilna organizacja WIH AON. Tworzyły ją trzy zakłady naukowo-

dydaktyczne (ich kadra naukowa włączona została w całościowy proces dydaktyczny na zasadzie obowiązku służbowego), tj.:

- Zakład Nowożytnej Historii Wojskowej (7 pracowników, kierownik prof. dr hab. Janusz Wojtasik),
- Zakład Najnowszej Historii Wojskowej (9 pracowników, kierownik płk dr Stefan Zwoliński),
- Zakład Studiów i Analiz (9 pracowników, kierownik płk dr Stanisław Jaczyński).

W strukturze WIH AON funkcjonowały ponadto dwie nieetatowe komórki, tj. sekretariat studiów i kancelaria jawna, których przydatność trudno byłoby przecenić.

Tak okrojona struktura Instytutu przetrwała w zasadzie do końca jego formalnego istnienia, tj. do września 2001 roku. Zgodnie bowiem z decyzją Ministra Obrony Narodowej Bronisława Komorowskiego z 17 sierpnia 2001 r. o zniesieniu Wojskowego Instytutu Historycznego[5] (z dniem 31 grudnia 2001 r.), od 1 października Instytut znalazł się w fazie rozformowania.

Dla zapewnienia względnie normalnej działalności naukowo-dydaktycznej i niezakłóconego funkcjonowania Rady Naukowej WIH w tym okresie, Dyrektor Instytutu wydał doraźny, nieformalny rozkaz porządkujący jego organizacyjno-kadrowe status quo. Zgodnie z nim pozostałość kadrowa WIH przydzielona została do dwóch zakładów naukowo-dydaktycznych.

2.2. Baza naukowa

2.2.1. Kadra naukowa i administracyjna

[5] Zarządzenie Nr 53/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 18 sierpnia 2001 r. w sprawie zniesienia Wojskowego Instytutu Historycznego, dokument luzem.

W chwili włączenia Wojskowego Instytutu Historycznego w struktury AON, zatrudniał on 64 pracowników naukowo-badawczych i administracyjno – technicznych, w tym 19 osób wojskowych (15 oficerów starszych, 3 oficerów młodszych, 1 chorążego). Trzon potencjału naukowego stanowiło wówczas 9 profesorów tytularnych, 2 docentów (dr hab.), 15 doktorów i 3 magistrów.

Niestety, podjęty w końcu lat 90. w Wojsku Polskim intensywny proces restrukturyzacji i etatyzacji spowodował, że władze Akademii Obrony Narodowej coraz częściej (i chętniej) postrzegały WIH, swoją nową – nigdy tak naprawdę nie chcianą – jednostką organizacyjną jako dobre i wygodne miejsce do wykonywania koniecznych w całej Uczelni cięć etatowych. W ich efekcie jeszcze w 1997 roku stan osobowy Instytutu uległ zmniejszeniu o ponad połowę. Proces ten kontynuowany był – choć już nie w tak dużej skali i mniej gwałtownie – w późniejszym okresie. Dość powiedzieć, że w latach 1998-2000 odeszli z Instytutu profesorowie: Andrzej Rzepniewski (zmarł), Piotr Stawecki, Czesław Grzelak, Mieczysław Wrzosek, Wojciech Wrzesiński.

Momentwem znacząco negatywnie rzutującym na potencjał kadrowy WIH, było przejście na początku września 2001 roku do Instytutu Nauk Humanistycznych AON (głównie do Katedry Historii Sztuki Wojennej) 7 pracowników naukowych, w tym 3 profesorów tytularnych (płk Tadeusz Panecki- zastępca Dyrektora WIH, Janusz Wojtasik – kierownik Zakładu, Marek Plewczyński), 2 profesorów uczelnianych (płk dr hab.: Stanisław Jaczyński i Józef Smoliński) i 1 doktora (ppłk Andrzej Aksamitowski). Z WIH odeszli ponadto mjr mgr Marek Jasiak i mjr mgr Włodzimierz Nowak, którzy skierowani zostali na stacjonarne studia doktoranckie w AON.

W rezultacie w WIH pozostało ogółem kilkunastoosobowe grono pracowników na czele z Dyrektorem Andrzejem Ajnenkielem. Było wśród nich: 4 profesorów tytularnych (Andrzej Ajnenkiel, Wiesław Majewski, płk Wiesław Wróblewski, płk Edward Jan Nalepa), 1 profesor nadzwyczajny (Michał Klimecki), 1

dr hab. (ppłk Maciej Szczurowski) oraz 7 doktorów (płk Stefan Zwoliński, ppłk Henryk Wcisło, mjr Zbigniew Palski, mjr Janusz Zuziak – odbył już kolokwium habilitacyjne, por. Tomasz Kopański, Andrzej Lechowski, Henryk Piskunowicz). Wspierało ich kilka osób personelu administracyjno-technicznego.

2.2.2. Zaplecze naukowo – badawcze

Chlubą Naszego Instytutu były zawsze i są do dziś dnia jego biblioteczne i archiwalno – bibliograficzne zbiory. Obejmują one łącznie ponad 60 tys. woluminów druków zwartych (w tym ok. 25% obcojęzycznych), przeszło 1 tys. periodyków naukowych i czasopism, około 3 tys. jednostek archiwalnych dokumentów, około 3,4 tys. klatek mikrofilmów, ponad 3 tys. jednostek archiwalnych relacji i wspomnień, ponad 4,5. jednostek archiwalnych opracowań, około 740 tytułów prasy podziemnej z okresu II wojny światowej, prawie 60 tys. negatywów zdjęć, blisko 42,7 tys. zdjęć tematycznych i 12,6 tys. zdjęć osobowych oraz około 1,5 tys. zdjęć tzw. zbioru katyńskiego, a ponadto przeszło 26 tys. arkuszy map topograficznych i 600 tys. kart dokumentacyjnych.

Należy jednak z całą uwagą podkreślić, że lata 1997-2001 nie były generalnie okresem prosperity dla komórek organizacyjnych odpowiedzialnych za gromadzenie i przechowywanie tych bez wątpienia osobliwych skarbów rodzimego i obcojęzycznego piśmiennictwa historycznego i historyczno-wojskowego.

Ponad 4-letnie doświadczenia dowodzą, że włączenie Biblioteki WIH w system organizacyjny Biblioteki Głównej AON wyrządziło więcej złego niż dobrego. Centralny sposób rozdzielnictwa środków finansowych na zakup książek, bariery natury formalno-administracyjnej, w tym zwłaszcza ograniczenia w swobodnym wyborze nabywanych tytułów, rażąco odbiegały od istniejącej w tym zakresie do 1997 roku znacznej autonomii pracowników Instytutowej książnicy. Co więcej, utraciła ona swoją tożsamość specjalistycznej, jedynej w kraju placówki gromadzącej zbiory w obszarze historii wojskowej-polskiej i

powszechnej. Dodać też warto, iż zawiła obowiązująca w AON procedura ewidencjonowania nabytków, zmniejszyła znacząco możliwość pozyskiwania książek w drodze wymiany i licznych darowizn od osób prywatnych.

Podobnie rzecz się miała w przypadku Pracowni Dokumentacji Naukowej – naszego Instytutowego archiwum do 1997 roku. Władze AON nie dostrzegały bowiem ani celowości, ani ogromnego znaczenia profesjonalnych i pełnych poświęcenia działań tej komórki obliczanych na uzupełnianie istniejących i tworzenie nowych, często unikalnych, kolekcji archiwalnych dot. orężnych dziejów narodu i państwa polskiego.

Należy z całą mocą podkreślić, że w latach 1997-2001 – pomimo nowego podporządkowania – wymienione wyżej komórki organizacyjne Akademii Obrony Narodowej były niezmiennie fundamentalną częścią zaplecza naukowo-badawczego pracowników Naszego Instytutu. Bez fachowości, kompetencji i życzliwości ich personelu trudno było wyobrazić sobie zbudowanie i rozwijanie rzetelnego warsztatu naukowego historyka.

ROZDZIAŁ TRZECI

RADA NAUKOWA WOJSKOWEGO INSTYTUTU HISTORYCZNEGO AKADEMII OBRONY NARODOWEJ

Mjr dr hab. Janusz Zuziak

Omawiana poniżej działalność Rady Naukowej Wojskowego Instytutu Historycznego Akademii Obrony Narodowej obejmuje kadencję Rady 1997 – 2000 oraz rok działalności Rady w kolejnej – z przyczyn od Rady niezależnych – skróconej kadencji, tj. okres od października 2000r. do grudnia 2001r.

Po wejściu w strukturę Akademii Obrony Narodowej Rada Naukowa WIH reaktywowana została rozkazem Komendanta AON nr 116 z 22 maja 1997 roku.

Członkami Rady Naukowej WIH w kadencji 1997 – 2000 były następujące osoby:

1. prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel
2. mgr Zbigniew Grabowski
3. ppłk prof. dr hab. Czesław Grzelak
4. płk dr hab. Henryk Herman
5. prof. dr hab. Wiesław Majewski
6. ppłk dr hab. Edward Nalepa
7. prof. dr hab. Karol Olejnik
8. płk prof. dr hab. Tadeusz Panecki
9. prof. dr hab. Marek Plewczyński
10. płk dr hab. Jerzy Poksiński

11.dr hab. Bogusław Polak

12.dr hab. Waldemar Rezmer

13.prof. dr hab. Andrzej Rzepniewski

14.ppłk dr Józef Smoliński

15.prof. dr hab. Piotr Stawecki

16.prof. dr hab. Wacław Świątnicki

17.prof. dr hab. Janusz Wojtasik

18.płk dr hab. Wiesław Wróblewski

19.prof. dr hab. Mieczysław Wrzosek

20.płk dr hab. Lech Wyszczelski

21.płk dr hab. Jerzy Zieliński

22.płk dr hab. Józef Zubek

23.mjr dr Janusz Zuziak

We wrześniu 1997 roku powołani do składu Rady zostali ponadto: prof. dr hab. Mieczysław Wieczorek i admirał dr hab. Antoni Komorowski – Rektor Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni.

Przewodniczącym Rady Naukowej WIH był prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel, jednocześnie Dyrektor Instytutu, natomiast funkcję sekretarza Rady pełnił w kadencji 1997 – 2000 ppłk dr Józef Smoliński.

Lista stale zapraszanych gości posiedzeń Rady obejmowała następujące osoby:

- gen. dyw. prof. dr inż. Tadeusz Jemioło

(Komendant AON)

- gen. broni pilot dr Jerzy Gotowała

(z-ca komendanta ds. ogólnych)

- gen. bryg. prof. dr hab. Michał Krauze

(z-ca komendanta ds. naukowych)

- gen. bryg. prof. dr hab. Bolesław Balcerowicz

(Komendant Wydziału Strategiczno-Obronnego)

- płk prof. dr hab. Waldemar Brzostek

(z-ca komendanta ds. dydaktycznych)

- płk dypl. dr. Jan Szymczyk

(z-ca komendanta szef logistyki AON)

- płk mgr Andrzej Bartnik

(Szef Centralnego Archiwum Wojskowego)

- ppłk dr Stanisław Jaczyński

(Wojskowy Instytut Historyczny)

- płk dr hab. Kazimierz Łastawski

(Dyrektor Centralnej Biblioteki Wojskowej)

- prof. dr hab. Piotr Łossowski
- prof. dr hab. Tadeusz Marian Nowak
- płk dypl. Zbigniew Święcicki

(Dyrektor Muzeum Wojska Polskiego)

Pierwsze w omawianej kadencji posiedzenie Rady Naukowej przejdzie z pewnością do historii, bowiem było to pierwsze posiedzenie Rady po wejściu WIH-u w strukturę AON. Dodać przy tym należy, iż Instytut funkcjonował w AON na prawach wydziału.

Na pierwszym posiedzeniu Radu odbytym 6 czerwca 1997 roku Komendant Akademii, gen. dyw. Prof. dr inż. Tadeusz Jemioło wręczył członkom Rady akty powołania, następnie krótko omówił aktualną sytuacje Instytutu. Stwierdził m.in., że w skali całej armii następują zmiany strukturalne, które mają doprowadzić do tego, że będzie ona działać bardziej efektywnie. Dlatego też Akademia i jej pracownicy muszą wykorzystać własne możliwości i wysunąć względem rynku własną ofertę – ofertę nauczania. WIH – zdaniem gen. Jemioły – dyspo-

nuje wysoko wykwalifikowaną kadrą i w związku z tym ma duże szanse stać się wiodącą placówką tego typy w kraju. Ministerstwo Obrony Narodowej – kontynuował Komendant AON – traktuje Akademię, a w jej strukturze także WIH, jako swoje zaplecze do działań dydaktyczno – naukowych, które służy umacnianiu obronności kraju.

W dalszej części tego historycznego i przełomowego posiedzenia Rady Dyrektor WIH i zarazem Przewodniczący jego Rady Naukowej prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel podziękował przedstawicielom AON za pomoc w uzyskaniu zgody Ministra Obrony Narodowej na uruchomienie przez WIH studiów historycznych w Akademii. Do najważniejszych zadań Instytutu prof. Ajnenkiel zaliczył przede wszystkim zadania związane z uruchomieniem od października 1999 roku studiów historycznych, zarówno na poziomie licencjatu, jak i uzupełniających studiów magisterskich. Kolejnym istotnym zadaniem Instytutu i jego kadry naukowej było kontynuowanie działalności – badawczo – naukowej.

Prof. Ajnenkiel podniósł również fakt zmiany sytuacji prawnej w funkcjonowaniu Rady. Dotychczas bowiem działała ona jako organ jednostki badawczo – rozwojowej. Po wejściu WIH w strukturę Akademii Obrony Narodowej uprawnień takich Instytut już nie posiadał. Od 1999 roku w skład Rady wchodzili ponadto – niejako z urzędu - wszyscy samodzielni pracownicy naukowi WIH oraz dwóch przedstawicieli pozostałych pracowników. I tak mjr dr Janusz Zuziak reprezentował w Radzie środowisko adiunktów, zaś mgr Zbigniew Grabowski pozostałych pracowników.

Szerzej kwestię aktualnego stanu przygotowań do uruchomienia studiów historycznych zaprezentował zebranym ppłk dr Stanisław Jaczyński, wyznaczony przez Dyrektora WIH na kierownika studiów. Ppłk Jaczyński stwierdził, że we współpracy z Instytutem Nauk Humanistycznych AON opracowane zostały programy czterech rodzajów studiów. Programy te zostały zaakceptowane przez prorektora AON d.s. dydaktycznych płk. prof. dr. hab. Waldemara Brzostka. W

przygotowaniu był informator dla studentów studiów zaocznych, w którym miały się ukazać informacje dotyczące trybu naboru na studia, program studiów, wykaz dokumentów wymaganych od kandydatów.

W związku z uruchomieniem studiów historycznych przez WIH zmianie ulegnie zakres zadań każdego z pracowników, większość z nich miała bowiem zostać zaangażowana w proces dydaktyczny, dodać trzeba , iż zajęcia na wszystkich rodzajach studiów miały się odbywać w soboty i w niedziele.

Zadania dla Instytutu w zakresie przygotowania procesu dydaktycznego zostały określone w dokumencie *„Założenia programowe historycznego kierunku studiów*". Z zadań tych wynikają określone obowiązki dla poszczególnych Zakładów WIH i ich pracowników. Kierownicy Zakładów byli odpowiedzialni za przygotowanie konspektów, tematyki wykładów etc. Wszystko to miało zostać zrealizowane w terminie do 1 września. Prof. Ajnenkiel wyjaśniał, iż przygotowane syllabusy mają stanowić pomoc dla studentów, zaś kierownictwo WIH i studiów potrzebuje taki materiał aby mogło skutecznie zapewnić studentom realizację programu studiów. Konieczność przygotowania jak największej ilości skryptów i innych materiałów pomocniczych dla studentów podnosił na posiedzeniu Radu 27 czerwca 1997 roku płk dr hab. Lech Wyszczelski. Ważną wydaje się w tym miejscu również uwaga prof. Majewskiego, który stwierdził, iż w okresie PRL literatura dawała niekiedy skrzywiony obraz dziejów, wobec czego istnieje potrzeba przygotowania skryptów dla studentów rzeczowo i zgodnie z procesem dziejowym naświetlających wiele kwestii dotychczas zafałszowanych lub pomijanych.

Na zapewnienie odpowiedniej pomocy studentom w zakresie przygotowania materiałów do studiowania, literatury, skryptów itp. zwracał stanowczo uwagę Przewodniczący Rady.

Do spraw związanych z uruchamianiem studiów historycznych powrócono na kolejnym posiedzeniu Rady, które miało miejsce 15 września 1997 roku. Prof.

Ajnenkiel poinformował wówczas członków Rady o wynikach zakończonej właśnie rekrutacji na studia. Zgłosiło się ogółem 155 osób chętnych do studiowania historii w AON, z tego na uzupełniające studia magisterskie 60% (89 osób) i na studia licencjackie 40% (66 osób). Podkreślić trzeba, że zdecydowana większość studentów reprezentuje środowisko wojskowe. Duża liczba chętnych, w tym właśnie zdecydowana większość osób wojskowych, dobitnie potwierdziła słuszność i potrzebę uruchomienia przez WIH tego rodzaju studiów. W tym miejscu należy dodać, iż dane przedstawione przez prof. Paneckiego w ciągu kilku następnych tygodni uległy zwiększeniu. I tak ostatecznie ogółem przyjęto 198 osób, z tego 90 na studia licencjackie i 108 na uzupełniające studia magisterskie. Prof. Ajnenkiel wyrażając swoje zadowolenie z takiego stanu rzeczy jednocześnie wyrażał pewien niepokój o to czy w następnych latach WIH zdoła ten sukces rekrutacyjny powtórzyć. Jego zdaniem stale kurczyć się będzie bowiem baza ludzka.

O sukcesie rekrutacji na studia prowadzone przez WIH mówił płk dr hab. Lech Wyszczelski, stwierdzając, iż niebawem może się to okazać kłopotliwe, a to z tego względu, że mogą być problemy z obsadą prowadzących ćwiczenia. Niewątpliwie stanowiło to spore wyzwanie dla kadry dydaktycznej. Należało zrobić wszystko dla podołania tym obciążeniom. Jak pokaże przyszłość wszystkie te zagrożenia i problemy zdołano sprawnie pokonać, a to w dużej mierze dzięki sprawności organizacyjnej kierownika studiów ppłk. dr. Stanisława Jaczyńskiego i kierowanej przez niego grupy organizacyjnej zajmującej się przygotowaniem studiów od strony techniczno-organizacyjnej. Radość z udanej rekrutacji na studia wyraził również prof. Janusz Wojtasik, który podkreślił, iż jest to tym bardziej zadowalające, że mówiło się ostatnio wiele na temat znacznego spadku popularności i zainteresowania studiami historycznymi. Nabór na studia historyczne zorganizowane przez WIH zdecydowanie zdaje się przeczyć takim stwierdzeniom.

Przedstawiając program studiów historycznych płk prof. dr hab. Tadeusz Panecki poinformował, iż w ciągu pięciu lat studiów program przewidywał 1456 godzin zajęć, z tego 892 godziny na studiach licencjackich i 594 godziny na studiach magisterskich. Zajęcia miały się odbywać w systemie sobotnio-niedzielnych zjazdów.

Inauguracja roku akademickiego, pierwszego roku akademickiego na studiach historycznych zorganizowanych i prowadzonych przez WIH, miała miejsce 4 października 1999 roku. Wykład inauguracyjny wygłosił Dyrektor WIH AON prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel.

W związku ze zmianą sytuacji prawnej pewien niepokój wywoływała sprawa wszczętych przez poprzednią Radę Naukową przewodów doktorskich i habilitacyjnych. W tej sytuacji prof. Tadeusz Panecki wyjaśnił na czerwcowym posiedzeniu Rady, iż nowo powołana Rada Naukowa WIH AON, zgodnie z decyzją Ministerstwa Edukacji Narodowej, będzie kontynuowała wszystkie wszczęte wcześniej przewody doktorskie i habilitacyjne.

W roku 1997 zdecydowanie kwestia uruchomienia studiów stanowiła pierwszorzędne zadanie dla Instytutu i jego Rady Naukowej. Jednakże praca Rady nie ograniczała się przecież do zadań związanych z przygotowaniem procesu dydaktycznego. Wiele miejsca i uwagi poświęcano również sprawom naukowym, prowadzonym w WIH-u pracom badawczym, podnoszeniu kwalifikacji, etc.

Zgodnie z informacją przedstawioną Radzie 6 czerwca 1997 roku przez prof. dr. hab. Janusza Wojtasika stan realizacji przewodów habilitacyjnych i doktorskich był następujący: w ostatnim okresie nadano 10 stopni doktora nauk humanistycznych, wszczęto 9 dalszych przewodów doktorskich, kontynuowano wcześniejsze przewody habilitacyjne, m.in. dr. Lecha Kowalskiego, dr. Michała Klimeckiego i płk. dr. Henryka Stańczyka. Na dzień 6 czerwca 1997 roku WIH miał 31 otwartych przewodów doktorskich, trzy habilitacyjne i dwa profesorskie; dr. hab. Tadeusza Rawskiego i dr. hab. Henryka Mierzwińskiego.

Na posiedzeniu Rady w dniu 27 czerwca 1997 roku wszczęto przewody habilitacyjne oraz powołano recenzentów do oceny całości dorobku naukowego i rozpraw habilitacyjnych dr. M. Klimeckiego i płk. dr. H. Stańczyka. Powołano komisje i recenzentów w przewodach doktorskich: mgr. Jerzego Prochwicza (temat rozprawy „*Formacje Korpusu Ochrony Pogranicza w 1939 roku*"; promotor prof. dr. hab. Czesław Grzelak), mgr. Ireneusza Materniaka (promotor prof. dr. hab. Czesław Grzelak), mjr. mgr. Mirosława Krosnego (promotor płk dr hab. Wiesław Wróblewski) i mgr. Jacka Goroszko (temat rozprawy „Zabezpieczenie materiałowe i techniczne w III powstaniu śląskim"; promotor płk dr hab. Kazimierz Pindel).

24 października Rada Naukowa WIH AON nadała stopień doktora nauk humanistycznych płk. mgr. Czesławowi Marmurze i mjr. mgr. Mirosławowi Krosnemu oraz mgr Wandzie Roman. Wszystkie te trzy wyżej wymienione stopnie nadane zostały jednogłośnie 15 głosami.

Na tym samym posiedzeniu Rady prof. dr hab. Mieczysław Wrzosek złożył sprawozdanie komisji powołanej dla przeprowadzenia przewodu habilitacyjnego długoletniego pracownika naukowego WIH, dr. Michała Klimeckiego. Końcowym wnioskiem komisji było dopuszczenie M. Klimeckiego do kolokwium habilitacyjnego. Dyskutanci podkreślali bardzo duży i znaczący dorobek naukowy M. Klimeckiego, jego szeroką wiedzę wynikająca ze znajomości archiwaliów i literatury naukowej. Prof. Tadeusz Marian Nowak podkreślał również, że dr. Klimeckiego cechuje ponadto wysoki poziom etyczny i życzliwość dla młodszych kolegów, pracowników nauki.

Podobnie wysoką ocenę otrzymał od komisji w przewodzie habilitacyjnym płk dr Henryk Stańczyk. Podnoszono jego wysoką wiedzę, znakomita sylwetkę jako naukowca i badacza. Podkreślano, że obaj pracownicy WIH, Klimecki i Stańczyk są ludźmi prawymi, życzliwymi, reprezentują przede wszystkim wysoki poziom naukowy.

24 października dopuszczony do kolokwium habilitacyjnego został także były pracownik WIH dr Lech Kowalski.

14 listopada 1997 roku Rada Naukowa przeprowadziła kolokwia habilitacyjne dr. Michała Klimeckiego i płk. dr. Henryka Stanczyka. W obu tych przypadkach członkowie Rady bardzo wysoko ocenili wszystkie etapy przewodów habilitacyjnych. Bardzo wysoko oceniono szczególnie obydwa kolokwia i wykłady habilitacyjne. Rada Naukowa WIH AON jednogłośnie postanowiła nadać dr. Michałowi Klimeckiemu i płk. dr. Henrykowi Stańczykowi stopnie doktorów habilitowanych nauk humanistycznych w zakresie historii – historii najnowszej.

Ważnym wydarzeniem w historii Rady Naukowej było powołanie komisji dla oceny całokształtu dorobku naukowego płk. dr. hab. Lecha Wyszczelskiego i wystąpienie do Centralnej Komisji d.s. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych w sprawie nadania L. Wyszczelskiemu tytułu profesora zwyczajnego. Prof. Ajnenkiel przypomniał, że dorobek płk. Wyszczelskiego obejmuje 220 publikacji, z tego 12 książek. Poruszana w nich tematyka to: wojna domowa w Hiszpanii, historia powszechna i historia Polski, polska myśl wojskowa, wojna polsko – sowiecka 1920 roku, dzieje wojskowości okresu międzywojennego. Dotychczas płk Wyszczelski wypromował 5 doktorów i 20 magistrów. Płk Jerzy Poksiński w dyskusji nad protokółem komisji na posiedzeniu Rady w dniu 16 stycznia 1998 roku powiedział, iż zna płk. Wyszczelskiego i współpracuje z nim od 25 lat. Jego opinia o kandydacie jest zdecydowanie pozytywna, podkreślił także bardzo mocno pracowitość i dyscyplinę naukową i żołnierską płk. Wyszczelskiego, a także jego ogromne doświadczenie dydaktyczne. Na recenzentów dorobku naukowego płk. dr. hab. Lecha Wyszczelskiego Rada powołała prof. dr. hab. Mariana Leczyka, prof. dr. hab. Mariana Zgórniaka i płk. prof. dr. hab. Tadeusza Paneckiego. Komisja powołana do oceny dorobku naukowego płk. Wyszczelskiego złożyła kolejne sprawozdanie, już po recenzjach, na posiedzeniu Rady 27 marca 1998 roku. W konkluzji prof. Janusz Wojtasik stwierdził, iż ko-

misja po przeanalizowaniu dotychczasowego, bardzo bogatego dorobku naukowego płk. Wyszczelskiego i po zapoznaniu się z recenzjami, wnosi o wystąpienie do Prezydenta RP z wnioskiem o nadanie płk. dr. hab. Lechowi Wyszczelskiemu tytułu profesora nauk humanistycznych. Rada jednogłośnie – przy jednym głosie wstrzymującym się – poparła wniosek komisji.

W listopadzie i grudniu 1997 roku sfinalizowano kilka przewodów doktorskich i nadaniem przez Radę Naukową stopni doktorów nauk humanistycznych: mgr. Ireneuszowi Materniakowi, mjr. mgr. Jerzemu Prochwiczowi i mjr. mgr. Jackowi Goroszko. Rada zajmowała się ponadto kwestią nostryfikacji dyplomu pani Teresy Skinder – Suchcitz z Londynu, która zwróciła się do Rady o przeprowadzenie przewodu doktorskiego. Pani Tresa Skinder – Suchcitz przygotowała rozprawę na temat: „Polsko – brytyjskie stosunki morskie w 1939 roku". Ukończyła ona studia na Uniwersytecie londyńskim w 1955 roku, ponieważ jednak brak jest umowy między Polską a Wielką Brytanią o wzajemnym uznawaniu dyplomów zwrócono się o rade w tej kwestii do działu ekwiwalencji Ministerstwa Edukacji Narodowej. Dział ten stwierdził w odpowiedzi na pytanie ze strony Rady Naukowej WIH, że Rada Instytutu może w tym przypadku dyplom nostryfikować. Przewód doktorski Teresy Skinder – Suchcitz ostatecznie wszczęto na posiedzeniu Rady 27 lutego 1998 roku, powołując na promotora prof. dr. hab. Tadeusza Dubickiego. Na tym samym posiedzeniu Rada powołała komisję dla oceny całokształtu dorobku naukowego adm. dr. hab. Antoniego Komorowskiego, a także wszczęła przewody doktorskie płk. mgr. Stanisławowi Piekarskiemu (promotor prof. dr hab. Czesław Grzelak), mgr Anecie Chmielewskiej (promotor dr hab. Bogusław Polak) i mgr Katarzynie Ryglewicz (promotor dr hab. Bogusław Polak). Poza tym powołano komisję do przeprowadzenia przewodu doktorskiego mgr. Zofii Skrok (promotor prof. dr hab. Edward Pawłowski). 27 lutego 1998 roku Przewodniczący Rady poinformował członków Rady o zatwierdzeniu przez Centralna Komisję d.s. Tytułu i Stopni Naukowych

uchwały Rady w sprawie nadania dr. Michałowi Klimeckiemu stopnia naukowego doktora habilitowanego. Akt powołania M. Klimeckiego na to stanowisko został mu wręczony przez Przewodniczącego Rady Naukowej na posiedzeniu Rady 24 kwietnia 1998 roku.

Na kolejnym posiedzeniu Radu 27 marca 1998 roku omawiano propozycje wprowadzenia pewnych zmian organizacyjnych w studiach historycznych, a to przede wszystkim ewentualne przedłużenie studiów magisterskich o 2 semestry, z czterech do sześciu. Po obszernej dyskusji nad tym zagadnieniem Rada uznała, że trzeba to omówić na zebraniu ze studentami, bowiem podejmując decyzje o studiach w AON decydowali się oni na studia dwuletnie. Jednym z argumentów podnoszonych za wydłużeniem studiów była opinia wielu spośród nauczycieli akademickich, że studenci nie będą w stanie posiąść wiedzy na odpowiednim poziomie, jak i napisać dobrych prac magisterskich.

Kolejna propozycja zmian związana z przebiegiem studiów polegać miał na zrezygnowaniu z nauki języków obcych na studiach historycznych w AON. Prof. Ajnenkiel wyrażał przekonanie, poparte przez wielu spośród członków Rady, iż nauka języka obcego raz na dwa tygodnie jest najzwyczajniej w świecie fikcją. Zdaniem prof. Ajnenkiela w przyszłości należałoby odejść od nauczania języka obcego, natomiast zachować wymóg zdania przez studentów egzaminu z języka obcego, jednak mogliby oni taki egzamin zdać poza AON i dostarczyć stosowne zaświadczenie.

Posiedzenie Rady 27 marca 1998 roku wprowadziło jeszcze jedną zmianę natury organizacyjnej polegającą na zastosowaniu odpłatności za przebieg przewodów doktorskich, habilitacyjnych i profesorskich prowadzonych w WIH AON, przy czym proponowano aby z płatności zwolnione były osoby pracujące w Akademii Obrony Narodowej. W niedalekiej przyszłości wprowadzono jednak obowiązek płacenia dla osób spoza resortu Obrony Narodowej.

W związku z zatwierdzeniem przez Centralną Komisję uchwały o nadaniu Michałowi Klimeckiemu stopnia naukowego doktora habilitowanego Rada postanowiła wystąpić do Komendanta AON z wnioskiem o wyznaczenie go na stanowisko profesora nadzwyczajnego AON.

W kwietniu 1998 roku Rada otrzymała z Centralnej Komisji decyzje o zatwierdzeniu jej uchwały w sprawie nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego płk. dr. Henrykowi Stańczykowi.

Na kwietniowym posiedzeniu Rada wszczęła przewody doktorskie: kpt. mgr. Piotrowi Rozwadowskiemu (promotor dr hab. Kazimierz Pindel) i mgr Annie Sulimie (promotor dr hab. Bogusław Polak). Rada Naukowa rozpatrywała wówczas także wniosek prof. Ajnenkiela o powołanie komisji do oceny dorobku naukowego płk. dr. hab. Edwarda Nalepy. Jednakże po wyczerpującej dyskusji członkowie Rady w głosowaniu tajnym nie poparli wniosku Przewodniczącego Rady, uznając, iż dotychczasowy dorobek naukowy płk. Nalepy nie jest jeszcze wystarczający do uzyskania tytułu profesora.

Rada poparła natomiast wniosek prof. Wojtasika w sprawie rozpoczęcia procedury habilitacyjnej dr. Markowi Wagnerowi. Powołana została zatem komisja na czele z przewodniczącym prof. dr. hab. Markiem Plewczyńskim.

Kolejne posiedzenie Rady – 29 maja 1998 roku – Przewodniczący prof. Andrzej Ajnenkiel rozpoczął niezwykle miłą informacją o nadaniu przez Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego profesorowi Tadeuszowi Marianowi Nowakowi, długoletniemu pracownikowi WIH oraz Przewodniczącemu Rady Naukowej Instytutu, Krzyża Komandorskiego Orderu Odrodzenia polski.

W maju 1998 roku Rada Naukowa WIH poniosła niepowetowaną stratę, zmarł bowiem jej wieloletni członek i pracownik WIH, człowiek niezwykłej uczciwości, życzliwości, znakomity historyk i badacz, niezwykle prawy człowiek, prof. dr. hab. Andrzej Rzepniewski. Rada Naukowa na swym majowym posiedzeniu uczciła jego śmierć chwilą ciszy.

Na majowym posiedzeniu Rady prof. Ajnenkiel przedstawił informacje o ukazaniu się drukiem rozprawy habilitacyjnej ppłk. dr. Józefa Smolińskiego, ówczesnego sekretarza Rady. Na tej podstawie prof. Panecki zwrócił się do członków Rady z wnioskiem o wszczęcie postępowania w sprawie oceny całokształtu dorobku naukowego i powołania komisji do przeprowadzenia przewodu habilitacyjnego dr. Smolińskiego. Prof. Wojtasik popierając wniosek prof. Paneckiego dodał, iż temat podjęty w pracy dr. Smolińskiego jest fascynujący, a sama rozprawa napisana została ładną polszczyzną. Z kolei prof. Ajnenkiel bardzo wysoko ocenił bazę źródłową rozprawy. Rada jednogłośnie zdecydowała o poparciu dla wniosku prof. Paneckiego. Powołano komisję pod przewodnictwem prof. dr. hab. Czesława Grzelaka.

W roku 1998 coraz bardziej niepokojącym stawał się fakt stałego uszczuplania się grona samodzielnych pracowników naukowych WIH. Z pewnością wpływ na taką sytuacje miały dwie przede wszystkim sprawy. Po pierwsze część pracowników Instytutu osiągała wiek emerytalny, po drugie w związku z sytuacją WIH, a konkretnie jego niezbyt pewnym losem w przyszłości, niektórzy pracownicy naukowi zastanawiali się nad przejściem do pracy w innych ośrodkach i instytucjach naukowych. Problem ten stanowił istotne zagrożenie dla funkcjonowania Rady Naukowej Instytutu, bowiem brak odpowiedniej ilości samodzielnych pracowników naukowych stawiał pod znakiem zapytania uprawnienia Rady do nadawania stopni naukowych doktora, a przede wszystkim doktora habilitowanego. Temu trudnemu problemowi poświęcił swoje wystąpienie na posiedzeniu Rady 19 czerwca 1998 roku jej Przewodniczący, prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel. Na zakończenie stwierdził, iż wobec zachodzącej sytuacji należałoby się zastanowić nad zatrudnieniem nowej kadry naukowej.

Na czerwcowym posiedzeniu Rada Naukowa podjęła kilka decyzji personalnych. Jedna z nich było wyrażenie zgody na prowadzenie przez ppłk. dr. Andrzeja Aksamitowskiego seminarium magisterskiego. Argumentując taką prośbę

płk dr Stefan Zwoliński podkreślał, iż dr Aksamitowski jest jednym z najlepszych w Polsce specjalistów zajmujących się fortyfikacjami. Wniosek płk. Zwolinskiego bardzo mocno poparł płk dr hab. Wiesław Wróblewski, który przed laty wprowadzał ppłk. Aksamitowskiego w problematykę związaną z fortyfikacjami. Propozycja zgłoszona przez płk. Zwolińskiego spotkała się z jednogłośnym poparciem członków Rady, która tym samym wyraziła zgodę na prowadzenie przez dr. Aksamitowskiego seminarium magisterskiego.

Pozostałe sprawy personalne podjęte na czerwcowym posiedzeniu Rady to: powołanie recenzentów w przewodzie habilitacyjnym ppłk. dr. Józefa Smolińskiego (prof. dr hab. Czesław Bloch, prof. dr hab. Marek Drozdowski, płk prof. dr hab. Tadeusz Panecki); powołanie komisji dla oceny całokształtu dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dr. Henryka Ćwięka z Katowic (temat rozprawy: „Zwalczanie niemieckich służb specjalnych na ziemiach zachodnich i północnych II Rzeczypospolitej."); powołanie komisji i wyznaczenie recenzentów w przewodzie doktorskim płk. mgr. Zbigniewa Moszumańskiego; otwarcie przewodu doktorskiego doktorantowi prof. dr. hab. Piotra Matusaka, mgr. Leszkowi Czarneckiemu, który napisał rozprawę nt.: „Ludowcy wobec zagrożeń bezpieczeństwa państwa polskiego."; wszczęcie przewodu doktorskiego mjr. mgr. Jerzemu Tomczykowi, również doktorantowi prof. Matusaka, przygotowującemu rozprawę nt.: „Działania zbrojne AK w ramach operacji <Burza> na kielecczyźnie lipiec – listopad 1944."; powołanie komisji i recenzentów w przewodzie doktorskim mjr. mgr. Franciszka Idkowiaka; wszczęcie przewodu doktorskiego mjr. mgr. Markowi Jasiakowi, pracownikowi WIH.

Kolejne posiedzenie Rady odbyło się już jesienią, po rozpoczęciu nowego roku akademickiego 1998/1999. Rada dokonała wówczas oceny minionego roku akademickiego oraz podjęła szereg spraw personalnych. Prof. Tadeusz Panecki przedstawił sprawozdanie komisji powołanej do oceny całokształtu dorobku naukowego admirała dr. hab. Antoniego Komorowskiego, Rektora Akademii Ma-

rynarki Wojennej w Gdyni. Prof. Panecki podkreślał, iż recenzenci wskazywali na dużą kompetentność i naukową rzetelność dr. hab. Komorowskiego. Komisja stwierdziła, iż jego dorobek naukowy z zakresu historii wojennej, broni, uzbrojenia i nawigacji jest imponujący. Podobnie wysoko oceniony został przez członków komisji dorobek dydaktyczny admirała Komorowskiego. Wobec tego komisja wystąpiła do Rady z wnioskiem o wystąpienie – za pośrednictwem CkdsSiTN – do Prezydenta RP o nadanie admirałowi dr. hab. Antoniemu Komorowskiemu tytułu naukowego profesora nauk humanistycznych z zakresu historii.

Rada przyjęła także wniosek o wszczęcie postępowania w celu nadania tytułu profesora dr. hab. Henrykowi Mierzwińskiemu. Kolejną sprawą personalną październikowego posiedzenia Rady Naukowej WIH była kwestia dopuszczenia do kolokwium habilitacyjnego dr. Józefa Smolińskiego. Wszyscy dyskutanci wyrazili jak najlepszą opinię na temat jego dorobku naukowego, a przede wszystkim bardzo wysoko ocenili zaprezentowaną rozprawę habilitacyjną nt.: „Polonia obu Ameryk w wojskowo – mobilizacyjnych planach rządu RP na uchodźstwie (1939 – 1945)." Po zapoznaniu się ze sprawozdaniem komisji i dyskusji nad nim Rada jednogłośnie postanowiła dopuścić ppłk. dr. Józefa Smolińskiego do kolokwium habilitacyjnego.

W dalszej części obrad prof. Marek Plewczyński przedstawił członkom Rady sprawozdanie komisji powołanej do przeprowadzenia przewodu habilitacyjnego dr. Marka Wagnera. Rada jednogłośnie postanowiła dopuścić go do kolokwium habilitacyjnego.

Ostatnią kwestią personalną podjętą na tym posiedzeniu Rady było sprawozdanie z przebiegu publicznej obrony rozprawy doktorskiej mgr. Zofii Skrok, złożone przez prof. Czesława Grzelaka. Rada, po zapoznaniu się ze sprawozdaniem, nadała mgr Zofii Skrok stopień naukowy doktora nauk humanistycznych.

Najistotniejszym jednakże punktem październikowego posiedzenia Rady Naukowej WIH była sprawa przyszłości Instytutu wobec planów i koncepcji związanych z utworzeniem Wojskowego Biura Historycznego przy Departamencie Społeczno – Wychowawczym MON. Dyrektor Instytutu podkreślał, iż Instytut działa w warunkach organizacyjnego zagrożenia co wpływa zdecydowanie ujemnie na kondycję psychiczną kadry naukowej. Gośćmi Rady, zaproszonymi specjalnie w celu zapoznania jej członków w zamierzeniami kierownictwa MON w tej sprawie oraz do wzięcia udziału w dyskusji i wysłuchania opinii Rady w tej kwestii, byli prorektor AON d.s. naukowych gen. bryg. prof. dr hab. Michał Krauze oraz Dyrektor Departamentu Społeczno- Wychowawczego, dr. Marek Tarczyński, były redaktor naczelny „Wojskowego Przeglądu Historycznego", a zatem osoba głęboko wpisana w dzieje Instytutu.

Jako pierwszy głos zabrał M. Tarczyński, który stwierdził, że w ramach prac nad konieczną reorganizacją resortu Obrony Narodowej, która zostanie zakończona w 2002 roku, stanęła również sprawa przyszłości WIH. Jego zdaniem zasadniczy problem dotyczy tego czy w strukturze AON Instytut będzie mógł się rozwijać i czy będzie zdolny realizować te wszystkie zadania dla potrzeb Sił Zbrojnych RP, do których został powołany i jest predestynowany. Czy też w nieodległej przyszłości może się stać tak, że wtopiony w struktury AON stanie się placówką wyłącznie dydaktyczną, tracąc zarazem swój dotychczasowy charakter i olbrzymi potencjał. Dyrektor Tarczyński uważał, iż alternatywą dla WIH mogłoby być utworzenie Wojskowego Biura Historycznego, które ma przecież również piękne tradycje sięgające okresu II Rzeczypospolitej. Aby przeciąć różne pogłoski na temat rzekomych planów MON w sprawie likwidacji WIH dr. Tarczyński wyjaśnił, że resort nie ma takich planów i co więcej, nie podejmie żadnej wiążącej decyzji w sprawie przyszłości Instytutu bez uzgodnienia tej kwestii z zainteresowanymi stronami, tj. Komendą AON i Dyrekcją WIH. Dr Tarczyński dodał, iż po to bierze udział w dyskusji Rady nad przyszłością In-

stytutu aby mógł się zapoznać dokładnie z jej opinią w tej kwestii i zreferować ją kierownictwu MON.

Płk Tarczyński omówił zakres dotychczasowych działań w sprawie ewentualnej reorganizacji Instytutu. W pierwszej kolejności prowadzone były rozmowy z Komendą AON. Z rozmów tych – jego zdaniem – można było wywnioskować, iż WIH był w Akademii „dzieckiem niechcianym", ale w końcu zaadoptowanym. Był jeden warunek zasadniczy: Instytut musi wypełnić swoje zadania dydaktyczne na zaocznych studiach historycznych, których realizacji podjął się w imieniu MON. Poza tym jednym warunkiem z rozmów wynikało także, iż Komenda AON nie będzie „rozdzierać szat", ani stawiać przeszkód, jeżeli kierownictwo MON podejmie wobec Instytutu określoną decyzję. Płk Tarczyński stwierdził dalej, iż wobec takiego stanowiska Komendy AON rozpoczęte zostały rozmowy z kierownictwem WIH, podczas których zostały przedstawione warunki przekształcenia Instytutu w Biuro Historyczne WP. Wyniki rozmów z Dyrekcją WIH – według Tarczyńskiego – sprowadzają się do tego, że Instytut w dotychczasowej strukturze musiałby zostać rozwiązany. Powołany w nowej strukturze miałby stanowiska etatowe dostosowane do potrzeb Biura, według Tarczyńskiego uwzględnione miałyby być również tytuły naukowe pracowników . Dr Tarczyński powiedział ponadto, iż nie ma pewności czy Biuro zachowa w przyszłości dotychczasowe uprawnienia do nadawania stopni i tytułów naukowych. Sprawa ta pozostawała zatem otwarta. Dr Tarczyński stwierdził wreszcie, iż nie należy podejmować pochopnych i nerwowych kroków, które mogłyby przynieść Instytutowi szkodę.

Z kolei przedstawiciel Komendy AON, gen. bryg. prof. dr hab. Michał Krauze stwierdził na wstępie, iż jego opinia w tej kwestii w zupełności pokrywa się z poglądem Komendanta Akademii, gen. broni prof. dr. inż. Tadeusza Jemioło. Gen. Krauze wyraził przekonanie, że nie powinno się podejmować żadnych decyzji w stosunku do WIH bez uprzedniej konsultacji z kierownictwem i Radą

Naukową Instytutu. Przyznał, iż rzeczywiście w pierwszym okresie Instytut nie mieścił się w formule zadań AON, ale został przeprofilowany i bardzo dobrze wpisał się w działalność Akademii. Instytut sam, w bardzo krótkim czasie, uruchomił zaoczne studia historyczne, spełniając tym samym podstawowy warunek uzyskania funduszy na swoją działalność. Zdaniem gen. Krauze Instytut nie tylko nie przeszkadzał Akademii, ale wprost przeciwnie – pomagał, zwłaszcza w perspektywie utworzenia w przyszłości na bazie AON Uniwersytetu Obrony. Prof. Krauze dodał również, iż jest głęboko przekonany, iż przekształcenie WIH w Biuro Historyczne równoznaczne jest z utratą uprawnień do nadawania stopni i tytułów naukowych w naukach humanistycznych. Nie jest to tylko sprawą Instytutu, bowiem te uprawnienia stracą Siły Zbrojne. Wyraził ponadto wątpliwość czy profesorowie i pozostali samodzielni pracownicy naukowi WIH zechcą podjąć w przyszłości pracę w Biurze. Zdaniem gen. Krauze taka właśnie wizja wydaje się bardzo realna i stanowi poważne zagrożenie dla istniejącego potencjału naukowego , budowanego przez Instytut przez całe dziesięciolecia. Na zakończenie swego wystąpienia gen. Krauze wyraźnie podkreślił, iż wolą Komendy AON, aby w przyszłym Uniwersytecie Obrony Wojskowy Instytut Historyczny znalazł swoje godne miejsce z zachowaniem jego historycznej nazwy.

Zabierając głos po wystąpieniu Prorektora d.s. Naukowych, Dyrektor WIH, prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel stwierdził, że stanowisko gen. Krauze jest mu bliższe, bowiem pełniej obejmuje te wszystkie problemy, którymi Instytut powinien się zajmować. Podkreślił również konieczność przypisania Instytutowi formuły służby historycznej WP, dodając, że i tak przecież Instytut tę rolę pełni, niezależnie od tego, że zadań Instytutowi przybywa, a kadry systematycznie ubywa. Prof. Ajnenkiel wskazał na jeszcze jedno poważne niebezpieczeństwo stojące przed służbą historyczną wojska i historykami wojskowymi. Chodzi o udział przedstawicieli Polski w pracach Międzynarodowej Komisji Historii

Wojskowej. Dodał, iż musimy tam być obecni, jako ambasadorzy polskiej nauki historyczno – wojskowej i reprezentanci polskiego interesu narodowego. Jeżeli nas tam nie będzie, nie będzie komu reprezentować za granicą tej gałęzi nauki. Zdaniem prof. Ajnenkiela ma to olbrzymie znaczenie szczególnie wobec nieodległej perspektywy przystąpienia Polski do NATO. Dyrektor WIH podawał przy tej okazji przykłady wielu innych państw, w których nie myśli się o ograniczaniu roli wojskowych instytutów historycznych lub co gorsza o ich likwidacji, a wręcz przeciwnie służby te i ich zadania znajdują należyte zrozumienie w kierownictwach resortów obrony. Jako przykłady wymienił takie kraje, jak Czechy, Węgry, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Bułgaria czy kraje powstałe po rozpadzie Związku Radzieckiego.

Kolejny dyskutant, płk dr hab. Henryk Stańczyk, apelował do dr. Tarczyńskiego, jako wieloletniego pracownika WIH, o stanowczą obronę Instytutu na forum resortu, o obronę placówki użytecznej dla całych Sił Zbrojnych.

Z kolei prof. dr hab. Karol Olejnik, członek Rady WIH, pracownik naukowy Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, podkreślając wybitną rolę Instytutu w rozwoju i koordynacji badań naukowych w dziedzinie historii wojskowej, wyrażał przekonanie, że zlikwidowanie WIH zagraża egzystencji nauki wojskowo – historycznej w Polsce. Apelował do wszystkich obecnych na sali o dołożenie wszelkich możliwych starań dla uratowania niekwestionowanego dorobku naukowego Instytutu. Plany likwidacji Wojskowego Instytutu Historycznego ocenił jako nieodpowiedzialne, bowiem wojsko może i powinno budować swój wizerunek i autorytet w społeczeństwie również poprzez własne instytucje naukowe.

Wieloletni pracownik naukowy Instytutu i Przewodniczący jego Rady Naukowej, prof. dr hab. Tadeusz Nowak, jeden z najwybitniejszych w kraju historyków wojskowych, powiedział m.in., że jest wstrząśnięty możliwością likwidacji Instytutu. Jego zdaniem utrata możliwości nadawania stopni naukowych by-

łaby zupełnym upadkiem. Prof. Nowak apelując o obronę Instytutu argumentował, że jest to nie tylko sprawą wojska, ale Rzeczypospolitej, której powinno zależeć na istnieniu takiej placówki.

Z kolei dr hab. Michał Klimecki stwierdził, że istnienie Instytutu nie jest prywatną sprawą jego pracowników, ale sprawą kierownictwa resortu obrony. Jego zdaniem kierownictwu MON powinno zależeć na tym, aby nie zepsuć tego co istnieje i funkcjonuje z dobrym skutkiem. Prof. Klimecki na zakończenie swego wystąpienia dodał, iż nigdy nie potrafiłby zrozumieć decyzji o likwidacji WIH, wyraził, również przekonanie, iż w warunkach Akademii Obrony Narodowej może się realizować zarówno jako pracownik naukowy, jak i dydaktyk, czyli w pełni. Perspektywa pracy w Wojskowym Biurze Historycznym stanowiła natomiast wielką niewiadomą.

O niezbędności funkcjonowania WIH mówił również prof. dr hab. Mieczysław Wrzosek, dodając, iż Instytut jest jedyną placówką, ostoją, wokół koncentrują się sprawy historii wojskowej. Jego zdaniem żadna inna placówka w kraju nie jest w stanie przejąć tego zadania.

Występując ponownie w końcowej części dyskusji na temat przyszłości WIH, gen. Krauze mówił, iż jego zdaniem nie wolno utracić tego co z takim trudem, przez całe powojenne dzieje, trzy kolejne pokolenia historyków wojskowych budowały. Powtórzył, iż w ramach AON Instytut będzie bezpieczny i będzie miał perspektywy dalszego rozwoju.

Dr Tarczyński uznał stanowisko zaprezentowane przez Radę Naukową WIH za wiążące dla swych przyszłych działań. Wyraźnie podkreślił, iż mimo, że ma własny pogląd w tej sprawie, nieco inny od zaprezentowanego przez członków Rady, to uczyni ze swej strony wszystko co możliwe, ażeby Wojskowy Instytut Historyczny w ramach AON mógł się rozwijać.

Dokonując podsumowania dyskusji poświęconej przyszłym losom WIH prof. Ajnenkiel wyraził nadzieję, iż decyzje podjęte w tej sprawie okażą się pomyśl-

nymi dla Instytutu i dla wszystkich jego pracowników. Podkreślił ponadto szczególną rolę Instytutu, jako służby historycznej WP oraz jego znaczenie w środowisku naukowym zarówno w kraju, jak i zagranicą.

Kolejne posiedzenie Rady Naukowej odbyło się 4 grudnia 1998 roku i w całości poświęcone zostało sprawom personalnym, z których za najważniejszą należy uznać kolokwium habilitacyjne ppłk. dr. Józefa Smolińskiego. Kolokwium dr. Smolińskiego, jak i wykład habilitacyjny spotkały się z dobrym przyjęciem ze strony członków Rady, która postanowiła nadać mu stopień naukowy doktora habilitowanego nauk humanistycznych.

Rada na posiedzeniu grudniowym zdecydowała ponadto o odłożeniu sprawy przewodu habilitacyjnego dr. Henryka Ćwięka ze względu na zbyt skromny jeszcze dorobek naukowy po doktoracie. Prof. Panecki zwrócił się z wnioskiem o odłożenie sprawy przewodu habilitacyjnego dr. Ćwięka do czasu ukazania się dalszych jego publikacji.

4 grudnia 1998 roku wszczęto ponadto przewody doktorskie: mgr Halinie Łach (temat rozprawy: „Działalność oświatowo – wychowawcza i kulturalna KOP w latach 1924 – 1939"; promotor prof. dr hab. Czesław Grzelak); mjr. mgr. Janowi Pilżysowi (temat rozprawy: „Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Obrony Przeciwlotniczej w Koszalinie 1967 – 1997"; promotor prof. dr hab. Bogusław Polak). Rada Naukowa nadała ponadto stopnie naukowe doktorów nauk humanistycznych: mgr. Franciszkowi Idkowiakowi oraz mgr Teresie Skinder – Suchcitz.

Grudzień 1998 roku należy zaliczyć do jednych z bardziej pracowitych miesięcy w dziejach Rady, bowiem przeprowadziła ona dwa posiedzenia. Pierwsze, jak już wspomniano wyżej, odbyło się 4 grudnia, drugie zaś 18 grudnia. To drugie posiedzenie Rady również zdominowane zostały przez sprawy personalne. Przeprowadzono kolokwium habilitacyjne dr. Marka Wagnera, zakończone pozytywnie nadaniem stopnia doktora habilitowanego, nadano stopień doktora płk.

mgr. Stanisławowi Piekarskiemu, płk. mgr. Zbigniewowi Moszumańskiemu, wreszcie wszczęto przewody doktorskie mgr. Mariuszowi Pankowi (temat rozprawy: „Artyleria konna Wojska Polskiego w XX wieku", promotor płk prof. dr hab. Tadeusz Panecki), ppłk. mgr. Januszowi Rybińskiemu oraz mgr. Antoniemu Nawrockiemu (temat rozprawy: „Zabezpieczenie logistyczne wojsk lądowych Sił Zbrojnych II RP", promotor płk dr hab. Henryk Stańczyk).

Główne przedsięwzięcia programowe Wojskowego Instytutu Historycznego na rok 1999 były pierwszoplanowym tematem posiedzenia Rady 29 stycznia 1999 roku. Problematykę tą referował płk prof. dr hab. Tadeusz Panecki. Przypomniał, iż plan zamierzeń WIH jest zatwierdzony przez Rektora AON i dostępny jest dla wszystkich zainteresowanych jego szczegółami. Głównym zadaniem Instytutu było kontynuowanie procesu dydaktycznego na zaocznych uzupełniających studiach magisterskich i licencjackich. Prof. Panecki poinformował również zebranych o aktualnym stanie prac organizacyjnych związanych z zamiarem uruchomienia przez WIH studiów podyplomowych, stacjonarnych i zaocznych studiów doktoranckich, przedstawił ponadto plan konferencji, sympozjów i innych przedsięwzięć naukowych organizowanych przez WIH w 1999 roku. W planie przedsięwzięć naukowych WIH znalazły się przede wszystkim konferencje i sesje naukowe, m.in.: sesja na temat „Pod wspólnymi sztandarami do NATO" (kwiecień); w 60-lecie kampanii wrześniowej konferencja na temat: „Wrzesień 1939. Strategia, dowodzenie, dowódcy," (wrzesień); „Wschodnia granica NATO. Przeszłość i teraźniejszość." (październik); „Doświadczenia z działań koalicyjnych PSZ na Zachodzie w latach 1944 – 1945." (listopad); „Jeńcy polscy w drugiej wojnie światowej" (listopad); „190 rocznica wojny polsko – austriackiej 1809 roku", (czerwiec); „Od Chodkiewicza i Sahajdacznego do Piłsudskiego i Petlury. Z dziejów polsko – ukraińskich związków wojskowo – politycznych." Plan działalności naukowej WIH na 1999 rok był zatem niezmiernie szeroki i bardzo ambitny.

Jednym z punktów wystąpienia prof. Paneckiego była także informacja na temat najnowszych publikacji pracowników WIH. Przy tej okazji prof. Mieczysław Wrzosek pytał o losy „Wojskowego Przeglądu Historycznego", który przestał się już ukazywać. Niestety, ani prof. Panecki, ani też nikt z zebranych członków Rady nie był w stanie udzielić żadnej informacji dotyczącej przyszłości jednego z najważniejszych czasopism naukowych w dziedzinie historii. Jego niezrozumiały dla historyków wojskowości brak na rynku czytelniczym i w obiegu naukowym stanowił poważne zagrożenie dla tej dziedziny nauki, dla możliwości publikowania najnowszych wyników nadań naukowych.

W związku z zaprzestaniem ukazywania się „WPH" płk dr Stanisław Jaczyński wystąpił z cenną inicjatywą i propozycją do rozważenia przez Radę i kierownictwo AON, polegającą na uruchomieniu, w ramach „Zeszytów Naukowych AON", specjalnej serii historycznej. Dawałoby to pracownikom naukowym WIH oraz pozostałym historykom pracującym w Akademii możliwość i miejsce publikowania artykułów. Przy tej okazji płk prof. dr hab. Lech Wyszczelski przypomniał, że była już w AON wcześniej zgłaszana inicjatywa polegająca na opracowywaniu kolejnych numerów „ZN" przez poszczególne wydziały i niestety idea ta nie sprawdziła się w praktyce. Prof. Panecki rozmawiał wcześniej z redaktorem naczelnym „ZN" o możliwości publikowania przez pracowników WIH swoich osiągnięć badawczych w postaci artykułów i otrzymał zapewnienie o otwartości redakcji na taką współpracę.

Na styczniowym posiedzeniu Rada podejmowała również kilka spraw personalnych: powołano komisję i recenzentów w przewodach doktorskich mjr. mgr. Jerzego Tomczyka i mgr. Leszka Czarneckiego; wszczęto przewód doktorski por. mgr. Tomaszowi Kosmiderowi.

Sprawy personalne zdominowały również posiedzenie Rady odbyte 26 lutego 1999 roku. Powołano wówczas komisję do oceny całokształtu dorobku naukowego ppłk. dr. hab. Edwarda Jana Nalepy. Wniosek w powyższej sprawie

przedstawił prof. Ajnenkiel, który prezentując sylwetkę naukową kandydata do tytułu profesorskiego podkreślił jego bogaty dorobek naukowy, zwracając uwagę na to, iż jest to dorobek liczący się zarówno w kraju, jak i poza granicami, co jest szczególnie wartościowym i znaczącym faktem w dobie wchodzenia Polski do NATO.

Rada wszczęła ponadto przewody doktorskie: mjr. mgr. Piotrowi Litwinowi, redaktorowi „Przeglądu Wojsk Lądowych", powołując na promotora rozprawy prof. dr. hab. Czesława Grzelaka; mjr. mgr. Andrzejowi Marciniukowi, uczestnikowi seminarium doktorskiego płk. dr. hab. Wiesława Wróblewskiego; powołano prof. dr. hab. Czesława Grzelaka na promotora w przewodzie doktorskim ppłk. mgr. Józefa Zielińskiego, który podjął się przygotowania rozprawy na temat „Polska symbolika lotnictwa wojskowego (1919 – 1989)", (poprzednim promotorem rozprawy J. Zielinskiego był zmarły tragicznie prof. dr. hab. Mieczysław Wieczorek); wszczęto przewód doktorski kpt. mgr. Wojciechowi Grobelskiemu. Rada poparła również wniosek prof. Ajnenkiela postulujący wyznaczenie dr. hab. Janusza Odziemnkowskieo oraz ppłk. dr. hab. Józefa Smolińskiego na stanowiska profesorów nadzwyczajnych AON.

Kolejne posiedzenie Rady Naukowej odbyło się 26 marca 1999 roku i rozpoczęło się od nadzwyczaj miłej informacji przekazanej przez prof. Ajnenkiela, a dotyczącej nadania przez Prezydenta RP, Aleksandra Kwaśniewskiego, tytułu profesora zwyczajnego kontradmirałowi Antoniemu Komorowskiemu, Rektorowi Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni. Przypomnieć wypada, iż z wnioskiem w tej sprawie wystąpiła właśnie Rada Naukowa WIH.

Z takim samym wnioskiem Rada wystąpiła w marcu 1999 roku w stosunku do dr. hab. Henryka Mierzwińskiego. Na tym samym posiedzeniu Rada powołała także recenzentów w postępowaniu o nadanie tytułu profesora zwyczajnego ppłk. dr. hab. Edwardowi Janowi Nalepie (na recenzentów powołano: prof. dr. hab. Andrzeja Garlickiego, prof. dr. hab. Wiesława Balceraka oraz prof. dr. hab.

Andrzeja Ajnenkiela). Powołano również recenzentów i komisje w przewodzie doktorskim ppłk. mgr. Józefa Zielińskiego oraz wszczęto przewód doktorski Bartłomiejowi Belcarzowi powołując jednocześnie na promotora rozprawy płk. prof. dr. hab. Tadeusza Paneckiego (temat rozprawy: „Polskie lotnictwo wojskowe we Francji 1939 – 1940.").

W związku z realizowaniem przez WIH zadań dydaktycznych problematyka ta omawiana była na wielu posiedzeniach Rady. Szczególnie dużo uwagi poświęcano sprawom studenckim i procesowi dydaktycznemu w okresie przygotowań do sesji egzaminacyjnych i po ich zakończeniu. Omawiane były wyniki uzyskane przez studentów w trakcie sesji egzaminacyjnych, stan zaawansowania prac magisterskich czy sprawy techniczno – organizacyjne związane ze sprawnym przebiegiem sesji egzaminacyjnych. Przykładem takiego posiedzenia Rady może być posiedzenie odbyte 7 maja 1999 roku, w całości poświęcone właśnie wyżej wymienionym zagadnieniom. Charakterystycznym dla tego rodzaju zebrań Rady jest fakt uczestniczenia w nich także osób spoza jej grona, przede wszystkim prowadzących zajęcia nauczycieli akademickich i przedstawicieli studentów. Sesja letnia 1999 roku była pierwszą sesją kończącą pełny cykl uzupełniających studiów magisterskich. Przy tej okazji warto odnotować, iż pierwszym absolwentem tej formy studiów został mgr Stanisław Szczygielski.

W maju 1999 roku Rada Naukowa Instytutu odbyła dwa posiedzenia. Drugie przeprowadzono 28 maja, a głównym jej punktem było kolokwium habilitacyjne dr. Lecha Kowalskiego, byłego pracownika naukowego WIH. Przebieg kolokwium habilitacyjnego i udzielone przez L. Kowalskiego odpowiedzi nie zadowoliły większości członków Rady uprawnionych do głosowania, co przesądziło o negatywnym wyniku głosowania. Rada nie przyjęła kolokwium habilitacyjnego dr. Lecha Kowalskiego.

Innym, ważnym zarówno dla Rady, jak i całości Instytutu, punktem obrad posiedzenia w dniu 28 maja było sprawozdanie prof. dr. hab. Janusza Wojtasika,

przewodniczącego komisji powołanej do przeprowadzenia czynności w postępowaniu o nadanie tytułu naukowego profesora ppłk. dr. hab. Edwardowi Janowi Nalepie. Recenzenci w osobach: prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel, prof. dr hab. Wiesław Balcerak oraz prof. dr hab. Andrzej Garlicki wysoko ocenili całokształt dorobku naukowego kandydata i uznali, iż w pełni zasługuje on na nadanie tytułu profesora nauk humanistycznych. Wniosek przedstawiony przez prof. Janusza Wojtasika uzyskał jednogłośne poparcie członków Rady.

Na swym drugim majowym posiedzeniu Rada Naukowa wszczęła ponadto przewód doktorski mgr. Adamowi Buławie (temat rozprawy: „Dowódcy samodzielnych oddziałów powstania styczniowego 1863 – 1864"; promotor prof. dr hab. Janusz Wojtasik) oraz nadała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych mgr. Józefowi Zielińskiemu.

Sprawy zaocznych studiów licencjackich i zaocznych uzupełniających studiów magisterskich oraz sprawy personalne dominowały również na posiedzeniu Rady 2 lipca 1999 roku. Informacje na ten temat składał kierownik studiów, płk dr Stanisław Jaczyński. Wobec znacznego zainteresowania prowadzonymi przez WIH studiami historycznymi rozpatrywana była kwestia ewentualnego uruchomienia również 5 letnich zaocznych studiów magisterskich oraz 5 semestralnych uzupełniających studiów magisterskich. Program 5 letnich studiów zaocznych przewidywał uzyskanie tytułu licencjata po trzech latach studiów i dalsze kontynuowanie studiów magisterskich.

Ze spraw personalnych lipcowego posiedzenia za najważniejszą należy uznać powołanie komisji w przewodzie habilitacyjnym długoletniego pracownika naukowego WIH, płk. dr. Tadeusza Kmiecika. Pułkownik Kmiecik miał już za sobą jedno kolokwium habilitacyjne pozytywnie przyjęte przez Radę Naukową WIH, jednakże ówczesna uchwała Rady o nadaniu mu stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk humanistycznych nie została zatwierdzona przez Centralną Komisję d.s. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych. Negatywną decy-

zję, zdaniem prof. Ajnenkiela stanowiącą wyraz braku zaufania do opinii Rady Naukowej WIH, Komisja umotywowała niedostatecznym dorobkiem naukowym habilitanta. Kończąc służbę wojskową dr. Kmiecik, blisko związany ze Sztabem Generalnym WP, nie zaprzestał pracy naukowej. Przygotował rozprawę habilitacyjną nt.: „Polskie lotnictwo wojskowe w latach 1945 – 1962. Organizacja, szkolenie, problemy kadrowe." Rozprawie płk. Kmiecika poświęcono odrębną dyskusję na zebraniu naukowym Zakładu II WIH. Według opinii ówczesnego kierownika Zakładu II, płk. dr. Stefana Zwolińskiego, pracę płk. Kmiecika cechuje solidność warsztatowa, poprawność i walory merytoryczne. Habilitant prowadził nad tym tematem kilkuletnie badania archiwalne, docierając często do materiałów źródłowych nieuporządkowanych i nigdy przedtem niewykorzystanych. Obecnie płk dr Kmiecik przygotował rozprawę o odmiennej tematyce, zaś dorobek naukowy od czasu pierwszego kolokwium habilitacyjnego został wzbogacony o 35 pozycji naukowych. Rada jednogłośnie poparła wniosek prof. Ajnenkiela o ponowne rozpoczęcie przewodu habilitacyjnego, powołując komisję do oceny dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dr. Kmiecika.

Poza sprawą przewodu habilitacyjnego dr. Kmiecika Rada Naukowa nadała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych mgr. Jerzemu Tomczykowi, powołała komisję i recenzentów w przewodzie doktorskim ppłk. mgr. Wiesława Grudzińskiego, zastępcy Komendanta Garnizonu Warszawskiego, wszczęła przewód doktorski ppłk. mgr. Jerzemu Murgrabiemu z Muzeum Wojska w Warszawie, mjr. mgr. Mirosławowi Ciuryle, oficerowi mobilizacyjnemu w sanatorium wojskowym w Ciechocinku.

Podobnie jak w maju, tak i w lipcu 1999 roku ilość spraw oczekujących na rozpatrzenie przez Radę sprawiła, że trzeba było zwoływać dwa posiedzenie. Drugie lipcowe posiedzenie Rady poświęcone było dwóm zagadnieniom: zatwierdzeniu tytułów magistra z jednoczesnym wręczeniem dyplomów z wyróż-

nieniem oraz wyborowi kandydatów do Centralnej Komisji d.s. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych. Do dnia posiedzenia Rady przeprowadzonych zostało 38 egzaminów magisterskich i tyleż osób dopełniło wszelkich formalności związanych z ukończeniem studiów. Dyplomy z wyróżnieniem z rąk Przewodniczącego Rady Naukowej WIH, prof. dr. hab. Andrzeja Ajnenkiela otrzymali: mgr Tomasz Michalak (ostateczny wynik studiów – 4,85), Stanisław Szczygielski (4,79), Halina Trubas (4,77), Kazimierz Maj (4,77) oraz Bronisław Rzemieniewski (4,71).

W związku ze zbliżającym się terminem wyborów członków Centralnej Komisji d.s. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych zadaniem Rady był wybór dwóch osób na kandydatów do jej składu. Rada Naukowa miała zgłosić jednego kandydata spośród swych członków i jednego spoza jej składu nie reprezentującego reprezentowanej przez nią dyscypliny naukowej. Kandydat musiał spełniać dwa podstawowe warunki: posiadać obywatelstwo polskie i mieć tytuł naukowy profesora. Jako kandydata nie będącego w składzie Rady Naukowej WIH oraz nie reprezentującego dyscypliny historycznej prof. Tadeusz Panecki zarekomendował kandydaturę gen. bryg. prof. dr. hab. Michała Krauze. Kandydatura prof. Krauze uzyskała wcześniej aprobatę pozostałych rad wydziałowych AON, toteż poparcie Rady Naukowej WIH wzmocni jednomyślną opinię uczelni. Spośród członków Rady zgłoszone zostały dwie kandydatury, tj. prof. Tadeusza Paneckiego i prof. Andrzeja Ajnenkiela. W głosowaniu tajnym Rada zdecydowała o wytypowaniu na kandydatów gen. Krauze i prof. Ajnenkiela.

W 1997 roku powołane do życia zostało Porozumienie Uniwersytetów na Rzecz Jakości Kształcenia obejmujące wszystkie polskie uniwersytety, powołano również Uniwersytecką Komisję Akredytacyjną, której zadaniem miało być ustalenie procedur kwalifikacyjnych dla uznania, że dana uczelnia spełnia wymogi europejskie w odpowiedniej dyscyplinie naukowej. Komisję tą powołali rektorzy uczelni dla oceny i porównania programów placówek naukowych. Jed-

nym z zasadniczych założeń tej komisji miało być systematyczne podnoszenie kwalifikacji naukowych. Informację na temat działalności Porozumienia Uniwersytetów i Komisji Akredytacyjnej na posiedzeniu Rady Naukowej WIH 22 października 1999 roku przedstawił prof. Ajnenkiel, sugerując, iż byłoby dobrze dla WIH znaleźć się w gronie uczelni opowiadających się za inicjatywą akredytacyjną. Prof. Ajnenkiel zaproponował przyjęcie przez Rade WIH uchwały wyrażającej stanowisko członków Rady, jako zainteresowanych i badających rzecz dogłębnie poprzez desygnowanych dla reprezentowania swych interesów przedstawicieli, pozostawiając sobie nieskrępowane prawo do dalszego postępowania. Treść uchwały otrzymała następujące brzmienie: *„Wojskowy Instytut Historyczny jest zainteresowany procedurą akredytacyjną i w związku z tym deleguje do prac z nią związanych swojego przedstawiciela."*

Kolejnym zagadnieniem omawianym na posiedzeniu Rady w październiku 1999 roku był udział polskiej delegacji w składzie: prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel i płk prof. dr hab. Tadeusz Panecki w XXV Kongresie Historyków Wojskowych, zorganizowanym w terminie od 29 sierpnia do 5 września 1999 roku w Brukseli. Obrady Kongresu, zorganizowanego w 50 – lecie powołania Paktu Północnoatlantyckiego, poświęcone było sojuszom wojskowym w Europie po 1945 roku. Historyce zachodni omawiali działalność NATO, zaś historycy z Europy Wschodniej działalność Układu Warszawskiego. W Kongresie pod patronatem Króla Belgów, Alberta II, uczestniczyli przedstawiciele 32 krajów, którzy wygłosili 30 referatów. Sesji plenarnej pt. „Polska, Czechy i Węgry w Układzie Warszawskim" przewodniczył prof. Ajnenkiel, rozpoczynając obrady w języku polskim, co miało dobitniej podkreślić 60 rocznicę rozpoczęcia drugiej wojny światowej. Jednym z referatów wygłoszonych w trakcie tej sesji był referat delegacji polskiej, zaprezentowany przez prof. Paneckiego.

W trakcie posiedzenia Rady prof. Panecki przypomniał i krótko podsumował także udział pracowników WIH w XVI Powszechnym Zjeździe Historyków

Polskich, który odbył się we Wrocławiu w dniach 14 – 18 września. Obradom Komisji Historii Wojskowej przewodniczył prof. Ajnenkiel. Posiedzenie KHW pod hasłem „Sojusz i sojusznicy Polski w dziejach", wyznaczono na symboliczny termin 17 września.

Na swym posiedzeniu 22 października 1999 roku Rada Naukowa WIH zapoznała się ze sprawozdaniem komisji powołanej do oceny całokształtu dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dr. Tadeusza Kmiecika. Prof. Czesław Grzelak, referując w imieniu komisji, podkreślał jej wysoką ocenę dorobku naukowego dr. Kmiecika. Jego rozprawa habilitacyjna oparta została o niezwykle szeroką bazę źródłową w postaci materiałów i dokumentów znajdujących się przede wszystkim w Centralnym Archiwum Wojskowym i archiwum Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej Kraju. Rada Naukowa WIH, na podstawie oceny dorobku i rozprawy habilitacyjnej dr. Kmiecika, postanowiła wszcząć przewód habilitacyjny dr. Kmiecika powołując na recenzentów jego dorobku i rozprawy prof. dr hab. Lesława Dudka, prof. dr hab. Benona Miśkiewicza i prof. dr hab. Lecha Wyszczelskiego.

Pozostałe sprawy personalne stanowiące przedmiot obrad Rady Naukowej na posiedzeniu 22 października to: powołanie komisji i recenzentów w przewodzie doktorskim mgr. Janusza Rybińskiego (temat rozprawy: „Wydział Elektroniki Wojskowej Akademii Technicznej 1951 – 1976."; promotor: płk prof. dr hab. Tadeusz Panecki); powołanie komisji i recenzentów w przewodzie doktorskim mgr. Sławomira Kudeli (temat rozprawy: „Służby techniczne i zaopatrzeniowe Marynarki Wojennej 1945 – 1958."; promotor: prof. dr hab. Józef Dyskant); zamknięcie przewodu doktorskiego mgr. Roberta Kempy, który po śmierci promotora, prof. dr. hab. Andrzeja Rzepniewskiego, zdecydował się na wszczęcie przewodu na nowo, tym razem jednak na Uniwersytecie w Białymstoku, gdzie był wówczas pracownikiem naukowym.

Stałą troską członków Rady Naukowej WIH od roku 1997 była kwestia związana z ukazywaniem się jego czasopisma naukowego „Wojskowy Przegląd Historyczny". Problem ten poruszano wielokrotnie na posiedzeniach Rady domagając się od wyższych instancji podjęcia decyzji w tej sprawie. Głęboki niepokój pracowników Instytutu budził brak tego najważniejszego na rynku pisma historyczno – wojskowego. Sprawa została definitywnie zakończona decyzją ministra Obrony Narodowej, Bronisława Komorowskiego, o rozformowaniu redakcji publicystyki wojskowo - obronnej i powołaniu z dniem 1 grudnia 2000 roku czasopism pt. „Wojsko i wychowanie" oraz „Przegląd Historyczno – Wojskowy." Ta druga redakcja przejąć miała materiały pozostałe po redakcji „WPH".

Podobną troskę Rady budziła kwestia innego wydawnictwa wojskowo – historycznego pt. „Studia i Materiały do Historii Wojskowości". XXXIX tom tego wydawnictwa ukazał się dzięki sfinansowaniu przez „Ossolineum". Prof. Ajnenkiel wyraził w dyskusji na ten temat wątpliwość czy MON zechce wesprzeć finansowo dalsze wydawanie „Studiów...". Sugerował raczej szukanie nowego sponsora dla tego jakże ważnego dla historii wojskowej czasopisma.

Najważniejszą sprawą personalną listopadowego posiedzenia Rady było powołanie komisji do oceny całokształtu dorobku naukowego płk. dr. hab. Wiesława Wróblewskiego. W składzie komisji znaleźli się: prof. dr hab. Janusz Wojtasik, jako przewodniczący, prof. dr hab. Karol Olejnik, prof. dr hab. Marek Plewczyński, prof. dr hab. Czesław Grzelak i płk prof. dr hab. Lech Wyszczelski.

Rada wszczęła ponadto przewody doktorskie: mjr. mgr. Zbigniewowi Popławskiemu, wykładowcy w Centrum Szkolenia Czołgowo – Samochodowego w Pile (temat rozprawy: „Wojskowe zawodowe szkolnictwo samochodowe i czołgowo – samochodowe 1919 – 1995"; promotor rozprawy: dr hab. Bogusław Polak); mgr. Grzegorzowi Nowikowi przygotowującemu rozprawę doktorską na

temat Okręgu Szarych szeregów Warszawa Praga; na promotora rozprawy mgr. Nowika powołany został prof. Ajnenkiel.

Naturalną koleją rzeczy sprawy personalne związane z procesem podnoszenia kwalifikacji przez pracowników naukowych wszystkich szczebli stanowiły znaczący udział w pracach Rady. Coraz większa liczba otwieranych i finalizowanych przewodów doktorskich i habilitacyjnych oraz spraw o nadanie tytułu naukowego profesora wiązała się bez wątpienia z faktem, iż WIH miał przed sobą bardzo realną i niezbyt odległą w czasie perspektywę likwidacji wiążącą się z przemianami restrukturyzacyjnymi w szeregach wojska. Sytuacja taka mobilizowała wszystkich doktorantów i habilitantów oraz kandydatów do tytułu profesorskiego do jak najszybszego zakończenia przewodów i czynności związanych z osiągnięciem kolejnego szczebla naukowego.

Na posiedzeniu Rady w styczniu 2000 roku także podjęty został cały szereg kwestii personalnych. Przede wszystkim sprawozdanie złożyła komisja powołana do oceny całokształtu dorobku naukowego płk. dr. hab. Wiesława Wróblewskiego. Ponadto powołano komisję i wyznaczono recenzentów w przewodzie doktorskim ppłk. mgr. Antoniego Nawrockiego (tytuł rozprawy: „Zabezpieczenie logistyczne Wojska Polskiego w II RP 1936 – 1939."; promotor: płk dr. hab. Henryk Stańczyk); powołano komisję i recenzentów w przewodzie doktorskim ppłk. mgr. Zygmunta Kozaka z Centralnego Archiwum Wojskowego; wszczęto przewód doktorski mjr. mgr. Andrzejowi Adamczykowi, rzecznikowi prasowemu wiceministra obrony narodowej, Romualda Szeremietiewa (temat rozprawy: „2 Dywizja Strzelców Pieszych w realizacji Planu Wahlena 1940 – 1945", na promotora powołany został płk dr hab. Józef Smoliński; nadano stopień naukowy doktora nauk humanistycznych ppłk. mgr. Januszowi Rybińskiemu.

Nie wszystkie sprawy personalne związane z osiąganiem kolejnych szczebli naukowych kończyły się sukcesem. Wprawdzie były to bardzo rzadkie przypadki, jednakże dla ścisłości należy i te sytuacje odnotować. Przykładem negatyw-

nie rozpatrzonym przez Centralną Komisję jest sprawa wystąpienia Rady Naukowej WIH z wnioskiem o nadanie tytułu profesora dr. hab. Henrykowi Mierzwińskiemu. Centralna Komisja, po rozpatrzeniu wniosku Rady Naukowej WIH oraz po wysłuchaniu opinii stosownej sekcji, zdecydowaną większością głosów postanowiła odmówić nadania tytułu naukowego profesora. Argumentacja Centralnej Komisji oparta była głównie na zbyt małym dorobku naukowym kandydata. Według CK dr hab. Mierzwiński sztucznie powiększał te same opracowania, podobnie większość jego artykułów stanowiła – zdaniem CK - kompilacje z nikłym wkładem nowatorskim. Rada postanowiła przyjąć w tej sprawie oświadczenie, iż nie podejmuje żadnych działań, oczekując na ewentualne odwołanie się od decyzji CK samego zainteresowanego.

Na posiedzeniu Rady w dniu 25 lutego 2000 roku przyjęte zostało sprawozdanie komisji powołanej dla oceny dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dr. Tadeusza Kmiecika. Komisja, biorąc pod uwagę recenzje przedstawione przez recenzentów (prof. dr hab. Lesław Dudek, prof. dr hab. Benon Miśkiewicz, płk prof. dr hab. Lech Wyszczelski) wystąpiła do Rady z wnioskiem o dopuszczenie dr. Kmiecika do kolokwium habilitacyjnego. Wniosek komisji został zdecydowanie poparty przez członków Rady czego wyrazem był wynik głosowania tajnego, w którym Rada niemal jednogłośnie opowiedziała się za dopuszczeniem dr. Kmiecika do dalszego etapu przewodu habilitacyjnego.

Poza sprawą dr. Kmiecika Rada powołała także komisję i recenzentów w przewodzie doktorskim mgr. Piotra Rozwadowskiego (temat rozprawy: „Państwowy Urząd Wychowania i Przysposobienia Obronnego w latach 1927 – 1933", promotor dr. hab. Kazimierz Pindel); wszczęto także przewód doktorski mgr. Zbigniewowi Maciejewiczowi. Referując tę ostatnią sprawę prof. Czesław Grzelak przypomniał, iż wniosek o wszczęcie przewodu doktorskiego mgr. Maciejewiczowi był już na forum Rady rozpatrywany 26 listopada 1999 roku, nie uzyskując wówczas akceptacji. Do konstrukcji pracy nie było wtedy żadnych

zastrzeżeń, jednak wątpliwość budził fakt czy prace doktorską z historii może pisać osoba nie posiadająca wykształcenia humanistycznego. Na posiedzeniu 26 listopada Rada zaleciła doktorantowi uczęszczanie na studia podyplomowe ze szczególnym uwzględnieniem historiografii i historii wojskowej, ewentualnie zdanie egzaminu z metodologii i historii historiografii wojskowej. Egzamin taki, przed komisją powołaną spośród członków Rady, mgr Maciejewicz złożył 16 lutego 2000 roku, wykazując się znajomością podstaw wiedzy metodologicznej oraz znajomością historiografii w zakresie myśli i techniki wojskowej. Wniosek prof. Grzelaka o wszczęcie przewodu doktorskiego mgr. Maciejewiczowi uzyskał poparcie Rady.

Sprawy personalne zdominowały również posiedzenie Rady 24 marca 2000 roku. Rada nadała stopień doktora nauk humanistycznych mgr. Antoniemu Nawrockiemu, ppłk. Zygmuntowi Kozakowi, powołała komisję i wyznaczyła recenzentów w przewodzie doktorskim mgr. Grzegorza Nowika oraz wszczęła przewód doktorski mgr. Krzysztofowi Spruchowi (temat rozprawy: „7 Dywizja Piechoty w latach 1919 – 1939"), powołując na promotora jego rozprawy doktorskiej dr. hab. Tadeusza Dubickiego.

Najważniejszym jednak punktem tego posiedzenia Rady było kolokwium habilitacyjne dr. Tadeusza Kmiecika. Przebieg kolokwium, jak i sam wykład habilitacyjny spotkały się z bardzo dobrym przyjęciem ze strony członków Rady. Podkreślano znakomitą znajomość spraw związanych z historią lotnictwa i jego użyciem w działaniach wojennych. Prof. Panecki zaznaczył, iż wszyscy obecni na kolokwium habilitacyjnym dr. Kmiecika mają zapewne świadomość postępu, jaki dokonał się u habilitanta po jego pierwszej nieudanej próbie habilitacji przed 7 laty, chwaląc jednocześnie dojrzałość wypowiedzi, silnie umocowanych w źródłach i literaturze oraz bezbłędne poruszanie się po zarysowanym obszarze tematycznym. Wysokie uznanie dla wystąpienia dr. Kmiecika wyraziło wielu innych uczestników kolokwium. Prof. Ajnenkiel określił wiedzę habilitanta jako

precyzyjnie zaprezentowaną, uzupełnioną o własne przemyślenia, logicznie i bardzo poprawnie wygłoszoną. Wysoką ocenę werbalną członkowie Rady potwierdzili w głosowaniu tajnym. Zarówno kolokwium, jak i wykład habilitacyjny dr. Kmiecika przyjęte zostały jednogłośnie. Również takim samym wynikiem głosowania Rada zdecydowała o nadaniu dr. Tadeuszowi Kmiecikowi stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk humanistycznych. Centralna Komisja zatwierdziła uchwałę Rady w dniu 24 marca 2000 roku. Tym samym wieloletni pracownik WIH płk Kmiecik uzyskał zasłużony stopień naukowy doktora habilitowanego.

Istotną kwestię poruszaną przez Radę stanowiły kryteria stosowane wobec prac licencjackich. O ile bowiem nie kwestia ta w stosunku do prac magisterskich była absolutnie jasna, to nie było klarowności w przypadku prac licencjackich. Ciekawą dyskusję na ten temat podjęto na posiedzeniu Rady 14 kwietnia 2000 roku. Zdaniem prof. Paneckiego praca licencjacka powinna się różnić od pracy magisterskiej mniejszą objętością, ale stosowaniem względem licencjata mniejszych wymogów co do umiejętności przy opracowaniu tematu. Dr hab. Odziemkowski, dzieląc się swymi doświadczeniami i rozwiązaniami stosowanymi na Uniwersytecie im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego, wyrażał przekonanie, iż licencjat powinien być zachętą do dalszej pracy studenta, do rozwinięcia pracy licencjackiej w magisterską. Jego zdaniem praca licencjacka stanowi etap pośredni między praca roczną a pracą magisterską, winna być ograniczona maksymalnie do 45 stron, bez konieczności sięgania do źródeł.

Z kolei płk dr Stefan Zwoliński przypomniał, iż zgodnie z przyjętymi już wcześniej kryteriami dla pracy licencjackiej, powinna to być praca odzwierciedlająca umiejętności warsztatowe oraz wyczerpujące wykorzystanie literatury, niekoniecznie ma to być praca źródłowa. Dodał przy tym, iż na studiach licencjackich nie brakuje bardzo zdolnych i pracowitych osób, sięgających do materiałów archiwalnych. Zdaniem dr. Zwolińskiego warto niekiedy proponować

studentom takie tematy prac licencjackich, które dadzą się w przyszłości rozwinąć w pracę magisterską. Na konieczność uwzględniania pasji badawczej studentów przy wyborze i realizacji prac, zarówno licencjackich, jak i magisterskich, zwracał uwagę także prof. Tadeusz Panecki. Większość uczestników dyskusji przyjęła pogląd, iż praca licencjacka powinna dawać w przyszłości możliwość rozwinięcia jej w pracę magisterską.

Na kwietniowym posiedzeniu Rada rozpatrzyła również sprawozdanie komisji z przebiegu publicznej obrony pracy doktorskiej kmdr. ppor. mgr. Sławomira Kudeli, nadając mu stopień doktora nauk humanistycznych.

Także majowe posiedzenie Rady zdominowały sprawy personalne. Przede wszystkim trzeba przypomnieć rozpoczęcie procedury habilitacyjnej płk. dr. Stanisławowi Jaczyńskiemu i ppłk dr. Maciejowi Szczurowskiemu. Sprawę płk. Jaczyńskiego referował prof. Ajnenkiel, podkreślając wysoką ocenę działalności naukowo – badawczej i aktywność dydaktyczną habilitanta. Pod taką oceną dorobku płk. Jaczyńskiego w pełni podpisał się płk prof. dr hab. Edward Jan Nalepa, z wielkim uznaniem odnosząc się do predyspozycji naukowo – badawczych, warsztatu, rzetelności badawczej, dociekliwości i pasji dr. Jaczyńskiego. Kierując się ocenami i opiniami wyrażonymi w dyskusji nad dorobkiem naukowym płk. dr. Jaczyńskiego Rada postanowiła powołać komisję dla oceny całokształtu jego dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej w następującym składzie: prof. dr hab. Janusz Wojtasik – przewodniczący, płk prof. dr hab. Lech Wyszczelski, prof. dr hab. Marek Plewczyński, dr hab. Michał Klimecki, dr hab. Janusz Wojtasik.

Sprawę ppłk. dr. Macieja Szczurowskiego również referował prof. Andrzej Ajnenkiel. Przewodniczący Rady podkreślał bogaty dorobek M. Szczurowskiego, szczególnie wysoko oceniając zaprezentowaną przez niego rozprawę habilitacyjną pt.: „Artyleria Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w II wojnie światowej." Na wysoce profesjonalne podejście do tematu badawczego zwrócił uwagę

płk dr. hab. Henryk Stańczyk, podnosząc fakt bardzo dobrego przygotowania habilitanta do podjęcia takiego tematu, gdyż ma on w swym bagażu zarówno wykształcenie, jak i duże doświadczenie artyleryjskie. Wniosek prof. Ajnenkiela w sprawie powołania komisji dla oceny całokształtu dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej ppłk. dr. Macieja Szczurowskiego uzyskał jednogłośne poparcie członków Rady Naukowej. W składzie komisji znaleźli się: płk prof. dr hab. Lech Wyszczelski – przewodniczący, prof. dr hab. Marek Plewczyński, płk dr hab. Józef Smoliński, płk dr hab. Henryk Stańczyk oraz dr hab. Janusz Odziemkowski.

Poza wspomnianymi wyżej dwoma sprawami habilitacyjnymi Rada na majowym posiedzeniu nadała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych kpt. mgr. Piotrowi Rozwadowskiemu (temat obronionej rozprawy: „Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego 1927 – 1939."); wszczęła przewód doktorski mgr. Lechowi Mastalskiemu, nauczycielowi historii w częstochowskim liceum (temat rozprawy: „Dzieje garnizonu częstochowskiego") powołując jednocześnie na promotora płk. prof. dr. hab. Tadeusza Paneckiego; wszczęła przewód doktorski mgr. Andrzejowi Knorowskiemu (temat rozprawy: „Skutki agresji Związku Sowieckiego na Polskę w 1939 roku w świetle ówczesnych norm międzynarodowego prawa wojennego."), powołując na promotora prof. dr. hab. Czesława Grzelaka; wszczęła przewód doktorski ppłk. mgr. Wiesławowi Gośiło (temat rozprawy: „1 Dywizja Piechoty Legionów 1919 – 1939.") powołując na promotora płk. dr. hab. Józefa Smolińskiego.

W poprzednich latach działalności Rady Naukowej WIH bardzo rzadko zwoływano jej posiedzenia w tzw. okresie wakacyjnym. Zwykle miesiące lipiec, sierpień i wrzesień stanowiły przerwę w pracy Rady Naukowej. Rok 2000 i 2001 różniły się w tej mierze od lat poprzednich bardzo znacznie. Posiedzenie Rady w lipcu 2000 roku w całości poświęcone zostało sprawom personalnym związanym z podnoszeniem kwalifikacji.

Przede wszystkim przyjęto sprawozdania komisji powołanych dla oceny całokształtu dorobku naukowego i rozpraw habilitacyjnych płk. dr. Stanisława Jaczyńskiego i ppłk. dr. Macieja Szczurowskiego. Na podstawie dogłębnej analizy dorobku i rozpraw habilitacyjnych Rada postanowiła powołać recenzentów w obu przewodach. Recenzentami dorobku i rozprawy habilitacyjnej dr. Jaczyńskiego zostali: prof. dr hab. Piotr Łossowski, dr hab. Zbigniew Karpus i prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel, natomiast na recenzentów w przewodzie habilitacyjnym dr. Macieja Szczurowskiego powołano: prof. dr. hab. Mariana Zgórniaka, prof. dr. hab. Benona Miśkiewicza oraz płk. prof. dr. hab. Tadeusza Paneckiego.

Pozostałe sprawy personalne podjęte na lipcowym posiedzeniu Rady to: nadanie stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych mgr. Grzegorzowi Nowikowi oraz mgr. Leszkowi Czarneckiemu.

Posiedzenie Rady 7 lipca 2000 roku było ostatnim posiedzeniem w kadencji 1997 – 2000. Przewodniczący Rady, prof. Andrzej Ajnenkiel dokonał w związku z tym krótkiego podsumowania działalności w okresie trzech ostatnich lat.

Rada Naukowa WIH AON w latach 1997 – 2000 odbyła 31 posiedzeń, podczas których jej członkowie zajmowali się przede wszystkim realizacja podstawowych zadań Instytutu wynikających z miejsca WIH w strukturze Akademii. Najważniejsze punkty działalności koncentrowały się na działalności dydaktycznej, naukowo – badawczej, na kwestiach związanych z podnoszeniem kwalifikacji naukowych pracowników Instytutu i osób spoza WIH. Wojskowy Instytut Historyczny ponadto na bieżąco realizował zdania służby historycznej Wojska Polskiego. W omawianym okresie Rada wypromowała trzy osoby z tytułem naukowym profesora, wszystkie będące oficerami Wojska Polskiego: kontradmirał prof. dr hab. Antoni Komorowski – Rektor Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni, pułkownik prof. dr hab. Lech Wyszczelski – zastępca Komendanta Instytutu Nauk Humanistycznych AON oraz pułkownik prof. dr hab. Edward Jan Nalepa – pracownik naukowy WIH. W toku znajdował się przewód

profesorski pułkownika dr. hab. Wiesława Wróblewskiego z WIH. Rada nadała ponadto 5 stopni naukowych doktora habilitowanego nauk humanistycznych, w tym cztery osoby z AON, oraz 22 stopnie naukowe doktora nauk humanistycznych, z czego aż 19 oficerom i osobom cywilnym związanym z MON. Odnotować należy również fakt wszczęcia 41 procedur habilitacyjnych i doktorskich.

Podsumowując działalność Rady w okresie 1997 – 2000 nie można pominąć wielu silnych obaw o los WIH w najbliższej przyszłości. Wobec planów restrukturyzacyjnych MON, związanych niestety ze zmniejszeniem liczebności szeregów armii, a także wobec zmiany na stanowisku Komendanta AON (po odejściu gen. broni prof. dr. inż. Tadeusza Jemioło na emeryturę stanowisko objął gen. dyw. Prof. dr hab. Bolesław Balcerowicz, były komendant Wydziału Strategiczno – Obronnego AON) pojawił się bardzo wyraźnie problem miejsca WIH w strukturze Akademii. Wydaje się, iż nowy Rektor AON nie był zainteresowany i nie widział dla WIH miejsca w przygotowywanej nowej strukturze AON.

Ta ostatnia kwestia nie po raz pierwszy już wywołała gorącą dyskusję, zabarwioną ogromną troską o los służby historycznej WP, o przyszłość nauki wojskowo – historycznej w Polsce. Wyrażano również obawę o utratę uprawnień WIH i jego Rady do nadawania stopni doktorów i doktorów habilitowanych oraz występowania w sprawie nadawania tytułów profesorskich.

Prof. Panecki wyrażał przekonanie, iż likwidacja WIH i powołanie w jego miejsce nowej placówki realizującej zadania służby historycznej Wojska Polskiego wiązało się będzie nieuchronnie z przekształceniem WIH w urząd, jednostkę typowo administracyjną, w której nie będzie dysponowała Radą Naukową, co wiąże się z kolei z utratą jakichkolwiek uprawnień. Jego zdaniem sytuacja taka grozi tym, że pracownicy naukowi staną się urzędnikami państwowymi.

Prof. dr hab. Karol Olejnik z poznańskiego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza apelował o podjęcie przez Radę Naukową WIH stosownej uchwały rysującej przełożonym odpowiedzialnym za restrukturyzację perspektywy związane z zanikiem działalności naukowej Instytutu, placówki o uznanej wysokiej randze w życiu naukowym w kraju, jak i poza granicami, na której istnieniu powinno resortowi obrony mocno zależeć.

Płk prof. dr hab. Lech Wyszczelski, widząc realne zagrożenie dla dalszego bytu WIH, podniósł z kolei kwestię konieczności zorganizowania specjalnego seminarium poświęconego przyszłości tej instytucji. Potrzebę zorganizowania takiego seminarium widział również uczestniczący w posiedzeniu Rady prorektor AON d.s. ogólnych, gen. broni pil. dr. inż. Jerzy Gotowała.

Prof. Panecki radził wyzbyć się złudzeń co do wersji służby historycznej oraz przemodelowania, skoro już wiosną 2000 roku Rektor AON zwrócił się pisemnie do MON o powierzenie WIH –owi funkcji służby historycznej. W tym czasie Janusz Onyszkiewicz odszedł ze stanowiska, pozostawiając polecenie prowadzenia dalszych pertraktacji z wiceministrem Lipką. Prof. Panecki wyraził przy tej okazji obawę czy rzeczywiście kierownictwo resortu wyraża zainteresowanie funkcjonowaniem służby historycznej.

Głosem wyrażającym poważne zaniepokojenie o los WIH była również wypowiedź płk. dr. hab. Henryka Hermana, który jako przykład zbyt pochopnych decyzji podawał reorganizację dawnego Wydziału Nauk Humanistycznych AON, gdzie po likwidacji Rady nastąpił praktycznie koniec działalności naukowej.

Swego rozczarowania planowanymi decyzjami związanymi z przyszłością WIH i służby historycznej w Wojsku Polskim nie krył również prof. dr hab. Janusz Wojtasik, który z przykrością skonstatował fakt odcinania się WP od korzeni. Stwierdził jednocześnie, że władze komunistyczne nie podcinały tradycji historycznej, dlatego próby podejmowane w III RP są bolesne i niezrozumiałe.

Głosem w obronie WIH była wypowiedź dr. hab. Bogusława Polak, którego zdaniem likwidacja WIH oznacza pacyfikację nauk historyczno – wojskowych, kiedy za granicą nikt nie docina się od swych korzeni. Wyrażał przy tym obawę, że najprawdopodobniej decyzje zapadną w trybie „o nas bez nas."

Dokonując podsumowania pełnej troski o przyszłość WIH dyskusji prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel wyraził pogląd, iż planowanie przyszłości Instytutu wynikać będzie z generalnego modelu armii polskiej oraz AON.

Końcowym akcentem działalności Rady Naukowej WIH w kadencji 1997 – 2000 było wręczenie jej członkom - przez Przewodniczącego Rady, prof. Ajnenkiela - pisemnego podziękowania za działalność w tym okresie.

Po zamknięciu posiedzenia Rady w dniu 7 lipca jej kadencja została zakończona.

Pierwsze posiedzenie Rady Naukowej WIH w kadencji 2000 – 2003 zwołane zostało przez Przewodniczącego Rady, prof. dr. hab. Andrzeja Ajnenkiela na dzień 20 października 2000 roku. Prof. Ajnenkiel wręczył Akt powołania do składy Rady gen. broni pil. dr. inż. Jerzemu Gotowale, następnie gen. Gotowała wręczył Akty pozostałym członkom Rady, w składzie której znaleźli się:

1. prof. dr. hab. Andrzej Ajnenkiel
2. ppłk dr. Andrzej Aksamitowski
3. gen. broni pilot. dr Jerzy Gotowała
4. mjr mgr Marek Jasiak
5. dr hab. Michał Klimecki
6. kontradm. prof. dr hab. Antoni Komorowski
7. prof.. dr hab. Wiesław Majewski
8. płk prof. dr hab. Edward Jan Nalepa
9. dr hab. Janusz Odziemkowski
10. prof. dr hab. Karol Olejnik
11. płk prof. dr hab. Tadeusz Panecki

12.prof. dr hab. Marek Plewczyński

13.prof. dr hab. Waldemar Rezmer

14.płk dr hab. Józef Smoliński

15.płk dr hab. Henryk Stańczyk

16.płk dr hab. Roman Tomaszewski

17.prof. dr hab. Janusz Wojtasik

18.płk dr hab. Wiesław Wróblewski

19.płk prof. dr hab. Lech Wyszczelski

20.płk prof. dr hab. Jerzy Zieliński

21.płk dr hab. Józef Zubek

22.mjr dr Janusz Zuziak

Przedstawiając główne zadania naukowo – dydaktyczne i organizacyjne WIH w roku akademickim 2000/2001 zwrócił uwagę na dwa aspekty działalności Instytutu. Pierwszy to statutowa działalność naukowo – dydaktyczna w ramach AON. Aspekt drugi to spełnianie roli służby historycznej WP i działalność w środowisku naukowym poza AON. Zadania organizacyjne WIH w roku akademickim 2000/2001 wynikały z problemów restrukturyzacyjnych MON i miejsca oraz roli WIH w strukturze Akademii. W związku z tym na 26 listopada 2000 roku zaplanowano w AON specjalne seminarium poświęcone roli szeroko pojętej humanistyki w Akademii. Referaty na tym seminarium zaprezentować mieli: prof.. dr hab. Andrzej Ajnenkiel, płk dr hab. Ryszard Stępień i dr Marek Tarczyński. Zadaniem uczestników seminarium miało być wypracowanie wniosków do pracy Komisji Restrukturyzacyjnej MON, głównie z uwzględnieniem trzech obszarów tematycznych: zmniejszenia stanów wojska i instytucji pracujących na jego rzecz, przebudowy systemu kształcenia oficerów w MON oraz wkomponowania wyższego szkolnictwa wojskowego w system wyższego szkolnictwa w Polsce.

Z kolei płk prof. dr hab. Tadeusz Panecki przedstawił główne zadania naukowe WIH. Wcześniejszy plan działalności naukowej musiał ulec pewnym modyfikacjom, wynikającym z konieczności realizowania zadań dydaktycznych przez kadrę naukową Instytutu oraz w związku z możliwościami wynikającymi z kurczącego się potencjału naukowego. Głównymi zadaniami naukowo – badawczymi WIH były wówczas programy badawcze: „Mars", „Delta" oraz „Ypsylon." Jednocześnie każdy z pracowników naukowych realizował własny indywidualny program badawczo – naukowy. Ostateczny program badań naukowych Instytutu miał być przedstawiony na kolejnym posiedzeniu Rady.

Omawiając zagadnienia związane z procesem dydaktycznym i organizacją studiów płk dr Stanisław Jaczyński poinformował, iż w wyniku przeprowadzonego postępowania na I semestr zakwalifikowano na 5 – letnie zaoczne studia magisterskie 60 osób, na 2,5 – letnie uzupełniające studia magisterskie – 57 osób, na 2 – letnie uzupełniające studia magisterskie – 56 osób. Uruchomione zostały ponadto zaoczne podyplomowe studia historii wojskowej XX wieku.

Kolejnym punktem posiedzenia Rady było przedstawienie sprawozdania komisji powołanej do oceny całokształtu dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej ppłk. dr. Macieja Szczurowskiego. Sprawozdanie to złożył płk prof. dr hab. Lech Wyszczelski, podkreślając wysokie oceny recenzentów. Rada po wysłuchaniu sprawozdania komisji jednogłośnie postanowiła dopuścić dr. Szczurowskiego do kolokwium habilitacyjnego.

Rada Naukowa na październikowym posiedzeniu ponadto wszczęła przewód doktorski mjr. mgr. Markowi Gąsiorowskiemu nt. „Wojskowy Instytut Naukowo – Wydawniczy i Wojskowy Instytut Naukowo – Oświatowy w latach 1920 – 1939", powołując jednocześnie na promotora rozprawy płk. prof. Lecha Wyszczelskiego. Wszczęto również przewód doktorski mgr. Mariuszowi Kardasowi nt. „Stefan Franciszek Sokół (1890 – 1956). Życie i działalność.", powołując na promotora rozprawy prof. Antoniego Komorowskiego.

Najważniejszymi punktami kolejnego posiedzenia Rady Naukowej, 17 listopada 2000 roku, były: kolokwium habilitacyjne ppłk. dr. Macieja Szczurowskiego, sprawozdanie komisji w przewodzie habilitacyjnym płk. dr. Stanisława Jaczyńskiego oraz wszczęcie przewodu doktorskiego mgr Anecie Skórze (temat rozprawy: „Żołnierskie Szkoły Nauczania Początkowego w latach 1919 – 1939.", promotor – płk prof. dr hab. Lech Wyszczelski).

Rada po wysłuchaniu sprawozdania komisji postanowiła dopuścić płk. dr. Jaczyńskiego do kolokwium habilitacyjnego, którego termin wyznaczono na 8 grudnia 2000 roku.

Z wysoką oceną Rady spotkało się zarówno kolokwium habilitacyjne, jak i wykład zaprezentowany przez ppłk. dr. Macieja Szczurowskiego. Rada Naukowa postanowiła zatem nadać ppłk. Szczurowskiemu stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych.

Wydaje się, iż przełomowym w dziejach Rady Naukowej Wojskowego Instytutu Historycznego AON posiedzeniem było posiedzenie zwołane na dzień 8 grudnia 2000 roku. Wówczas właśnie prorektor AON d.s. naukowych, gen. bryg. prof. dr hab. Michał Krauze zapoznał członków Rady z dokumentem w sprawie przekształcenia Instytutu w Wojskowe Biuro Historyczne. Dokument zaprezentowany przez gen. Krauze wywołał burzliwą dyskusję.

Prof. Majewski przypomniał, że w II Rzeczypospolitej placówka o nazwie wojskowe Biuro Historyczne zapisała piękną kartę w dziedzinie nauki i badań wojskowo – historycznych.

Wątpliwość czy Biuro zachowa uprawnienia do nadawania stopni naukowych wyraził prof. Karol Olejnik. Przy tej okazji gen. Krauze dodał, iż redukcje, ze względów oszczędnościowych, dotyczyły będą przede wszystkim pracowników naukowych będących oficerami zawodowymi. Jeśli chodzi o kwestię kontynuowania studiów historycznych to rozważano wówczas trzy ewentualności: po pierwsze – studia kontynuowane będą przez AON; po drugie – studia będzie re-

alizowało WBH i po trzecie wreszcie – studia historyczne przejmie inna instytucja.

Gen. Krauze wyrażał żal z faktu, iż na przekształceniach restrukturyzacyjnych w wojsku cierpi szeroko rozumiana humanistyka. Uważał on, iż najlepszym rozwiązaniem byłoby utworzenie w AON Wydziału Nauk Humanistycznych. Prof. Michał Krauze dodał, iż reorganizację, a właściwie likwidację WIH-u z ubolewaniem przyjmuje całe środowisko historyków w Polsce.

Żal z powodu likwidacji WIH wyraził płk dr hab. Henryk Stańczyk, według którego zupełnie niezrozumiałym jest działanie pozbawiające szans dalszego kształcenia i rozwoju dużej grupy młodych oficerów.

Poza główną sprawą tego dnia tj. dalszymi losami WIH, Rada Naukowa przeprowadziła również kilka spraw personalnych. Powołano komisję i recenzentów rozprawy doktorskiej por. mgr. Tomasza Kopańskiego, przyjęto sprawozdanie komisji powołanej do oceny całokształtu dorobku naukowego płk. dr. hab. Wiesława Wróblewskiego, zakończone wnioskiem komisji o wystąpienie do Centralnej Komisji w sprawie nadania przez Prezydenta RP płk. Wróblewskiemu tytułu profesora, powołano również komisje do oceny całokształtu dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej byłego pracownika WIH, a wówczas Dyrektora Centralnej Biblioteki Wojskowej, płk. dr. Krzysztofa Komorowskiego. Najważniejszym jednak punktem personalnym grudniowego posiedzenia Rady było kolokwium habilitacyjne oraz wykład habilitacyjny płk. dr. Stanisława Jaczyńskiego. Obydwa etapy przewodu habilitacyjnego płk. Jaczynskiego przyjęto jednogłośną decyzją Rady.

Do kwestii likwidacji WIH powrócono również na kolejnym posiedzeniu Rady, które odbyło się 19 stycznia 2001 roku. Płk Tadeusz Panecki zapoznał wówczas członków Rady z projektem decyzji MON w sprawie sformowania WBH. W myśl tego dokumentu WBH miałoby zostać utworzone z dniem 1 kwietnia 2001 roku, uzyskując lokalizacje w budynku Centralnej Biblioteki Wojskowej

przy ulicy Ostrobramskiej 109. WBH - wedle tego projektu – miałoby podlegać Dyrektorowi Departamentu Społeczno – Wychowawczemu. Plan przewidywał dla WBH ogółem 19 etatów, w tym jedynie 5 wojskowych. Biuro miałoby przejąć zbiory biblioteczne i dokumentacyjno – archiwalne WIH. Wedle tej propozycji struktura WBH obejmowałaby: Oddział Badań Historycznych, Wydział Studiów i Analiz oraz Wydział Dokumentacji Naukowej.

Prof. Panecki poinformował członków Rady o wystosowaniu do kompetentnych instytucji pism z zapytaniem w sprawie możliwości istnienia w WBH Rady Naukowej, obdarzonej uprawnieniami do nadawania stopni doktorskich. Jeśli chodzi o kwestie przejęcia realizacji zadań związanych ze studiami historycznymi, to najbardziej prawdopodobnym rozwiązaniem było wówczas przejęcie tego zobowiązania przez Instytut Nauk Humanistycznych AON.

Miła wiadomością dla członków Rady był natomiast fakt zatwierdzenia przez Centralną Komisję uchwały Rady Naukowej WIH o nadaniu ppłk. dr. Szczurowskiemu stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Na posiedzeniu styczniowym Rada wszczęła ponadto postępowanie w sprawie wystąpienia z wnioskiem o nadanie płk. dr. hab. Henrykowi Stańczykowi tytułu profesora. Z takim samym wnioskiem postanowiono wystąpić w stosunku do dr. hab. Kazimierza Pindla. Z kolei prof. Panecki przedstawił sprawozdanie z pracy komisji powołanej do oceny całokształtu dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dr. Henryka Ćwięka nt. „Przeciw Abwehrze", po czym Rada - w głosowaniu tajnym - zdecydowała o wszczęciu przewodu habilitacyjnego i powołaniu na recenzentów: prof. dr. hab. Mariana Zgórniaka, płk. prof. dr. hab. Lecha Wyszczelskiego oraz prof. dr. hb. Jana Przewłockiego.

Sprawozdanie z pracy komisji do oceny dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej płk. dr. K. Komorowskiego przedstawił płk prof. dr hab. Lech Wyszczelski. W toku dyskusji podnoszono przede wszystkim znaczący dorobek habilitanta na polu badań w dziedzinie konspiracji polskiej na Pomorzu. Rada zde-

cydowała o wszczęciu przewodu habilitacyjnego i powołaniu na recenzentów dorobku i rozprawy dr. Komorowskiego: prof. dr. hab. Andrzeja Ajnenkiela, prof. dr. hab. Tomasza Szarotę oraz prof. dr. hab. Romana Wapińskiego.

Powołano również komisję i recenzentów w przewodzie doktorskim kpt. mgr. Tomasza Kośmidera oraz wszczęto przewód doktorski mgr. Wiesławowi Charczukowi nt.: „Formacje zbrojne obozu narodowego na południowym Podlasiu w latach 1939 – 1947", powołując na promotora rozprawy prof. dr. hab. Piotra Matusaka.

Ostatnim punktem styczniowego posiedzenia Rady było przyznanie stypendium habilitacyjnego mjr. dr. Januszowi Zuziakowi, który finalizował już wówczas przygotowanie rozprawy habilitacyjnej do druku.

Sprawy personalne zdominowały również posiedzenie Rady zwołane na 16 lutego 2001 roku. Podjęto wówczas uchwałę o wyznaczeniu ppłk. dr. hab. Macieja Szczurowskiego na stanowisko profesora nadzwyczajnego AON. Dr hab. Szczurowski, już jako samodzielny pracownik naukowy, został członkiem Rady Naukowej WIH. W dalszej części obrad przyjęto sprawozdanie z pracy komisji powołanej do oceny dorobku naukowego płk. dr. hab. Henryka Stańczyka. Rada zdecydowała, iż dorobek naukowy i całokształt działalności badawczo – naukowej i dydaktycznej oraz organizacyjnej dr. hab. Stańczyka w zupełności pozwala na wszczęcie procedury związanej z nadaniem dr. hab. Stańczykowi tytułu profesora i powołała w tym celu recenzentów w osobach: prof. dr hab. Tadeusz Panecki, prof. dr hab. Tadeusz Dubicki oraz prof. dr hab. Benon Miśkiewicz.

Powołano również recenzentów w przewodzie profesorskim dr. hab. Kazimierza Pindela (prof. dr hab. Piotr Matusak, prof. dr hab. Czesław Grzelak oraz płk prof. dr hab. Lech Wyszczelski).

Sprawozdanie z pracy komisji powołanej dla oceny całokształtu dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dr. Krzysztofa Komorowskiego przedstawił jej przewodniczący, płk. prof. dr hab. Lech Wyszczelski. Sprawozdanie zakoń-

czone zostało wnioskiem o dopuszczenie dr. Komorowskiego do kolokwium habilitacyjnego. Rada przychylnie przyjęła ten wniosek, wyznaczając termin kolokwium na 23 marca 2001 roku.

Kolejną sprawą personalną był wniosek zgłoszony przez prof. Matusaka w sprawie wszczęcia przewodu doktorskiego ppłk. mgr. Ryszardowi Bzinkowskiemu, pracownikowi Departamentu Społeczno – Wychowawczego MON. Temat jego rozprawy: „Prasa Powstania Warszawskiego 1944 roku.", promotor prof. dr hab. Piotr Matusak.

Przy okazji wszczęcia przewodu doktorskiego ppłk. Bzinkowskiemu wśród członków Rady pojawiła się wątpliwość o sens dalszego wszczynania przewodów doktorskich w sytuacji, kiedy za kilka miesięcy Instytut ma przestać funkcjonować. Zadawano sobie pytanie czy doktoranci zdążą doprowadzić do zakończenia przewodów pomyślną obroną pracy doktorskiej. Zdaniem gen. Gotowały moralnie nagannym byłoby odrzucanie wniosków o wszczęcie przewodów, bowiem dopóki istnieje WIH, dopóki nie ma ostatecznych i wiążących decyzji w sprawie dalszego istnienia Rady, nie można stawiać przeszkód chętnym do podnoszenia kwalifikacji w WIH. Obawy natomiast wyrażał płk prof. dr hab. Edward Nalepa, przestrzegając przed zbyt pochopnym otwieraniem przewodów na etapie badań ponieważ istnieje - jego zdaniem – realne niebezpieczeństwo niezakończenia ich.

Rada Naukowa, mając na względzie wypowiedzi i opinie wyrażone w toku dyskusji nad sensem wszczynania dalszych przewodów doktorskich postanowiła, iż rozpoczynać te procedury należy przede wszystkim w tych przypadkach, gdzie rozprawy doktorskie są już znacznie zaawansowane i według promotorów stwarzają szansę pomyślnego zakończenia przewodu.

Biorąc powyższe pod uwagę Rada wszczęła na lutowym posiedzeniu trzy kolejne przewody. Wniosek pierwszy dotyczył mgr. Michała Trubasa, który przygotowywał rozprawę nt.: „2 Pomorska Brygada Artylerii 1963 – 1992." Na

promotora tejże rozprawy powołany został dr hab. Henryk Stańczyk. Drugim doktorantem, któremu Rada otworzyła przewód był mgr Wojciech Żmudziński, który przygotowywał rozprawę nt.: „Amerykańskie misje pomocy dla Polski w latach 1919 – 1921". Promotorem rozprawy mgr. Żmudzińskiego został płk dr hab. Józef Smoliński. Trzecim przewodem był przewód doktorski płk. dypl. Eugeniusza Sobczyńskiego ze Sztabu Generalnego WP, który zakończył pisanie rozprawy doktorskiej nt.: „Służba Geograficzna – Topograficzna – Wojska Polskiego 1919 – 1999." Na promotora rozprawy płk. Sobczyńskiego Rada powołała płk. prof. dr. hab. Lecha Wyszczelskiego.

Posiedzenie Rady w dniu 9 marca 2001 roku rozpoczęło się miłym akcentem związanym z zatwierdzeniem przez Centralną Komisję uchwały Rady w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego płk. Jaczyńskiemu, który z rąk Przewodniczącego Rady, prof. Ajnenkiela otrzymał Akt powołujący go na członka Rady. Rada postanowiła jednocześnie wystąpić do Rektora AON z wnioskiem o powołanie płk. dr. hab. Stanisława Jaczyńskiego na stanowisko profesora nadzwyczajnego AON.

Marcowe posiedzenie Rady zdominowały, podobnie jak niemal wszystkie w tym okresie, sprawy personalne. Rada powołała komisję do oceny dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej gen. broni pil. dr. inż. Jerzego Gotowały. W toku dyskusji prof. Ajnenkiel podkreślił, że gen. Gotowała jest aktywnym członkiem Rady, bierze udział w życiu naukowym, wygłaszając szereg referatów na konferencjach i sympozjach naukowych. Płk. Stańczyk z kolei zwracał uwagę na imponującą wiedzę prezentowaną przez gen. Gotowałę, szczególnie w zakresie historii lotnictwa i jego udziału w operacjach militarnych.

Rada powołała również komisję do oceny całokształtu dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej ppłk. dr. Wojciecha Włodarkiewicza, pracownika naukowo – dydaktycznego Instytutu Nauk Humanistycznych Wojskowej Akademii Technicznej.

Powołano ponadto komisje i recenzentów w przewodach doktorskich mjr. mgr. Jana Pilżysa, mgr Anety Skóry, płk. dypl. Eugeniusza Sobczyńskiego oraz mjr. mgr. Andrzeja Marciniuka i ppłk. mgr. Ryszarda Bzinkowskiego.

Na marcowym posiedzeniu pod obrady Rady Naukowej powróciła sprawa przyszłości WIH i ewentualnych losów pracowników. Trwały nadal prace koncepcyjne związane z organizacją służby historycznej WP. Prof. Ajnenkiel wyraził obawę co do możliwości stworzenia WBH jeszcze w roku akademickim 2000/2001. Jego zdaniem organizacji Biura groziło opóźnienie. Zdając sobie znakomicie sprawę z możliwości takiego rozwoju wydarzeń płk. prof. Tadeusz Panecki zwrócił uwagę na niebezpieczeństwo, jakie wiąże się z opóźnieniem w organizacji WBH. Wyraził jednocześnie obawę czy nie zaistnieje taka oto sytuacja, że WIH – u już nie ma, a WBH jeszcze nie ma. Obawy i zaniepokojenie prof. Paneckiego podzielił płk. prof. Edward Jan Nalepa, podkreślając znaczne już zmęczenie i zaniepokojenie sytuacją w jakiej od szeregu miesięcy, a nawet lat, znajdują się pracownicy Instytutu. Prof. Ajnenkiel dodał, iż rozmowy w sprawie organizacji Biura są prowadzone, a niebawem spodziewane jest w tej sprawie spotkanie i rozmowa Rektora AON z ministrem Bronisławem Komorowskim. Prof. Ajnenkiel powiedział, iż jego zdaniem termin organizacji WBH i jednocześnie likwidacji WIH – u w tej sytuacji ulegnie zapewne przesunięciu. Wicedyrektor Instytutu płk. prof. dr. hab. Tadeusz Panecki zwrócił się do gen. Gotowały z prośbą o zasygnalizowanie Rektorowi AON życiowych problemów osób zatrudnionych w Instytucie.

Głównym punktem posiedzenia Rady w dniu 23 marca było kolokwium habilitacyjne płk. dr. Krzysztofa Komorowskiego. Rada przyjęła z zadowoleniem i uznaniem zarówno kolokwium, jak i wykład habilitacyjny płk. Komorowskiego, nadając mu stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych.

Poza kolokwium habilitacyjnym w porządku posiedzenia Rady znalazł się cały szereg innych spraw personalnych. I tak prof. Wojtasik złożył sprawozda-

nie komisji powołanej do oceny całokształtu dorobku naukowego dr. hab. Kazimierza Pindela, w końcowej jego części postulując wystąpienie do CK w sprawie nadania dr. hab. Pindelowi tytułu profesora. Rada poparła wniosek prof. Wojtasika.

Z kolei prof. Panecki przedstawił sprawozdanie komisji powołanej w przewodzie habilitacyjnym dr. Henryka Ćwięka, wnioskując o dopuszczenie go do kolokwium habilitacyjnego. Wniosek prof. Paneckiego uzyskał jednogłośne poparcie członków Rady.

Sprawozdanie z prac komisji w przewodzie habilitacyjnym gen. Jerzego Gotowały przedstawił prof. Ajnenkiel. Rada poparła wniosek końcowy przedstawiony przez prof. Ajnenkiela w sprawie powołania na recenzentów w przewodzie dr. Gotowały następujących osób: płk. prof. dr. hab. Tadeusza Paneckiego. Prof. dr. hab. Benona Miśkiewicza i prof. dr. hab. Jerzego Lewitowicza. W toku dyskusji nad kandydaturami prof. Nalepa zasugerował powołanie jeszcze jednego recenzenta w osobie prof. dr. hab. Lesława Dudka. Rada zgodziła się z tą sugestią i powołała prof. Dudka na czwartego recenzenta w przewodzie habilitacyjnym gen. Gotowały.

Następne sprawozdanie dotyczyło przewodu habilitacyjnego ppłk. dr. Wojciecha Włodarkiewicza. Złożył je przewodniczący komisji, płk prof. dr hab. Lech Wyszczelski, wnioskując w konkluzji o wszczęcie przewodu habilitacyjnego dr. Włodarkiewiczowi. Wniosek prof. Wyszczelskiego uzyskał zdecydowane poparcie członków Rady, tym samym Rada wszczęła przewód habilitacyjny dr. Włodarkiewiczowi, powołując na recenzentów dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej prof. dr. hab. Waldemara Rezmera, prof. dr. hab. Czesława Grzelaka i dr. hab. Kazimierza Pindela.

Na posiedzeniu w dniu 23 marca Rada Naukowa nadała ponadto stopień doktora nauk humanistycznych kpt. Tomaszowi Kośmiderowi z Instytutu Nauk Humanistycznych.

Posiedzenie Rady naukowej WIH w dniu 20 kwietnia niemal w całości również poświęcone było kwestiom personalnym. Jeśli chodzi o sprawę przyszłości Instytutu i powołania WBH to od ostatniego posiedzenia Rady w marcu nie było żadnych nowych informacji.

Głównym punktem w tym dniu było kolokwium habilitacyjne dr. Henryka Ćwięka. Uczestnicy kolokwium podkreślali, iż habilitant znakomicie poradził sobie z udzieleniem odpowiedzi na zadane pytania, w pełni satysfakcjonując członków Rady w tej mierze. Podobnie wysokie oceny uzyskał wykład dr. Ćwięka poświęcony kwestiom związanym z funkcjonowaniem Policji Granatowej w okresie okupacji w Polsce. Rada postanowiła zatem nadać dr. Henrykowi Ćwiękowi stopień naukowy doktora habilitowanego nauk humanistycznych.

Na kwietniowym posiedzeniu Rada postanowiła ponadto wystąpić do CK z wnioskiem o nadanie przez Prezydenta RP tytułu profesora nauk humanistycznych dr. hab. Henrykowi Stańczykowi; powołała komisje i recenzentów w przewodzie doktorskim mgr. Jerzego Izdebskiego; nadała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych wybitnemu znawcy zagadnień z zakresu historii lotnictwa polskiego, por. Tomaszowi Kopańskiemu, pracownikowi naukowemu WIH; nadała stopień naukowy doktora mgr. Wiesławowi Charczukowi; na wniosek prof. dr. hab. Tadeusza Mariana Nowaka powołała komisję i recenzentów w przewodzie doktorskim mgr. Bogusława Perzyka, który przygotował rozprawę doktorską nt. „Niemiecka i sowiecka fortyfikacja polowa w latach drugiej wojny światowej."; powołała komisję i recenzentów w przewodzie doktorskim mjr. mgr. Zbigniewa Popławskiego; przyjęto sprawozdanie komisji powołanej w przewodzie habilitacyjnym ppłk. Włodarkiewicza, dopuszczając go do kolokwium habilitacyjnego.

W maju 2001 roku na swym posiedzeniu Rada zajęła się m.in. sprawą donosu, jaki trafił do Komendanta AON w sprawie rzekomych nieprawidłowości występujących w realizowaniu zadań dydaktycznych na studiach historycznych.

Anonim ten dotykał osobiści kierownika studiów płk. dr. hab. Stanisława Jaczynskiego. Rektor AON, wbrew przyjętym w takich sytuacjach normom postępowania polegającym na wyrzuceniu donosu do przysłowiowego „kosza", postanowił powołać specjalną komisję, której zlecił przeprowadzenie kontroli studiów realizowanych przez WIH. Takie postępowanie Komendanta Akademii wywołało poważne oburzenie pracowników Instytutu. Prof. Ajnenkiel stwierdził, że nikt go nawet nie poinformował o wyniku przeprowadzonej kontroli, a okoliczności jej powołania, a także sposób działania, budzą jego poważne zastrzeżenia. Z kolei dr. Hab. Michał Klimecki wyraził obawę czy odtąd każdy anonim dotyczący WIH będzie wywoływał skutek w postaci powoływania komisji przez Komendanta AON. Takie postępowanie w stosunku do kadry naukowej Instytutu uznano za brak zaufania ze strony gen. Balcerowicza. Oburzenie wywołał fakt prowadzenia hospitacji zajęć samodzielnych pracowników naukowych przez osoby stojące zdecydowanie niżej w hierarchii naukowej. Z takim podejściem społeczność naukowa WIH spotkała się po raz pierwszy.

W dalszej części obrad prof. Ajnenkiel przedstawił sprawozdanie komisji w przewodzie habilitacyjnym dr. Gotowały. W konkluzji komisja wnioskowała o dopuszczenie gen. Gotowały do kolokwium habilitacyjnego, wyznaczając jego termin na 7 czerwca 2001 roku.

Kolejnym punktem posiedzenia Rady było powołanie komisji i recenzentów w przewodzie doktorskim mgr. Bartłomieja Belcarza. Wszczęto ponadto przewód doktorski mgr. Remigiuszowi Wiśniewskiemu nt.: „Historia liceów wojskowych w Polsce w latach 1972 – 1995", powołując jednocześnie na promotora rozprawy płk. prof. dr. hab. Tadeusza Paneckiego; nadano stopień doktora nauk humanistycznych płk. Eugeniuszowi Sobczyńskiemu, mjr. mgr. Andrzejowi Marciniukowi, ppłk. mgr. Ryszardowi Bzinkowskiemu, mjr. mgr. Janowi Pilżysowi; powołano komisję i recenzentów rozprawy doktorskiej mjr. mgr. Zdzisława Kowalskiego z Centralnego Archiwum Wojskowego.

Ostatnim punktem porządku posiedzenia Rady w tym dniu było kolokwium habilitacyjne ppłk. dr. Wojciecha Włodarkiewicza. Kolokwium habilitacyjne członkowie Rady ocenili bardzo wysoko. Podkreślano precyzję wypowiedzi, imponującą kulturę słowa, bardzo dobra znajomość referowanych zagadnień. Podobnie oceniono wykład habilitacyjny dr. Włodarkiewicza. Rada jednogłośnie zdecydowała o przyjęciu uchwały o nadaniu dr. Wojciechowi Włodarkiewiczowi stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk humanistycznych.

Posiedzenie Rady 7 czerwca 2001 roku niemal w całości zdominowało kolokwium i wykład habilitacyjny gen. dr. Jerzego Gotowały. W dyskusji nad przebiegiem kolokwium i wykładu dominowały same znakomite i bardzo dobre oceny. Podkreślano wysoką wartość samej rozprawy habilitacyjnej. Prof. Benon Miśkiewicz dodał, iż WIH-owi należą się słowa uznania i gratulacje za tak znakomitą habilitację. Wykład oceniono jako wzorowy zarówno od strony metodycznej, jak i merytorycznej, podkreślając wielki dar dydaktyczny i piękną polszczyznę habilitanta. Rada zdecydowaną większością głosów postanowiła nadać dr. Jerzemu Gotowale stopień naukowy doktora habilitowanego nauk humanistycznych.

Na tym samym posiedzeniu Rada Naukowa wszczęła ponadto przewód doktorski mgr. Zbigniewowi Siemakowi nt.: „Policja Państwowa w województwie lubelskim w latach 1939 – 1945", powołując na promotora prof. Matusaka.

29 czerwca odbyło się kolejne posiedzenie Rady. Wiadomo już było, iż zapadły decyzje w sprawie likwidacji WIH, bowiem nie znalazł się on w nowym etacie AON, ani też nie został uwzględniony w budżecie Akademii na kolejny rok. Pracowników WIH czekały zatem rozmowy kadrowe i wielka niepewność jutra. Dotyczyło to zarówno oficerów, jak i pracowników cywilnych. Dyrektor WIH poinformował. Iż 4 oficerów od nowego roku akademickiego przejdzie do pracy w INH AON, pozostali zaś nadal będą funkcjonować na dotychczasowych zasadach w WIH. Prof. Wyszczelski zwrócił przy tym uwagę na fakt, że z niektóry-

mi pracownikami rozwiązane zostaną umowy o pracę, co nie pozostanie bez wpływu na obsadę personalną zajęć na studiach historycznych.

Niepokojącym zjawiskiem, występującym szczególnie na kilku ostatnich posiedzeniach Rady, była słaba frekwencja jej członków. Sytuacja taka groziła brakiem quorum przy podejmowaniu decyzji w sprawach personalnych. Płk prof. dr hab. Lech Wyszczelski wyraził w związku z tym przykre zaskoczenie, uznając zaistniałą sytuacje za niepoważną. Z opinią prof. Wyszczelskiego zgodził się Przewodniczący Rady, prof. Ajnenkiel, apelując do członków Rady o poważniejsze traktowanie swych obowiązków.

Na posiedzeniu 29 czerwca Rada powołała komisje do oceny całokształtu dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej mjr. dr. Janusza Zuziaka, pracownika naukowego WIH od 1990 roku, sekretarza Rady od września 2000 roku. Prof. Ajnenkiel przedstawił członkom Rady sylwetkę naukową dr. Zuziaka i scharakteryzował zaprezentowaną przez niego rozprawę habilitacyjną nt.: „Polska historiografia wojskowa w Wielkiej Brytanii w latach 1939 – 1990. Instytucje, ludzie, publikacje." W skład komisji w przewodzie habilitacyjnym mjr. dr. Janusza Zuziaka weszły następujące osoby: płk prof. dr hab. Lech Wyszczelski – przewodniczący, dr hab. Michał Klimecki, dr hab. Maciej Szczurowski, dr hab. Józef Smoliński, dr hab. Janusz Odziemkowski.

W dalszej części posiedzenia Rada nadała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych Jerzemu Izdebskiemu, Anecie Skórze, ponadto powołano komisje i recenzentów w przewodach doktorskich mgr. Andrzeja Knorowskiego, mgr. Zbigniewa Siemaka oraz płk. dypl. Michała Trubasa.

Kolejne posiedzenie Rady zwołane zostało na 12 lipca 2001 roku. Prof. Ajnenkiel mógł już przekazać członkom Rady pierwsze pewne w zasadzie informacje na temat losów niektórych przynajmniej pracowników Instytutu. Decyzje te zapadły w efekcie przeprowadzanych w AON rozmów kadrowych. Rektor AON wystąpić miał do ministra Obrony Narodowej o powołanie płk. prof. dr.

hab. Tadeusza Paneckiego na stanowisko zastępcy Komendanta Instytutu Nauk Humanistycznych AON i powołanie płk. dr. hab. Stanisława Jaczyńskiego na stanowisko szefa katedry historii sztuki wojennej. W myśl podjętych decyzji do INH przejść mieli ponadto: płk dr hab. Józef Smoliński i ppłk dr Andrzej Aksamitowski. W stosunku do pozostałych oficerów miała zostać zastosowana procedura wynikająca z obowiązujących przepisów o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych. Część z nich miała odejść na emeryturę, część natomiast przewidywana była do pracy w mającym powstać Biurze.

W dalszej części posiedzenia Rady prof. Wyszczelski przedstawił sprawozdanie komisji powołanej do oceny całokształtu dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej mjr. dr. Janusza Zuziaka. Sprawozdanie zakończył wnioskiem o powołanie recenzentów w osobach: płk prof. dr hab. Tadeusz Panecki, prof. dr hab. Benon Miśkiewicz oraz prof. dr hab. Tadeusz Dubicki. W toku dyskusji prof. Ajnenkiel mocno poparł wniosek o wszczęcie przewodu, podobnie uczynił prof. dr hab. Henryk Stańczyk, eksponując nowoczesny warsztat badawczy dr. Zuziaka i jego bogaty już dorobek naukowy. Wniosek w sprawie powołania recenzentów został przez Radę przyjęty.

Kolejnym punktem personalnym posiedzenia Rady był wniosek prof. Paneckiego o otwarcie wspólnego przewodu doktorskiego płk. mgr. Czesławowi Szafranowi i mgr. Zbigniewowi Wojciechowskiemu. Zarówno płk Szafran, jak i mgr Wojciechowski to długoletni pracownicy WIH, znający dobrze jego dzieje, zatem nie dziwi fakt podjęcia się przez nich opracowania historii WIH w latach 1957 – 1997. Rada poparła wniosek prof. Paneckiego, powołując go równocześnie na promotora rozprawy.

Ostatnim - przed zasłużonymi wakacjami - akcentem w pracy Rady była jej uchwała o nadaniu stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych mjr. Zdzisławowi Kowalskiemu.

Pierwsze po przerwie wakacyjnej posiedzenie zwołane zostało przez Przewodniczącego Rady na 21 września. Przewodniczący Rady szczególnie serdecznie powitał mjr. dr. Janusza Zuziaka, który 11 września przebywał z wizytą służbową w siedzibie Pentagonu, zaatakowanego przez terrorystów islamskich.

Na posiedzeniu wrzesniowym członkowie Rady wyrazili zgodę na wszczęcie przewodu doktorskiego płk. mgr. Jerzemu Zalewskiemu, głównemu specjaliście w Departamencie Społeczno – Wychowawczym (temat rozprawy: „Siły Zbrojne w przemianach ustrojowych po 1989 roku"; promotor – płk prof. dr hab. Tadeusz Panecki); nadano stopień naukowy doktora nauk humanistycznych mgr. Andrzejowi Knorowskiemu; powołano komisję i recenzentów w przewodzie doktorskim mgr. Mariusza Gąsiorowskiego; powołano komisję do oceny całokształtu dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dr. Zbigniewa Kumosia.

Prof. Lech Wyszczelski odczytał sprawozdanie komisji powołane do oceny całokształtu dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej mjr. dr. Janusza Zuziaka, wnioskując o dopuszczenie go do kolokwium habilitacyjnego. Zarówno prof. Wyszczelski, jak i prof. Ajnenkiel w dyskusji podkreślali wnikliwość i szczegółowość recenzji dorobku i rozprawy dr. Zuziaka. Rada biorąc powyższe pod uwagę postanowiła dopuścić dr. Janusza Zuziaka do kolokwium habilitacyjnego, wyznaczając jego termin na 26 października 2001 roku.

Gorącą dyskusję na wrześniowym posiedzeniu Rady wywołały pojawiające się informacje i opinie o niecelowości utrzymywania „biblioteki w bibliotece", tzn. o potrzebie włączenia biblioteki WIH do zbiorów CBW i CAW. Zdaniem płk. prof. dr. hab. Tadeusza Paneckiego improwizacja, jak ma miejsce przy likwidacji WIH i powoływaniu WBH służy zniszczeniu instytucji wojskowo – historycznej w Wojsku Polskim. Prof. Ajnenkiel mówił, iż jest świadom zagrożeń stojących przed służbą historyczną, w związku z tym stara się uczynić wszystko co jest w jego mocy by ewentualne szkody zminimalizować. Zarówno prof. Ajnenkiel, jak i płk Panecki wyrazili zaskoczenie wyrażanymi przez Dyrektora

CBW, płk. dr. hab. Krzysztofa Komorowskiego, wątpliwościami co do możliwości lokalizacji Biura w CBW. Wcześniej płk Komorowski nigdy takich wątpliwości nie przedstawiał.

Ostatnie miesiące działalności Rady Naukowej charakteryzowała duża ilość rozpatrywanych spraw personalnych. Na posiedzeniu w dniu 12 października 2001 roku Rada zajmowała się sprawozdaniem komisji powołanej dla oceny całokształtu dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dr. Zbigniewa Kumosia. Prof. Wyszczelski w konkluzji postawił wniosek – przyjęty przez Radę - o powołanie recenzentów dorobku i rozprawy dr. Kumosia w osobach: prof. dr hab. Marian Mroczko, prof. dr hab. Edward Pawłowski i prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel.

W dalszej części posiedzenia Rada nadała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych mgr. Zbigniewowi Siemakowi oraz powołała komisje i recenzentów w przewodach doktorskich: mgr Haliny Łach, mgr Katarzyny Ryglewicz oraz mgr Anety Chmielewskiej.

Posiedzenie Rady w dniu 26 października przewidywało przede wszystkim kolokwium habilitacyjne mjr. dr. Janusza Zuziaka. Jako dodatkowe punkty zgłoszone zostały następujące sprawy: powołanie komisji i recenzentów w przewodzie doktorskim mgr. Mariusza Kardasa i sprawozdanie komisji z przebiegu publicznej obrony pracy doktorskiej mjr. mgr. Mariusza Gąsiorowskiego.

Te dwa ostatnie punkty Rada rozpatrzyła pozytywnie, tzn. powołała komisję i recenzentów w przewodzie mgr. Kardasa oraz nadała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych mjr. mgr. Mariuszowi Gąsiorowskiemu.

Jak już wspomniano, głównym punktem październikowego posiedzenia Rady było kolokwium habilitacyjne i wykład habilitacyjny dr. Zuziaka. Obydwa te etapy przewodu habilitacyjnego zostały bardzo dobrze przyjęte i ocenione przez członków Rady. Podkreślano, iż znakomicie skonstruowane wypowiedzi habilitanta stanowią dowód jego głębokiej wiedzy. Oceniając wykład habilitacyjny

prof. Miśkiewicz stwierdził, iż przeprowadzony został wzorcowo. Wygłoszony został planowo i miał wysoką wartość merytoryczną. Prof. Miśkiewicz podkreślił także zewnętrzną oprawę naukową wykładu, stwierdzając, iż kolokwium i wykład J. Zuziaka stanowią potwierdzenie jego samodzielności naukowej. Prof. Dubicki podkreślał, iż wykład wygłoszony został bez zarzutu, zarówno pod względem metodycznym, jak merytorycznym. Podobne opinie wyrazili także pozostali uczestnicy kolokwium. Mając powyższe na uwadze Rada Naukowa WIH postanowiła jednogłośnie nadać mjr. dr. Januszowi Zuziakowi stopień naukowy doktora habilitowanego nauk humanistycznych. Zatwierdzenie uchwały Rady przez Centralną Komisję nastąpiło 28 stycznia 2002 roku.

Zdominowane przez sprawy personalne było także kolejne posiedzenie Rady zwołane na dzień 16 listopada 2001 roku. Prof. Wyszczelski złożył sprawozdanie z pracy komisji powołanej w przewodzie habilitacyjnym dr. Zbigniewa Kumosia zgłaszając na zakończenie wniosek o dopuszczenie do kolokwium habilitacyjnego. Sprawozdanie wywołało dyskusję nad dorobkiem naukowym. Prof. Waldemar Rezmer postawił zarzut zbyt skromnego dorobku i braku odpowiednich kwalifikacji naukowych u dr. Kumosia. Jego zdaniem dorobek i rozprawa habilitacyjna dr. Kumosia nie kwalifikują się do dalszego postępowania, wobec czego wniósł o niedopuszczenie dr. Kumosia do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego. W głosowaniu tajnym Rada nie poparła wniosku komisji w sprawie dopuszczenia dr. Kumosia do kolokwium habilitacyjnego.

W dalszej części posiedzenia Rada nadała stopnie naukowe doktorów nauk humanistycznych: mgr. Zbigniewowi Popławskiemu, mgr Halinie Łach, mgr. Bogusławowi Perzykowi oraz płk. mgr. Jerzemu Zalewskiemu. Ponadto powołana została komisja i recenzenci w przewodzie doktorskim Czesława Szafrana i Zbigniewa Wojciechowskiego.

Ostatnie posiedzenie Rady Naukowej Wojskowego Instytutu Historycznego AON odbyło się 21 grudnia 2001 roku.

ROZDZIAŁ CZWARTY

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-BADAWCZA I WYDAWNICZA

Płk prof. dr hab. Edward Jan Nalepa, płk dr Stefan Zwoliński

Przeformowanie WIH w WIH AON nie odbiło się szczególnie negatywnie na dotychczasowej najważniejszej sferze jego funkcjonowania – to jest działalności naukowo – badawczej i publicystycznej (wydawniczej). Instytut kontynuował badania nad polską i powszechną historią wojskową. Obszar eksploracji obejmował dzieje wojen i wojskowości polskiej, ze szczególnym uwzględnieniem czasów nowożytnych i najnowszych. Ważne miejsce zajmowały w nich prace nad dziejami techniki wojskowej oraz atlasem wojskowo-historycznym.

Godzi się podkreślić, że wiele przedsięwzięć badawczych WIH AON realizował przy ścisłej współpracy z innymi ośrodkami historyczno-wojskowymi (nie tylko proweniencji MON) działającymi w kraju oraz służbami historycznymi innych armii (m.in. Niemiec, Holandii, Francji, Słowacji, Węgier).

W latach 1997-2001 Wojskowy Instytut Historyczny AON w ramach statutowej działalności badawczej realizował trzy duże resortowe programy:

1. „DELTA" – realizowany przez zespół pod kierunkiem prof. A. Ajnenkiela, w składzie: prof. T. Nowak, prof. M. Plewczyński, prof. W. Majewski, prof. J. Wojtasik, prof. P. Stawecki, prof.. T. Panecki i prof. E. J. Nalepa. Obejmuje on „Dzieje wojen i wojskowości polskiej" w latach 996-1990. Program zakłada powstanie 7 tomowego dzieła, w którym wybrane problemy polskiej historii wojskowej zostaną przedstawione chronologicznie. Dotychczas zakończono prace nad trzema tomami, a sfinalizowanie programu planowane

jest na rok 2005. Program badawczy „DELTA" finansowany jest przez Departament Systemu Obronnego MON.

2. „YPSYLON" – realizowany przez zespół pod kierunkiem prof. dr hab. W. Wróblewskiego, w składzie: dr A. Aksamitowski, dr Z. Palski i mgr A. Augustyniak (WAT). Zakłada on opracowanie 3 tomowego „Atlasu historyczno-wojskowego", przedstawiającego polski wysiłek zbrojny w latach 1939-1945. Pierwszy tom pt. „Wojna obronna 1939 r." ukazał się już na rynku wydawniczym w 1997 roku. Dwa pozostałe tomy złożone zostały do druku.
3. „MARS" – realizowany również przez zespół prof. dr hab. W. Wróblewskiego –obejmuje opracowanie 6 tomowego dzieła „Dzieje militarne głównych regionów Rzeczypospolitej". Tomy zostały już opublikowane i są dostępne na rynku wydawniczym.

Niezależnie od wymienionych przedsięwzięć zespołowych, w Wojskowym Instytucie Historycznym prowadzone są aktualnie 34 własne prace badawcze. Generalnie obejmują one problematykę polskiej wojskowości oraz wojny w czasach nowożytnych i najnowszych. Wymiernym efektem działalności naukowej WIH są publikacje książkowe. Od 1997 roku do połowy 2000 roku ukazało się 40 książek, autorstwa pracowników WIH, poświęconych dziejom oręża polskiego. W latach 1998-1999 ukazały się m.in.: „Odrodzona Polska w nowej Europie" (red. nauk. A. Ajnenkiel); „Polski wysiłek zbrojny w drugiej wojnie światowej. Bilans, wnioski i doświadczenia" (red. nauk. T. Panecki); „Pod wspólnymi sztandarami. Droga Polski do NATO" (red. nauk. A. Ajnenkiel); J. Smolińskiego, „Na wzgórzu Clos du Doubs. Walki 2 Dywizji Strzelców Pieszych w obronie Francji (czerwiec 1940)"; J. E. Nalepy „Po obu stronach barykady. Wojsko Polskie w Poznaniu 1956", „Czystka w korpusie oficerskim. Wydarzenia 1967 roku w Wojsku Polskim" oraz „Oficerowie wyjaśniają studentom. Marzec 68` w dokumentach wojskowych". W wielu spośród nich podjęto zagadnienia słabo dotychczas opracowane w polskiej historiografii. I tak na przykład książka prof. Cz. Grzelaka „Kresy w czerwieni. Agresja Związku So-

wieckiego na Polskę w 1939 roku" jest pierwszym, tak obszernym i opartym w większości na unikalnych materiałach sowieckich, opracowaniem poświęconym walce oddziałów polskich z Armią Czerwoną na kresach wschodnich we wrześniu 1939 roku. Również „Leksykon bitew Wojska Polskiego 1918-1921" dr hab. J. Odziemkowskiego przedstawia szereg nieznanych epizodów wojen o niepodległość i granice, przedstawionych w oparciu o zachowane dokumenty i relacje. To pierwsza publikacja, rekonstruująca wysiłek żołnierza polskiego lat 1918-1921. Praca ppłk dr hab. Józefa Smolińskiego „Polskie władze państwowe na uchodźstwie" prezentuje –w oparciu o archiwalia londyńskie – złożoną kwestię funkcjonowania polskich władz państwowych i wojskowych we Francji i w Wielkiej Brytanii. Eksponuje też wysiłek organizacyjny, zakres i rezultaty działalności tych władz oraz ich dylematy po zakończeniu wojny. Książka autorstwa płk dr Stanisława Jaczyńskiego „Zagłada oficerów Wojska Polskiego na Wschodzie. Wrzesień 1939- maj 1940" to pierwsza całościowa monografia przedstawiająca martyrologię żołnierzy polskich. Mjr dr Zbigniew Palski przygotował książkę pt. „Informacja Wojskowa 1943-1957", opartą na bogatym, w znacznej części nie wykorzystanym dotychczas materiale źródłowym, przyniosła wiele nowych ustaleń. Dr hab. M. Klimecki opublikował książkę „Polsko-ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wschodnią 1918-1919", która doczekała się już dwóch wydań. Po raz pierwszy w opisie wojen polsko-ukraińskich autor ten w szerokim stopniu wykorzystał źródła ukraińskie. Stąd też jego książka wywołała ożywioną dyskusję historyków na Ukrainie.

Teksty prof. dr hab. A. Ajnenkiela i prof. dr hab. E. J. Nalepy ukazały się w dużej zbiorowej pracy międzynarodowego gremium historyków pt. „Das internationale Krisenjahr 1956. Polen, Ungarn, Suez", wydanej w 1999 r. w Monachium. Z kolei w pracy zbiorowej pt. „Geopolitics and histoery at he crossroad between millenia" opublikowanej w Bukareszcie w 1999 r., znalazł się obszerny artykuł dr hab. J. Odziemkowskiego („Polish military authorities towards Ukrainian problem in Poland 1918-1939").

Pracownicy naukowi WIH przygotowali także obszerne trzytomowe dzieło o powstaniu kościuszkowskim. Zawiera ono najnowsze ustalenia badawcze odnośnie przebiegu walk i dziejów polityczno – społecznych pierwszego powstania narodowego. Ostatni tom tego opracowania ukazał się w 1997 roku. Nie mniej istotnym jest fakt, że kilka innych obszernych prac zespołowych znajduje się na ukończeniu, jak np. Atlas wojny polsko-sowieckiej 1920 roku (red. nauk. A. Ajnenkiel), którego druk przewidziano na koniec 2002 roku.

4.1. Prace resortowe

4.1.1. „Dzieje wojen i wojskowości polskiej" t. 1-6, red. naukowa Andrzej Ajnenkiel, (kryptonim „DELTA")

W ostatnich latach Wojskowy Instytut Historyczny koncentrował swoje prace naukowo-badawcze głównie wokół dziejów wojen i wojskowości polskiej. W 1996 r., jeszcze jako samodzielna jednostka badawczo – rozwojowa, Instytut uzyskał na ten cel specjalną dotację z Departamentu Systemów Obronnych MON. Realizowany temat uzyskał w ten sposób rangę resortowego zamówienia i zarejestrowany został pod kryptonimem „Delta". Do realizacji programu włączono większość pracowników naukowych Instytutu, ponadto zapraszano wybitnych historyków wojskowych z innych ośrodków naukowych. Całość przedsięwzięcia, pracami którego kierował dyrektor Instytutu prof. Andrzej Ajnenkiel, rozpisana została na 6 tomów:

T. I do 1505 r. (red. nauk. prof. dr hab. Tadeusz Nowak)
T. II do połowy XVII w. (red. nauk. prof. dr hab. Marek Plewczyński)
T. III do roku 1795 (red. nauk. prof. dr hab. Wiesław Majewski)
T. IV do 1918 roku (red. nauk. prof. dr hab. Janusz Wojtasik)
T. V do 1939 roku (red. nauk. prof. dr hab. Piotr Stawecki)
T. VI 1939-1945 (red. nauk. prof. dr hab. Tadeusz Panecki).

W pierwszych dwóch latach kierownicy tomów skupili się na powołaniu zespołów autorskich, prowadzeniu badań cząstkowych, w tym w archiwach zagranicznych oraz na zamówieniu referatów materiałowych. Ze względu na liczny zespół autorski, prace nad dziełem nie zostały zakończone w przewidywanym terminie, czyli do końca 2000 roku. Trudności wynikały z konieczności zastąpienia trzech autorów, którzy w międzyczasie zmarli oraz trzech innych, którzy są ciężko chorzy. W 1991 roku prace autorskie i redakcyjne zostały zakończone jedynie w zespole kierowanym przez prof. T. Paneckiego. Prace nad pozostałymi tomami zostaną zakończone w 2002 roku.

4.1.2. „Działania militarne na ziemiach Rzeczypospolitej" red. naukowa Wiesław Wróblewski (kryptonim „MARS")

Od 1996 r. Wojskowy Instytut Historyczny rozpoczął prace nad cyklem opracowań związanych z militarnymi dziejami poszczególnych regionów Rzeczypospolitej. Zainaugurowała go konferencja naukowa zorganizowana w Rzeszowie w marcu 1996 r., poświęcona działaniom militarnym w górach. Materiały z konferencji zostały opublikowane w 1996 r. pt. „Działania militarne w górach".

W 1997 r. utworzono zespół naukowo-badawczy (kierownik: płk prof. dr hab. Wiesław Wróblewski, ppłk dr Andrzej Aksamitowski, mjr dr Zbigniew Palski, mjr mgr Jacek Augustyniak) w celu opracowania tomów poświęconych dziejom militarnym historycznych ziem Polski i Rzeczypospolitej. Tomy noszą następujące tytuły:

- „Działania militarne w Prusach Wschodnich"
- „Działania militarne na Mazowszu i ziemiach północno-wschodnich Rzeczypospolitej"
- „Działania militarne w Polsce południowo-wschodniej"
- „Działania militarne w Polsce południowo-zachodniej"
- „Działania militarne na Pomorzu"

• „Działania militarne w Wielkopolsce" i na Ziemi Lubuskiej.

Do współpracy nad poszczególnymi tomami zaproszono badaczy z ośrodków akademickich i naukowo-badawczych z całej Polski. (Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Uniwersytetu Szczecińskiego).

W 1998 r. ukazał się pierwszy tom zaplanowanej serii pt. „Działania militarne w Prusach Wschodnich" o objętości 25 arkuszy autorskich. Zawiera także 20 kolorowych map. Zakres tematyczny wydawnictwa obejmuje okres od czasów najdawniejszych do dnia dzisiejszego (z uwzględnieniem sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej, stacjonujących w Obwodzie Kalingradzkim). Praca zawiera indeksy osobowy i geograficzny. W przypadku tego ostatniego szczególny nacisk położono na zaprezentowanie historycznego i współczesnego nazewnictwa miejscowości, uwzględniając nazwy polskie współczesne, polskie zwyczajowe, niemieckie i rosyjskie.

W 2000 roku ukazały się dwa kolejne tomy: „Działania militarne w Polsce południowo-wschodniej" i „Działania militarne na Mazowszu i ziemiach północno-wschodnich Rzeczypospolitej", a w 2001 roku czwarty tom pt. „Działania militarne w Polsce południowo-zachodniej", piąty: „Działania militarne na Pomorzu", zaś w 2002 r. szósty: „Działania militarne w Wielkopolsce i na Ziemi Lubuskiej". W 2001 r. zostało wznowione, poprawione wydanie pierwszego tomu „Działania militarne w Prusach Wschodnich".

Dzieła te zostały „zaprojektowane" według ustalonego wzorca. Rozdział pierwszy dotyczy charakterystyki geograficznej terenu, z uwzględnieniem jego rzeźby, drożni, wód, czyli tych czynników, które mają zasadniczy wpływ na możliwość prowadzenia działań wojennych. Kolejne rozdziały przedstawiają w chronologicznym układzie przebieg wojen toczonych na tych obszarach. Zasięg omawianego terenu przedstawiony jest dynamicznie, w zależności od rozwoju terytorialnego Polski i Rzeczypospolitej, bądź od niej poszczególnych ziem.

Podstawą opracowania poszczególnych rozdziałów była dostępna literatura przedmiotu, zarówno polska, jak i obcojęzyczna. W wielu przypadkach ustalenia autorów oparto na ich badaniach archiwalnych. Opracowania są należycie udokumentowane, co znajduje wyraz w przypisach i obszernej bibliografii.

Osobne, ostatnie rozdziały każdego tomu zostały poświęcone siłom zbrojnym państw sąsiadujących z Polską w opisywanym regionie. Są to wiadomości unikalne, o dużej wartości poznawczej.

Tomy uzupełniają kolorowe mapy, starannie sporządzone na podstawie oryginalnych podkładów z przedstawianego okresu historycznego. Zachowano więc ówczesny układ lasów, drożni, itp. Opracowania zawierają indeksy osobowy i geograficzny.

Opracowania te stanowią zbiór doświadczeń z regularnych działań wojennych, które toczyły się na tych terenach. Adresowane są zarówno do profesjonalnych historyków, jak i do osób interesujących się historią. Są, jak się wydaje, pierwszą w polskiej historiografii całościową próbą ukazania wojennych dziejów poszczególnych dzielnic Rzeczypospolitej. Pod względem wojskowym natomiast mogą służyć jako materiał pomocniczy do przygotowania ćwiczeń dla związków taktycznych WP rozmieszczonych na opisywanych terenach. Ten sposób wykorzystywania wiedzy historyczno-wojskowej jest ogólnie przyjęty w siłach zbrojnych państw NATO.

4.1.3. „Polski wysiłek zbrojny 1939-1945. Atlas Historyczno-Wojskowy" red. naukowa Wiesław Wróblewski (kryptonim „YPSYLON")

W 1990 r. w Wojskowym Instytucie Historycznym utworzono Samodzielną Pracownię Atlasu Historyczno-Wojskowego, przekształconego później w zespół badawczy „Atlasu", kierowany przez płk. dr hab. Wiesława Wróblewskiego. W skład zespołu wchodzili ppłk dr Andrzej Aksamitowski, ppłk mgr An-

drzej Szypp, mjr mgr Jacek Augustyniak. Później dołączył do nich mjr dr Zbigniew Palski.

Zaplanowano opracowanie i opublikowanie trzech tomów „Atlasu". Tom pierwszy miał być poświęcony wojnie obronnej Polski w 1939 r., tom drugi – polskiemu wysiłkowi zbrojnemu od zakończenia kampanii wrześniowej do wiosny 1943 r., a tom trzeci – okresowi od lata 1943 r. do momentu zakończenia II wojny światowej.

W latach 1990-1995 trwały prace nad pierwszym tomem „Atlasu". Ukazał się on drukiem w 1995 r. Po raz pierwszy wykonana została dokumentacja kartograficzna wojny obronnej 1939 r. Na 62 mapach zawarty został bilans walk polsko-niemieckich i polsko-radzieckich w okresie od 1 września do 5 października 1939 r. Pracę oparto na bogatej i reprezentatywnej bazie źródłowej. Integralną częścią każdej mapy jest zwięzły opis prezentowanych wydarzeń. „Atlas" uzupełniają wstęp oraz indeksy: osobowy, geograficzny i jednostek wojskowych.

Od 1996 r. trwały prace nad drugim i trzecim tomem „Atlasu": tom II pod tytułem: „Polski wysiłek zbrojny jesień 1939 – wiosna 1943"; tom III pod tytułem: „Polski wysiłek zbrojny lato 1943-wiosna 1945".

Tom II obejmuje wstęp, 55 map wraz z opisami, z wydzieleniem działań jednostek regularnych i nieregularnych. Zawiera on także indeksy: geograficzny, osobowy oraz jednostek wojskowych.

Tom III składa się ze wstępu, ponad 70 map z opisami oraz indeksu. Podobnie, jak w II tomie, zastosowano podział na działania jednostek regularnych i nieregularnych.

Opisy mają charakter encyklopedyczny i zostały oparte o aktualny stan badań historycznych. Zespół redakcyjny stanął przed dylematem wyboru prezentacji map obejmujących polski wysiłek zbrojny na Zachodzie i na froncie wschodnim. Przyjęto wariant chronologiczny. Zespołowi autorskiemu i redakcyjnemu

udało się uniknąć ocen wartościujących na rzecz wiarygodnej faktografii zgodnej z aktualnymi ustaleniami nauk historycznych.

Obraz kartograficzny stanowi novum w stosunku do poprzednich publikacji ilustrujących analizowanie wydarzenia historyczne. Wykorzystana została technika komputerowa podwyższająca jakość i czytelność materiału.

Opracowane tomy „Atlas" mają dużą przydatność praktyczną nie tylko dla środowiska historycznego, ale także dla specjalności: historia wojskowości – uprawianej w sposób wiodący w wojsku – bowiem wspomaga realizację procesu dydaktycznego w wyższym szkolnictwie wojskowym, a także edukację obywatelską żołnierzy.

Mimo , iż prace nad drugim i trzecim tomem „Atlasu" zostały zakończone w 1999 r., i uzyskały pozytywne recenzje, do chwili obecnej nie udało się uzyskać środków na sfinansowanie ich wydania.

4.2. Prace zespołowe

„Powstanie Kościuszkowskie 1794 r." jest próbą możliwie szerokiego przedstawienia Insurekcji. Pracę nad tą monografią zapoczątkował w 1936 r. płk prof. Wacław Tokarz na swoim seminarium z historii wojskowości na UW. Jednakże rychła śmierć prof. Tokarza zahamowała prace, a II wojna światowa dokonała zniszczeń; w wielu wypadkach uległy zagładzie zasoby archiwalne i zapisane wyniki badań.

Po II wojnie światowej próbę wznowienia prac nad opracowaniem dziejów wojskowych powstania podjął prof. Stanisław Herbst. Niestety, z przyczyn politycznych (powstanie kościuszkowskie, walczące z Rosją i Prusami, kojarzyło się PRL-owskim decydentom z sytuacją Polski we wrześniu 1939 r.) pracy tej do śmierci prof. Herbsta w 1973 r. nie udało się zrealizować.

Dopiero zmiany zapoczątkowane w 1989 r. zmieniły sytuację. Objęcie stanowiska dyrektora WIH przez prof. Andrzeja Zahorskiego, a po jego śmierci

przez prof. Andrzeja Ajnenkiela, dało „zielone światło" inicjatywie napisania i opublikowania tej książki, zrealizowanej w myśl zasad zespołu redakcyjnego uczniów i następców prof. Herbsta: prof. Wiesława Majewskiego, prof. Tadeusza Rawskiego i prof. Andrzeja Rzepniewskiego, według koncepcji kompleksowego przedstawienia historii militarnej insurekcji, a nie jej prezentacji przez studia poszczególnych zagadnień.

W skład zespołu autorskiego wchodziło wielu pracowników WIH. Koordynatorem naukowym dzieła był prof. Janusz Wojtasik, a sekretarzem naukowym prof. T. Rawski.

Praca nad książką zaczęła się jednak wcześniej niż w 1991 r. Weszły do niej przede wszystkim teksty prof. S. Herbsta z lat 1925-1967 oraz teksty innych nieżyjących już historyków. Większość autorów należy do warszawskiej szkoły historyczno-wojskowej, stworzonej przez klasyków polskiej historii wojskowej -Kukiela i Tokarza; ich kontynuatorem był Herbst na którego seminarium kościuszkowskie uczęszczali pozostali badacze.

Prace wcześniejsze zostały umieszczone w książce z uwagi na ich wyjątkowe walory, wynikające z faktu, że ich autorzy korzystali niejednokrotnie z utraconych już bezpowrotnie źródeł (zniszczenia II wojny światowej). Z drugiej strony walory fragmentów napisanych współcześnie podnosi wykorzystanie źródeł dotychczas niedostępnych, przechowywanych w archiwach b. ZSRR.

Książka wyszła w trzech tomach w 1994, 1996 i 1997 r.

Dwa pierwsze tomy przedstawiają dzieje militarne insurekcji. Tom I ukazuje sztukę wojenną epoki, armie przeciwników: Rosji, Prus i Austrii, zarys dziejów wojska polskiego od 1788 r. po koniec powstania. W kolejnych partiach tomu przedstawiono przebieg powstania kościuszkowskiego od początku etapu do chwili podjęcia walk o Warszawę. Tom II przedstawia dalszy przebieg wydarzeń od obrony Warszawy do upadku powstania. Tom III zawiera opracowania zagadnień polityczno-społecznych, kwestii prawnych i kulturalnych, a także polityki międzynarodowej.

Książka „Powstanie Kościuszkowskie 1794", której tom I ukazał się 200. rocznicę insurekcji, zrealizowała naukowy obowiązek ciążący na kilku pokoleniach polskich historyków wojskowych. Jednocześnie w myśl jej autorów służyć ma ona kształtowaniu tradycji Wojska Polskiego.

4.3. Prace indywidualne

- **dr Tomasz Kopański**

Rozprawa doktorska **„Narodziny lotnictwa polskiego i jego udział w walkach o granice II Rzeczypospolitej 1917-1921"**, Warszawa 2001, s. 493, schem., tab., bibl.

Rozprawa poświęcona jest dziejom polskiego lotnictwa w latach 1917-1921. Autor starał się w niej przedstawić całokształt spraw związanych z tym zagadnieniem.

W rozdziale pierwszym ukazał więc, na tle sytuacji międzynarodowej i podejmowanych przez Polaków wysiłków zmierzających do utworzenia własnej siły zbrojnej, dzieje powstałych w czasie I wojny światowej pierwszych polskich formacji lotniczych. W kolejnym omówił proces przejmowania z rąk okupantów i zaborców kolejnych ośrodków lotniczych, tworzenie w nich pierwszych eskadr oraz strukturę i kompetencje naczelnych władz lotniczych.

W rozdziale trzecim przedstawił proces zjednoczenia lotnictwa krajowego z jednostkami lotniczymi Armii Generała Hallera i lotnictwem wielkopolskim oraz zmiany w strukturze i przydziałach polskich jednostek lotniczych w 1920-1921 r. W rozdziale czwartym omówił działania bojowe polskiego lotnictwa w trakcie kampanii polsko-ukraińskiej, walk polsko-czeskich o Śląsk Cieszyński, powstania wielkopolskiego i powstań śląskich a w piątym w wojnie z bolszewicką Rosją i Litwą kowieńską. Pracę zamyka podsumowanie, w którym autor ukazał znaczenie lotnictwa w działaniach zbrojnych w okresie walk o niepodle-

głość. Przy jej opracowywaniu wykorzystał bogatą literaturę przedmiotu oraz praktycznie wszystkie dostępne źródła archiwalne.

Praca została wyróżniona nagrodą rektora AON II stopnia na konkursie na najlepszą rozprawę habilitacyjną i doktorską w listopadzie 2001 r.

„Eskadra Wywiadowcza 1918-1920", Warszawa 1999, s. 248, fot., schem., tab., bibliogr.

Monografia jednej z pierwszych jednostek lotniczych utworzonych w Warszawie wkrótce po odzyskaniu niepodległości.

Kolejne rozdziały omawiają proces tworzenia eskadry i jej udziału w kampanii polsko-ukraińskiej oraz w wojnie polsko-bolszewickiej (ofensywa na Ukrainie, walki pod Kijowem, odwrót, bitwa warszawska, bitwa pod Niemnem).

Praca została oparta w całości na materiałach archiwalnych i jest najbardziej wyczerpującą, jak dotąd, historią jednostki lotniczej z lat 1918-1920.

„Samoloty brytyjskie w lotnictwie polskim 1918-1930", Warszawa 2001, s. 88, fot., schem., tab., bibliogr.

Publikacja poświęcona jest brytyjskim samolotom, które wkrótce po zakończeniu I wojny światowej trafiły do Polski. Autor omówił proces pozyskiwania sprzętu (zakupy, zdobycz wojenna – na bolszewikach) oraz przebieg ich eksploatacji przez polskie lotnictwo wojskowe.

Praca bogato ilustrowana, zawiera też kolorowe plansze.

„Barbarossa Victims. Luftwaffe kills in the East", Tarnobrzeg 2001, s. 144, fot., schem., tab., bibliogr.

Praca przedstawia pierwszy etap wojny powietrznej na froncie radziecko-niemieckim, od 22 czerwca do końca 1841 r. Znalazły się w niej m.in. po raz pierwszy opublikowane w Polsce szczegółowe O do B lotnictwa radzieckiego wg stanu na dzień 22 VI 1941 oraz po raz pierwszy opublikowany w literaturze lotniczej wykaz samolotu rosyjskich zdobytych przez Niemców.

Ciekawym dodatkiem jest bogata część ilustracyjna (ponad 300 zdjęć i plansze barwne.

- **Prof. dr hab. Edward Jan Nalepa**

„Po obu stronach barykady. Wojsko Polskie w Poznaniu 1956 w dokumentach", Wyd. Egros, Warszawa 1998, (Wstęp i opracowanie Edward Jan Nalepa)

Wprowadza do obiegu naukowego nieznane i niedostępne dotąd dla badaczy materiały źródłowe proweniencji wojskowej dotyczące udziału i roli wojska w wydarzeniach poznańskich 1956 roku. Stanowią je 73 dokumenty ujęte w dwie osobne grupy tematyczne. Pierwsza z nich (31 pozycji), to pisane „na gorąco" sprawozdania operacyjne i meldunki bojowe dowódców (szefów sztabu) wydzielonych jednostek Śląskiego Okręgu Wojskowego – od szczebla dowódcy okręgu do dowódcy samodzielnej kampanii – uczestniczących w Pacyfikacji Poznania w dniach 28-30.06.1956 r. Na cześć druga (42 pozycje) składają się źródła stanowiące materiały śledcze Głównego Zarządu Informacji WP, Zarządów Informacji: Śląskiego OW i Marynarki Wojennej, oraz Wydziału Informacji Garnizonu Poznań, pochodzące z okresu 29.06. - 11.12.1956 r. Są to akta kontrolne spraw śledczych prowadzonych przeciwko żołnierzom WP (z OSWP i Z, CWST i jednostek ŚOW), oskarżonych o czyny i zachowania wspierające bezpośrednio (z użyciem broni) lub pochwalające słownie „antypaństwowe wystąpienia prowokatorów".

Książka ta stanowi cenne uzupełnienie wcześniejszej pracy tegoż autora pt. „Pacyfikacja zbuntowanego miasta. Wojsko Polskie w czerwcu 1956 r. w Poznaniu w świetle dokumentów wojskowych", wydanej przez Bellonę w 1992 r.

„Czystka w korpusie oficerskim. Wydarzenia 1967 roku w Wojsku Polskim w dokumentach", Wyd. AON, Warszawa 1999 (Wydanie I), Warszawa 2000 (Wydanie II), Wstęp i opracowanie Edward Jan Nalepa

Prezentuje nie publikowane wcześniej materiały Naczelnej Prokuratury Wojskowej, Komisji Kontroli Partyjnej WP i Departamentu Kadr MON, wytworzone w okresie czerwca 1967-lipca 1968 roku, dotyczące postaw ideowo politycznych i zachowań części kadry oficerskiej Wojska Polskiego (nie tylko narodo-

wości żydowskiej) w kontekście konfliktu zbrojnego Izraela z państwami arabskimi w czerwcu 1967 roku.

Stanowią je trzy kategorie dokumentów:

1. partyjne (rezolucje i protokoły zebrań partyjnych, opinie partyjne oficerów, uchwały KKP WP, wyniki orzecznictwa partyjnego w wojsku)
2. śledcze NPW i Wojskowej Służby Wewnętrznej (WSW), tj. notatki z przebiegu postępowań karnych, protokoły przesłuchań, postanowienia o umorzeniu śledztw, itd.
3. personalne Departamentu Kadr MON (rozkazy personalne, opinie służbowe, dane o przebiegu służby, notatki służbowe). Na szczególną uwagę zasługuje tu liczący 19 stron mps. „Imienny wykaz oficerów Wojska Polskiego pochodzenia żydowskiego zwolnionych z zawodowej służby wojskowej w 1967 i 1968 roku", zawierający podstawowe dane o oficerze, powodach jego zwolnienia czy adnotacje o wyjeździe z Polski i pozbawieniu stopnia wojskowego.

„Oficerowie wyjaśniają studentom. Marzec `68 w dokumentach wojskowych", Wyd. AON, Warszawa 1999 (Wyd. I), Warszawa 2000 (Wyd. II). (wstęp i opracowanie Edward Jan Nalepa).

Publikowane dokumenty dotyczą w całości akcji spotkaniowej oficerów Wojska Polskiego ze studentami cywilnych uczelni w głównych ośrodkach akademickich naszego kraju w okresie wydarzeń marcowych 1968 roku. Składają się na nie dwie grupy materiałów. Pierwsza, to poszerzone informacje (z 26.03. i 5.04.1968 r.) podsumowujące działalność propagandowo-wyjaśniającą wojska w szkołach wyższych, opracowane przez Zespół (komisję) GZP WP. Grupę drugą tworzą szczegółowe sprawozdania kierowników poszczególnych zespołów oficerskich, prowadzących działalność propagandowo-wyjaśniającą w wybranych 17 uczelniach Warszawy, Łodzi, Krakowa, Poznania, Wrocławia, Torunia i Gdańska w dniach 15-24.03.1968 r. Wynika z nich, że w tym – bez wątpienia – spektakularnym przedsięwzięciu kierownictwa partii i MON,

wzięło udział ponad 500 przedstawicieli wojskowego aktywu partyjnego, w tym ponad 170 z Akademii Sztabu Generalnego WP i Wojskowej Akademii Politycznej.

Na uwagę zasługują ponadto dwa inne dokumenty zawierające wykaz charakterystycznych pytań stawianych oficerom przez studentów oraz wybrane ulotki (autorstwa Służby Bezpieczeństwa) kolportowane wśród studentów.

- **Dr hab. Henryk Stańczyk**

„Od Sandomierza do Opola i Raciborza", Warszawa 1998 ss. 392.

Książka poświęcona jest jednej z największych operacji jaka przeprowadzona została przez Armię Czerwoną na ziemiach polskich zimą1945 roku. Składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów i zakończenia. Treścią pierwszych czterech rozdziałów pracy jest analiza przygotowania i przebiegu operacji 1 Frontu Ukraińskiego pomiędzy Wisłą a Odrą, mającą na celu przełamanie obrony niemieckiej Grupy Armii „A" w południowej Polsce, zniszczenie sił niemieckich na tym obszarze i otwarcia drogi do Berlina. Na podstawie dokumentów archiwalnych niemieckich i rosyjskich autor odtworzył proces planowania i przebiegu operacji oraz ocenił jej wyniki. Osiągnięte sukcesy były bardzo znaczne, ale plan nie został w pełni zrealizowany. Niemcy, mimo poniesionej klęski, zdołali odtworzyć front na linii Odry a później Nysy Łużyckiej. Aby zdobyć Berlin Rosjanie musieli przeprowadzić kolejną operację strategiczną.

Ostatnie dwa rozdziały książki omawiają udział ludności polskiej w walkach przeciwko Niemcom i sytuację Polaków na Śląsku po wyzwoleniu, kiedy obszary te znalazły się pod jurysdykcją radziecką. Autor na podstawie dokumentów archiwalnych pokazał sposób gospodarowania na Śląsku radzieckich Komendantur wojskowych i straty jakie poniósł przemysł i rolnictwo Śląska.

„Operacja krakowska 1945", Warszawa 2001, ss. 183

Praca poświęcona jest operacji wojskowej Armii Czerwonej w styczniu 1945 roku mającej na celu opanowanie dawnej stolicy Polski – Krakowa.

W operacji wzięły udział dwie armie radzieckie (60 i 59) z 1 Frontu Ukraińskiego i jedna armia (38) wchodząca w skład 4 Frontu Ukraińskiego. Celem operacji było dwustronne oskrzydlenie wojsk niemieckiej 17 armii, która miała bronić Kraków, odcięcie jej na wschód od miasta, zniszczenie i zajęcie Krakowa. W trakcie działań zabrakło jednak ścisłej koordynacji posunięć poszczególnych dowódców i Niemcom udało się wycofać z zagrożonego obszaru. Gen. Schmlz uratował swoje siły, ale opuścił Kraków bez walki. Dzięki temu miasto uniknęło dużych zniszczeń i zagłady.

Książka składa się z pięciu rozdziałów, w których kolejno zostały pokazane dzieje miasta i twierdzy Kraków na przestrzeni wieków, zagadnienia związane z planowaniem operacji krakowskiej przez sztaby frontów i armii, niemieckie przygotowania do odparcia spodziewanego uderzenia Armii Czerwonej, oraz przebieg operacji od 12 do 20 stycznia 1945 r.

W zakończeniu autor dokonał podsumowania wyników badań oraz zwrócił uwagę na te elementy, które pozwoliły opanować miasto bez konieczności toczenia długotrwałych i niszczących walk ulicznych.

- **Dr hab. Maciej Szczurowski**

„Polacy internowani na Litwie 1939-1940", [aut. J. Pięta, W. K. Roman, M. Szczurowski], Warszawa 1997, s. 510, aut. 49%

Książka o charakterze publikacji materiałów źródłowych sygnowana jest przez Akademię Obrony Narodowej, Wojskową Komisję Archiwalną, Wojskowy Instytut Historyczny AON i Centralne Archiwum Wojskowe. Oparta jest na źródłach archiwalnych sprowadzonych do Polski przez Wojskową Komisję Archiwalną. Składa się z obszernego wstępu i trzech niezależnych od siebie części.

We wstępie autorzy, poza charakterystycznym dla prac naukowych omówieniem problematyki warsztatowo –metodologicznej opracowania, przedstawili historię internowania Polaków na Litwie w latach 1939-1940. Zasygnalizowali

najważniejsze zagadnienia i problemy wynikające z analizy materiałów źródłowych pochodzących z archiwów litewskich, które po raz pierwszy trafiły do rąk polskich historyków.

Część I jest to zbiór dokumentów archiwalnych – ukazujących, w sposób możliwie wszechstronny i wyczerpujący, a jednocześnie syntetyczny, zagadnienia internowania począwszy od przygotowań do tego przedsięwzięcia, na wywiezieniu internowanych do ZSRR i likwidacji obozów skończywszy. Zarówno charakter zespołów archiwalnych przechowywanych w Centralnym Litewskim Archiwum Państwowym (LCVA) w Wilnie, jak też określone ramy wydawnictwa spowodowały, że dokonano wyboru dokumentów najważniejszych, obrazujących główne problemy i wydarzenia. Prezentowany wybór przekazów źródłowych stanowi pewien drogowskaz i obrazuje zarówno zarys problemu, jak też rodzaje i charakter kopii dokumentów wyselekcjonowanych przez WKA i przechowywanych w CAW.

Część II jest opisem stanu i sposobu opracowania przez Centralne Archiwum Wojskowe dokumentów sprowadzonych do Polski przez WKA, a dotyczących tematu internowania Polaków na Litwie.

Trzecią część opracowania stanowi imienna lista Polaków internowanych na Litwie. Celem zespołu autorskiego było z jednej strony ustalenie możliwie dokładnej liczby internowanych. Z drugiej zaś przedsięwzięto wysiłek opublikowania zwartej, możliwie kompletnej informacji personalnej o tychże osobach. Prezentowana lista powstała w technice komputerowej i zawiera, oprócz nazwiska internowanego, następujące informacje o nim: imię, imię ojca, rok urodzenia, stopień wojskowy (policyjny lub inny), przydział wojskowy, służbowy lub organizacyjny oraz losy po zakończeniu internowania, o ile było to możliwe do ustalenia.

Publikację uzupełniają zestawienia statystyczne dotyczące Polaków internowanych na Litwie, szkice, zdjęcia i reprodukcje dokumentów.

„Stan i perspektywy badań nad losami żołnierzy polskich w ZSRR w latach 1939-1958 w aspekcie działalności Wojskowej Komisji Archiwalnej", Cz. I: „Stan badań nad losami żołnierzy polskich w ZSRR w latach 1939-1958 w aspekcie działalności Wojskowej Komisji Archiwalnej", [Aut. J. Pięta, R. Jakubczak, B. Komorowski, W. K. Roman, M. Szczurowski, R. Szeremietiew], Warszawa 2000, wyd. „Arsenał" ss. 306; wyd. II, MON, Warszawa 2000.

Celem opracowania jest ustalenie stanu ilościowego i dostępności materiałów źródłowych, będących głównie w posiadaniu Centralnego Archiwum Wojskowego, przydatnych do badań nad wyjaśnienie losów żołnierzy polskich, także innych Polaków represjonowanych z Związku Sowieckim w latach 1939-1958 oraz potrzeb i perspektyw badawczych w tym zakresie. Jednocześnie przedstawiona została geneza powstania, działalność i ocena efektywności prac Wojskowej Komisji Archiwalnej w latach 1992-1997. Ponadto autorzy dokonali analizy i oceny stanu opracowania dokumentów sprowadzonych przez WKA do Centralnego Archiwum Wojskowego z archiwów byłego ZSRR.

„Wstęp do badań historycznych, nauki pomocnicze historii i archiwistyka w systemie kształcenia studentów historii szkoły wyższej", Materiały z ogólnopolskiej konferencji metodycznej zorganizowanej przez Zakład Nauk Pomocniczych Instytutu Historii Filii Akademii Świętokrzyskiej w Piotrkowie Trybunalskim w maju 2000 roku, red. nauk. M. Szczurowski, Toruń 2000, ss. 209; wyd. II, Toruń 2001;

W maju 2000 r. Zakład Nauk Pomocniczych Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach Filia w Piotrkowie Trybunalskim, kierowany przez dr Macieja Szczurowskiego, zorganizował ogólnopolską konferencję metodyczną na temat: „Wstęp do badań historycznych, nauki pomocnicze historii i archiwistyka w systemie kształcenia studentów historii szkoły wyższe". Jej plonem są zaprezentowane w publikacji referaty i wystąpienia uczestników konferencji,

przedstawicieli licznych wyższych uczelni prowadzących studia historyczne, pracowników Archiwów Państwowych i studentów studiów historycznych.

„Wybrane problemy warsztatowo-dydaktyczne studiów historycznych. Materiały dla nauczycieli i studentów historii", pod red. M. Szczurowskiego, Toruń 2001; ss. 176;

Wszyscy, którym bliska jest historia, bezustannie poszukują możliwości wzbogacenia wiedzy teoretycznej i umiejętności praktycznych w zakresie prowadzenia badań naukowych, czyli doskonalą to, co określamy mianem warsztatu historyka. Nauczyciele w szkołach wyższych i średnich dążą do wzbogacenia treści i metod w zakresie dydaktyki tego przedmiotu. Studenci historii zainteresowani są publikacjami, które pomogą uzupełnić wiedzą wyniesioną z podręczników akademickich i zajęć na uczelni.

Niniejsza książka wychodzi naprzeciw tym potrzebom. Prezentuje najnowsze osiągnięcia i doświadczenia uznanych – nie tylko w środowisku historycznym – nauczycieli akademickich i badaczy historii oraz archiwistów z całej Polski. Szczególną uwagę poświęcono w niej problematyce wykorzystania technik komputerowych w badaniach historycznych i dydaktyce historii.

„Artyleria Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w II wojnie światowej", Toruń 2001

Książka stanowi pierwszą w naszej historiografii, udaną próbę całościowego przedstawienia dziejów artylerii Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w latach 1939-1945. Opracowanie tematu zostało poprzedzone solidną kwerendą archiwalną w Instytucie Polskim i Muzeum im. gen. Władysława Sikorskiego w Londynie, w archiwach rosyjskich w Moskwie i Podolsku, w archiwach im. Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku, jak również w archiwach krajowych, głównie w Centralnym Archiwum Wojskowym i Wojskowym Instytucie Historycznym.

Książka obejmuje wszystkie główne etapy dziejów wojskowych emigracyjnej Polski podczas II wojny światowej. W treści trafnie łączy problemy ogólne,

obiektywne możliwości tworzenia wojska z samym wysiłkiem formowania poszczególnych oddziałów. Wnosi też wiele nowych elementów do naszej wiedzy na temat tak ważnego rodzaju broni, jaką jest artyleria i roli, jaką odegrała ona w dziejach Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w II wojnie światowej.

- **Dr Janusz Zuziak**

„3 Dywizja Piechoty Wojska Polskiego we Francji. 1940 r", Toruń 2001, wydawnictwo Adam Marszałek

Praca jest wynikiem gruntownych badań archiwalnych przeprowadzonych przez autora w archiwach krajowych i angielskich. Autor skrupulatnie wykorzystał zbiory przechowywane w archiwum Wojskowego Instytutu Historycznego Akademii Obrony Narodowej, gdzie znajdują się m.in. niezwykle wartościowe, do opracowania tego tematu wręcz bezcenne i konieczne, sprawozdania i inne dokumenty autorstwa dowódcy 3 DP płk. Tadeusza Zieleniewskiego. Na podkreślenie zasługuje także gruntowna kwerenda w Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego w Warszawie, a przede wszystkim przeprowadzenie badań w archiwach polskich w Wielkiej Brytanii: Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. Gen. Sikorskiego w Londynie oraz londyński Instytut Józefa Piłsudskiego i Studium Polski Podziemnej, także w Londynie. Szeroka podstawa źródłowa oraz gruntownie wykorzystana literatura tematu pozwoliła dr. Zuziakowi na bardzo dokładne odtworzenie procesu formowania, szkolenia i działania 3 Dywizji Piechoty w okresie najazdu niemieckiego na Francję.

Praca skonstruowana została w układzie chronologiczno-problemowym. Składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów i zakończenia. Bardzo cennym i wzbogacającym ją elementem są zamieszczone w końcowej części załączniki: rozkazy, sprawozdania, korespondencja etc.

W rozdziale pierwszym Autor przedstawia sytuację polityczno-militarną w jakiej znalazła się Polska po klęsce wrześniowej 1939 roku. Wiele uwagi po-

święca koncepcji dalszej walki u boku aliantów zachodnich, podkreślając, iż już rząd Felicjana Składkowskiego zakładał taki właśnie rozwój sytuacji. W rozdziale tym Autor przedstawia także przyczyny, przebieg i sposób rozwiązania kryzysu konstytucyjnego, jaki powstał w wyniku internowania polskich naczelnych władz państwowych na terytorium rumuńskim.

Rozdział drugi „Podstawy odbudowy Wojska polskiego we Francji" prezentuje historię sojuszu polsko-francuskiego od dwustronnego przymierza zawartego w 1921 roku, przez traktat gwarancyjny z 1925 roku, po umowy zawarte już w okresie wojny w 1939 i 1940 roku. W rozdziale tym Autor omawia także plany odbudowy Wojska Polskiego na ziemi francuskiej głównie w oparciu o Polonię francuską oraz żołnierzy polskich internowanych na terenie Rumunii i Węgier. Na uwagę zasługuje analiza polskich możliwości mobilizacyjnych na terenie Francji, głównie na terenie ośrodków francuskiego przemysłu górniczego i hutniczego.

W rozdziale trzecim Autor omówił problematykę związaną z procesem organizacji, wyposażenia, uzbrojenia i szkolenia 3 Dywizji Piechoty. W tej części pracy Autor skrótowo omawia także całość wysiłku organizacyjnego skierowanego na odbudowę Wojska Polskiego we Francji. Niezwykle ciekawym fragmentem trzeciego rozdziału jest przedstawienie wojennej drogi przyszłego dowódcy 3 DP, płk. Tadeusza Zieleniewskiego. Dr Zuziak ukazuje nam jego udział w kampanii wrześniowej, internowanie na terenie Węgier i wreszcie przedostanie się do Francji i jego udział w tworzeniu 3 DP. Podobnie przedstawiona została sylwetka późniejszego zastępcy dowódcy 3 DP, płk. Józefa Jaklicza. Na uwagę zasługuje także omówienie przez Autora stosunków panujących w polskim środowisku wojskowym we Francji po klęsce wrześniowej.

Najobszerniejszą częścią pracy Janusza Zuziaka jest rozdział czwarty, w którym przedstawia on udział 3 Dywizji Piechoty w obronie „reduty bretońskiej". Dywizja płk. Zieleniewskiego nie do końca zorganizowana, nie wyszkolona, nie uzbrojona należycie, skierowana została do obrony Bretanii. Tylko dzięki

zdrowemu rozsądkowi i trzeźwości umysłu jej dowódcy zawdzięczać należy, iż nie została rozjechana przez niemieckie wojska pancerne. Autor z dużą dokładnością przedstawił działalność 3 Dywizji w tym najtrudniejszym dla Francji i polskiej armii okresie. Ukazuje nam szczegółowo szlak 3 Dywizji od obozu Coëtquidan, aż do ewakuacji na Wyspy Brytyjskie. W końcowej części tego rozdziału Janusz Zuziak słusznie ocenia, iż koncepcja oparcia obrony francuskiej na „reducie bretońskiej" nie miała żadnych racjonalnych przesłanek i była błędnym krokiem wojskowego kierownictwa Francji.

Po klęsce Francji i nieudanej ewakuacji polskich oddziałów na Wyspy Brytyjskie w środowisku polskim, wojskowym i politycznym zaczęto szukać ludzi odpowiedzialnych na taki rozwój sytuacji. W napiętej i gorącej atmosferze rzucano wiele oskarżeń, często pod adresem ludzi, którzy nie ponosili za te wydarzenia żadnej odpowiedzialności. Taka, niczym nie zasłużona, krzywda spotkała także płk. Zieleniewskiego i Jaklicza. Zostali oni oskarżeni przez gen. Sikorskiego o najcięższą zbrodnię wojskową czyli o zdradę i przejście na stronę wroga. Temu problemowi Autor poświęca ostatni rozdział (piąty) swej pracy.

Omówiona wyżej praca zrealizowana została w ramach zaplanowanych na rok 2001 przedsięwzięć naukowo – badawczych WIH AON, finansowanych ze środków Komitetu Badań Naukowych.

„1. Dywizja Pancerna gen. Stanisława Maczka we wspomnieniach żołnierzy", Wydawnictwo AON, cz. I, Warszawa 2000, cz. II Warszawa 2001;

Praca powstała w ramach planu przedsięwzięć naukowo – badawczych WIH AON, finansowanych przez Komitet Badań Naukowych. Jest ona efektem badań naukowych prowadzonych w 1999 roku na terenie Holandii. Iicjatywa zebrania materiału wspomnieniowego od żołnierzy gen. Maczka wyszła ze strony środowiska polonijnego w Holandii, w szczególności z grona ludzi związanych z Muzeum gen. Stanisława Maczka w Bredzie. Mjr dr Janusz Zuziak, kierując przez blisko trzy miesiące zespołem historyków WIH (mgr Zbigniew Grabowski i mgr Zbigniew Wojciechowski) zgromadził niezwykle cenny materiał w

postaci wspomnień przede wszystkim szeregowych żołnierzy Maczka. Relacje te stanowią zamkniętą całość i skupiają się na pięciu podstawowych problemach: 1) drogi wiodące żołnierza polskiego po klęsce wrześniowej do Wojska Polskiego na obczyźnie i okoliczności podjęcia tej decyzji; 2) atmosfera panująca w Wojsku Polskim w okresie szkolenia i przygotowywania się do działań bojowych; 3) udział w akcji inwazyjnej na kontynent i działania bojowe w końcowym okresie wojny; 4) doświadczenia ze służby okupacyjnej w Niemczech; 5) powojenne losy żołnierzy polskich osiadłych na terenie Holandii.

Praca stanowi niezwykle interesujący materiał historyczny, wnoszący wiele nowych elementów do naszej wiedzy na temat działań 1. DPanc. i losów jej żołnierzy, ukazuje przede wszystkim obraz wojny widziany przez szeregowych żołnierzy. Jest to praca adresowana zarówno do historyków wojskowych zajmujących się tym zagadnieniem, jak i miłośników amatorów historii wojskowej drugiej wojny światowej. Ponadto jest to praca unikalna z tego także względu, iż stanowi świadectwo ludzi zasłużonych dla Ojczyzny i świadomych przemijania czasu, którzy u schyłku swojego życia przed polskimi historykami postanowili złożyć relacje ze swoich wojennych i powojennych losów oraz dokonań. Praca mjr. dr. Janusza Zuziaka pozostanie w polskiej historiografii wojskowej jedyną księgą wspomnień bohaterskich żołnierzy gen. Maczka, których tułaczy wojenny los rzucił do „Kraju Tulipanów" i którzy po wojnie w tym właśnie kraju znaleźli swoją drugą, nową Ojczyznę.

„Polska historiografia wojskowa w Wielkiej Brytanii w latach 1939 – 1990", Warszawa 2001

Książka będąca rozprawą habilitacyjną Autora, jest rezultatem kilkuletnich badań Autora przeprowadzonych w archiwach i bibliotekach krajowych, jak i – a raczej przede wszystkim – w archiwach i bibliotekach polskich na terenie Wielkiej Brytanii, że wymienimy tutaj choćby kilka najważniejszych: Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, Studium Polski Podziemnej, Instytut Józefa Piłsudskiego w Londynie, Biblioteka Polska w Londynie,

Polskie Towarzystwo Historyczne w Wielkiej Brytanii, Polski Uniwersytet na Obczyźnie i inne.

Praca dr. Zuziaka stanowi pierwszą w polskim piśmiennictwie historycznym udaną próbę całościowego spojrzenia na naukowy dorobek polskich emigracyjnych placówek historyczno – wojskowych w Wielkiej Brytanii po 1939 roku. Jej podstawę heurystyczną stanowią zbiory archiwalne wymienionych wyżej instytucji emigracyjnych, opracowania, pamiętniki i wspomnienia oraz prasa.

Rozprawa dr. Janusza Zuziaka zbudowana jest z dwóch części. Na pierwszą składa się opis dziejów poszczególnych instytucji naukowych i oświatowych działających w Wielkiej Brytanii, druga zaś charakteryzuje polskie piśmiennictwo emigracyjne w Wielkiej Brytanii.

Autor w kompleksowy i wyczerpujący sposób przedstawił dzieje takich instytucji, jak Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego, Instytut Józefa Piłsudskiego w Londynie, Studium Polski Podziemnej, Polskie Towarzystwo Historyczne, Bibliotekę Polską oraz Polski Uniwersytet na Obczyźnie. Wszystkie te placówki wpisały się w sposób znaczący w rozwój polskiej nauki historyczno – wojskowej.

Dorobek tych instytucji i historyków polskich na emigracji w dziedzinie piśmiennictwa Autor zaprezentował w drugiej części swej rozprawy.

Rozprawa habilitacyjna dr. Zuziaka uzyskała bardzo wysokie oceny w recenzjach prof. prof. Benona Miśkiewicza, Tadeusza Paneckiego i Tadeusza Dubickiego. Recenzenci rozprawy podnosili przede wszystkim jej nowatorski charakter i dużą wartość poznawczą.

„Dzieje Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie 1947 – 1997", wyd. AON, Warszawa 2001, ss. 307.

Polskie instytucje naukowe działające na obczyźnie po drugiej wojnie światowej zaznaczyły się wielkimi zgłoskami w historii Polski. Oprócz działalności naukowej, publicystycznej, wydawniczej prowadziły i prowadzą prace, które trudno przecenić, a które odgrywały istotna rolę w życiu miejscowych skupisk

polonijnych. Od samego początku przyciągały do swoich siedzib rzesze emigrantów wojskowych i politycznych, ludzi, których zły los zmusił do pozostania poza granicami kraju po drugiej wojnie światowej. Tu ogniskowało się życie społeczne, naukowe i kulturalne Polonii w czasach, kiedy suwerenność Polski była ograniczona. Stąd promieniowało na ośrodki polonijne słowo polskie, polska narodowa tradycja, polska kultura i obyczaje.

Jedną z tych wielce zasłużonych dla polskiej nauki i kultury instytucji polonijnych jest Instytut Józefa Piłsudskiego w Londynie. Dobrze zatem się stało, że mjr. dr Janusz Zuziak podjął się naukowego opracowania dziejów tej placówki.

Praca powstała z inicjatywy kierownictwa Instytutu Józefa Piłsudskiego w osobach śp. Bolesława Gozdka – Przewodniczącego Rady Instytutu, a także Mieczysława Stachiewicza – Prezesa Zarządu Instytutu. Zrealizowana został dzięki ufundowaniu przez Instytut Józefa Piłsudskiego dr. Januszowi Zuziakowi specjalnego stypendium naukowego, co pozwoliło mu na kilkumiesięczne badania archiwalne na miejscu w Londynie w siedzibie Instytutu.

Praca skonstruowana została w układzie chronologicznym. W siedmiu rozdziałach Autor przedstawił dzieje IJP w Londynie, poczynając od narodzin Instytutu Badania Najnowszej Historii Polski w 1923 roku w Warszawie, którego obecny Instytut – reaktywowany w 1947 roku na brytyjskiej ziemi – jest kontynuatorem.

W pracy wykorzystano, poza dokumentacją archiwalną Instytutu, opracowania dotyczące dziejów emigracji polskiej w Wielkiej Brytanii i polskich instytucji działających w Zjednoczonym Królestwie od 1945 roku.

Janusz Zuziak w sposób wyczerpujący przedstawił główne kierunki działalności naukowej IJP w Londynie, a przede wszystkim badania historyczne dotyczące najnowszych dziejów Polski, ze szczególnym uwzględnieniem działalności politycznej i wojskowej Józefa Piłsudskiego. Autor omówił zasadnicze aspekty dotyczące gromadzenia zbiorów historycznych w Instytucie, pamiątek historycznych, zbiorów muzealnych itp. W pracy znajdują się też dokumenty,

relacje, informacje o opracowaniach naukowych, jakie powstały w czasie dotychczasowej działalności IJP. Kolejną formą działalności tej placówki, przedstawioną w pracy J. Zuziaka, są odczyty, wykłady oraz różne formy współpracy z pokrewnymi instytucjami polonijnymi w Wielkiej Brytanii.

Instytut Józefa Piłsudskiego dysponuje bogatymi zbiorami archiwalnymi dotyczącymi najnowszej historii Polski oraz osoby Józefa Piłsudskiego, z których korzystają zarówno historycy krajowi, jak i z zagranicy.

Praca dr. Janusza Zuziaka jest w polskiej historiografii pierwszą rzetelnie opracowaną monografią Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie, monografią bardzo potrzebną, ukazującą bogaty dorobek i dzieje Instytutu na tle historii emigracji polskiej w Wielkiej Brytanii.

- **Dr hab. Józef Smoliński**

Tadeusz Czak, Józef Smoliński, „Polacy w walkach aliantów we Francji (1940-1944)", Warszawa 2001, s. 135.

Opracowanie jest próbą przedstawienia wydarzeń politycznych i militarnych we Francji w latach 1939-1940 i w 1944 roku. Wymagało ono od autorów retrospektywnego spojrzenia na działania wojenne, które toczyły się na ziemi francuskiej. Przybliżyli oni zatem nie tylko polityczno-militarne realia, w których Francja przystąpiła do wojny, ale także ustosunkowali się do kontrowersyjnych aspektów sojuszy politycznych i wojskowych.

Autorzy prezentują specyfikę funkcjonowania polskich władz państwowych we Francji oraz organizacyjno-mobilizacyjne aspekty formowania Wojska Polskiego. Odrębnie opisali udział polskich oddziałów wojskowych w kampanii francuskiej 1940 roku i podczas wyzwalania Francji w 1944 roku. Dali świadectwo prawdzie o godnym najwyższym uznania męstwie i poświęceniu polskich żołnierzy, wykazanym na polach bitewnych Francji. Możliwie najpełniej przybliżają specyfikę i rezultaty współdziałania polskich oddziałów z aliantami.

Zgodnie z metodologią badań historycznych autorzy poddali analizie wiele dokumentów archiwalnych. Wykorzystali też bogatą literaturę, w tym wspomnieniową.

Tadeusz Czak, Józef Smoliński, Nie żyli dla siebie, Warszawa 2000, s. 92.

Opracowanie poświęcone jest pamięci tych żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, którzy zostali pochowani w specjalnej Kwaterze na powązkowskim Cmentarzu Wojskowym.

Jego treść ukazuje wysiłek zbrojny narodu i państwa, eksponuje złożoną problematykę narodzin, rozwoju i dramatycznych często losów polskich oddziałów wojskowych u boku zachodnich sojuszników podczas II wojny światowej. Przypomina narodowy duch i patriotyzm żołnierzy, którzy pokonując codzienne trudy i bariery językowe, bili wspólnego wroga na obcym terenie. Tak było na ziemi norweskiej i francuskiej, na libijskiej pustyni i Półwyspie Apenińskim, na morskich i podniebnych szlakach.

W pracy wyeksponowano powojenne losy byłych żołnierzy, zarówno tych, którzy powrócili do kraju, jak i tych, którzy znaleźli się poza jego granicami. W kraju nierzadko byli oni szykanowani i skazani na więzienny los, a nawet na śmierć za nie popełnione zbrodnie. Za granicą natomiast musieli rozpoczynać życie od nowa. Czuli się osamotnieni i rozgoryczeni. Często gnębił ich brak środków do życia i obojętny stosunek byłych sojuszników do spraw polskich.

Praca przygotowana została na solidnej podbudowie źródłowej. Wykorzystano bogatą ikonografię, dokumenty archiwalne, źródła publikowane i pamiętniki, a przede wszystkim literaturę tematu.

„Polonia obu Ameryk w wojskowo-mobilizacyjnych planach rządu RP na uchodźstwie (1939-1945)", Warszawa 1998, s. 216.

Praca powstała w ramach planu prac naukowo-badawczych realizowanych w Wojskowym Instytucie Historycznym AON. Przedstawiono w niej ogólną charakterystykę Polonii amerykańskiej oraz jej stosunek do spraw polskich po wybuchu II wojny światowej. Wyeksponowano postawy Polonii wobec walki na-

rodu o niepodległość oraz przykłady wspierania czynu zbrojnego żołnierza polskiego u boku sojuszników zachodnich. Rozważnie ukazano rozterki moralne uchodźstwa polskiego w Ameryce w obliczu podejmowania decyzji o wstępowaniu w szeregi Wojska Polskiego.

Najwięcej uwagi poświęcono sprawie realizacji zamierzeń rządu RP w dziedzinie ochotniczego zaciągu do oddziałów polskich na kontynencie amerykańskim. Trafnie przedstawiono determinaty skutecznej rekrutacji oraz efektywności procesu szkolenia i wychowania ochotników. Ukazano też wiele nieznanych dotąd polskich zabiegów dyplomatycznych i wojskowych o powodzeniu akcji zaciągowej w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie.

Najcenniejszą wartością opracowania jest rzetelne ukazanie wkładu Polonii amerykańskiej w polski czyn zbrojny podczas II wojny światowej. Po raz pierwszy, dopiero w tej właśnie pracy, szeroko przedstawiono i udokumentowano specyfikę ochotniczego zaciągu do Wojska Polskiego w obu Amerykach.

Praca ma dużą wartość zarówno poznawczą jak i praktyczną. Treści w niej zawarte mogą zainteresować Czytelników oraz rozbudzić zainteresowania polsko-amerykańskimi kontaktami wojskowymi w okresie II wojny światowej na tle globalnych stosunków międzynarodowych.

„Polskie władze państwowe i wojskowe na uchodźstwie" Warszawa 1999, s. 126.

Autor podjął próbę przedstawienia politycznych i wojskowych dokonań władz RP na uchodźstwie. Ustosunkował się do kontrowersyjnych aspektów sojuszy politycznych i wojskowych, które Polska zawarła z Francją i Wielką Brytanią.

Wykazał, że władze państwowe i wojskowe, motywowane interesem narodu, niezmiennie uznawały konieczność i celowość udziału Polski w wojnie. Na tej właśnie drodze upatrywały szansę wyzwolenia kraju i odrodzenia się państwa, w sprawiedliwych i bezpiecznych granicach. Dlatego wielkim ich celem było

tworzenie nowoczesnej armii, dysponującej lotnictwem wojskowym i marynarką wojenną.

Prezentowana praca przedstawia całościowo złożoną problematykę funkcjonowania polskich władz państwowych u boku sojuszników zachodnich. Ukazuje organizacyjny wysiłek oraz zakres i rezultaty działalności. Eksponuje również nieustającą troskę władz państwowych o ustrój i granice powojennej Polski oraz dylematy, przed którymi stanął rząd RP, gdy mocarstwa anglosaskie przestały go uznawać.

4.4. Konferencje organizowane przez WIH

21 stycznia 2000 r. w WIH AON odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa zorganizowana przez Zakład I nt.: „Od Kosinskiego i Żółkiewskiego do Piłsudskiego i Pettury. Z dziejów stosunków polsko- ukraińskich XVI-XX w."

Wygłoszono następujące referaty: „Kozacy w obronie ziem polsko-litewskich w I połowie XVI w.""(prof. dr hab. Marek Plewczyński), „Kozacy w siłach zbrojnych Rzeczypospolitej w I połowie XVII w." (prof. dr hab. Mirosław Nagielski), „Powstanie Bohdana Chmielnickiego w połowie XVII w.- geneza, przebieg i skutki" (prof. dr hab. Wiesław Majewski), «Wojsko J. K. Mei i Rzpltej zaporoskie» w dobie Jana III Sobieskiego" (prof. dr hab. Janusz Wojtasik), „Powstania kozackie w XVIII w. – przyczyny i skutki" (prof. dr hab. Marek Wagner), „Armia koronna na południowo-wschodnich ziemiach Rzeczypospolitej u schyłku jej istnienia" (prof. dr hab. Tadeusz Rawski), „Ludność ukraińska wobec polskich powstań narodowych XIX w." (mgr Adam Buława), „Druga Rzeczpospolita a Ukraińcy" (prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel), „Ukraińscy Strzelcy Siczowi w Galicji podczas I wojny światowej" (mgr Zbigniew Grabowski), „Od wojny do sojuszu. Polityczne i wojskowe stosunki polsko-ukraińskie 1918-1920" (prof. dr hab. Michał Klimecki), „Armia Ukraińskiej Republiki Ludowej jako sojusznik Polski w wojnie z Rosją Sowiecką 1920 r."

(prof. dr hab. Janusz Odziemkowski), „Wojny z Kozakami i Ukraińcami w tradycjach wojska II RP" (dr Krzysztof Filipow). Ponadto przedstawiono komunikaty: mgr Andrzeja Sterniczuka o pierwszych buntach kozackich w końcu XVI w. i dr Jarosława Cabaja o ukraińskiej działalności politycznej i wojskowej na Podlasiu podczas I wojny światowej. Przedstawiona problematyka cieszyła się dużym zainteresowaniem uczestników obrad, o czym świadczyła ożywiona dyskusja. Materiały z tej konferencji obejmujące referaty, komunikaty i głosy w dyskusji zostały opublikowane w książce „Od Żółkiewskiego i Kosińskiego do Piłsudskiego i Petlury. Z dziejów stosunków polsko-ukraińskich od XVI do XX wieku, pod red. J. Wojtasika. Warszawa 2000.

30 marca 2001 r. odbyła się konferencja naukowa (o charakterze ogólnopolskim) zorganizowana przez Zakład I WIH AON nt. „W 170. rocznicę polskiego zwrotu zaczepnego po szosie brzeskiej w powstaniu listopadowym (1830-1831)". W referatach przedstawiono zagadnienia polskich koncepcji dowodzenia w 1831 r. (prof. dr hab. Wiesław Majewski), wojny partyzanckiej w powstaniu 1830-1831 (prof. dr hab. Janusz Wojtasik), polskich dziaań zaczepnych po szosie brzeskiej w 1831 r. (dr Tomasz Strzeżek), postawy gen. Józefa Bema w powstaniu listopadowym (dr hab. Roman Łoś), stosunku Kurii Rzymskiej i duchowieństwa rzymsko-katolickiego do powstania (prof. dr hab. Janusz Odziemkowski), postawy ludności Wołynia, Kijowszczyzny i Podola wobec powstania listopadowego (mgr Adam Buława), działań regularnych sił powstańczych na Litwie w 1831 r. (mgr Zbigniew Grabowski) i losów żołnierza powstańczego po 1831 r. (prof. dr hab. Michał Klimecki).

Żywa dyskusja na temat problematyki przedstawionej w referatach świadczyła o znacznym zainteresowaniu uczestników konferencji poruszanymi zagadnieniami.

27 kwietnia 2001 r. odbyła się naukowa konferencja nt.: „80. rocznica III powstania śląskiego", zorganizowana przez WIH AON we współpracy z Centralną Biblioteką Wojskową. Podczas obrad wygłoszono wiele interesujących

referatów, które wywołały żywą dyskusję. Oto ich tytuły: „Problem śląska w polityce europejskiej" (prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel), „Działania wojenne w III Powstaniu Śląskim" (prof. dr hab. Mieczysław Wrzosek), „Geneza budzenia się świadomości narodowej Górnoślązaków oraz ich woli wejścia w skład odrodzonej Polski" (prof. dr hab. Lech Wyszczelski), „Wojciech Korfanty – dyktator III Powstania Śląskiego" (dr Helena Karczyńska), „Duchowieństwo w III Powstaniu Śląskim" (prof. dr hab. Janusz Odziemkowski), „Rola lotnictwa w III Powstaniu Śląskim" (dr Tomasz Kopański), „Wacław Ryżewski jako historyk powstań śląskich" (prof. dr hab. Janusz Wojtasik), „Tadeusz Jędruszczak – historyk spraw śląskich" (dr hab. Krzysztof Komorowski), „Problemy bezpieczeństwa i porządku w III Powstaniu Śląskim" (dr Piotr Majer).

4.5. Współpraca WIH z krajowymi ośrodkami naukowymi. Udział pracowników WIH w konferencjach i sesjach naukowych organizowanych przez te ośrodki.

4.5.1. Udział przedstawicieli WIH w VI Forum Historyków Wojskowości w Piotrkowie Trybunalskim (17-18.09.2001 r.)

VI Forum Historyków Wojskowości poświęcone było określeniu stanu badań i wytyczenie kierunków rozwoju polskiej historiografii wojskowej. Udział w Forum wzięło ponad 80 historyków ze wszystkich prawie ośrodków naukowych w Polsce. Znaczącą rolę w organizacji zjazdu i przebiegu obrad odegrali pracownicy naukowi Wojskowego Instytutu Historycznego. Głównym organizatorem Forum był prof. Henryk Stańczyk zaś referaty wygłosiło pięciu pracowników naukowych WIH.

Profesor Andrzej Ajnenkiel wygłosił referat zatytułowany „Historia wojskowa w Siłach Zbrojnych. Stan i perspektywy badawcze". Przedstawił w nim organizację nauki historyczno-wojskowej w wojsku wskazując na wiodącą rolę Wojskowego Instytutu Historycznego. Wyraził nadzieję, że w przyszłości jego

rolę przejmie Wojskowe Biuro Badań Historycznych, które zgodnie z decyzją MON zostanie utworzone po rozwiązaniu WIH.

Profesor Wiesław Majewski skupił się na periodyzacji polskiej historiografii wojskowej (tytuł referatu „Wokół metodyki i periodyzacji polskiej historiografii wojskowej") zwracając uwagę, że ciążą nad nią w nadmiarze zależności od aktualnych trendów politycznych. Zaapelował aby współcześni historycy uwolnili się od tych nieprawidłowości i starali się ściśle trzymać metodologii badań historyczno wojskowych.

Profesor Janusz Wojtasik wygłosił referat zatytułowany „Polskie powstania narodowe w świetle historiografii". Zwrócił uwagę, że różne szkoły historyczne w Polsce różnie oceniały wartość polskich powstań narodowych i obecnie nadszedł czas na wypracowanie bardziej obiektywnych ocen.

Profesor Henryk Stańczyk podsumował dorobek badawczy nad dziejami Wojska Polskiego na froncie wschodnim w latach II wojny światowej. Stwierdził, że najowocniejsze w tym względzie były lata 70-te i 80-te. Opracowano wówczas wiele monografii bitew i historii jednostek. Większość z nich zachowała wartość poznawczą do dnia dzisiejszego. Zauważył jednak, że proces ten uległ zahamowaniu na początku lat 90-tych ze szkodą dla rozwoju polskiej nauki historyczno-wojskowej.

Dr hab. Maciej Szczurowski wygłosił referat nt.: „Stan badań nad Polskimi Siłami Zbrojnymi na Zachodzie". Omówił większość pozycji naukowych podejmujących tę tematykę i zwrócił uwagę, że obecnie w warunkach lepszego dostępu do materiałów archiwalnych istnieje możliwość wypełnienia wciąż jeszcze istniejących luk badawczych.

Należy podkreślić, że wszyscy wyżej wymienieni referenci zabierali kilkakrotnie głos w dyskusji postulując nowe kierunki badań. W sumie obecność pracowników naukowych WIH na Forum była widoczna i znacząca. Nadawała ton przebiegowi obrad.

ROZDZIAŁ PIĄTY

KONTAKTY ZAGRANICZNE I WSPÓŁPRACA Z ZAGRANICZNYMI OŚRODKAMI NAUKOWYMI

Płk prof. dr hab. Tadeusz Panecki, ppłk dr hab. Maciej Szczurowski, mjr dr hab. Janusz Zuziak, mjr dr Zbigniew Palski

5.1. Współpraca w ramach Międzynarodowej Komisji Historii Wojskowej

Bardzo ważnym forum naukowej współpracy międzynarodowej WIH AON w latach 1997-2001 – podobnie jak w poprzednich latach – była Międzynarodowa Komisja Historii Wojskowej (Commission Internationale d'Histoire Militaire – C.I.H.M.).

C.I.H.M., utworzona w 1938 r. jest jedną z 39 międzynarodowych organizacji afiliowanych i komisji wewnętrznych działających w ramach Międzynarodowego Komitetu Nauk Historycznych (Comité International des Sciences Historiques – C.I.S.H.). Celem C.I.H.M. jest wspieranie i koordynowanie badań historyków wojskowych działających w ramach 34 narodowych komisji wchodzących w jej skład.

Rezultaty badań historyczno-wojskowych w poszczególnych krajach prezentowane są na kongresach i kolokwiach C.I.H.M., a następnie publikowane jako materiały pokonferencyjne w Actach. C.I.H.M. wydaje również dwa własne roczniki: „Revue Internationale d'Histoire Militaire" oraz „Bibliographie internationale d'histoire militaire". Pierwszy, przygotowywany każdorazowo przez inną komisję narodową zawiera monograficznie ujęte rezultaty najnowszych badań, drugi – opracowywany przez Komitet Bibliografii i wydawany w Szwajca-

rii przedstawia roczny przegląd najważniejszych publikacji jakie ukazały się w danym roku w 34 państwach należących do C.I.H.M. Do tej pory ukazały się trzy polskie tomy „Revue...": pierwszy, wydany w 1952 r. oraz Komisję Historii Wojskowej w Londynie pod kierownictwem gen. prof. Mariana Kukiela i dwa następne – w 1969 i 1982 r.

Polska Komisja Historii Wojskowej, której aktualnie przewodniczy prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel, w układzie wewnętrznym funkcjonuje w ramach Komitetu Nauk Historycznych PAN i liczy 16 członków reprezentujących główne krajowe ośrodki nauki historyczno-wojskowej. Funkcję sekretarza Komisji pełni płk prof. dr hab. Tadeusz Panecki.

Polska Komisja Historii Wojskowej uczestniczy formalnie w pracach C.I.H.M. od 1965 roku, kiedy została przyjęta do tej organizacji. Polskie zaangażowanie w działalność C.I.H.M. zaznaczyło się wyraźnie w 1990 r. przez wybór do Biura Komisji prof. T. Paneckiego, który pracuje we władzach C.I.H.M. już trzecią kadencję. Władze C.I.H.M. wybierane są w głosowaniu tajnym na pięcioletnią kadencję i aktualny skład Biura przedstawia się następująco:

Przewodniczący	prof. L. de Vos (Belgia)
I Zastępca	gen. M. Barata (Portugalia)
II Zastępca	dr D. Allard (USA)
Sekretarz	dr P. Kamphuis (Holandia)
Skarbnik	płk H. de Weck (Szwajcaria)
Członkowie:	prof. J. C. Allain (Francja)
	prof. P. Del Negro (Włochy)
	prof. B. Kroener (Niemcy)
	prof. J. Loucas (Grecja)
	prof. M. Mayzel (Izrael)
	dr E. Norberg (Szwecja)
	dr H. O'Donnel y Duque de Estrada (Hiszpania)
	prof. T. Panecki (Polska)

W latach 1997-2001 polscy historycy wojskowi aktywnie uczestniczyli w życiu naukowym organizowanym przez i pod patronatem C.I.H.M. Przede wszystkim historycy WIH brali udział w kolejnych międzynarodowych kongresach C.I.H.M. I tak w sierpniu 1997 r. prof. prof. A. Ajnenkiel i T. Panecki uczestniczyli w XXIII Kolokwium C.I.H.M. zorganizowanym przez Czeską Komisję Historii Wojskowej w Pradze. Tematem obrad była wojna 30-letnia, a polski referat przygotowany i wygłoszony przez prof. A. Ajnenkiela przedstawiał polskie aspekty tego wydarzenia. Rok później w Lizbonie podczas obrad XXIV kolokwium C.I.H.M., gdzie motywem przewodnim był wpływ odkryć geograficznych na rozwój sztuki wojennej i historii wojskowej, prof. A. Ajnenkiel zaprezentował referat pt. „Polska w obliczu dwóch totalitaryzmów w latach II wojny światowej".

W kolejnym XXV kolokwium C.I.H.M. w 1999 r., które zorganizowała w Brukseli belgijska komisja oprócz dwóch wyżej wymienionych historyków uczestniczył również rektor Akademii Marynarki Wojennej z Gdyni kontradm. prof. dr hab. Antoni Komorowski. Tematem kolokwium były sojusze wojskowe w Europie po 1945 roku a obrady toczyły się w atmosferze jubileuszu 50-lecia NATO. Polski referat przygotowany i wygłoszony przez prof. T. Paneckiego obejmował problemy miejsca i roli Polski w Układzie Warszawskim.

XXVI Kolokwium C.I.H.M. w Sztokholmie w dniach 31.07-4.08.2000 poprzedzało kolejny, odbywający się co pięć lat Światowy Kongres Nauk Historycznych, który tym razem miał miejsce w Oslo. Temat XXVI kolokwium: „Wojna totalna – obrona totalna 1789-2000" obejmował szerokie spectrum problemów działań regularnych i nieregularnych w ostatnim dwustuleciu. Prof. T. Panecki przedstawił referat pt. „Fenomen Polskiego Państwa Podziemnego, 1939-1945", a prof. A. Ajnenkiel przewodniczył jednej z sesji kolokwium. W związku z upływem pięcioletniej kadencji władz C.I.H.M. (wybranych na XXI Kolokwium w Quebec w sierpniu 1995 r.) odbyły się wybory nowego Biura. Dotychczasowy przewodniczący C.I.H.M. dr Cornelius Schulten z Holandii,

który pełnił tę funkcję przez dwie kadencje zrezygnował z dalszego kandydowania i razem z b. przewodniczącym prof. André Corvisier (Francja) został przewodniczącym honorowym C.I.H.M. W rezultacie tajnych wyborów nowym przewodniczącym został prof zwyczajny Królewskiej Akademii Wojskowej w Brukseli i prof. nadzwyczajny Katolickiego Uniwersytetu w Louvain Luc de Vos. W składzie nowego Biura znalazł się po raz trzeci wybrany na tę funkcję przedstawiciel Polskiej Komisji Historii Wojskowej prof. T. Panecki.

Po zakończeniu obrad większość historyków wojskowych przeniosła się do Oslo aby uczestniczyć w kolejnym XVI Międzynarodowym Kongresie Nauk Historycznych. Polscy historycy wzięli m.in. udział w sympozjum poświęconym dziejom wywiadu po II wojnie światowej jak również w obradach tzw. wielkich tematów i dyskusjach okrągłego stołu.

W sierpniu 2001 roku odbyło się w Atenach XXVII Kolokwium C.I.H.M., na którym rozpatrywane były problemy geopolityki i geostrategii w XX wieku. Polski referat autorstwa prof. T. Paneckiego podejmował zagadnienia stosunków Polski z jej zachodnimi sojusznikami w latach II wojny światowej. Prof. A. Ajnenkiel przewodniczył jednej z sesji kolokwium.

Materiały z wszystkich wyżej omówionych kolokwiów ukazały się drukiem w postaci specjalnych wydawnictw. Są to z reguły liczące około 500 stron ACTA obejmujące wszystkie wygłoszone referaty oraz teksty złożone do protokołu. Dla przykładu ACTA kolokwium w Sztokholmie zawierają 42 referaty, teksty wystąpień wstępnych i zamykających jak również pełną listę uczestników oraz najważniejsze zdjęcia dokumentujące XXXVI Kolokwium.

W 2002 roku kolejne XXVIII Kolokwium C.I.H.M. odbędzie się w Stanach Zjednoczonych AP w Norfolk w stanie Wirginia a jego motywem przewodnim będzie wpływ europejskiej myśli wojskowej na rozwój amerykańskiej sztuki wojennej od czasów przybycia pierwszych Europejczyków na kontynent amerykański.

5.2. Rola WIH w pracach Wojskowej Komisji Archiwalnej

Jedną z podstawowych form współpracy i kontaktów międzynarodowych Wojskowego Instytutu Historycznego po wejściu w struktury Akademii Obrony Narodowej było kontynuowanie udziału jego pracowników w pracach Wojskowej Komisji Archiwalnej.

Losami żołnierzy polskich w ZSRR zajęła się, powołana w 1992 r, Wojskowa Komisja Archiwalna (WKA) W jej skład weszli przedstawiciele Wojskowego Instytutu Historycznego (WIH), Centralnego Archiwum Wojskowego (CAW) i innych instytucji wojskowych; funkcjonowała w latach 1992-1997 przy Sztabie Generalnym WP, a następnie, krótko, przy Akademii Obrony Narodowej (AON). Swoją działalnością objęła archiwa na terenie byłego ZSRR, m.in. w Moskwie, Podolsku, Irkucku, Mińsku, Lwowie, Kijowie, Grodnie, Wilnie, Brześciu, Rydze i Tallinie.

Na podstawie opracowanej przez Sztab Generalny WP propozycji, 29 czerwca 1992 r. minister obrony narodowej Janusz Onyszkiewicz podjął decyzję o powołaniu Wojskowej Komisji Archiwalnej. Jej zasadniczy cel stanowiło skopiowanie i sprowadzenie do Polski dokumentacji dotyczącej losów żołnierzy polskich na terytorium byłego Związku Sowieckiego. Na czele komisji stanął płk prof. dr hab. inż. Jan Pięta, a w jej skład w zależności od doraźnych potrzeb i możliwości mieli wejść przede wszystkim historycy z WIH oraz pracownicy CAW, Sztabu Generalnego WP i kilku innych instytucji podległych ministrowi obrony narodowej.

Komisja rozpoczęła prace w połowie września 1992 r. początkowo w archiwach moskiewskich, a następnie w archiwum w Podolsku. Mimo, że WKA funkcjonowała w przerwami, to z czasem, końca 1996 r., jej działalność objęła również niektóre archiwa na terenie Białorusi, Ukrainy i Litwy.

W styczniu 1997 r. na Białoruś wyjechała trzyosobowa grupa członków komisji na czele z ppłk. prof. dr. hab. Czesławem Grzelakiem. W pierwszych miesiącach szczególne efekty przyniosła kwerenda w archiwum w Brześciu.

W archiwach litewskich kontynuowano prace od 10 lutego. Sprawą najważniejszą dla pracującego tam zespołu historyków i archiwistów stało się pozyskanie na dyskietkach komputerowych zapisu danych o deportacjach ludności polskiej z terenów Litwy. Na początku marca mgr Wanda Krystyna Roman i ppłk dr Maciej Szczurowski przekazali do CAW 29 dyskietek z danymi o deportacjach około 130 000 osób z terenu Litwy.

W marcu i kwietniu 1997r. prace komisji zostały na krótko zawieszone. Przyczyną była decyzja ministra obrony narodowej z 3 marca 1977 r., na podstawie której Departament Wojskowych Spraw Zagranicznych wstrzymał wyjazdy członków WKA. Wojskowa Komisja Archiwalna została w tym czasie podporządkowana Akademii Obrony Narodowej. Komisja wznowiła działalność dopiero 7 maja tr.

Na Ukrainie, od 12 lutego rozpoczęto prace we Lwowie. Przebywający tam członkowie komisji, przede wszystkim dr hab. Michał Klimecki, czynili starania o rozpoznanie zasobów Centralnego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie i Archiwum Województwa Lwowskiego. Wykonano tam kilka sygnalnych kserokopii dokumentów i odręcznie dokładny wykaz zespołów akt wraz ze spisami inwentarzy. Wobec wstrzymania w marcu i kwietniu prac WKA, jej członkowie nie wyjechali już na Ukrainę do końca działalności komisji.

Prace badawcze i reprograficzne w Rosji napotykały na trudności w związku z ponawianymi przez Rosjan próbami podwyższenia opłat za świadczone usługi. Przewidywano więc, że o ile nie uda się utrzymać dotychczasowych stawek, to kopiowanie należy wstrzymać, a prace ograniczyć do odręcznego przepisywania przez członków komisji interesujących ich inwentarzy.

W maju, prace w archiwach moskiewskich prowadzono w Centrum Przechowywania Zbiorów Historyczno-Dokumentacyjnych i w Rosyjskim Państwowym

Archiwum Wojskowym. Było to praktycznie zakończenie badań rozpoczętych w styczniu i lutym. Prace ograniczały się do studiowania opisów akt i ręcznego spisywania z inwentarzy sygnatur jednostek archiwalnych. Kopiowania dokumentów nie zamawiano, w związku z brakiem możliwości finansowego rozliczania zamówień.

W maju i czerwcu 1997 r. komisja - mimo trudności - kontynuowała swoją działalność, uzupełniając sukcesywnie, chociaż w ograniczonym zakresie, kolekcję dokumentów z archiwów b. ZSRR. Członkowie komisji pracowali w archiwach rosyjskich, litewskich i białoruskich. Na Białorusi rozszerzono działalność w archiwum w Brześciu, gdzie pozyskano około 13 000 kopii interesujących dokumentów, głównie polskich z okresu 1919-1939.

Natomiast z dobrym skutkiem została zapoczątkowana współpraca z archiwami na Łotwie. Dużej pomocy w nawiązaniu kontaktów z łotewskimi służbami archiwalnymi udzielili WKA: Ambasador RP na Łotwie - dr hab. Jarosław Bratkiewicz, a szczególnie Konsul Generalny RP - Medard Masłowski. Łotysze nie stawiali stronie polskiej żadnych ograniczeń w dostępie do dokumentów przechowywanych w archiwach w Rydze, proponując bardzo korzystną formę rozliczeń na zasadzie wymiany kserokopii lub mikrofilmów akt. Ustalono, że komisja rozpocznie w najbliższym czasie pracę w dwóch archiwach: w Państwowym Archiwum Historycznym Łotwy i w Łotewskim Archiwum Państwowym.

27 maja 1997 r. prof. Jan Pięta wraz z płk. prof. dr. hab. Tadeuszem Paneckim zastępcą dyrektora WIH i ppłk. dr. Maciejem Szczurowskim z WIH wyjechali do Rygi w celu zainicjowania prac w archiwach łotewskich. Dyrektor generalny Łotewskich Archiwów Państwowych Valdis Stals przekazał wyczerpujące informacje o zasobach archiwów na Łotwie i materiałach, które mogą zainteresować polską komisję. Uzgodniono ogólne zasady współpracy i otrzymano zapewnienie o gotowości do pomocy WKA.

Prace na Łotwie rozpoczęto w czerwcu w Państwowym Archiwum Historycznym i Państwowym Archiwum Łotwy. Rezultatem kilkudniowych badań

była szczegółowa kwerenda materiałów dotyczących internowania żołnierzy polskich we wrześniu 1939 r. oraz części materiałów personalnych sądowych i śledczych Polaków represjonowanych w latach 1944-1949.

Jak już wspomniano, 1997 r. przyniósł istotną zmianę w sferze formalno-organizacyjnej WKA. Została ona podporządkowana komendantowi-rektorowi AON. Pierwsze doświadczenia wskazywały, że decyzja ta może przynieść pozytywne rezultaty. Na zacieśnieniu współpracy z jednostkami organizacyjnymi AON - szczególnie z WIH oraz historykami z Instytutu Nauk Humanistycznych - zyskał poziom merytoryczny prowadzonych prac oraz ich organizacja.

Pod koniec czerwca w pracach komisji miała nastąpić wakacyjna przerwa. Przyszła pora dokonać podsumowania pierwszej połowy 1997 r.

Prace w archiwach rosyjskich weszły w końcowe stadium. Ze względu na coraz większe trudności w dotarciu do interesujących komisję dokumentów i wygórowane żądania finansowe ze strony Rosjan, uniemożliwiające kontynuowanie badań, szef komisji podjął decyzję o zakończeniu prac w Moskwie. W 1997 r. komisja nie prowadziła żadnych prac w archiwum w Podolsku.

Prace na Białorusi, w archiwach państwowych Brześcia i Grodna, Mińska, Mołodeczna i Baranowicz, można było uznać za zakończone. W Brześciu pracownicy Państwowego Archiwum Obwodu Brzeskiego kopiowali zamówione przez WKA materiały. Częściowo rozliczono wykonane zamówienia.

Z kolei na Litwie ewentualnej kontynuacji wymagały badania w Litewskim Archiwum Specjalnym i Litewskim Archiwum Historycznym, jednak wobec priorytetów w działalności komisji, należało je uznać za drugoplanowe.

W pierwszej połowie 1997 r. do CAW przekazano ponad 80 000 stron kserokopii, z tego: około 50 000 z archiwów litewskich, około 20 000 z Białorusi, 12 000 z Moskwy oraz kilkaset stron z archiwów na Ukrainie.

W październiku prof. Jan Pięta wraz z prof. Andrzejem Ajnenkielem podjęli próbę nawiązania współpracy z archiwami w Estonii. Podczas wizyty w Tallinie przeprowadzili m.in. rozmowy z dyrektorem Departamentu Archiwów Estonii

Jaakiem Randem oraz z dyrektorem Państwowego Archiwum Estonii Titą Noormetesem. Dokonane uzgodnienia organizacyjne i merytoryczne pozwalały rokować nadzieje pozyskania kolejnej cennej partii materiałów o represjonowaniu Polaków w byłych republikach Związku Sowieckiego. Wstępne czynności badawcze i reprograficzne przeprowadził w Tallinie m.in. ppłk dr Henryk Wcisło. Niestety, dalsze prace przerwało zawieszenie działalności WKA.

Jesienią 1997 r. atmosfera wokół WKA była nie najlepsza. Również i w działalności komisji nie obyło się bez pewnych potknięć i pomyłek. Wreszcie trudności obiektywne wpłynęły również na to, że działalność komisji została zawieszona. Zakończenie prac wraz z końcem 1997 r. zbiegło się w czasie z rozwiązaniem WKA.

Po pięciu latach działalności decyzja MON z czerwca 1992 r. o powołaniu i finansowaniu przez ten resort Wojskowej Komisji Archiwalnej już chyba u nikogo nie budziła wątpliwości. Wyniki pracy w sensie nie tylko ilościowym, ale także merytorycznym mówiły same za siebie. Efektem pracy komisji do końca 1997 roku było sprowadzenie do Polski około 1,5 miliona kserokopii dokumentów dotyczących losów żołnierzy i obywateli polskich w Związku Sowieckim w latach 1939-1958. Dokumenty te w większości zostały opracowane w CAW w Kolekcji Wojskowej Komisji Archiwalnej.

Działalność WKA przyczyniła się do rozwoju badań naukowych nad wyżej wymienioną problematyką, a oprócz tego – a w zasadzie przede wszystkim – umożliwiła i umożliwia w dalszym ciągu dokumentowanie pobytu w łagrach i więzieniach sowieckich setek tysięcy obywateli polskich.

Rezultaty prac komisji to przede wszystkim zasługa jej szefa oraz historyków z WIH AON, których wspierali pracownicy dydaktyczno-naukowi Instytutu Nauk Humanistycznych AON oraz nieliczni pracownicy CAW. W działalność WKA zaangażowani m.in. byli: z Wojskowego Instytutu Historycznego – jego dyrektor, służący zawsze radą i pomocą szefowi komisji, prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel, ppłk prof. dr hab. Czesław Grzelak, płk prof. dr hab. Adam Marcin-

kowski, płk prof. dr hab. Edward Jan Nalepa, prof. dr hab. Janusz Wojtasik, dr hab. Michał Klimecki, płk dr hab. Henryk Stańczyk, ppłk dr Maciej Szczurowski, płk dr Stefan Zwoliński.

5.3. Seminaria naukowe historyków polskich i ukraińskich. „Polska-Ukraina: Trudne pytania"

W marcu 1996 r. w Podkowie Leśnej pod Warszawą odbyło się pierwsze spotkanie historyków polskich i ukraińskich poświęcone dziejom stosunków polsko-ukraińskich w czasie II wojny światowej i w pierwszych latach po jej zakończeniu. Przerodziło się ono następnie w cykl seminariów naukowych pod wspólnym tytułem „Polska-Ukraina: trudne pytania", odbywanych cyklicznie do końca 2001 r.[1] Było to jedno z największych i tym samym najtrudniejszych organizacyjnie przedsięwzięć naukowych, jakie miały miejsce w ostatnich latach, związanych z badaniami nad dziejami II wojny światowej w naszej części kontynentu europejskiego i stosunkami polsko-ukraińskimi. Stało się to możliwe przede wszystkim dzięki wielkiemu wysiłkowi inicjatorów spotkań członków Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej (Okręg Wołyń) i Związku Ukraińców w Polsce. Ta pierwsza organizacja czuwała nad pracami historyków do końca seminariów, między innymi zdobywając środki finansowe, przyczyniając się do sprawnego przebiegu kolejnych seminariów i spotkań roboczych oraz dbając o wygodę ich uczestników. Brała również udział w ustalaniu formuły oraz tematyki seminariów. Za merytoryczny poziom prac odpowiadały dwie placówki naukowe Wojskowy Instytut Historyczny (następnie Wojskowy Instytut Historyczny Akademii Obrony Narodowej)[2] oraz Wołyński Państwowy

[1] W sumie odbyło się dziesięć seminariów, przy czym ostatnie dwa (dziewiąte i dziesiąte), które obradowały w Warszawie w listopadzie 2001 r., zostały połączone.

[2] Ze strony Wojskowego Instytutu Historycznego udział w seminariach wzięli następujący pracownicy naukowi: dyrektor Instytutu prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel, dr hab. (prof. AON) Michał Klimecki, dr Zbigniew Palski, dr Henryk Piskunowicz i mgr Marek Jasiak.

Uniwersytet im. Łesi Ukrainki w Łucku. Osobne słowa uznania należą się także Ośrodkowi „Karta", między innymi przygotowującemu kolejne tomy do publikacji. Przedstawiciele „Karty" wystąpili w trakcie seminariów z cenną propozycją, zaakceptowaną przez ich organizatorów oraz uczestników, stworzenia imiennej bazy danych strat osobowych społeczności Wołynia i Galicji Wschodniej podczas II wojny światowej.

Pokłosiem seminariów jest opublikowanie ośmiu tomów[3] zawierających pełne materiały dotyczące ich przebiegu, a więc teksty referatów, dyskusji nad nimi oraz uzgodnień i rozbieżności dokonanych przez historyków polskich i ukraińskich.

W pracach merytorycznych, przygotowywaniu referatów, dyskusjach nad nimi oraz formułowaniu wniosków brało udział kilkudziesięciu badaczy z kilkunastu polskich oraz ukraińskich ośrodków naukowych. Większość uczestniczyła w przynamniej trzech-czterech spotkaniach, co ułatwiało nie tylko konsekwentną realizację ramowo zakreślonego w pierwszym tomie programu (s. 7-8), ale też utrzymania ducha dialogu nad najtrudniejszymi i najbardziej kontrowersyjnymi problemami.

Na ostateczny kształt prac prowadzonych na seminariach, tym samym towarzyszących im publikacji wywarła dobrze skonstruowana formuła spotkań. Opierała się ona na kilku zasadach, z których dwie warte są w tym miejscu wspomnienia. Pierwsza nakazywała przygotowanie gotowych do publikacji wystąpień o jednym temacie (tytule) przez co najmniej dwóch historyków: polskiego i ukraińskiego. Druga natomiast zasada powodowała, iż wynikiem dyskusji nad każdym z takich tematów stał się zapis stwierdzający wspólne i rozbieżne punkty postrzegania obu grup historyków, polskich i ukraińskich, istoty problemu i niekiedy przebiegu wydarzeń. Pozwalało to na bieżąco podsumowywać dyskusję, w miarę precyzyjnie określając stan ustaleń oraz zapatrywania polskiej

[3] Tom wydany w 1998 roku nosi numerację 1-2, odwołującą się do dwóch pierwszych seminariów.

i ukraińskiej historiografii. Jednocześnie zapisy rozbieżności między stwierdzeniami polskich i ukraińskich badaczy stały się katalogiem problemów, z których przynajmniej niektóre powinny podlegać dalszym badaniom oraz dyskusjom i w efekcie stać się przedmiotem kolejnych publikacji. Próby powrotu do dyskusji nad stwierdzonymi rozbieżnościami jeszcze w czasie seminariów w zasadzie nie powiodły się z różnych przyczyn[4]. Należy jednak należy zauważyć, że zapisy zbieżności i rozbieżności stanowisk polskich i ukraińskich uczestników dotyczą nie szczegółów, ale istoty poruszanych problemów. Dlatego nie przypuszczam aby dalsze dociekania w archiwach i bibliotekach mogły radykalnie naruszyć istotę przede wszystkich osiągniętych zbieżności. Zapewne więc nie dojdzie już do radykalnych rewizji, podważania lub kwestionowania, przynajmniej w większości przypadków, wspólnych stanowisk, nawet wówczas gdy będą dotyczyć najtrudniejszych problemów.

W opublikowanych ośmiu tomach zamieszczono teksty aż czterdziestu trzech referatów dotyczących dwudziestu tematów, pełny przebieg dyskusji nad nimi oraz osiemnaście zapisów zbieżności i rozbieżności stanowisk polskich i ukraińskich historyków. Autorami wystąpień było trzydziestu sześciu badaczy, czternastu z Polski (między innymi ze środowisk naukowych Warszawy, Torunia, Wrocławia i Krakowa) i dwunastu z Ukrainy (między innymi z Łucka, Lwowa, Kijowa, Czerniowiec i Równego).

W doborze tematów referatów widzimy konsekwentnie zmierzanie do przedstawienia najbardziej ostrej i tragicznej fazy konfliktu polsko-ukraińskiego, mającej miejsce w drugiej połowie 1943 r. na Wołyniu oraz pierwszej połowie następnego roku w Galicji (Małopolsce) Wschodniej. Pierwsza grupa wystąpień i publikacji dotyczyła przede wszystkim genezy i politycznego tła wydarzeń z

[4] Zasadniczym powodem takiego stanu rzeczy, był brak, przynajmniej w moim odczuciu, możliwości zapoznania się z źródłowymi podstawami oraz literaturą adwersarzy, a więc przeprowadzenia odpowiednich badań pozwalających zakwestionować lub przyjąć kontrowersyjne ustalenia. Drugą z przyczyn upatruję w intensywności obrad, trwających przeważnie trzy dni do godzin wieczornych. W takich warunkach aktywność uczestników ograniczała się do analizy i dyskusji nad przedstawionymi referatami.

ostatnich sześciu miesięcy 1943 r. i pierwszych miesięcy 1944 r. Pozostałe z zaprezentowanych i ogłoszonych drukiem referatów analizowały wydarzenia bezpośrednio kształtujące losy mieszkańców tych obszarów właśnie w ostatnim, kilkunastomiesięcznym okresie niemieckiej okupacji. Całość publikacji układa się w klarowny obraz procesów i wydarzeń związanych z polsko-ukraińską problematyką lat 1939-1947.

Za najważniejsze i najwięcej wnoszące do historiografii konfliktu uważam z już opublikowanych tekstów referaty określające wysokość strat ludności Wołynia, Galicji (Małopolski) Wschodniej i południowo-wschodnich powiatów dzisiejszej Polski, poświęcone roli Niemiec i Związku Radzieckiego we wspomnianym konflikcie, dziejom 27 Wołyńskiej Dywizji Armii Krajowej oraz dotyczące genezy, przebiegu i skutków operacji „Wisła".

Publikacje dotyczące strat poniesionych przez ludność Wołynia, wschodniej Galicji oraz południowo-wschodnich obszarów dzisiejszej Polski Grzegorza Hryciuka (t. 5 i 6), Zbigniewa Palskiego (t. 5 i 6), Stepana Makurczuka (t. 5), Ryszarda Kotarby (t. 6) i Zdzisława Koniecznego (t. 7) są w naszej literaturze w zasadzie pierwszymi syntetycznymi, opartymi o dobry warsztat pracy i solidne badania archiwalne, takimi opracowaniami. Zwrócę w tym miejscu uwagę na ich polski wątek. Mimo pewnych różnic w szacunkach strat i odpowiedziach na pytanie o czas i ośrodki decydujące o losie polskiej społeczności Wołynia i Galicji Wschodniej, z zaprezentowanych nam referatów wyłania się jej dramat. Proponowane przez polskich badaczy i nie zakwestionowane przez ukraińskich historyków liczby Polaków zamordowanych przez ukraińskich nacjonalistów, co najmniej 50-60 tysięcy mieszkańców Wołynia i 20-25 tysięcy w Galicji, pozwalają na określenie działalności, która przyniosła takie rezultaty, planową i sprawnie przeprowadzoną eksterminacją[5]. Szacunki te jednoznacznie też wskazują, iż w zaistniałym konflikcie polskie społeczeństwo tych obszarów było wy-

[5] Uściślenie cytowanych liczb nie jest możliwe bez wdrożenia kosztownego programu badań. Moim zdaniem ulegną one zwiększeniu, przynajmniej w odniesieniu do Wołynia.

raźnie słabszą stroną oraz nie dysponowało wystarczającymi środkami obrony życia i mienia. Natomiast analiza chronologicznego i geograficznego przebiegu wyniszczania polskich wsi od wiosny 1943 r. pozwala na wysunięcie wniosku, iż ta akcja została zaplanowana i przynajmniej częściowo kontrolowana przez kierownicze ośrodki OUN i dowództwo UPA.

Wartość referatów dotyczących 27 WDAK, przygotowanych przez Władysława Filara (t. 3) i Ihora Iluszyna (t. 3) oraz towarzyszącej jej dyskusji, upatruję między innymi w odmitologizowaniu dziejów tej jednostki, w bardzo wyraźnym i jednoznacznym wskazaniu, że została sformowana do działań bojowych przeciwko Niemcom i przede wszystkim w takich właśnie działaniach uczestniczyła. Natomiast walki (według W. Filara 17 bojów i starć) z oddziałami ukraińskimi, mające miejsce w pierwszych miesiącach 1944 r., były tylko jednym z epizodów na długim szlaku bojowym tej jednostki i to z pierwszego okresu jej istnienia. Wynikały z konieczności utworzenia wyjściowego obszaru dla przyszłych operacji przeciwniemieckich, a ich celem w żadnym wypadku nie był zamiar likwidacji ukraińskich wiosek. Nie jest to wprawdzie novum w polskiej historiografii, ale w kontekście opublikowanych referatów stanowi wręcz niezbędne ich uzupełnienie[6].

Natomiast wystąpienia Grzegorza Mazura (t. 5) i Wołodymyra Trofymowicza odnoszą się między innymi do wpływu polityki i zachowania w terenie radzieckich oraz niemieckich instytucji na rozwój konfliktu między ukraińską i polską społecznością Wołynia oraz Galicji. I choć obaj okupanci postępowali zbrodniczo wobec mieszkańców tych ziem oraz przyczynili się do rozmiarów tragedii, to mimo wszystko nie ponoszą, jak wynika przede wszystkim z dobrze udokumentowanego referatu G. Mazura, bezpośredniej odpowiedzialności za akcje ukraińskich nacjonalistów przeciwko polskim wsiom w drugiej połowie 1943 r i

[6] W. Filar, „Burza" na Wołyniu. Z dziejów 27 Wołyńskiej Dywizji Piechoty Armii Krajowej. Studium historyczno-wojskowe, Warszawa 1997; M. Fijałka, 27. Wołyńska Dywizja Piechoty AK, Warszawa 1986; J. Turowski, Pożoga. Walki 27 Wołyńskiej Dywizji AK., Warszawa 1990.

pierwszej połowie 1944 r. Należy się zgodzić z jednym z ostatnich zdań tego referatu: „Konflikt ten, w wyniku którego utraciły życie tysiące osób, niezależnie od roli Niemców i tak był on nieunikniony, wobec skrajnie antypolskiego stanowiska OUN" (t. 5, s. 231).

Na szczególną uwagę zasługuje także teza Władysława Filara przedstawiona m. in. w obszernym wystąpieniu podczas dyskusji: „Rozwój wydarzeń na Wołyniu, przedstawiony w 5 i 6 tomie „Polska-Ukraina, trudne pytania", aczkolwiek niepełny, wyraźnie wskazuje na to, że decyzja o eksterminacji ludności polskiej powzięta została przez OUN-SD podczas III konferencji OUN, która odbyła się w dniach 17-23 lutego 1943 r. Od tego czasu bowiem nasiliły się masowe mordy na Polakach". (t. 7, s. 253). Swoją tezę W. Filar przekonująco omawia w dalszej części wystąpienia, cytując kilka dokumentów ukraińskich obrazujących jego tok rozumowania. Być może nie dotrzemy do źródeł (np. rozkazów, poleceń, uchwał czy protokołów posiedzeń) pozwalających jednoznacznie ustalić nazwiska autorów oraz dzienną datę decyzji o eksterminacji polskich skupisk na Wołyniu i we wschodniej Galicji. W takim wypadku należy przyjąć wspomnianą propozycję W. Filara odnoszącą się do początku tej akcji.

Dużą dyskusję wśród uczestników seminariów wzbudziły referaty dotyczące skutków operacji „Wisła", wygłoszone na VIII seminarium w listopadzie 2000 r. Obok tematu dotyczącego losów ludności polskiej na Wołyniu (patrz wyżej), była to najbardziej „gorąca" problematyka. Rozbieżności obu stron były tak znaczne, iż po raz pierwszy na seminarium nie udało się uzgodnić, choćby w części, wspólnego stanowiska historyków polskich i ukraińskich. Niemożność osiągnięcia porozumienia stała się nawet powodem czasowego zawieszenia seminariów (nie odbyło się wiosenne seminarium w Łucku w 2001 r. – z tego powodu, o czym była mowa wcześniej, seminarium dziewiąte i dziesiąte zostało połączone) i zerwania współpracy w zakresie organizacji seminariów przez Związek Ukraińców w Polsce. Na szczęście wysiłek polskich organizatorów (środowiska 27 WDPAK Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej) do-

prowadził do wznowienia seminariów. Na ostatnim z nich – 9 i 10 – doszło do uzgodnienia stanowisk w kwestii operacji „Wisła" i, co ciekawe, mimo drażliwości tematu udało się we wspólnym tekście uniknąć rozbieżności.

Za porażkę seminarium uznaję natomiast brak opracowania wspólnej i jednak możliwie szczegółowej chronologii wydarzeń na Wołyniu i Galicji (Małopolski) po 1939 r. Przedstawiony przez Władysława Filara, Mychajło Szwahulaka i Michała Klimeckiego (t. 5 i 6) dobór faktów do takiego zestawienia oczekuje uzupełnienia, ponownego przedyskutowania i opublikowania. I choć podjęto taką decyzję w kwietniu 1999 r. (t. 5, s. 350), a niektórzy z uczestników spotkań złożyli swoje uwagi i propozycje, zapewne już nie będzie czasu na wspólne zamknięcie tego zagadnienia. A przecież ustalenie, w oparciu o źródła i w mniejszym już stopniu o literaturę, przebiegu wydarzeń o charakterze politycznym i zbrojnym pozwoli na uniknięcie w przyszłości stawiania pytań o fakty oraz pozwoli na przynajmniej częściowe określenie genezy, przebiegu i skutków konfliktu dla społeczności polskiej i ukraińskiej. Na razie pozostaje mieć nadzieję, iż już opublikowana chronologia poszerza, a przede wszystkim systematyzuje naszą wiedzę.

Teksty historyczne mają własne życie i funkcjonują w naukowym obiegu, nawet wówczas gdy ich autorzy w toku badań musieli dokonać zmian w postrzeganiu przeszłości. Jestem przekonany, że pewne stwierdzenia zawarte w referowanych tematach oraz formułowane w trakcie wymiany poglądów już teraz wymagają ponownej konfrontacji ze źródłami, dostępną literaturą przedmiotu, przeprowadzenia wszechstronnej dyskusji albo po prostu jednoznacznego zanegowania. Przytoczę tylko tytułem przykładu jedynie kilka uwag ogłoszonych drukiem, które poddałbym weryfikacji. Stwierdzenia ukraińskiego badacza, iż działania OUN i UPA zostały sprowokowane przez polską stronę w 1942 r. na Chełmszczyźnie (Roman Strihka, t. III. s. 83.) pozostaje dla mnie zbyt daleko idącym uproszczeniem, zaciemniającym genezę akcji eksterminacyjnej ludności polskiej na Wołyniu i we wschodniej Galicji w 1943 i 1944 r. Nie mogę się

również zgodzić, z podobnych powodów, z twierdzeniem Wołodymyra Serhijczuka: „Od 1941 r. na Chełmszczyźnie i Podlasiu pojawiają się bojówki polskie, które terroryzują miejscową ludność cywilną. Od tego momentu rozpoczyna się tutaj planowe wyniszczanie ludności ukraińskiej. Pierwszy etap tej akcji (lata 1942-1943) obejmował likwidację kierowniczego aktywu, drugi (1943-1944) – planowe zniszczenie całych wsi i wyrzynanie ludności, w tej liczbie kobiet i dzieci, o czym świadczą liczne dokumenty archiwalne"[7]. Budzą poważne zastrzeżenia także niektóre inne uwagi, m. in. Wołodymyra Chanasa: „przeważająca większość podziemia ukraińskiego oraz miejscowych działaczy politycznych [ukraińskich – Z.P.] nie popierała eksterminacji – jednak zaradzić tej sytuacji nie mogła", a także „Zasługuje na uwagę również okoliczność, że ludność ukraińska, bez względu na osobiste zagrożenie, ratowała Polaków" (t. III, s. 92). Takie postawy zaprezentowali bowiem jedynie stosunkowo nieliczni Ukraińcy, a ich odwaga i poświęcenie zasługuje, co oczywiste, na najwyższy szacunek. Większość jednak zachowywała się wówczas obojętnie, zajmując miejsca obserwatorów lub czynnie uczestniczyła, w różnym zakresie, w likwidacji polskich skupisk.

Wątpliwości wyrażone w poprzedniej części tego tekstu nie zmieniają bardzo pozytywnej oceny dotychczas opublikowanego dorobku seminariów. Przede wszystkim po raz pierwszy w tak pełnym zakresie mogło dojść do wymiany wyników dociekań i poglądów polskich oraz ukraińskich historyków. Pozwala to mieć nadzieję, że w badaniach i publikacjach szerzej niż dotąd będziemy brać pod uwagę ustalenia i stanowiska naszych partnerów, tym bardziej, że poczynione i opublikowane uzgodnienia dotyczące każdego z problemów do tego nas zobowiązują. Bardzo istotne jest, aby tragedia polskiej społeczności na Wołyniu i w Galicji (Małopolsce) Wschodniej podczas II wojny światowej została wyraźnie opisana, a straty oszacowane na seminariach wprowadzone do ukraińskiej oraz polskiej historiografii. Nie wolno bowiem lekceważyć np. arogancji pol-

[7] Autor nie cytuje w tym miejscu żadnych z tych „licznych" dokumentów archiwalnych.

skiej polityki i realizującej ją na tych obszarach przed 1939 r. polskiej administracji, a także aktów odwetu na ukraińskich wsiach i pojedynczych osobach w 1943 r. i 1944 r. Tym bardziej nie należy lekceważyć lub pomniejszać rozmiarów dramatu polskiej społeczności, wyrażonego między innymi śmiercią kilkudziesięciu tysięcy osób z rąk ukraińskich nacjonalistów oraz zniknięcia z map dziesiątków, jeśli nie setek, polskich wsi i osad.

Nie możemy jeszcze być pewni, czy cel stawiany przez organizatorów, szerokie i wnikliwe przedstawienie konfliktu polsko-ukraińskiego w latach wojny i okresie bezpośrednio po niej, tym samym dokonanie trwałego wzbogacenia polskiej i ukraińskiej historiografii, został w pełni osiągnięty. Wiele będzie zależało od tego czy ukażą się drukiem, i to w obu językach, następne tomy. O ostatecznej wartości tych wysiłków będzie też świadczyło, czy referaty, towarzyszące im dyskusje oraz protokoły stanowisk historyków zawarte w tomach od I do VIII, w tym dotyczące rozmiarów strat osobowych i materialnych ludności Wołynia i Galicji (Małopolski) Wschodniej oraz następstw popełnionych na niej masowych mordów znajdą wystarczające odzwierciedlenie w powstających w Polsce i na Ukrainie pracach naukowych i co nie mniej ważne popularnonaukowych.

Pozostaje bowiem otwarte pytanie, na ile seminaria prowadzone w stosunkowo małym, wręcz elitarnym gronie, niemal bez udziału słuchaczy oraz związane z obradami kolejne tomy rozpraw obarczonych naukowym aparatem, znajdą wystarczająco szeroki krąg odbiorców, aby kształtować wiedzę naszych społeczeństw, przede wszystkim młodszych pokoleń, uczących się w szkołach i studiujących na uczelniach.

Dotychczasowe zainteresowanie mediów, które mogłyby pomóc w popularyzacji wyników seminarium, nie było duże i nie wywołało zainteresowaniami nimi opinii publicznej. Przy tym, to co ukazało się w prasie miało charakter krótkich informacji o odbytych seminariach lub świadczyło o braku zrozumienia

dla naszego wysiłku[8]. W tej sytuacji bardzo wiele więc zależy od nas samych, od działań jakie podejmiemy w naszych środowiskach. Jednym z pierwszych kroków powinno być – jak sądzę – włączenie seminaryjnych publikacji do lektur zalecanych studentom historii, przede wszystkim tym którzy podejmą wysiłek specjalizowania się w historii ostatniej wojny światowej oraz najnowszych dziejach Polski i Ukrainy.

Dotychczasowy dorobek seminariów jest ogromny. Już dysponujemy kilkoma tomami tekstów w języku ukraińskim i polskim, będących najczęściej wynikiem żmudnych badań m. in. w archiwach polskich, ukraińskich i rosyjskich. Wiele z nich ma pionierski charakter, wprowadzając do ukraińskiej i polskiej historiografii nowe oceny oraz poszerzając naszą znajomość faktografii. Po raz pierwszy tak liczne grono badaczy dokonało przeglądu, analizy oraz opisu kluczowych problemów stosunków polsko-ukraińskich z lat 1939-1947. Nie będzie więc przesadą uwaga, iż organizatorzy spotkań (przede wszystkim ŚZŻAK) inicjując i pilotując kolejne seminaria, pilnując rytmicznego wydawania kolejnych tomów, przyspieszyli badania na problematyką stosunków-polsko ukraińskich z okresu II wojny światowej i pierwszych lat po jej zakończeniu. Dzięki wspólnym cyklicznym spotkaniom powstało środowisko zdolne do kontynuacji rozpoczętych dociekań, prowadzenia rzetelnych a niekiedy ostrych dyskusji i ogłaszania drukiem wyników badań.

W tym kontekście godna jest zauważenia rola Wojskowego Instytutu Historycznego jako placówki naukowej sprawującej merytoryczny nadzór nad seminariami. Dzięki wysiłkowi Instytutu i jego pracowników naukowych biorących udział we wszystkich spotkaniach nie byłoby możliwe, jak się wydaje, osiągnięcie tak znaczących rezultatów.

[8] Niewiele dowie się o istocie seminariów czytelnik Pawła Smoleńskiego, Siedliśmy, żeby wydać wyrok, Gazeta Wyborcza z 24-25 marca 2001, s. 17-18. Krótką ale celną polemikę z fragmentem tego tekstu ogłosił w Juliusz Rawicz, Czego można żądać, Gazeta Wyborcza, z 27 marca 2001 r.

5.4. Udział w ćwiczeniach i podróżach wojskowo-historycznych państw NATO

5.4.1. Podróż historyczno-wojskowa dla oficerów Kwatery Głównej Brytyjskich Sił Zbrojnych stacjonujących w Niemczech (22-23 maja 2000 r.)

W dniach 22-23 maja 2000 r. Około 80-osobowa grupa oficerów z Kwatery Głównej Brytyjskich Sił Zbrojnych stacjonujących w Niemczech odbyła podróż studyjną na terenie Polski, którą przygotowała i przeprowadziła grupa pracowników naukowych z Wojskowego Instytutu Historycznego AON, na czele z dyrektorem Instytutu prof. Andrzejem Ajnenkielem. Oficerowie brytyjscy zainteresowani byli poznaniem głównych ognisk walk powstańczych w Getcie Warszawskim (1943 r.) i podczas Powstania Warszawskiego (1944 r.), ponadto przebiegiem działań wojennych w 1939 r. Na kierunku Mławy i Modlina. Ze względu na duża liczbę przybyłych gości podzieleni zostali oni na dwie grupy. Jedna realizowała program podróży w Warszawie, druga – tego samego dnia operowała w terenie. Następnego dnia grupy wymieniały się. Podróż w Warszawie prowadził osobiście prof. Andrzej Ajnenkiel, który w Muzeum Wojska Polskiego scharakteryzował ogólne tło i przebieg obydwu zrywów powstańczych w stolicy. W Muzeum WP goście brytyjscy spotkali się ponadto z grupą uczestników Powstania Warszawskiego i zwiedzili sale wystawowe.

Następnie udali się na punkty pracy, których było sześć. Działania w rejonie Mławy i Modlina wyjaśniali gościom dr. dr. Andrzej Aksamitowski i Janusz Zuziak. Brytyjczycy z zainteresowaniem zwiedzili również zabytkową twierdzę w Modlinie i zachowane pozycje umocnień obronnych, których skomplikowaną historię wyjaśniał wybitny specjalista w dziedzinie fortyfikacji wojskowych, dr Andrzej Aksamitowski.

Obok doskonałej atmosfery pracy podkreślić należy mistrzowskie przygotowanie się do podróży, niemal z „zegarmistrzowską" dokładnością, wysokich

przecież rangą oficerów brytyjskich. Podróż poprzedziły bowiem dwa rekonesanse robocze w terenie organizatorów podróży ze strony brytyjskiej, połączone z konsultowaniem wszystkich najdrobniejszych szczegółów z pracownikami Instytutu (26-27 styczeń oraz 8-9 marzec). We wstępnych fazach przygotowań podróży uczestniczył także kierownik Zakładu Nowożytnej Historii Wojskowej WIH dr Stefan Zwoliński. Organizatorzy po stronie brytyjskiej zostali ponadto wyposażeni w najnowsze mapy interesujących ich bitew, dokumenty archiwalne, kserokopie najważniejszych opracowań itp.

5.4.2. Doroczne podróże studyjne dla wykładowców i słuchaczy Królewskiej Akademii Obrony Holandii.

Kierownictwo Królewskiej Akademii Obrony Holandii (odpowiednik AON) od wczesnych lat 90-tych do kalendarza szkoleń swoich słuchaczy i wykładowców wprowadziło podróż studyjną szlakiem działań wojennych 1944-1945 na terenie b. Prus Wschodnich i Mazur. Od tego czasu pracownicy Wojskowego Instytutu Historycznego towarzyszą w realizacji tego programu, składającego się każdorazowo na kilkudniowy wiosenny rekonesans w terenie (przypadający na miesiąc marzec) i faktyczną tygodniową podróż studyjną (przypadającą najczęściej na pierwszą połowę czerwca). W pierwszych latach historycy Instytutu, głównie nieżyjący już prof. Andrzej Rzepniewski oraz prof. Henryk Stańczyk, występowali w roli nauczycieli. Z czasem tę funkcję przejęli wykładowcy holenderscy, a rola pracowników Instytutu sprowadzała się do doradztwa i ułatwiania kontaktów roboczych z przedstawicielami różnych miejscowych organów władzy i instytucji polskich. Podróż studyjna oficerów holenderskich odbywała się głównie po trasie Warszawa – Mikołajki - Gołdap – Giżycko - Orneta - Grunwald – Warszawa. Przez wiele kolejnych lat wykształciła się w Instytucie grupa „specjalistów", wspomagających proces dydaktyczny Królewskiej Akademii Obrony Holandii. W jej skład wchodzili najczęściej prof. prof.

Andrzej Rzepniewski (do 1998 r.), Henryk Stańczyk oraz dr. dr. Janusz Zuziak, Andrzej Aksamitowski, Zbigniew Palski i mgr Zbigniew Grabowski.

Na marginesie tych przykładów nie sposób nie zauważyć, iż tendencje szkolenia współczesnych kadr dowódców w Wojsku Polskim, zmierzają jak gdyby w odwrotnym kierunku. Niedofinansowanie naszej armii to rzeczywiście ważki argument, ale szacunek do historycznych doświadczeń i znajomości terenu i autentycznych miejsc znaczących operacji II wojny światowej – to zgoła inne zagadnienie. Niemcy, Holendrzy, Brytyjczycy potrafili dostrzec zarówno atrakcyjność pól i obszarów bitewnych na terytorium Polski oraz wykorzystać wiedzę i fachowość historyków WIH, naszym natomiast sztabowcom nie zdarzyło się to w ostatnich latach ani razu.

5.4.3. Rekonesans do ćwiczeń Korpusu Sił Szybkiego Reagowania (7-11.01.2001 r.)

W dniach 7-11 stycznia 2001 r. na obszarze północno-zachodniej Polski przedstawiciele dowództwa korpusu sił szybkiego reagowania na czele z szefem saperów korpusu amerykańskim generałem Mungo Melvinem przeprowadzili rekonesans do ćwiczeń pk. „Arrcade Rover".

Ze strony polskiej w przygotowaniu ćwiczenia uczestniczył płk dr hab. Henryk Stańczyk (WIH AON), który wziął udział w rekonesansie jako konsultant historyczny.

Szlak rekonesansu wiódł śladami walk niemiecko-radzieckich w 1945 r.: od Poznania, poprzez Międzyrzecki Rejon Umocniony, Kostrzyń nad Odrą, Stargard Szczeciński, Choszczno, aż po wzgórza Seelow. W Poznaniu prace prowadzono w miejscu, w którym w czasie wojny był rozmieszczony sztab 8 armii gw., a także w okolicach Cytadeli, gdzie toczyły się najcięższe walki o miasto. Tematem ćwiczenia w Poznaniu było planowanie i kierowanie walką w dużej aglomeracji.

Kolejny etap ćwiczenia – przełamywanie obrony nieprzyjaciela, zorganizowanej w oparciu o silnie rozbudowane umocnienia stałe – przebiegał w Międzyrzeckim Rejonie Umocnionym, który w ostatniej wojnie, podobnie jak słynna linia Maginota, nie odegrał istotnej roli w powstrzymaniu ofensywy Armii Czerwonej. Został on bowiem przekroczony przez 44 Bpanc płk. Igora Gusakowskiego (11 Kpanc) w m. Wysoka. Szybkość działania 11 korpusu (w ciągu kilku dni pokonał on ponad 300 km) zaskoczyła dowództwo niemieckiej 9 armii i tym samym uniemożliwiła zorganizowanie skutecznej obrony. Grupa rekonesansowa, dzięki uprzejmości p. Andrzeja Lisieckiego – znawcy miejscowych zabytków – zapoznała się z konstrukcją i sposobami funkcjonowania najlepiej zachowanych i najciekawszych urządzeń obronnych.

Dalsze etapy rekonesansu to miejsce, gdzie na przełomie stycznia i lutego 1945 r. jednostki 8 armii gw. gen. Wasilija Czujkowa zdobyły przyczółek nad Odrą oraz rejon położony na wschód od jeziora Miedwie pod Stargardem Szczecińskim, gdzie wojska 1. Frontu Białoruskiego skutecznie odpierały przeciwuderzenie Grupy Armii „Wisła", przeprowadzone pk. „Sonnenwende". Po miejscach bitwy stoczonej pod Stargardem oprowadzał uczestników rekonesansu kpt. Jacek Hamera, oficer tamtejszego garnizonu. Następnie grupa przemieściła się w rejon Choszczna. Tutaj toczyły się ciężkie walki, których celem ze strony Niemców było odblokowanie własnych sił, zamkniętych w mieście przez wojska radzieckie.

Ostatnim punktem pracy uczestników rekonesansu były wzgórza Seelow, gdzie niemiecka 9 armia zorganizowała silną obronę przeciwpancerną i przez kilka dni powstrzymywała natarcie czołgów dwóch radzieckich armii pancernych.

Rekonesans stanowił wstępny etap przygotowania ćwiczenia, które zostało przeprowadzone w lipcu 2001 r. W ćwiczeniu wzięło udział 50 oficerów korpusu sił szybkiego reagowania.

W organizacji ćwiczeń obok reprezentujących WIH AON płk. dr. hab. Henryka Stańczyka wziął udział polski przedstawiciel przy Korpusie ppłk Janusz Zagrodzki oraz reprezentanci Dowództwa Wojsk Lądowych – mjr Andrzej Jarosz i kpt. Andrzej Stanek. Oficerowie ci uczestniczyli w przeprowadzonym rekonesansie.

5.5. Kontakty robocze z wojskowymi służbami historycznymi innych państw. Udział przedstawicieli WIH w konferencjach międzynarodowych.

5.5.1. Współpraca międzynarodowa WIH w latach 1997-2001

Mimo utraty samodzielności, jaką dysponował WIH będąc jednostką badawczo-rozwojową do 1997 r., po włączeniu w struktury AON kontynuowana była współpraca naukowa z partnerami zagranicznymi głównie z armii NATO.

Najbardziej dynamicznie realizowane były wspólne przedsięwzięcia ze Służbą Historyczną Armii Francuskiej, Service Historique de l'Armée de Terre). Wymiany wizyt w Paryżu i w Warszawie dały dobre podstawy do naukowej współpracy. Do dwustronnej współpracy miedzy WIH AON i SHAT udało się pozyskać Stację Naukową PAN w Paryżu i w maju 1997 r. w trakcie trwających w Paryżu „Dni Polskich" z udziałem Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego odbyła się w siedzibie Stacji PAN przy ul. Lauriston 74 polsko-francuska konferencja naukowa na temat „Od Jana Henryka Dąbrowskiego do de Gaulle'a". Zaprezentowano na niej polsko-francuskie tradycje wojskowe od czasów Legionów J. H. Dąbrowskiego do końca II wojny światowej. Podczas dwudniowej sesji referaty ze strony WIH wygłosili prof. A. Ajnenkiel, prof. T. Panecki i prof. A. Rzepniewski.

Druga część konferencji odbyła się w WIH w czerwcu 1998 r. Poza historykami z SHAT i WIH referaty wygłosili znawcy problematyki z innych ośrodków akademickich takich jak: UMK, UAM, UW, IH PAN, Biblioteka Narodo-

wa. Materiały z obu konferencji wydane zostały w kilkunastu egzemplarzach jako wydawnictwo wewnętrzne AON.

Naukowa współpraca polsko-francuska w obszarze historii wojskowej zaowocowała jeszcze dwoma konferencjami naukowymi. W grudniu 1999 r. francuskie Krajowe Centrum Badań Naukowych (CNRS) wspólnie z SHAT zorganizowało w Paryżu dużą konferencję naukową na temat „Budować nowe bezpieczeństwo: współpraca wojskowa miedzy Francją i państwami Europy środkowej i wschodniej od 1919-1929". Obok historyków francuskich i polskich w konferencji czynnie brali dział badacze ze Słowacji, Czech, Węgier, Bułgarii, Rumunii, USA, Wielkiej Brytanii, Grecji, Niemiec, Włoch. WIH reprezentowali: prof. A. Ajnenkiel z referatem pt. „Sojusz między Polską i Francją z 1921 r." i prof. T. Panecki, który wygłosił referat pt. „Francuska Misja Wojskowa w Polsce w latach 20-tych". Rezultaty konferencji zostały ogłoszone drukiem w 2001 r. w specjalnym wydawnictwie liczącym 705 stron.

We wrześniu 2000 r. z okazji 80-tej rocznicy Bitwy Warszawskiej odbyła się w Warszawie zorganizowana przez IH PAN i WIH AON konferencja naukowa z udziałem historyków zagranicznych w tym również francuskich z SHAT, którzy przedstawili postawę Francji wobec wojny polsko-bolszewickiej oraz rolę gen. M. Weyganda i jego misji podczas Bitwy Warszawskiej.

W tym okresie kontynuowana była nawiązana w 1992 r. współpraca z Centrum Dokumentacji Historycznej Armii Belgijskiej (Centre de la Documentation Historique – C.D.H.). W kwietniu 1999 r. przedstawiciele WIH (prof. A. Ajnenkiel, prof. T. Panecki i dr J. Zuziak) złożyli roboczą wizytę w Brukseli, podczas której omawiano plan współpracy na najbliższe lata. Plan został dopracowany w listopadzie 1999 r. w Warszawie podczas pobytu szefa CDH i jego dwóch współpracowników w WIH. W listopadzie 2000 r. z okazji 170 rocznicy Powstania Listopadowego i 170 rocznicy powstania niepodległej Belgii odbyła się w Brukseli polsko-belgijska konferencja naukowa, podczas której przedstawiciel

WIH prof. T. Panecki wygłosił referat pt. „Oficerowie polscy w armii belgijskiej, 1830-1853".

W omawianym okresie dobrze również układała się współpraca miedzy WIH a Służbą Historyczną Armii Holenderskiej. Dzięki osobistemu zaangażowaniu szefa Służby dr. Pet Kamphuis pracownicy WIH dr Janusz Zuziak i mgr Zbigniew Wojciechowski przeprowadzili we wrześniu 1997 r. badania naukowe w Holandii w środowisku b. żołnierzy 1 DPanc. gen. S. Maczka. Rezultatem tych poszukiwań i współpracy polsko-holenderskiej jest publikacja prezentująca wkład 1 Dywizji w wyzwolenie Holandii w latach 1944-45 w relacjach i wspomnieniach jej żołnierzy.

Kontynuowana była również z powodzeniem współpraca historyków wojskowych Polski i USA. Z inicjatywy Służby Historycznej Armii Stanów Zjednoczonych utworzone zostało specjalne forum pod nazwą Military History Working Group (MHWG), którego zadaniem jest szeroka współpraca historyków wojskowych państw NATO i partnerskich w oparciu o jednolite, wspólnie ustalone procedury. Celowi temu służyły mm.in robocze spotkania MHWG w Garmisch Partenkirchen (1998) i Sofii (2000). W spotkaniach tych uczestniczył dyrektor WIH AON prof. A. Ajnenkiel. Założenia bilateralnej współpracy historyków wojskowych Polski i USA omówione zostały podczas wizyty grupy roboczej Wojska Polskiego w Pentagonie we wrześniu 2001 r., w której uczestniczył mjr J. Zuziak.

Kontynuowane były wcześniej zaplanowane przedsięwzięcia między WIH a VHU Armii Słowackiej: wizyta delegacji VHU z jego szefem płk. doc. Jozefem Bystrickim w Warszawie w październiku 2000 r.; wizyta delegacji WIH z prof. A. Ajnenkielem w Bratysławie w sierpniu 2001 r.

Pracownicy WIH AON wygłaszali również referaty na konferencjach organizowanych przez poszczególne służby historyczne lub instytutu historii wojskowej poszczególnych armii NATO. W czerwcu 1997 r. prof. T. Panecki i mjr J. Zuziak uczestniczyli w konferencji zorganizowanej przez Akademię Wojskową

w Helsinkach na temat bezpieczeństwa w basenie Morza Bałtyckiego w XX wieku (referat mjr. J. Zuziaka o roli Polskiej Marynarki Wojennej w latach 1918-1939). W czerwcu 1998 r. prof. T. Panecki brał udział w konferencji naukowej na Uniwersytecie w Tel Avivie wygłaszając referat nt. „Polska między Rosją a Niemcami". W listopadzie 1998 r. prof. A. Ajnenkiel uczestniczył w konferencji naukowej zorganizowanej w Lizbonie przez Służbę Historyczną Armii Portugalskiej. Prof. prof. A. Ajnenkiel i T. Panecki wzięli również udział w dorocznych konferencjach organizowanych przez Grecką Akademię Wojskową w 2000 r. na wyspie Zakintos i w 2001 r. na wyspie Kefalonia.

Stałym punktem współpracy WIH z zagranicą w latach 1997-2001 były kolejne polsko-ukraińskie spotkania historyków wojskowych. Ich celem jest wyjaśnianie złożonych problemów polsko-ukraińskich w XX wieku. Rezultatem prac historyków obu państw jest kilkutomowe wydawnictwo „Trudne pytania" zawierające m.in. dokumentację spotkań z 1997, 1999 i 2001 roku.

5.5.2. Kontakty zagraniczne

Kanada, Polska i Stany Zjednoczone na progu nowego stulecia;
Konferencja naukowa 7.XI.1998r., Toronto, Kanada

W listopadzie 1998 roku przedstawiciel WIH AON mjr dr Janusz Zuziak wziął udział w kilkudniowych uroczystościach związanych z 80 rocznicą odzyskania przez Polskę niepodległości zorganizowanych pod auspicjami Fundacji kanadyjsko – Polskiej i Kongresu polonii Kanadyjskiej. W składzie Komitetu Organizacyjnego obchodów znalazły się m.in. takie osobistości, jak: Romeo Blanc – Gubernator Generalny Kanady, Jacques Chirac – Prezydent Republiki Francuskiej, Arthur Eggleton – minister obrony Kanady, Janusz Onyszkiewicz - minister obrony Polski oraz Jan Nowak – Jeziorański.

Drugim członkiem delegacji reprezentującej polskie Ministerstwo Obrony Narodowej był Szef Sekretariatu Podsekretarza Stanu d.s. Społeczno – Wychowawczych, płk Jerzy Kozłowski.

Obchody zorganizowane zostały w dniach od 5 do 11 listopada. Głównym punktem programu uroczystości była międzynarodowa konferencja naukowa nt. *„Kanada, Polska i Stany Zjednoczone na progu nowego stulecia"*. Konferencja składała się z dwóch sesji: 1. Perspektywy historyczne na odzyskanie niepodległości Polski; 2. Rozszerzenie Sojuszu Północnoatlantyckiego na Centralną i Wschodnią Europę. W trakcie pierwszej z nich mjr dr Janusz Zuziak wystąpił z referatem nt.: „Generał Józef Haller i legenda Błękitnej Armii". Autor referatu omówił w nim proces formowania, szkolenia, wyposażania, organizacji i uczestnictwa Armii Józefa Hallera w walkach o odzyskanie niepodległości Polski. Referat spotkał się z dużym zainteresowaniem zarówno słuchaczy reprezentujących środowiska polskie w Kanadzie, jak i ze strony kanadyjskich i amerykańskich uczestników konferencji. Wyrazem wspomnianego zainteresowania była żywa dyskusja na ten temat w trakcie konferencji i na licznych spotkaniach organizowanych w ramach obchodów rocznicowych. O dużym zainteresowaniu tematyką referatu wygłoszonego przez mjr. dr. Janusza Zuziaka świadczyć może także fakt, iż redakcja największego polskiego pisma w Kanadzie, dwutygodnika „Nowy Kurier" zwróciła się do autora z prośbą o udostępnienie referatu i zgodę na jego opublikowanie.

Poza międzynarodową konferencją program obchodów 80 rocznicy odzyskania niepodległości Polski przewidywał ponadto spotkania z polskimi środowiskami kombatanckimi, wizytę i złożenie wieńca na polskim wojskowym cmentarzu w miejscowości Niagara-on-the-Lake, kolację żołnierską zorganizowaną przez Koło Żołnierzy 1 DPanc. gen Maczka, przemarsz i złożenie wieńca od polskiego Ministerstwa Obrony Narodowej pod grobem Nieznanego Żołnierza w Toronto oraz wizytę w Królewskim Kanadyjskim Instytucie Wojskowym (Royal Canadian Military Institute).

Międzynarodowa konferencja naukowa The military significance of the Baltic Sea since the beginning of the 18th Century Helsinki, czerwiec 1998 r.

W czerwcu 1998 roku delegacja WIH AON w składzie: płk prof. dr hab. Tadeusz Panecki i mjr dr Janusz Zuziak brała udział w międzynarodowej konferencji naukowej nt.: *„The military significance of the Baltic Sea since the beginning of 18-th Century"* zorganizowanej przez Fińską Komisję Historii Wojskowej.

W trakcie kilkudniowej konferencji mjr dr Janusz Zuziak zaprezentował referat nt.: *„Poland and the Baltic Sea between the wars 1918 – 1939"*, omawiając znaczenie dostępu Polski do Morza Bałtyckiego, polską politykę morską w okresie międzywojennym, uwarunkowania rozwoju polskiego przemysłu okrętowego, stoczniowego, wreszcie rozwój marynarki wojennej w dwudziestoleciu międzywojennym.

Warto podkreślić, iż mjr. dr. Januszowi Zuziakowi przypadł w udziale zaszczyt przewodniczenia jednej z sesji konferencji.

W ramach programu kilkudniowej konferencji zwiedzono również Helsinki, kilka zabytkowych fortów wojenno-morskich i muzeum wojskowe. Jeden dzień konferencji miał miejsce w estońskiej stolicy, Tallinie. Tę część międzynarodowego spotkania historyków wojskowych zorganizowali członkowie estońskiej komisji historii wojskowej.

Międzynarodowa konferencja zaowocowała ponadto licznymi kontaktami roboczymi historyków różnych państw biorących w niej udział. Jak zapowiedzieli gospodarze konferencji, historycy fińscy, materiały z konferencji w postaci bogatej objętościowo i wartościowej z naukowego punktu widzenia publikacji ukażą się drukiem, jak tylko możliwości finansowe kolegów z Fińskiej Komisji Historii Wojskowej na to pozwolą.

Zbieranie relacji od żołnierzy gen. S. Maczka żyjących na terenie Holandii.

Na przełomie września i października 1999 roku w Holandii przebywała trzyosobowa grupa historyków WIH AON: mjr dr Janusz Zuziak – przewodniczący zespołu, mgr Zbigniew Grabowski i mgr Zbigniew Wojciechowski – członkowie. Pobyt historyków WIH był efektem inicjatywy polskich środowisk w Holandii, w szczególności działaczy polonijnych skupionych wokół Muzeum Maczka w Bredzie. Wysunęli oni bowiem bezcenną myśl zebrania relacji od żyjących jeszcze na terenie Holandii żołnierzy 1 Dywizji Pancernej gen. Stanisława Maczka. Niezwykle wartościowy ten pomysł z braku sił nie mógł jednakże zostać zrealizowany przez miejscowych działaczy polonijnych wobec czego postanowili oni zaprosić do współpracy historyków z Polski. Nawiązano zatem kontakt z WIH i efektem rozmów w tej sprawie była decyzja Dyrekcji Instytutu o wysłaniu do Holandii trzech pracowników.

W trakcie kilkutygodniowego pobytu i pracy w Bredzie komisja pod kierownictwem mjr. dr. Janusza Zuziaka zdołała zgromadzić - w postaci nagrań na taśmie magnetofonowej – około trzydziestu relacji byłych żołnierzy Maczka, mieszkających obecnie na terenie Holandii, przy czym większość osób z tej grupy zamieszkuje Bredę, miejscowość, którą w 1944 roku sami wyzwalali. Ten bezcenny materiał wspomnieniowy znakomicie uzupełnia dostępną bazę dokumentacyjną i literaturę tematu.

W trakcie pobytu przedstawicieli WIH w Bredzie zorganizowane zostało także oficjalne spotkanie ze środowiskiem kombatantów – pancerniaków Polaków z całej Holandii, w trakcie którego chętnie dzielili się oni swoimi wspomnieniami ze służby wojskowej w okresie wojny i opowiadali o tym, jakie były ich powojenne drogi i losy już jako mieszkańców Holandii.

Zebrany przez zespół historyków WIH materiał relacyjny jest aktualnie przepisywany z taśm magnetofonowych i przygotowywany do wydania w formie publikacji książkowej.

Wizyta delegacji MON w Waszyngtonie wrzesień 2001

W dniach od 9 do 15 września 2001 roku w Waszyngtonie przebywała delegacja wojskowa MON w składzie: płk Rafał Pęksa i płk Tadeusz Krząstek, obaj reprezentujący Departament Społeczno – Wychowawczy, kmdr Waldemar Wójcik – dyrektor Centralnego Archiwum Wojskowego oraz mjr dr Janusz Zuziak z Wojskowego Instytutu Historycznego.

Celem wizyty polskiej delegacji było zacieśnienie wzajemnych kontaktów przedstawicieli służb historycznych obu krajów. Program pobytu przewidywał wizyty i rozmowy w następujących instytucjach służby historycznej armii amerykańskiej: Biuro Historyczne Sekretarza obrony USA (OSD Historical Office), Biurze Historycznym połączonych Szefów Sztabów w Pentagonie (Joint Staff Historical Division), Biurze Historycznym Sił Powietrznych (Air Force History Office), w Muzeum Lotnictwa i Kosmosu, Centrum Historycznym Marynarki Wojennej (Naval Historical Center), Biurze Historycznym i Muzeum Korpusu Piechoty Morskiej (Marine Corps History and Museum), w Centrum Historii Wojskowej Sił Lądowych (US Army Center of Military History, wizytę w Białym Domu, Bibliotece Kongresu Stanów Zjednoczonych, na Kapitolu i w Archiwum Narodowym.

Trzeba w tym miejscu wspomnieć, iż delegacja przedstawicieli polskiej służby historycznej miała znakomitych opiekunów i przewodników w osobach komandora Johna Marksa i pułkownika Marka Craiga z Joint Contact Team.

Przylot delegacji polskiej do Waszyngtonu nastąpił 9 września. Program pierwszych dwóch dni pobytu realizowany był zgodnie z przyjętym planem. Tak więc pierwszego dnia - czyli jeszcze w niedzielę 9 września - oficerowie polscy w towarzystwie kmdr. Marksa zwiedzali Waszyngton. W poniedziałek – 10 września - złożono pierwszą roboczą wizytę w Biurze Historycznym Sekretarza Obrony USA oraz zwiedzano Cmentarz Wojskowy Arlington w Waszyngtonie.

Dzień następny – 11 września – przewidywał złożenie wizyty w Biurze Historycznym Połączonych Szefów Sztabu w Pentagonie. Wizyta rozpoczęła się planowo. O godzinie 8.45 oficerowie polscy przybyli do Pentagonu. Około godziny 8.50 delegacja została przywitana przez szefa Biura emerytowanego gen. Davida Armstronga. W trakcie powitalnej kawy na ekranie telewizora znajdującego się w biurze gen. Armstronga mjr Janusz Zuziak zauważył zdjęcia na żywo relacjonujące wypadek w Nowym Jorku. Na ekranie widoczny był płonący wieżowiec na nowojorskim Manhatanie. Zarówno oficerowie polscy, jak i amerykańscy w pierwszej chwili nie wiedzieli co się naprawdę dzieje. Przypuszczano nawet, iż może wydarzył się jakiś nieszczęśliwy wypadek. Dopiero po kilkudziesięciu sekundach na ekranie telewizora pojawiła się informacja, iż „drugi z porwanych samolotów zmierza właśnie w kierunku kolejnej wieży World Trade Center". W tym samym niemal momencie olbrzymi samolot pasażerski wpadł w sam środek wieżowca. Wszyscy obserwujący te dramatyczne wydarzenia byli wstrząśnięci. Po kilku minutach gen. Armstrong zdecydował o wyłączeniu telewizora i zaprosił uczestników spotkania do rozpoczęcia obrad.

Gen. David Armstrong przystąpił do omawiania organizacji i zakresu działalności kierowanej przez siebie instytucji. W trakcie wystąpienia generała Armstronga nastąpiło silne uderzenie i potężny wstrząs ogarnął biuro. Natychmiast zadziałały systemy alarmowe. Generał Armstrong wydał polecenie do natychmiastowego opuszczenia biura i ewakuacji z budynku Pentagonu. Po kilkunastominutowej, niezwykle sprawnie przeprowadzonej, akcji ewakuacyjnej oficerowie polscy wraz z pozostałymi pracownikami Pentagonu znaleźli się w bezpiecznym miejscu nad rzeką Potomac. Nad Pentagonem unosiły się potężne, czarne chmury dymu. Nikt początkowo nie wiedział co tak naprawdę się wydarzyło. Dopiero po kilkunastu kolejnych minutach zaczęły docierać pierwsze informacje o kolejnym ataku terrorystycznym, tym razem na siedzibę Pentagonu.

Już w hotelu Marriot, oddalonym od Pentagonu o około 300 metrów, towarzyszący polskiej delegacji kmdr Marks powiedział, iż uderzenie porwanego

samolotu nastąpiło w to skrzydło Pentagonu w którym toczyło się spotkanie delegacji polskiej z historykami amerykańskimi. Miejsce spotkania, pokój nr 1A466, znajdowało się około 15 – 20 metrów od uderzenia samolotu.

W związku z atakiem terrorystycznym 11 września program dalszego pobytu delegacji polskiej został zmieniony. Odwołano przede wszystkim takie jego punkty, jak wizyta w Białym Domu, na Kapitolu, w Bibliotece Kongresu USA, kilku muzeach waszyngtońskich. Zrealizowane natomiast zostały wszystkie punkty programu wizyty przewidujące wizyty w pozostałych instytucjach służby historycznej armii Stanów Zjednoczonych.

Główne zamierzenia wizyty delegacji polskiej zostały zatem, mimo pewnych perturbacji, zrealizowane. Trzeba podkreślić, iż stało się tak przede wszystkim dzięki znakomitemu zaangażowaniu wymienionych wyżej osób towarzyszących: kmdr. Johna Marksa i płk. Marka Craiga.

Wizyta delegacji polskiej wzbogaciła polską służbę historyczną o nowe cenne doświadczenia w dziedzinie organizacji i funkcjonowania amerykańskiej służby historycznej w armii. Doświadczenia te okazały się niezmiernie przydatnymi szczególnie obecnie w związku z reorganizacją służby historycznej w Wojsku Polskim, tj. likwidacją Wojskowego Instytutu Historycznego i utworzeniem Wojskowego Biura Badań Historycznych.

Kontakty polsko-słowackie

- **wizyta robocza przedstawicieli Wojskowego Instytutu Historycznego AON w Wojskowym Instytucie Historycznym Republiki Słowackiej w Bratysławie w dniach 10-12.09.1998 r.**

Wyjazd do Bratysławy przedstawicieli WIH AON (płk. prof. dr hab. Tadeusz Panecki i płk dr Stefan Zwoliński) miał charakter roboczy. Stanowił kontynuację wzajemnych kontaktów nawiązanych w 1996 r., kiedy to w Warszawie przebywała delegacja kierownictwa Wojskowego Instytutu Historycznego (VHU – Vojensky Historicky Ustaw) Republiki Słowackiej.

Celem wizyty była wzajemna informacja dotycząca treści i perspektyw badań historyczno-wojskowych w obu krajach; usytuowania i roli wojskowych instytutów historycznych w strukturach sił zbrojnych Polski i Słowacji; ponadto wymiana doświadczeń w zakresie sposobów realizacji zadań podejmowanych przez nasze instytutu, a przede wszystkim określenie dziedzin i tematów badawczych, w których możliwa i pożądana byłaby dalsza współpraca.

Stronie słowackiej niewątpliwie bardzo zależało na poszerzaniu współpracy międzynarodowej w dziedzinie badań historyczno-wojskowych. Pomimo krótkiego okresu istnienia jako samodzielne państwo, Słowacy osiągnęli na tym polu spore sukcesy. Zostali m.in. członkami Międzynarodowej Komisji Historii Wojskowej, aktywnie uczestniczą we wszystkich ważniejszych konferencjach międzynarodowych, prowadzą planową i intensywną działalność badawczą w archiwach zagranicznych, zwłaszcza w archiwach rosyjskich, ukraińskich, austriackich, rumuńskich, bułgarskich i tureckich. Słowacy mają też znaczące osiągnięcia wydawnicze. Wyrazem tego jest m.in. opracowanie i opublikowanie w latach 1997-1998 5-tomowej historii dziejów wojennych Słowacji.

Wojskowy Instytut Historyczny Słowacji powstał dopiero w maju 1994 r., częściowo na bazie Zakładu Dziejów Wojskowych Słowacji z siedzibą w Bratysławie, będącego w przeszłości filią byłego Instytutu Czechosłowackiego. Po ukonstytuowaniu się w samodzielny instytut i reorganizacji składa się obecnie z trzech części:

- dwuzakładowego oddziału naukowego z własnym wydawnictwem z siedzibą w Bratysławie;
- Centralnego Archiwum Wojskowego z siedzibą w Trnavie;
- muzeum wojskowego w Trencinie, posiadającego swoją filię w Sokołowie (stała ekspozycja wystawiennicza).

Instytut jako całość jest w strukturze cywilnego Ministerstwa Obrony w składzie sekcji rozwoju i zabezpieczenia ludzkich potrzeb (odpowiednik naszego Departamentu Kadr). Szefowi tej sekcji, oprócz spraw personalnych i WHU,

podlega szkolnictwo wojskowe oraz cała sfera działalności wychowawczej, kultury fizycznej i sportu, poradnictwa psychologicznego, a także służba zdrowia.

Bardzo dużą wagę przywiązuje się na Słowacji do poszukiwania, przewartościowywania i pielęgnowania swoich tradycji wojskowych. Wyrazem tego jest m.in. ustanowienie święta wojska w dniu 22 września, w rocznicę wybuchu powstania antywęgierskiego na Słowacji w 1948 r. W 1998 r., z okazji Święta Wojska, słowacka kompania honorowa wystąpiła po raz pierwszy w nowych mundurach historycznych, stylizowanych w dużej mierze na wzór powstańczy.

W toku dwudniowych obrad uaktualnione zostały możliwe płaszczyzny współdziałania oraz niektóre problemy badawcze, które rozwiązywać możemy w dalszej przyszłości wspólnie. Do najważniejszych z nich należą:

- tworzenie w swoich krajach sprzyjającego klimatu do umacniania naukowych i osobistych kontaktów między pracownikami obu instytutów;
- umożliwianie publikacji opracowań naukowcy, referatów i dokumentów dotyczących dziejów wojskowych Polski i Słowacji w czasopismach historyczno-wojskowych w naszych krajach;
- wzajemna wymiana prac naukowych i zbiorów dokumentów poświęconych stosunkom polsko-słowackim;
- organizowanie wspólnych seminariów i konferencji naukowych dotyczących historii obydwu krajów;
- wzajemne ułatwianie pracownikom naukowym obu instytutów dostępu do archiwów oraz obniżanie kosztów tych badań poprzez wymianę kopii dokumentów archiwalnych;
- umożliwienie historykom słowackim podnoszenia kwalifikacji naukowych na seminariach doktoranckich organizowanych przez nasz Instytut z zakresu historii wojskowej;
- przygotowanie w przyszłości wspólnego projektu badań naukowych obejmującego zagadnienia stosunków polsko-słowackich na przestrzeni dziejów.

- **Konferencja międzynarodowa w Bratysławie (29-31 maja 2000 r.) nt. „Słowacja w II wojnie światowej"**

Uczestnikami konferencji z ramienia Wojskowego Instytutu Historycznego byli: płk dr Stefan Zwoliński i mjr mgr Marek Jasiak.

Do udziału w konferencji, oprócz Polski, strona słowacka zaprosiła historyków wojskowych z Niemiec, Węgier, Czech i Rosji. W trzydniowej konferencji obrady toczyły się w 3 blokach tematycznych (każdego dnia inny blok) :

I. Słowacja pod niemieckim panowaniem 1939-1945;

II. Armia i społeczeństwo Słowacji w latach 1939-1945;

III. Wpływ drugiej wojny światowej i położenia geopolitycznego na powojenny kształt Czechosłowacji (Słowacji).

Ogółem wygłoszono 34 referaty i koreferaty, w tym w bloku I – 14, w II – 12, w III – 8. Płk dr Stefan Zwoliński wygłosił referat w pierwszym bloku tematycznym poświecony udziałowi Słowacji w agresji III Rzeszy Niemieckiej na Polskę we wrześniu 1939 r.

Sesja w Hamburgu (10-14 czerwca 2001 r.)

W dniach 10-14 czerwca 2001 r. historycy niemieccy zorganizowali 42 międzynarodową konferencję historyków wojskowości, do udziału w której zaproszony został prof. Henryk Stańczyk z WIH AON. Konferencja odbyła się w Akademii Wojskowej Bundeswehry w Hamburgu. Organizatorami byli historycy z Wojskowego Instytutu Historycznego w Poczdamie. Tematem zasadniczym konferencji były problemy dowodzenia na europejskim i północnoamerykańskim teatrze działań wojennych w XIX i XX wieku.

W czasie obrad wygłoszono 25 referatów i komunikatów, które opublikowane zostały w materiałach pokonferencyjnych. Wśród nich znajduje się także referat prof. Henryka Stańczyka poświęcony „Systemom dowodzenia w Wojsku Polskim od czasów najdawniejszych do współczesności i zmianom jakie w nich nastąpiły po zmianie sojuszów i wstąpienia Polski do NATO".

Konferencja naukowa w Moskwie (27-28 11.1997 r.):
„Historycy i archiwiści: współpraca w chronieniu i poznaniu przeszłości na rzecz teraźniejszości i przyszłości"

Z Wojskowego Instytutu Historycznego udział wzięli: płk dr Stanisław Jaczyński i płk dr Stefan Zwoliński.

W konferencji wzięli udział przedstawiciele Wspólnoty Niepodległych Państw, Stanów Zjednoczonych, Niemiec, Wielkiej Brytanii, Szkocji, Holandii, Szwecji, Finlandii, Norwegii, Szwajcarii, Węgier i Polski. Ogółem ponad 200 uczestników. W konferencji dominujący był udział archiwistów, historycy stanowili niewielki procent.

Stronę polską reprezentowali ponadto płk prof. Jan Pięta i płk mgr Andrzej Bartnik oraz prof. Andrzej Materski (Uniwersytet Łódzki), Władysław Stępniak i Henryk Kurowski (reprezentujący Naczelną Dyrekcję Archiwów Państwowych). Przedstawiciele Instytutu przedstawili na sesji plenarnej referat pt. „Współpraca historyków i archiwistów w ramach działalności Wojskowej Komisji Archiwalnej oraz znaczenie rezultatów jej prac dla badań historycznych najnowszych dziejów Polski".

Dominującymi problemami podczas obrad plenarnych i dyskusji były zagadnienia metodologiczne oraz sprawy związane z działalnością archiwów współcześnie i w najbliższej przyszłości.

Drugą część konferencji zdominowała dyskusja nad treścią projektu Deklaracji Historyków i Archiwistów, którą ostatecznie uczestnicy konferencji przyjęli po wprowadzeniu licznych poprawek oraz nad projektem Rekomendacji Rady Europy, przygotowanej przez Międzynarodową Radę Archiwów (MCA) z siedzibą w Strasburgu. Treść Deklaracji i Rekomendacji Rady Europy została następnie przedłożona rządom poszczególnych państw, które będą decydować o ich respektowaniu w poszczególnych krajach. Należy podkreślić, że obydwa dokumenty, zwłaszcza Rekomendacja Rady Europy, odzwierciedlają współcze-

sne standardy w dziedzinie wolności i praw człowieka, uwzględniające zarazem możliwości w dostępie do archiwów, jakie niesie nowoczesna technika komputerowa.

ROZDZIAŁ SZÓSTY

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA

Mjr mgr Marek Jasiak

6.1. Organizacja zaocznych studiów historycznych i studiów podyplomowych

Do jesieni 1997 r. WIH był jedyną w Wojsku Polskim jednostką badawczo-rozwojową, posiadającą radę Naukową z uprawnieniami do nadawania stopni doktora i doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii oraz występowania z wnioskiem o nadanie tytułu naukowego profesora tychże nauk. Wypromował blisko 100 doktorów i ponad 20 doktorów habilitowanych.

Doniosłe i znaczące wyniki badań naukowych oraz kształcenia kadr prowadzonych w Instytucie przyniosły WIH kategorię „A" w rankingu Komitetu Badań Naukowych, co upoważniało Instytut do pierwszeństwa w pozyskiwaniu środków finansowych z tego źródła.

Z powodu zmian systemu finansowania jednostek badawczo-rozwojowych w resorcie obrony narodowej, WIH z końcem 1997 r. został włączony do struktur Akademii Obrony Narodowej. W latach 1997-1998, mimo usilnych zabiegów Dyrektora Instytutu i Rady Naukowej sugerującego zapis, iż „WIH spełnia rolę służby historycznej Wojska Polskiego", nie znalazł się w statucie AON. W tej sytuacji, po włączeniu Instytutu jako jednostki naukowo-dydaktycznej do AON, środki finansowe uzyskiwane na działalność i prace badawcze zostały w znacznym stopniu zmniejszone.

Nie mając jednocześnie obciążenia dydaktycznego na statutowych studiach AON, od października 1997 r. WIH uruchomił w trybie zaocznym historyczny kierunek studiów uzupełniających. W zatwierdzonych wiosną 1997 r. przez Ministra Obrony Narodowej „Założeniach programowych historycznego kierunku studiów", stwierdzono: „...zadanie zorganizowania i prowadzenia studiów powierzono Wojskowemu Instytutowi Historycznemu".

W maju 1997 r., w pismach skierowanych do dyrektorów i szefów urzędów i instytucji centralnych, poinformowano o uruchomieniu od 1 października 1997 r. na bazie WIH AON historycznego kierunku studiów . Informacje o uruchomieniu studiów i warunkach przyjęcia na nie ukazały się w prasie ogólnopolskiej i lokalnej. W podanym terminie zostały uruchomione trzyletnie studia licencjackie i dwuletnie uzupełniające studia magisterskie. Zajęcia dydaktyczne odbywały się dwa razy w miesiącu, podczas sobotnio-niedzielnych zjazdów. Zajęcia trwały od godziny 8^{30} do 17^{00} . W każdym semestrze odbyło się 8 zjazdów.

Celem kształcenia na zaocznych studiach historycznych było przygotowanie absolwentów do pracy na stanowiskach wymagających wiedzy historycznej i umiejętności twórczego jej stosowania. Absolwenci historycznego kierunku studiów – żołnierze zawodowi i cywile – mieli być przygotowani do pracy w instytucjach wojskowych i cywilnych, działających na rzecz obronności państwa i organach samorządowych, w szkolnictwie wszystkich szczebli, organizacjach społeczno-politycznych, redakcjach, radiu i telewizji. W realizacji celów kształcenia zakładano przekazanie studentom wiedzy , określonej programem studiów z dziedziny historii i nauk pokrewnych. Zwłaszcza wyrobienie umiejętności posługiwania się tą wiedzą szczególnie przy kojarzeniu związków pomiędzy faktami z przeszłości a sytuacją społeczno- polityczną we współczesnym świecie. W założeniach programowych absolwenci studiów historycznych mieli być przygotowani do samodzielnego studiowania i systematycznego pogłębiania wiedzy.

Trzyletnie studia licencjackie (6 semestrów) prowadziły do uzyskania dyplomu licencjackiego z historii. Warunkiem ukończenia studiów było zaliczenie przedmiotów i zdanie egzaminów przewidzianych programem studiów, złożenia pozytywnie ocenionej pracy oraz zdaniu egzaminu końcowego.

O przyjęcie na studia licencjackie mogli ubiegać się absolwenci szkół średnich, posiadający świadectwo dojrzałości. Ukończenie studiów licencjackich gwarantowało automatyczne przejście na studia magisterskie.

Warunkiem ukończenia dwuletnich uzupełniających studiów magisterskich (4 semestry) i otrzymania tytułu magistra historii było zaliczenie przedmiotów i zdanie egzaminów przewidzianych programem studiów, złożenie pozytywnie ocenionej pracy magisterskiej oraz zdanie egzaminu magisterskiego. Ta forma studiów była przeznaczona dla:

- absolwentów wszystkich rodzajów studiów I stopnia (zawodowych) państwowych i prywatnych,
- absolwentów wyższych szkół oficerskich, policji i pożarnictwa,
- studentów studiów magisterskich o profilu humanistycznym, którzy zaliczyli 6 semestrów.

Zaoczne studia historyczne były płatne. Wysokość opłat za dany rok akademicki była określona przez Senat Akademii Obrony Narodowej. Warunkiem przyjęcia na pierwszy rok studiów licencjackich i magisterskich było (odpowiednio):

- posiadanie świadectwa dojrzałości lub ukończenia studiów zawodowych I stopnia,
- uzyskanie pozytywnej oceny z rozmowy kwalifikacyjnej przed Instytutowa Komisją Rekrutacyjną oraz
- wniesienie opłaty wpisowej (200 zł) i czesnego za pierwszy semestr (550 zł).

Przykładowo roczna stawka opłat za studia w roku 1999/2000 wynosiła:

- na 5 letnich studiach magisterskich – 1600 zł,

- na 2,5 letnich uzupełniających studiach magisterskich – 1600 zł,
- na 2 letnich uzupełniających studiach magisterskich – 1800 zł,
- na studiach licencjackich – 1500 zł.

Opłaty za semestr można było uiszczać w dwóch ratach.

Nadzór na studiami sprawował Dyrektor Wojskowego Instytutu Historycznego (prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel). Podlegał on w zakresie realizacji programu studiów profesorowi AON ds. dydaktycznych (płk prof. dr hab. inż. Waldemar Brzostek), który był pierwszą instancją odwoławczą od decyzji Dyrektora WIH.

Kierownikiem Zaocznych Studiów Historycznych WIH AON został wyznaczony płk dr Stanisław Jaczyński. Odpowiadał on za organizację i merytoryczne prowadzenia studiów historycznych oraz działalność sekretariatu zaocznych studiów historycznych. Kierował jednocześnie Zakładem Studiów i Analiz WIH AON.

Potencjał dydaktyczny WIH AON w momencie uruchomienia studiów stanowiło 27 pracowników na etatach naukowo-badawczych i dydaktyczno-naukowych, w tym: 7 profesorów zwyczajnych, 5 doktorów habilitowanych, 10 doktorów i 5 magistrów. Jednak wskutek zmniejszenia liczebności kadry dydaktycznej WIH AON w latach 1997-2001 był odczuwalny brak specjalistów m.in. do prowadzenia zajęć z historii starożytnej i wybranych przedmiotów tzw. warsztatowo-metodologicznych. Dlatego do prowadzenia zajęć na studiach historycznych zatrudniono, w ramach umowy, pracowników naukowych Instytutu Nauk Humanistycznych AON, jak również pracowników naukowych z innych ośrodków akademickich m.in. z Uniwersytetu Warszawskiego.

Studenci mieli do dyspozycji Bibliotekę Główną AON (w jej skład wchodził również księgozbiór WIH) i Pracownię Dokumentacji Historycznej WIH. Z czasem zaczęto tworzyć wyodrębnioną Bibliotekę Studencką.

Cele kształcenia, założenia programowe i organizacyjne, rozliczenie czasu studiów oraz podział godzin na przedmioty nauczania w semestrach i formy

oceny określał „Program zaocznych studiów licencjackich kierunku historycznego" i „Program zaocznych uzupełniających studiów magisterskich kierunku historycznego".

Rok akademicki 1997/1998 rozpoczęło 199 studentów, z tego: 109 osób na 2 letnich uzupełniających studiach magisterskich i 90 osób na 3 letnich studiach licencjackich.

Pierwszych 61 absolwentów z tytułem magistra historii opuściło mury AON w lipcu 1999 r. Warto podkreślić, że zbiorowość tą w 95% stanowili oficerowie MON i MSWiA. W 2000 r. dyplomy ukończenia licencjackich studiów historycznych w AON otrzymało 55 absolwentów, spośród których blisko połowa była zawodowo związana z wojskiem. Absolwentom tym stworzono możliwość kontynuowania nauki na dwuletnich uzupełniających studiach magisterskich, z czego skorzystało 42 absolwentów.

W roku akademickim 1998/1999 naukę na zaocznych studiach historycznych rozpoczęło 256 studentów, z czego 75 osób na studiach licencjackich i 181 osób na uzupełniających studiach magisterskich, w tym na I roku – 96 osób, a na II – 85 osób.

Rok akademicki 1999/2000 był trzecim rokiem prowadzenia przez WIH historycznego kierunku studiów w trybie zaocznym. Prestiż, jakim cieszyły się studia w WIH AON i ich wyskoki poziom dydaktyczny sprawiły, że oferta edukacyjna sprawdziła się, znalazła uznanie i szerokie zainteresowanie zarówno w środowisku wojskowym jak i cywilnym. Rozszerzono wtedy ofertę edukacyjną o jednolite 5 letnie zaoczne studia magisterskie, z oferty tej skorzystało i podjęło naukę 49 osób.

Rok akademicki 1999/2000 w WIH AON rozpoczęło 283 studentów, z tego:

- na studiach licencjackich – 72 osoby,
- na 2 letnich uzupełniających studiach magisterskich – 79 osób
- na 2,5 letnich uzupełniających studiach magisterskich – 72 osoby
- na 5 letnich studiach magisterskich – 49 osób

- na podyplomowych studiach historii wojskowej (PSHW) – 11 osób.

Od października 1999 r. WIH uruchomił również Zaoczne Podyplomowe Studia Historii Wojskowej XX w (PSHW). O przyjęcie na PSHW mogły ubiegać się osoby posiadające wyższe wykształcenie II stopnia (tytuł magistra bądź oficera dyplomowanego). W odniesieniu do oficerów i pracowników cywilnych z resortu Obrony Narodowej o trybie ubiegania się i zasadach kwalifikacji na PSHW decydował Departament Kadr i Szkolnictwa Wojskowego MON. Dla osób podejmujących studia podyplomowe w trybie indywidualnym były odpłatne. Opłata za jeden semestr wynosiła 1100 zł.

Celem PSHW było zapoznanie słuchaczy z najnowszymi wynikami badań nad powszechną i polską historią wojskową XX wieku. Zdobyta wiedza i umiejętność jej twórczej adaptacji miała posłużyć absolwentom w ich pracy zawodowej, związanej przede wszystkim z działalnością wychowawczą i szkoleniem obywatelskim żołnierzy, z także z działalnością na rzecz umocnienia obronności państwa w strukturach administracji państwowej oraz organów samorządowych i społecznych.

Kształcenie na PSHW trwało dwa semestry (10 miesięcy). W lipcu 2000 r., po przeprowadzeniu egzaminu i obronie prac studyjnych w/w studia ukończyło 11 osób

W lipcu 2001 PSHW ukończyło kolejnych 9 absolwentów. Mimo interesującej oferty edukacyjnej WIH AON studia podyplomowe podjęło stosunkowo mało osób. Wynikało to z faktu, że niestety dowódcy i szefowie różnych szczebli w MON chętniej wyrażali zgodę na podjęcie studiów podyplomowych przez swoich oficerów w pobliskiej uczelni państwowej bądź prywatnej niż na studia w AON.

24 czerwca 1999 r. Senat AON uchwalił „Regulamin Studiów Zaocznych (wieczorowych)", gdzie znajdowały się szczegółowe przepisy dotyczące zasad rekrutacji, przebiegu studiów, nadzoru merytorycznego i organizacyjnego nad ich przebiegiem oraz prawa i obowiązki studenta.

Zaoczne studia historyczne odbywały się według planów i programów nauczania ustalonych zgodnie z postanowieniami Ustawy o szkolnictwie wyższym z dnia 12.09.1990 r.(Dz.U.nr 65, poz. 385, z późniejszymi zmianami) i Statutem AON.

Szczegółowe treści merytoryczne realizowane na zaocznych studiach historycznych określały „Programy tematyczne przedmiotów nauczania", opracowywane dla każdego roku i rodzajów zaocznych studiów historycznych. Dokumentację z przebiegu zaocznych studiów historycznych prowadzono zgodnie z nowym rozporządzeniem Ministra Edukacji narodowej z 20.09.2000 r. w sprawie dokumentacji przebiegu studiów (Dz.U. nr 81, poz. 907). Dotychczasową pracę sekretariatu zaocznych studiów historycznych normowało m.in. rozporządzenie Ministra Edukacji narodowej z dnia 11.03. 1991 r., które z dniem 01.10.2000 utraciło moc.

Rok akademicki 2000/2001 na zaocznych studiach historycznych rozpoczęło 267 studentów, z tego na:

- 2 letnich uzupełniających studiach magisterskich (I rok) – 60 osób
- 2,5 letnich uzupełniających studiach magisterskich

-I rok – 61 osób

-II rok – 53 osoby

- 5 letnich studiach magisterskich

-I rok – 57 osób

-II rok – 36 osób

- podyplomowych studiach historii wojskowej (PSHW) – 9 osób.

Jesienią 2000 r. w związku z zamiarem reorganizacji AON i proponowanymi zmianami co do dalszego funkcjonowania Instytutu, rada Naukowa WIH na nadzwyczajnym posiedzeniu w dniu 13.11.2000 r. zdecydowanie opowiedziała się za utrzymaniem Instytutu w strukturze AON. Rada Naukowa sugerowała włączenie do Instytutu – Katedry Historii Sztuki Wojennej. Tak zreorganizowany WIH mógłby z powodzeniem kontynuować kształcenie na zaocznych stu-

diach historycznych, ukierunkowanych na problematykę wojskowości i szeroko rozumianej obronności kraju. W tym właśnie wymiarze WIH prowadził szeroko rozumianą działalność dydaktyczną na rzecz Ministerstwa Obrony Narodowej , zgodnie z zarządzeniem nr 31/MON z 28.05.1998 r. Tym bardziej, że opracowywane nowe „Prawo o szkolnictwie wyższym" będzie prawdopodobnie obligować AON do prowadzenia jednolitych studiów magisterskich , a nie jak dotychczas tylko uzupełniających.

WIH jako jednostka prowadząca historyczny kierunek studiów i mająca uprawnienia do nadawania stopni naukowych w naukach humanistycznych, w przyszłościowym modelu funkcjonowania AON - nie znalazła uznania w oczach ówczesnych decydentów MON.

Uchwała nr 33/2000 Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego z dnia 27.04.2000 r. określiła minimalne wymagania programowe dla studiów magisterskich na kierunku „historia". Uchwała ta określa, że studia magisterskie na kierunku historycznym trwają 5 lat (10 semestrów). Zakładana globalna liczba godzin podczas studiów wynosi około 2500, w tym 1290 godzin określonych w tzw. minimum programowym (z czego 360 godzin to przedmioty kształcenia ogólnego, a 930 godzin przypada na przedmioty podstawowe i kierunkowe.

Opracowane i zatwierdzone do użytku „Programy tematyczne przedmiotów nauczania" na zaocznych studiach historycznych WIH AON spełniają te minima programowe i propozycje. Na przykład na 5 letnich studiach magisterskich na przedmioty kształcenia ogólnego oraz podstawowe i kierunkowe - przeznaczono 1322 godziny.

W związku z uchwałą RG, w roku akademickim 2001/2002 do programu 2,5 letnich uzupełniających studiów magisterskich (III semestr) wprowadzono następujące zmiany:

- zmniejszono wymiar czasowy przedmiotu „Statystyka" i „Demografia historyczna" z 30 na 20 godzin,
- zwiększono ilość godzin wykładu monograficznego z 12 na 20 godzin.

Latem 2001 r. w związku z decyzją ministra obrony narodowej o zniesieniu WIH zapadła decyzja o przejęciu zaocznych studiów historycznych przez Instytut Nauk Humanistycznych (INH). Dziekanem został Komendant INH płk dr hab. Ryszard Stępień. Na nowego kierownika zaocznych studiów historycznych wyznaczono dr Andrzeja Aksamitowskiego. Zadanie organizacji i prowadzenie zaocznych studiów historycznych powierzono Katedrze Historii Sztuki Wojennej INH AON, której szefem jest płk dr hab. Stanisław Jaczyński.

06.10.2001 r. w Instytucie Nauk Humanistycznych rozpoczęło rok akademicki 2001/2002 297 studentów, z tego na:

- 2 letnich uzupełniających studiach magisterskich (IX sem.) – 58 osób
- 2,5 letnich uzupełniających studiach magisterskich

-I rok – 55 osób

-II rok – 52 osoby

-III rok – 51 osób

- 5 letnich studiach magisterskich

-II rok – 47 osób

-III rok – 32 osoby.

Z dniem 31.12.2001 r. WIH przestał istnieć, tym samym przestała funkcjonować Rada Naukowa Instytutu. W jego miejsce powołano Wojskowe Biuro Badań Historycznych.

6.2. Efekty działalności dydaktycznej

Studia licencjackie

Podstawę realizacji procesu kształcenia stanowił „Regulamin studiów zaocznych" AON oraz plan i program studiów.

Trzyletnie studia licencjackie w trybie zaocznym trwały 6 semestrów. Program studiów obejmował przedmioty kierunkowe: historie starożytną, średniowieczną, nowożytną i najnowszą, historię wojskową. Łącznie na ten dział

przedmiotów przewidziano 374 godzin zajęć. Dział przedmiotów wspomagających historię, obejmował: wstęp do badań historycznych, nauki pomocnicze historii, metodologię historii, historię historiografii i dydaktykę historii. Łącznie 108 godzin wykładów i ćwiczeń.

Na dział przedmiotów ogólnohumanistycznych przewidziano 118 godzin zajęć. Do przedmiotów uzupełniających proces kształcenia studentów realizowano: historię filozofii, historię ustrojów państwowych i parlamentarnych, pedagogikę, psychologię ogólną, ekonomię i podstawy nauk politycznych.

Na dział przedmiotów kształcenia ogólnego przewidziano 190 godzin, obejmował on: proseminarium, seminarium, wykłady problemowe, monograficzne, konwersatorium z historii najnowszej, przedmioty fakultatywne i języki obce.

Łącznie w ciągu 6 semestrów zajęcia programowe obejmowały 790 godzin zajęć. Całość programu studiów składała się z części obligatoryjnej oraz fakultatywnej. Na część obligatoryjną składały się przedmioty kierunkowe z poszczególnych epok historycznych i wspomagające historię oraz określone przedmioty ogólno humanistyczne.

Na część fakultatywną składały się przedmioty nauczania ustalone przez Radę naukową WIH (logika i socjologia) oraz wykłady problemowe i monograficzne, które umożliwiły dostosowanie poszczególnych elementów programu studiów do indywidualnych zainteresowań studentów.

W roku akademickim 1997/1998 w wyniku postępowania kwalifikacyjnego na I semestr studiów licencjackich przyjęto 90 osób. Inauguracja roku akademickiego odbyła się 04.10 1997 r. Studentów podzielono na trzy grupy szkoleniowe.

W I semestrze zajęcia programowe obejmowały 134 godzin, które realizowano na siedmiu sobotnio-niedzielnych zjazdach. Zajęcia prowadzili m.in. z :

- historii starożytnej powszechnej (28 godz.) – prof. dr hab. J. Dyskant,
- historii filozofii (20 godz.) – prof. dr hab. R. Rosa,
- psychologii (20 godz.) – dr hab. M. Dyrda,

- pedagogiki (20 godz.) - dr hab. M. Kucharski i dr A. Raczkowski,
- wstępu do badań historycznych (20 godz.) – dr M. Klimecki

lektoraty z języków obcych odbywały się w pięciu grupach :
dwóch – z j. angielskiego (mgr E. Podolska, mgr A. Szopiński)
dwóch – z j. rosyjskiego (mgr J. Zielińska, mgr M. Urbanek)
jednej – z j. niemieckiego (mgr H. Maziejuk)

Sesja egzaminacyjna odbyła się na zjazdach w dniach 2-3 i 7-8 luty 1997 r. Ze stanu wyjściowego 90 studentów do sesji przystąpiło 76 osób (5 osób wcześniej wycofało dokumenty, 9 osób nie zgłosiło się na egzaminy). Średnia ocen z egzaminów i zaliczeń za I semestr wyniosła 4,05. Zarządzeniem dyrektora WIH nr 2 z 06.03.1998 r. na II semestr studiów licencjackich przeniesiono 76 osób (w liczbie tej znajdowało się: 28 chorążych, 5 podoficerów i 5 pracowników cywilnych wojska).

Na II semestrze zajęcia programowe obejmowały 122 godz., które zrealizowano podczas 7 zjazdów. Zajęcia programowe prowadzili m.in.:

- wykłady z historii ustrojów państwowych i parlamentaryzmu - prof. dr hab. A. Ajnenkiel, ćwiczenia - dr S. Zwoliński, dr H. Stańczyk,
- wykłady z historii średniowiecznej powszechnej – prof. dr hab. M. Plewczyński, ćwiczenia dr J. Odziemkowski, mgr U. Olech
- wykłady z historii średniowiecznej Polski – prof. dr hab. M. Plewczyński, ćwiczenia dr M. Starczewski, dr H. Piskunowicz.
- wykłady z nauk pomocniczych historii – dr M. Klimecki, ćwiczenia dr S. Zwoliński, mgr M. Jasiak.

Sesja egzaminacyjna na II semestrze studiów licencjackich odbyła się w dniach 30-31 maj i 6-7 czerwiec 1998 r.

Zarządzeniem dyrektora WIH nr 6 z 18.09.1998 r. 74 studentom zaliczono II semestr i przeniesiono na III semestr studiów licencjackich. Warunkowo na III semestr przeniesiono 1 studenta, a z listy studentów skreślono 1 osobę z powodu nie przystąpienia do sesji egzaminacyjnej.

W roku akademickim 1998/1999 naukę na studiach licencjackich kontynuowało 75 studentów. Zajęcia programowe na III semestrze obejmowały 138 godzin wykładów i ćwiczeń. Zajęcia z przedmiotów kierunkowych prowadzili m.in.:

- z historii nowożytnej powszechnej – prof. dr hab. W. Majewski, mgr A. Buława,, mgr Z. Grabowski,
- z historii nowożytnej Polski – prof. dr hab. J. Wojtasik, dr H. Piskunowicz.

Na IV semestrze na zajęcia programowe przeznaczono 140 godzin, obejmowały one m.in. następujące przedmioty kształcenia :

- historię powszechna 1789 – 1918 - wykłady – prof. dr hab. M. Wrzosek, ćwiczenia – dr hab. J. Odziemkowski, mgr A. Buława, mgr Z. Grabowski.
- historię Polski 1795 – 1918 - wykłady – prof. dr hab. J. Wojtasik, ćwiczenia – dr H. Piskunowicz .
- podstawy nauk politycznych - wykłady – dr Z. Palski, ćwiczenia – mgr Cz. Szafran.
- historię wojskową - wykłady – dr S. Chojnecki, ćwiczenia – dr W. Chrzanowski.

Na IV semestrze rozpoczęto zajęcia proseminaryjne, prowadzili je: dr hab. J. Odziemkowski, dr S. Jaczyński, dr M. Szczurowski, dr Z. Palski, dr J. Zuziak, dr H. Piskunowicz, dr S. Zwoliński.

Sesja egzaminacyjna na IV semestrze odbyła się w dniach 14 - 23.05.1999 r. Zarządzeniem dyrektora WIH nr 9 z 15.09. 1999 r. na V semestr studiów przeniesiono 72 osoby, z tego 65 bezwarunkowo i 7 warunkowo.

Zajęcia na V semestrze studiów licencjackich obejmowały 140 godzin programowych. Przeprowadzono zajęcia m.in. z następujących przedmiotów :

- historia powszechna 1919 – 1944 - wykłady – dr J. Smoliński, ćwiczenia – dr J. Zuziak, mgr Z. Grabowski.

- historia Polski 1919 – 1944 - wykłady – dr hab. M. Klimecki, ćwiczenia – dr H. Wcisło, mgr T. Kopański.
- historia historiografii - wykłady – dr S. Ciesielski, ćwiczenia – dr S. Zwoliński
- dydaktyka historii - wykłady – dr S. Jaczyński, ćwiczenia – mgr U. Olech, mgr Cz. Szafran.

Wykład problemowy w wymiarze 10 godzin przeprowadzili prof. dr hab. M. Plewczyński (temat : „Wojskowość polska w XV – XVII w.") i dr hab. M. Klimecki (temat : „Legiony polskie w I wojnie światowej"). Rozpoczęto seminaria licencjackie, które w poszczególnych grupach prowadzili : dr hab. J. Odziemkowski, dr S. Jaczyński, dr S. Zwoliński, dr M. Szczurowski, dr Z. Palski, dr J. Zuziak, dr H. Wcisło, dr W. Roman, dr H. Piskunowicz.

Zarządzeniem dyrektora WIH nr 2 z dnia 22.03.2000 r., po zaliczeniu zimowej sesji egzaminacyjnej 1999/2000 – na semestr VI przeniesiono 71 studentów, w tym : 67 osoby bezwarunkowo, 4 osoby warunkowo. Z powodu nie przystąpienia do sesji z listy studentów skreślono 1 osobę.

W lutym 2000 r. zajęcia na VI semestrze rozpoczęło 71 osób. Zajęcia programowe obejmowały 116 godzin dydaktycznych, m.in. z historii powszechnej po 1944 r. i historii Polski po 1944 r.

Letnia sesja egzaminacyjna na VI semestrze odbyła się w dniach 21-22 maja i 3- 4 czerwca 2000 r. Absolutorium uzyskało 68 studentów studiów licencjackich. Z listy studentów skreślono 2 osoby.

26.05.2000 r. dyrektor WIH wydał zarządzenie nr 5 w sprawie organizacji i przeprowadzenia egzaminów licencjackich na zaocznych studiach historycznych. Egzamin licencjackim objęto wszystkich studentów, którzy zdali egzaminy i uzyskali zaliczenia przewidziane w programie studiów. Złożyli w nakazanym terminie pracę licencjacką i uzyskali pozytywne oceny kierownika pracy i recenzenta. Powołanej komisji egzaminacyjnej przewodniczył prof. dr hab. A. Ajnenkiel. Na przewodniczących podkomisji egzaminacyjnej powołani prof. dr

hab. E. J. Nalepę i dr hab. M. Klimeckiego. Do poszczególnych podkomisji egzaminacyjnych przydzielono kierowników i recenzentów.

W dniach 9 – 30.05.2000 r. przeprowadzono egzaminy licencjackie na zaocznych studiach historycznych.

Dyplomy ukończenia studiów licencjackich otrzymało 55 absolwentów. Wręczono je 14.07. 2000 r. podczas uroczystego zakończeniu roku akademickiego 1999/2000 . W terminie późniejszym egzamin licencjacki zdało 7 osób.

Ogółem dyplom licencjata historii w WIH AON uzyskały 62 osoby.

Studia licencjackie z wyróżnieniem ukończyło 5 osób : Beata Pawelska, Renata Czerwińska, Janina Zajdzińska, Marek Kaiper i Janusz Kozieł. Wyróżnione osoby otrzymały nagrody pieniężne i rzeczowe.

Uzupełniające studia magisterskie

Podstawę realizacji procesu kształcenia studentów stanowił „Regulamin studiów zaocznych" oraz plan i program zaocznych uzupełniających studiów magisterskich kierunku historycznego (sygn. S/3662, Biblioteki Głównej AON).

Dwuletnie uzupełniające studia magisterskie w trybie zaocznym trwały 4 semestry i prowadziły do uzyskania tytułu magistra historii, po zdaniu egzaminu magisterskiego i obronie pracy magisterskiej. Ta forma studiów przeznaczona była dla absolwentów studiów zaocznych I stopnia (w tym MON i MSWiA) oraz studentów studiów magisterskich o profilu humanistycznym po zaliczeniu min. 6 semestrów.

Program studiów historycznych obejmował przedmioty kierunkowe m.in.: węzłowe problemy cywilizacji powszechnej do 1788 r., węzłowe problemy historii Polski do 1945 r. oraz najnowszą historię powszechna i Polski po 1945 r. Na przedmioty kierunkowe przewidziano w programie studiów 278 godzin zajęć. Zajęcia z tych przedmiotów w formie wykładów i ćwiczeń prowadzili m.in.: prof. dr hab. M. Plewczyński, mgr S. Kolek, prof. W. Majewski, mgr A. Buława, prof. dr hab. E.J. Nalepa, dr hab. H. Stańczyk.

W dziale przedmiotów wspomagających historię realizowano zajęcia z :

- nauk pomocniczych historii – prof. M. Klimecki, ćwiczenia dr M. Szczurowski, mgr M. Jasiak,
- wstępu do badań historycznych – dr M. Szczurowski, mgr M. Jasiak,
- metodologii historii – drS. Ciesielski, dr S. Zwoliński,
- historii historiografii – dr S. Zwoliński, M. Antkiewicz,
- dydaktyki historii – dr T. Czok.

W dziale tym zrealizowano 100 godzin zajęć.

Na dział przedmiotów ogólno humanistycznych – m.in. historia ustrojów państwowych i parlamentarnych, filozofia, języki obce – zaplanowano w programie kształcenia 122 godzin.

Ogółem w czasie 4 semestrów nauki zaplanowano 518 programowych godzin wykładów, ćwiczeń, seminariów i konwersatoriów.

14.10 1997 r. na I semestrze kształcenie rozpoczęło 109 studentów, z których 18 osób zrezygnowało w trakcie semestru. Średnia ocen ze wszystkich przedmiotów I semestru wynosiła 4,34.

Do letniej sesji roku akademickiego 1997/1998 przystąpiło 91 osób, w tym 89 oficerów.

W październiku 1998 r. kształcenie na 2 letnich uzupełniających studiach magisterskich na I semestrze rozpoczęło 95 osób. Do przeprowadzenia naboru na I semestr wyznaczono komisję kwalifikacyjną w składzie: dr. hab. E. J. Nalepa, dr S. Jaczyński i mgr T. Kopański. Komisja zapoznała się dokumentacją złożoną przez kandydatów na studia i przeprowadziła z nimi rozmowę kwalifikacyjną.

W roku akademickim 1998/1999 naukę na 2 letnich uzupełniających studiach magisterskich kontynuowało 180 osób, w tym na I roku 95 osób a na II – 85 osób.

Letnią sesję dla II i IV semestru 2 letnich uzupełniających studiów magisterskich przeprowadzono w okresie 14-23.05.1999 r. (zarządzenie Dyrektora WIH nr 2 z 28.01.1999r). Z II semestru, po sesji egzaminacyjnej, skreślono 16 osób (6

nie zdało kart egzaminacyjnych, 6 osób nie przystąpiło do sesji, 4 osoby otrzymały oceny niedostateczne z egzaminów). Na III semestr przeniesiono 79 osób. Z IV semestru skreślono z listy studentów następne 4 osoby, które nie zdały egzaminów. Absolutorium uzyskało 81 osób.

30.05.1999 r. ukazało się zarządzenie Dyrektora WIH AON nr 4 w sprawie przeprowadzenia od 20.06.1999 r. egzaminów magisterskich za studentami zaocznych studiów historycznych WIH AON. Komisji przewodniczył prof. dr hab. A. Ajnenkiel, na przewodniczących podkomisji powołano prof. dr hab. T. Paneckiego i prof. dr hab. J. Wojtasika. Na członków poszczególnych podkomisji wyznaczono promotorów i recenzentów prac magisterskich . Do egzaminu przystąpili studenci, którzy zdali wszystkie egzaminy i zaliczenia oraz złożyli prace magisterskie (zgodnie z regulaminem) i uzyskali pozytywne oceny kierownika pracy i recenzenta. Do 06.07.1999 r. zdało egzaminy magisterskie 61 osób, z czego 95% stanowili oficerowie MON i MSWiA. Średnia z egzaminów magisterskich wyniosła 4,52. Średnia ocen samych prac magisterskich była wyższa i wynosiła 4,7.

Rada Naukowa WIH AON na posiedzeniu 09.07.1999 r. podjęła uchwałę o przyznaniu niżej wymienionym absolwentom wyróżnień;

1. mgr Halinie Trubas,
2. mgr Tomaszowi Michalakowi,
3. mgr Stanisławowi Szczygielskiemu,
4. mgr Bronisławowi Rzemieniewskiemu,
5. mgr Kazimierzowi Majowi.

Wręczenia dyplomów ukończenia studiów dokonano 15. 07. 1999 r., w czasie uroczystego zakończenia roku akademickiego.

Rok akademicki 1999/2000 był trzecim rokiem prowadzenia przez WIH AON historycznego kierunku studiów. W październiku 1999 r. rok akademicki rozpoczęło 283 studentów, z tego :

- na III semestrze 4-semestralnych uzupełniających studiach magisterskich – 79 osób,
- na I semestrze 5-semestralnych uzupełniających studiach magisterskich – 72 osób,

Ofertę edukacyjną od tego roku akademickiego poszerzono, przeprowadzając nabór na 5-semestralne uzupełniające studia magisterskie. Wymagało to opracowania nowych programów tematycznych przedmiotów nauczania. Program kształcenia realizowany był w formie wykładów kursowych i ćwiczeń. Ponadto obejmował proseminaria, seminaria magisterskie, wykłady monograficzne oraz zajęcia uzupełniające (konsultacje). Program przewidywał zajęcia z wybranego języka obcego (w formie konsultacji) i uzyskania zaliczenia na ocenę. Zwiększono dział przedmiotów kierunkowych do 318 godzin. W dziale przedmiotów warsztatowo-metodologicznych (166 godzin) wprowadzono nowe przedmioty tj.: informacja historyczna, proseminarium i demografia historyczna. Wprowadzono dział przedmiotów specjalistycznych obejmujący 182 godziny zajęć z historii wojskowej, wojen i konfliktów zbrojnych, wykładów monograficznych i seminarium magisterskie. Zmniejszono dział przedmiotów kształcenia ogólnego do 10 godzin, ograniczając go tylko do logiki i retoryki narracji historycznej. Ogółem podczas 5 semestrów zrealizowano 676 godzin programowych.

Po zakończeniu zimowej sesji egzaminacyjnej w dniach 22-30.01.2000 r. na IV semestr 4-semestralnych uzupełniających studiów magisterskich przeniesiono 76 studentów, w tym 2 warunkowo (2 osoby skreślono z listy, 1 urlop dziekański). Na II semestr 5-semestralnych uzupełniających studiów magisterskich przeniesiono 59 studentów, w tym 2 warunkowo (12 osób skreślono, 1 urlop dziekański).

Ogółem w semestrze letnim roku akademickiego 1999/2000 studiowało 247 studentów, w tym 135 osób z uzupełniających studiów magisterskich. W wyniku letniej sesji egzaminacyjnej w dniach 13-20.05.2000 r., na 4-semestralnych uzupełniających studiach magisterskich absolutorium uzyskało 74 osoby (1 osobę

skreślono z listy studentów, 1 – urlop dziekański). W dniach 27.05 – 04.06.2000 r. przeprowadzono sesję egzaminacyjną ze studentami II semestru 2,5 letnich uzupełniających studiów magisterskich. Egzaminy i zaliczenia uzyskało 51 osób, które przeniesiono na III semestr (z listy studentów skreślono 4 osoby, 2 osoby otrzymały urlop dziekański).

Egzaminy magisterskie odbyły się w dniach 09-30 czerwca 2000 r. przewodniczącym komisji egzaminacyjnej był prof. dr hab. A. Ajnenkiel, a przewodniczącymi podkomisji prof. dr hab. T. Panecki, prof. dr hab. J. Wojtasik, prof. dr hab. W. Wróblewski. W wyniku egzaminów tytuł magistra historii uzyskało 38 osób. Dyplomy absolwentom 4-semestralnych uzupełniających studiów magisterskich wręczono 15.07.2000 r. podczas uroczystego zakończenia roku akademickiego. Do końca 2000 r. tytuły magistra historii uzyskały dalsze 4 osoby. Łącznie do 31.09.2001 r. ze 155 osób, które uzyskały absolutorium po ukończeniu uzupełniających studiów magisterskich – dyplomy magistra historii otrzymało 128 osób.

W roku akademickim 2000/2001 semestr zimowy rozpoczęło 270 studentów, w tym na I semestr 2,5 letnich uzupełniających studiów magisterskich zakwalifikowano 64 studentów. Od tego semestru uruchomiono ponownie 2 letnie uzupełniające studia magisterskie. Ta forma studiów przeznaczona była dla absolwentów studiów licencjackich WIH AON oraz studentów studiów magisterskich o profilu humanistycznym, którzy mieli zaliczone 6 semestrów. Zachowano ciągłość numerologii dla kolejnych semestrów 2 letnich uzupełniających studiów magisterskich (VII, VIII, IX i X). Naukę na tych studiach rozpoczęło 42 absolwentów studiów licencjackich WIH AON. Od tego semestru zmodyfikowano program zaocznych studiów historycznych, zgodnie z uchwałą nr 33/2000 Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego z 27.04.2000 r. w sprawie określenia minimalnych wymagań programowych dla studiów magisterskich na kierunku „historia".

Program zaocznych uzupełniających studiów historycznych obejmował:

a) przedmioty podstawowe i kierunkowe (wojny i konflikty zbrojne po 1945 r., historię regionalna, historię Europy Wschodniej XIX-XX w., wybrane problemy myśli wojskowej, historię dyplomacji polskiej, wykłady monograficzne, seminarium magisterskie, konwersatorium z najnowszej historii wojskowej). Zajęcia programowe w tym dziale obejmowały 359 godzin wykładów, ćwiczeń, seminariów i konwersatoriów. Zajęcia z tych przedmiotów prowadzili m.in. prof. dr hab. M. Plewczyński, prof. dr hab. T. Panecki, prof. dr. hab. E. J. Nalepa, dr hab. M. Klimecki, dr M. Starczewski, dr A. Wesołowski. Seminarium magisterskie prowadzili: prof. dr hab. E. J. Nalepa, dr hab. M. Klimecki, dr hab. J. Odziemkowski, dr hab. S. Jaczyński, dr S. Zwoliński.

b) Przedmioty kształcenia ogólnego (informacja historyczna, metodyka badań historycznych, logika i retoryka narracji historycznej, prasoznawstwo, zajęcia uzupełniające). Ogółem na ten dział przedmiotów przeznaczono 120 godzin dydaktycznych. Zajęcia z tych przedmiotów prowadzili m.in. dr S. Zwoliński, mgr M. Jasiak, mgr G. Kolek, mgr S. Karolak.

Łącznie program 2 letnich uzupełniających studiów magisterskich zakłada przeprowadzenie 478 godzin dydaktycznych.

W roku akademickim 2000/2001, z ogólnej liczby 270 studentów na uzupełniających studiach magisterskich – do zimowej sesji egzaminacyjnej przystąpiło 240 studentów. Po zdaniu wymaganych egzaminów i uzyskaniu zaliczeń na kolejne semestry studiów przeniesiono:

- na II semestr 2,5 letnich uzupełniających studiów magisterskich, przeniesiono 52 osoby, skreślono z listy studentów 13 osób;
- na IV semestr 2,5 letnich uzupełniających studiów magisterskich, przeniesiono 51 osób;
- na VIII semestr 2 letnich uzupełniających studiów magisterskich, przeniesiono 58 osób.

Zarządzeniem dyrektora WIH AON nr 7 z dnia 10.04.2001 r., w sprawie organizacji letniej sesji egzaminacyjnej w roku akademickim 2000/2001, ustalono terminy i sposób realizacji ostatniej sesji organizowanej przez WIH.

Letnią sesję egzaminacyjną na 2,5 letnich uzupełniających studiach magisterskich przeprowadzono w dniach 2-10.06.2001 r., a na 2 letnich uzupełniających studiach magisterskich przeprowadzono w dniach 9-17.06.2001 r.

Letnią sesję egzaminacyjną zaliczyło 242 studentów, z których na rok akademicki 2001/2002 przeniesiono:

- na III semestr 2,5 letnich uzupełniających studiów magisterskich, 49 osób (48 bezwarunkowo, 1 warunkowo);
- na V semestr 2,5 letnich uzupełniających studiów magisterskich, 51 osób;
- na IX semestr 2 letnich uzupełniających studiów magisterskich, 58 osób (56 bezwarunkowo, 2 warunkowo).

Latem 2001 r. przeprowadzono ostatnią w ramach WIH rekrutację kandydatów na 2,5 letnie zaoczne uzupełniające studia magisterskie. Na I semestr tych studiów zakwalifikowano 55 osób.

Od 6.10.2001 r. na zaocznych studiów historycznych, prowadzonych już przez Instytut Nauk Humanistycznych AON - rozpoczęło i kontynuowało studia łącznie 297 studentów, z których 213 studiowało na uzupełniających studiach magisterskich.

Studia magisterskie o pełnym profilu

Od roku akademickiego 1999/2000 rozpoczęto kształcenie na 5 letnich zaocznych studiach magisterskich (10 semestrów). O przyjęcie na studia mogli ubiegać się absolwenci liceów ogólnokształcących i pozostałych szkół średnich, posiadający świadectwo dojrzałości.

Przepisy dotyczące zasad rekrutacji, przebiegu studiów, nadzoru merytorycznego i organizacyjnego nad ich przebiegiem oraz praw i obowiązków studenta określał „Regulamin studiów zaocznych (wieczorowych) AON " z 24.06.1999 r.

Podstawę realizacji procesu kształcenia stanowił opracowany w WIH plan i program 5 letnich zaocznych studiów magisterskich.

Program kształcenia realizowany był w formie wykładów kursowych i ćwiczeń. Ponadto obejmował seminarium magisterskie, wykłady monograficzne, proseminarium z przedmiotów specjalistycznych oraz zajęcia specjalistyczne i uzupełniające. Te ostatnie przedmioty ustalała Rada Naukowa WIH. Studenci na 5 letnich zaocznych studiach magisterskich zdobywają wiedzę w dwóch specjalnościach: ogólnohistorycznej i historii wojskowej.

Program studiów obejmował:

a) przedmioty kierunkowe i podstawowe w wymiarze 548 godzin dydaktycznych. Dział ten obejmował wykłady i ćwiczenia z historii starożytnej, prahistorii Europy, historii średniowiecznej (powszechnej i Polski), historii nowożytnej (powszechnej i Polski), historii najnowszej (powszechnej i Polski), wykłady monograficzne, seminarium magisterskie i proseminarium.

b) przedmioty warsztatowo-metodologiczne w wymiarze 114 godzin. Ten dział przedmiotów obejmował m.in. wstęp do badań historycznych, nauki pomocnicze historii, metodologię historii, historię historiografii i metodykę badań historycznych.

c) przedmioty kształcenia ogólnego w wymiarze 348 godzin. Dział ten obejmował wykłady i ćwiczenia m.in. z historii ustroju i administracji, historii dyplomacji, historii filozofii, podstaw psychologii, logiki, socjologii, statystyki i demografii historycznej. Zajęcia z języka łacińskiego i wybranego języka obcego (angielski, rosyjski, niemiecki) realizowano w formie ćwiczeń.

d) przedmioty specjalistyczne w wymiarze 312 godzin dydaktycznych. W dziale tym zaplanowano i realizowano zajęcia m.in. z historii Europy Wschodniej XIX – XX w., historii wojskowej, wojen i konfliktów zbroj-

nych po 1945 r., wybranych problemów myśli wojskowej oraz specjalizacji przedmiotowej.

Łącznie w programie 5 letnich studiów magisterskich zaplanowano 1322 godziny dydaktyczne.

Na I semestr w roku akademickim 1999/2000 przyjęto 49 osób. Zajęcia z przedmiotów kierunkowych prowadzili m.in. dr hab. J. Odziemkowski, mgr S. Karolak. Wykłady i ćwiczenia z przedmiotów warsztatowych i specjalistycznych prowadzili m.in. dr m. Szczurowski i dr W. Roman. Ćwiczenia z j. łacińskiego prowadziła mgr B. Zuziak, a lektoraty z języków obcych prowadzili mgr E. Podolska, mgr J. Zielińska, A. Galińska i mgr L. Szopiński.

Na II semestr po zaliczeniu sesji zimowej przeniesiono bezwarunkowo 41 osób. Z listy studentów skreślono 8 osób. Na II semestrze zajęcia prowadzili m.in.:

- z historii średniowiecznej prof. dr hab. W. Majewski, prof. dr hab. M. Plewczyński.
- z nauk pomocniczych historii dr M. Szczurowski, dr W. Roman.

W wyniku przeprowadzonej w dniach 27.05 – 4.06.2000 r. letniej sesji egzaminacyjnej, na III semestr studiów magisterskich przeniesiono 35 osób (w tym 1 osoba warunkowo). Z listy studentów skreślono 5 osób, a 1 osoba otrzymała urlop dziekański.

Zimową sesję egzaminacyjną 2000/2001 zaliczyły 32 osoby, które przeniesiono na semestr IV. Na semestrze tym zajęcia dydaktyczne prowadzili m.in.; z historii powszechnej 1789 – 1918 dr hab. H. Stańczyk i mgr Z. Grabowski; z historii Polski 1795 – 1918 dr P. Rozwadowski; z historii wojskowej dr S. Chojnecki i mgr A. Buława; z dydaktyki historii dr S. Jaczyński i mgr Cz. Szafran; z ekonomii dr hab. Z. Stachowiak W czerwcu 2001 r. w wyniku przeprowadzonej letniej sesji egzaminacyjnej na V semestr studiów magisterskich przeniesiono 30 studentów, w tym 3 osoby warunkowo.

Wiosną 2000 r. przeprowadzono kolejny nabór na studia magisterskie. W jego wyniku w nowym roku akademickim 2000/2001 przyjęto 57 osób. Na I semestrze zajęcia prowadzili m.in. z historii starożytnej dr hab. J. Odziemkowski i mgr S. Karolak, ze wstępu do badań historycznych prof. dr hab. H. Dominiczak, z logiki dr J. Sobiecki.

Do zimowej sesji egzaminacyjnej 2000/2001 przystąpiło 47 studentów. Przed sesja z list studentów skreślono 10 studentów. Po zaliczeniu sesji na II semestr przeniesiono bezwarunkowo 46 osób, 1 osoba została przeniesiona warunkowo.

Na II semestrze zajęcia prowadzili m.in. z historii średniowiecznej prof. dr hab. M. Plewczyński, mgr A. Sterniczuk, mgr T. Kopański; z historii filozofii dr M. Kubiak; z nauk pomocniczych historii dr W. Roman.

Letnią sesję egzaminacyjną na II semestrze zaliczyło 46 studentów, którzy zostali przeniesieni na III semestr. Na semestr ten zostało również przeniesionych 2 studentów, którzy przebywali na urlopach dziekańskich. Przeniesiono także 6 osób ze studiów historycznych Uniwersytetu Warszawskiego. Ogółem na listy studentów III semestru wpisano 54 osoby.

Od 06.10.2001 r. na 5 letnich studiach magisterskich, prowadzonych już przez Instytut Nauk Humanistycznych AON, kontynuowało na III i V semestrze 84 studentów.

Studia podyplomowe

Od października 1997 r. Wojskowy Instytut Historyczny AON rozpoczął kształcenie na zaocznych Podyplomowych Studiach Historii Wojskowej XX w. (PSHW).

Zajęcia na PSHW trwały dwa semestry w okresie od października 1999 r. do lipca 2000 r. W każdym semestrze odbyło się 5 zjazdów, co miesiąc organizowano jedną sesję zjazdową trwającą 3 dni.

11.10.1999 r. zajęcia na PSHW rozpoczęło 11 słuchaczy, w tym 10 oficerów skierowanych przez Departament Kadr i Szkolnictwa Wojskowego MON i 1 osoba w trybie indywidualnym (komercyjnym).

Dominującymi formami kształcenia były wykłady, seminaria, konwersatoria i ćwiczenia. Stanowiły one jedynie wprowadzenie słuchaczy do samodzielnego studiowania określonych problemów w oparciu o najnowszą literaturę przedmiotu, mających na celu rozwijanie horyzontów myślowych i krytycyzmu naukowego słuchaczy. Sprzyjała temu swobodna dyskusja i nieskrępowana wymiana poglądów wykładowców i słuchaczy na dowolne, często złożone i kontrowersyjne tematy z najnowszej historii wojskowej.

Po zakończeniu I semestru słuchacze dokonali wyboru tematów prac studyjnych. Tematykę oraz kierowników prac studyjnych zatwierdzał dyrektor WIH w porozumieniu z Rada Naukowa Instytutu.

Programowe zajęcia dydaktyczne na PSHW obejmowały 220 godzin, realizowanych w trakcie dwóch semestrów studiów.

Celem sprawdzenia wiedzy słuchaczy przeprowadzono kolokwia z następujących przedmiotów: historia powszechna XX w., historia Polski XX w., powszechna historia wojskowa XX w., polska historia wojskowa XX w.

Pozostałe przedmioty – metodologia badań historycznych i metodyka historii wojskowej, międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych, polskie tradycje wojskowe, seminarium dyplomowe – były oceniane w formie zaliczeń.

Warunkiem dopuszczenia do egzaminu końcowego było uzyskanie pozytywnych ocen z kolokwiów, uzyskanie zaliczeń semestralnych, aktywne uczestnictwo słuchacza we wszystkich sesjach zjazdowych, terminowe przygotowanie prac kontrolnych oraz pozytywna ocena z pracy studyjnej.

Podstawą ukończenia studiów był pozytywny wynik obrony pracy studyjnej i egzaminu końcowego przed komisją powołana przez dyrektora WIH AON.

Powyższe wymogi, szczegółowo określone w „Programie Podyplomowych Studiów Historii Wojskowej XX w." oraz regulaminie studiów, spełniło 11 słuchaczy. Otrzymali oni dyplomy ukończenia studiów podyplomowych.

05.07.2000 r. studia podyplomowe ukończyli – mgr Grażyna Kolczyńska, ppłk mgr Zdzisław Górski, kmdr por. mgr Henryk Wlaź, ppłk mgr Ryszard Lońca, ppłk mgr Wojciech Kalinowski, ppłk mgr Stanisław Szczygielski, mjr mgr Marek Jasiak, mjr mgr Włodzimierz Nowak, mjr mgr Marek Szewczyk, mjr mgr Aleksander Januszewski, por. mgr Tomasz Szczurowski.

W październiku 2000 r. zajęcia na PSHW rozpoczęło kolejnych 9 oficerów. W pierwszym semestrze zajęcia programowe przeprowadzono na pięciu zjazdach, a w drugim semestrze na czterech zjazdach. Program studiów uległ modyfikacji – zajęcia dydaktyczne zwiększono do 270 godzin. Na każdym 5 dniowym zjeździe zrealizowano 30 godzin zajęć.

W lipcu 2001 r. studia podyplomowe ukończyli: ppłk mgr Kazimierz Okrasiński, mjr mgr Andrzej Sokół, kpt. mgr Jarosław Ziąbski, kpt. mgr Jarosław Grudziński, kpt. mgr Piotr Jędrzejczak, kpt. mgr Mariusz Malec, kpt. mgr Ryszard Najczuk, kpt. mgr Dariusz Szczerba, por. mgr Tomasz Kopański.

Pracownicy dydaktyczno – naukowi WIH AON, zgodnie z aneksem do zarządzenia nr 6 Komendanta AON z dnia 06.02.1977 r. – nie mający pełnej realizacji obciążenia dydaktycznego na studiach i kursach prowadzonych w ramach działalności statutowej AON, przeprowadzone zajęcia na zaocznych studiach historycznych i studiach podyplomowych mieli wliczane do pensum dydaktycznego. Za zajęcia dydaktyczne prowadzone w sobotę stosowano przelicznik x 1,5 a za niedzielę x 2. Godzi się podkreślić, że począwszy od 1998 r. (od kiedy na wszystkich kierunkach studiów były dwa roczniki) w systemie sobotnio-niedzielnych zajęć znaczna grupa pracowników Instytutu przekroczyła obowiązujące pensum dydaktyczne. Pokazuje to załączona tabela. Godzi się też podkreślić, że wszystkie zajęcia (niezależnie od stopnia realizacji pensum) wszyscy pracownicy WIH prowadzili honorowo, nie pobierając za tę pracę, wykonywaną

w dniach wolnych od pracy, żadnego wynagrodzenia. Taką decyzję, tuż po rozpoczęciu studiów w 1997 r. podjęła dyrekcja Instytutu i kierownik studiów. Sytuacja w tym względzie zmieniła się diametralnie po przejęciu studiów przez Instytut Nauk Humanistycznych AON. W nowej konfiguracji wszystkie zajęcia zaczęły być płatne dla kadry dydaktycznej, niezależnie od stopnia realizacji pensum.

Obciążenie dydaktyczne pracowników WIH AON prowadzących nieodpłatnie zajęcia na zaocznych studiach historycznych i studiach podyplomowych z historii wojskowej w okresie od października 1997 r. do lipca 2001 r.

Lp	Stopień wojsk. / nauk.	Imię i Nazwisko	r.a. 1997/1998	r.a. 1998/1999	r.a. 1999/2000	r.a. 2000/2001	Razem
1	prof. dr hab.	Andrzej AJNENKIEL	60	55	32	15	162
2	płk. prof. dr hab.	Tadeusz PANECKI	32	80	110	67	289
3	prof. dr hab.	Janusz WOJTASIK	89	192	118	142	541
4	prof. dr hab.	Wiesław MAJEWSKI	41	110	54	102	307
5	prof. dr hab.	Marek PLEWCZYŃSKI	122	106	162	155	545
6	prof. dr hab.	Mieczysław WRZOSEK	68	151	40	-	259
7	płk prof. dr hab.	Wiesław WRÓBLEWSKI	43	127	120	99	389
8	płk prof. dr hab.	Edward Jan NALEPA	38	109	136	115	398
9	ppłk prof. dr hab.	Czesław GRZELAK	47	-	-	-	47
10	płk dr hab.	Stanisław JACZYŃSKI	99	257	221	167	744
11	płk dr hab.	Henryk STAŃCZYK	66	117	108	121	412
12	płk dr hab.	Józef SMOLIŃSKI	37	175	97	62	371
13	ppłk dr hab.	Maciej SZCZUROWSKI	113	183	164	159	619
14	dr hab.	Michał KLIMECKI	78	86	114	127	405
15	dr hab.	Janusz ODZIEMKOWSKI	56	295	128	146	625
16	płk dr	Stefan ZWOLIŃSKI	129	310	273	94	806
17	ppłk dr	Andrzej AKSAMITOWSKI	101	200	180	131	612
18	ppłk dr	Henryk WCISŁO	-	-	189	54	243
19	mjr dr	Janusz ZUZIAK	70	109	223	58	460
20	mjr dr	Zbigniew PALSKI	39	221	192	180	632
21	por. dr	Tomasz KOPAŃSKI	59	161	166	76	462
22	dr	Henryk PISKUNOWICZ	130	304	262	225	921
23	dr	Andrzej LECHOWSKI	-	69	1	-	70

24	dr	Wanda ROMAN	-	-	112	-	112
25	mjr mgr	Marek JASIAK	69	227	255	148	698
26	mjr mgr	Włodzimierz NOWAK	-	-	12	-	12
27	mgr	Adam BUŁAWA	-	231	168	-	399
28	mgr	Zbigniew GRABOWSKI	86	235	195	105	621
RAZEM			1672	4110	3832	2548	12162

6.3. Zaoczne historyczne studia doktoranckie

Zaoczne studia doktoranckie w dziedzinie nauk humanistycznych w zakresie historii zostały utworzone przy Wojskowym Instytucie Historycznym AON w roku akademickim 1999/2000, na podstawie decyzji ministra obrony narodowej z dnia 12 marca 1999 roku.

Prowadzono je zgodnie z „Programem studiów doktoranckich w Wojskowym Instytucie Historycznym AON" zatwierdzonym przez Komendanta Akademii Obrony Narodowej i „Rozkładami zajęć zaocznych studiów doktoranckich w zakresie historii" na rok akademicki 1999/2000 i 2000/2001 zatwierdzonymi przez Zastępcę Komendanta AON ds. naukowych.

W trakcie każdego roku akademickiego realizowano, na dziewięciu trzydniowych sesjach zjazdowych, 180 godzin zajęć, spośród 720 godzin przyjętych czteroletnim programem studiów.

W pierwszym roku studiów przyjęto 4 oficerów:

- ppłk mgr Wiesław Gościło
- mjr mgr Andrzej Adamczyk
- mjr mgr Andrzej Marciniuk
- kpt. mgr Wojciech Żmudziński.

W drugim roku studiów przyjęto tylko 2 oficerów:

- mjr mgr Mirosław Ciuryło
- mjr mgr Mariusz Gąsiorowski.

Powodem niezadowalających wyników rekrutacji w drugim roku istnienia studiów był niesprawny system prowadzenia naboru kandydatów przez Departament Kadr MON, gdzie niesłusznie pominięto prośby niektórych oficerów oraz kolokwium na studia doktoranckie w zakresie historii przewidziano łącznie z kolokwium w zakresie nauk wojskowych.

Spośród wymienionych sześciu oficerów, skierowanych na zaoczne studia doktoranckie, dwóch (mjr mgr Andrzej Marciniuk i mjr mgr Mariusz Gąsiorowski) pomyślnie przeszło wszystkie etapy przewodu doktorskiego i uzyskało stopnie naukowe doktora nauk humanistycznych w zakresie historii nadane uchwałami Rady Naukowej Wojskowego Instytutu Historycznego AON. Czterem pozostałym oficerom (ppłk mgr Wiesław Gościło, mjr mgr Andrzej Adamczyk, mjr mgr Mirosław Ciuryło i kpt. mgr Wojciech Żmudziński) Rada wszczęła przewody doktorskie.

Rekrutacja na zaoczne studia doktoranckie na rok akademicki 2001/2002 prowadzona przez Departament Kadr MON zakończyła się skierowaniem na kolokwium kwalifikacyjne 7 oficerów, w tym 1 na studia dzienne. W wyniku decyzji komendanta Akademii Obrony Narodowej kolokwium tego nie prowadzono w Wojskowym Instytucie Historycznym, a skierowani oficerowie mogli uczestniczyć w kolokwium kwalifikacyjnym z zakresu nauk wojskowych prowadzonym na Wydziale Wojsk Lądowych AON.

Po rozwiązaniu Wojskowego Instytutu Historycznego AON zaistniała potrzeba formalno-prawnego i finansowego uregulowania sprawy finalizacji czterech rozpoczętych przewodów doktorskich.

BIBLIOGRAFIA PUBLIKACJI PRACOWNIKÓW WIH

1997

AJNENKIEL ANDRZEJ

Józef Piłsudski: Naczelnik Państwa 1918-1922, „Niepodległość i Pamięć" 1997, nr 3, s. 51-60

Polityczne znaczenie bitwy warszawskiej 1920 roku, w: 75 lecie Bitwy Warszawskiej 1920. Materiały z konferencji naukowej 30 XI-1 XII 1995 i uroczystości w dniu 20 sierpnia 1995 roku pod Pomnikiem Poległych Obrońców Wisły 1920 roku, red. Danuta Kuźnicka, Włocławek 1997, s. 11-20.

Polska i Ukraina. Antagonizmy i współpraca, w: Polska i Ukraina - sojusz 1920 roku i jego następstwa. Materiały z konferencji naukowej Toruń 16-18 listopada 1995 r., red. nauk. Zbigniew Karpus, Waldemar Rezmer, Emilian Wiszka, Toruń 1997, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, s. 9-16.

Polska w Europie - perspektywa historyczna, „Studia Europejskie", Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego 1997, nr 1, s 10-116.

Refleksje o powstaniu kościuszkowskim, w: Powstanie kościuszkowskie 1794. Z dziejów polityczno-społecznych, pod red. Janusza Wojtasika, Warszawa 1997, s. 11-15.

The Influence of the Constitution of 3 May on Constitutional Life of the Second Republic (1918-1939): Realny and Myth, w: Constitution and Reform in Eighteenth Century Poland. The Constitution of 3 May 1791, ed. by Samuel Fiszman. Bloomington, Indianapolis 1997, Indiana Univ. Pol. Studies Center.; Indiana Univ Press, s. 519-529.

Uwikłania historyków w PRL, w: Niepodległość i Pamięć", R. 4, 1997, nr 1, z. 1-2, s. 5-10 [tekst stanowił podstawę referatu wygłoszonego na światowym Kongresie Historyków w Montrealu w 1995 r.] .

Wojskowy Instytut Historyczny - dzieje, aktualna sytuacja i perspektywy, w: Stan i perspektywy rozwoju historii wojskowej w Polsce. III Ogólnodostępne Forum Historyków Wojskowych. Toruń 5-6 grudnia 1996, pod red. Waldemara Rezmera i Zbigniewa Karpusa, Toruń 1997, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, s. 15-30.

[Wypowiedź]: Wojna przeciw wojnie czyli !egenda wojny prewencyjnej, „Zeszyty Historyczne" 1997, z.119, s.143-151 [rozmowa Janusza Osicy i Andrzeja Sowy z Andrzejem Ajnenkielem] .

*

Rec.: Centralne Archiwum Wojskowe. Informator o zasobie, oprac. Andrzej Bartnik, Jerzy Ciesielski; Wanda Roman, Tadeusz Wawrzyński, „Wojskowy Przegląd Historyczny", R. 41, 1996, nr 4, [druk] 1997, s: 292-294.

Rec.: Natalia Segiejewna Lebiedewa, Katyń : prestuplenie protiw czełowieczestwa, Moskwa 1994. *(tytuł rec.: Rosyjska badaczka o zbrodni katyńskiej),* „Wojskowy Przegląd Historyczny", R. 41, 1996, nr 4, [druk] 1997, s. 270-275.

*

Laudacja Natalii Lebiedewej laureatki nagrody „Przeglądu Wschodniego" 1996, „Przegląd Wschodni"1997, z. 1, s. 20-23.

[Głos w dyskusji] : Czyje ma być państwo ? Rozmowa przeprowadzona przez Stefana Bratkowskiego. (Bliżej Konstytucji cz. 2), „Rzeczpospolita" 1997, nr 45, s. 17 [współdyskutanci: Piotr Winczorek, Anna Turska, Michał Pietrzak].

[Głos w dyskusji]: Demokratyczne państwo prawa - dla kogo i po co ? Rozmowa przeprowadzona przez Stefana Bratkowskiego. (Bliżej Konstytucji, cz. 3), „Rzeczpospolita" 1997, nr 51, s. 17 [współdyskutanci: Anna Turska, Michał Pietrzak, Piotr Winczorek].

[Głos w dyskusji]: Druga na świecie pierwsza w Europie. Rozmowa przeprowadzona przez Stefana Bratkowskiego. (Bliżej Konstytucji, cz. 11.), „Rzeczpospolita" 1997, nr 102, . dodatek, s. V [współdyskutanci: Szczęsna Mi11i, Anna Turska, Mirosław Wyrzykowski, Piotr Wieczorek, Michał Pietrzak].

[Głos w dyskusji]: Ile miejsca dla samorządu? Rozmowa przeprowadzona przez Stefana Bratkowskiego. (Bliżej Konstytucji, cz. 5), „Rzeczpospolita" 1997, nr 63, s. 16 [współdyskutanci: Anna Turska, Michał Pietrzak, Mirosław Wyrzykowski; Piotr Winczorek, Michał Pietrzak].

[Głos w dyskusji : Po co jaka i od kiedy. Rozmowa przeprowadzona przez Stefana Bratkowskiego. (Bliżej Konstytucji, cz. 1), „Rzeczpospolita"1997, nr 39, s.13 [współdyskutanci: Piotr Winczorek, Anna Turska, Mirosław Wyrzykowski, Michał Pietrzak] .

[Głos w dyskusji]: Prawa nasze prawa ludzkie... Rozmowę przeprowadził Artur Moczarski. (Bliżej Konstytucji, cz. 10), „Rzeczpospolita" 1997, nr 92, s.16 [współdyskutanci: Mirosław Wyrzykowski, Anna Turska, Michał Pietrzak, Szczęsna Milli].

[Głos w dyskusji]: Suwerenność - *Drażliwy temat dla Polaków Rozmowę przeprowadził Stefan Bratkowski. (Bliżej konstytucji, cz. 14),* „Rzeczpospolita" 1997, nr 57, s.19 [współdyskutanci: Piotr Wieczorek, Anna Turska, Mirosław Wyrzykowski, Michał Pietrzak] .

1998

Od Aktu 5 listopada do Traktatu Ryskiego. Kilka refleksji dotyczących kształtowania polskiej granicy wschodniej, w: Traktat Ryski 1921 roku po 75 latach. Studia pod red. M. Wojciechowskiego, Toruń 1998, s. 19-29.

Polityka Polski w stosunku do Ukraińców w okresie międzywojennym. Wybrane problemy, w: Polska-Ukraina. Trudne pytania, t. 1-2: *Materiały II międzynarodowego seminarium historycznego „Stosunki polsko-ukraińskie w latach 1918-1947" Warszawa 22-24 maja 1997,* Warszawa 1998,Ośrodek Karta, Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej. Związek Ukraińców w Polsce, s. 11-28.

Rola militarna Warszawy w XIX i XX wieku, w: Warszawa w dziejach Polski. Materiały sesji naukowej zorganizowanej przez Obywatelski Komitet Obchodów 400-lecia Stołeczności Warszawy, Polską Akademię Nauk i Tow. Miłośników Historii. 15-16 maja 1996. Zamek Królewski w Warszawie, red M. M. Drozdowskiego, Warszawa 1998, Wydawnictwo Instytutu Historii PAN, s. 149-174.

Romana Dmowskiego i Józefa Piłsudskiego - Spór o Polskę, w: 1918-1944/45-1989. Do niepodległości. Wizje. Drogi. Spełnienia, pod red. W. Wrzesińskiego. Warszawa 1998, Wydawnictwo Sejmowe, s. 201-224.

Sprawa polska w I wojnie światowej. Problemy militarne i polityczne, w: Janusz Odziemkowski, *Leksykon bitew polskich 1914-1921,* Pruszków 1998, s. 7-14.

W osiemdziesięciolecie odzyskania niepodległości, „Niepodległość i Pamięć" 1998, nr 4, s. 7-13.

[Redakcja, wprowadzenie i podsumowanie] : Wojna domowa czy nowa okupacja. Polska po roku 1944. *Materiały sesji zorganizowanej na Zamku Królewskim w Warszawie 6 listopada 1997 przez SSZ AK,* Wrocław 1998, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. 178.

Wprowadzenie: w: Helena Karczyńska, Wojciech Korfanty w sejmach II Rzeczypospolitej (1919-1929). Zbiór wystąpień parlamentarnych, Warszawa 1998, Wydawnictwo Instytutu Historii PAN, s. 13-30.

*

Droga do niepodległości, „Nasz Los" 1998, nr 11, s. 3-6 [wywiad przeprowadził Andrzej Wernic).

Historia bez cenzury i politycznych opiekunów, „Nasz Los" 1998, nr 6, s. 2-5 [wywiad przeprowadził AndrzejWernic).

[Głos w dyskusji]: Cud roku 1918. Rozmowę przeprowadził Paweł Wroński, „Gazeta Wyborcza" 1998, nr 255, dodatek, s. 8-18 [współdyskutanci: Roman Wapiński i Jerzy Holzer] .

[Głos w dyskusji]: Między Hitlerem a Stalinem ? Rozmowę przeprowadził Paweł Wroński, „Gazeta Wyborcza" 1998, nr 261, dodatek, s. 18-25 [współdyskutanci: Roman Wapiński, Jerzy Holzer] .

[Głos w dyskusji]: Zmowa milczenia wokół śmierci gen. Władysława Sikorskiego, oprac. Tomasz Stańczyk, „Rzeczpospolita"1998, nr 190, dodatek, s. V [współdyskutanci: Andrzej Pepłoński, Dariusz Baliszewski].

1999

Redakcja naukowa: Pod wspólnymi sztandarami. Droga Polski do NATO, Warszawa 1999, Akademia Obrony Narodowej, ss. 114.

Redakcja naukowa i wstęp: Rok 1918. Odrodzona Polska w nowej Europie, Warszawa 1999,Wydawnictwo Nerion, Instytut Histori PAN, ss. *220 [Wstęp,* s: 7-8].

*

Between Ancient and Modern Times. Poland Facing Totalitarian Regimes during World War II, w: A *Guerre e Encon.tre do Civilizacoes a partir do Seculo XVI,* „Acta de XXIV Congresso International de Histria Militar", Lisbona 1999 s. 560-568.

Die Armee im stalinischen abhangigen Staat. Das polnische Beispiel, w: Das internationale Kriesenjahr 1956. Polen, Ungarn, Suez, hrsg. R. Oldenbourg, Miinchen *1999,* s. 3-26.

Formowanie się centralnych ośrodków władzy w Polsce w listopadzie - grudniu 1918 roku, w: Rok 1918. Odrodzona Polska w nowej Europie, red. nauk. A. Ajnenkiel, Warszawa 1999, Wydawnictwo Neriton, Instytut Historii PAN, s. 9-16.

Druga Rzeczpospolita, w: Losy Polski i świata 2000, pod red. A. Targowskiego i A. Ajnenkiela, Warszawa 2000, Dom Wydawniczy Bellona, s. 259-275.
Polska i jej sojusze, w: Droga Polski do NATO, red. nauk. A. Ajnenkiel. Warszawa 2000, Dom Wydawniczy Bellona, s. 276-284.

Polska w II wojnie światowej, w: Losy Polski i świata 2000, pod red. A. Targowskiego i A. Ajnenkiela, Warszawa 2000, Dom Wydawniczy Bellona, s. 276-284.

Polski wiek XIX i początek XX, w: Losy Polski i świata 2000, pod red. A. Targowskiego i A. Ajnenkiela, Warszawa 2000, Dom Wydawniczy Bellona, s. 164-182.

Rola Niemców w historii Polski, w: Losy Polski i świata 2000, pod red. A: Targowskiego i A. Ajnenkiela, Warszawa 2000, Dom Wydawniczy Bellona, s. 124-131.

Rosjanie w dziejach Polski, w: Losy Polski i świata 2000, pod red. A. Targowskiego i A. Ajnenkiela. Warszawa 2000, Dom Wydawniczy Bellona, s. 128-131.

Stosunki polsko-rosyjskie i polsko-brytyjskie przed II wojną światową, w: Polski wrzesień 1939 r. - wojna na dwa fronty. Materiały z Międzynarodowej Konferencji Naukowej, pod red. Henryka Stańczyka, Piotrków Trybunalski 2000, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Kielcach, Filia w Piotrkowie Trybunalskim, Instytut Historii, s. 9-31.

Wojsko w dziejach państwa i narodu, w: Losy Polski i świata 2000, pod red. A. Targowskiego i A. Ajnenkiela, Warszawa 2000, Dom Wydawniczy Bellona, s. 94-105.

Polityczne znaczenie Bitwy Warszawskiej 1920 r., w: Wojna polsko-bolszewicka 1920 roku z perspektywy 80 lat. (Co groziło Europie i światu w przypadku zwycięstwa bolszewików). Materiały z sesji naukowej w Muzeum Niepodległości. Warszawa 20 czerwca 2000 roku, Warszawa 2000, Stowarzyszenie Weteranów Wojny Polsko-Bolszewickiej 1920 r i Ich Rodzin, Komitet Obchodów 80 Rocznicy Wojny z Bolszewikami, s. 17-25.

*

Postscriptum (Polska po 1993 roku) [dotyczy artykułu J. Onyszkewicza pt.: *Polska po 1989 roku, pierwsze spojrzenie,* s. 354-359]: w: *Losy Polski i świata 2000,* pod red. A. Targowskiego i A. Ajnenkiela, Warszawa 2000, Dom Wydawniczy Bellona, s. 359-361.

W rocznicę Konstytucji 3 Maja, „Niepodległość i Pamięć", 2000, nr 1, s. 7-13.

Wyzwania XXI wieku: globalizm a tożsamość narodowa, Wojciech Wrzesiński, Andrzej Wiszniewski, Jerzy Zdrada, Jarosław Valenta, Anna Wolff-Powęska, Andrzej Paczkowski Klaus Zimer, Daniel Beauvois, Zygmunt Zieliński, Andrzej Ajnenkiel, Janusz Rulka, Marcin Kula, oprac: Mariusz Urbanek, „Odra" 2000, nr 1, s. 4-13.

2001

Konstytucje Polski w rozwoju dziejowym 1791-1997, Warszawa 2001, ss. 416.

Droga do Sojuszu. Poland's Way to NATO, red. nauk. Andrzej Ajnenkiel, Warszawa 2001, Dom Wydawniczy Bellona, ss. 176 [wydawnictwo równolegle w jęz. angielskim i polskim] .

Rok 1920. Z perspektywy osiemdziesięciolecia, red. nauk. Andrzej Ajnenkiel, Warszawa 2001, Wydawnictwo Neriton, Instytutu Historii PAN.

Wojna domowa czy nowa okupacja ?, red. nauk. Andrzej Ajnenkiel, Wydawnictwo „Rytm", Warszawa 2001, ss. 440 [wydawnictwo równolegle w jęz. polskim i angielskim].

L'alliance entre la Pologne et la France en 1921, w: La cooperation franco polonaise et les relations avec les pays de la Baltique, w: Batir une nouvelle securite. La cooperation militaire entre la France et les Etats d'Europe centrale et orientale de 1919 a 1929, „Actes du colloque organise en decembre 1999 par le Centre d' etudes d' histoire de la Defense en collaboration avec le Service historique de 1' armee de Terre et avec le concours du Centre d' histoire dumonde germanique et danubien de l'universite de Paris-IV", Mars 2001, s. 209-222.

Międzynarodowe uwarunkowania suwerenności państwowej i niezależności narodowej II Rzeczypospolitej, w: Między irredentą, lojalnością a kolaboracją. O suwerenność państwową i niezależność narodową (1795-1989), Uniwersytet Wrocławski, Instytut Historyczny, „Polska Myśl Polityczna XIX i XX wieku", pod red W. Wrzesińskiego, Toruń 2001, s. 215-252.

Sojusze i sojusznicy II Rzeczypospolitej. Alliances and allies of the Second Republic of Poland, w: Droga do Sojuszu. Poland's Way to NATO, red. A. Ajnenkiel, Warszawa 2001, Dom Wydawniczy Bellona, s. 40-70.

Wojna polsko-sowiecka w ocenie specjalistów amerykańskiego Army War College, w: Rok 1920. Z perspektywy osiemdziesięciolecia, red. nauk. Andrzej Ajnenkiel, Warszawa 2001, Wydawnictwo Neriton, Instytutu Historii PAN.

[Wprowadzenie i podsumowanie] : w: Wojna domowa czy nowa okupacja ?, Wydawnictwo „Rytm", Warszawa 2001, s. 9-15, 201-208. [także w wersji angielskiej *(Civil War or New Occupation ?),* s. 215-222, 415-422]

[Wstęp i podsumowanie]: w: Rok 1920. Z perspektywy osiemdziesięciolecia, red. nauk. Andrzej Ajnenkiel, Warszawa 2001, Wydawnictwo Neriton, Instytut Historii PAN.

[Głos w dyskusji : Patriotyzm w wojsku, w: Patriotyzm Polski. Jaki jest? Jaki winien być?, Warszawa 2001, s.109-111.

W rocznicę Konstytucji 3 Maja, „Przegląd Polski", Tygodniowy dodatek literacko-społeczny „Nowego Dziennika", nr z 4 V 2001 r., s . 1-2.

ZBIGNIEW GRABOWSKI

1997

Cmentarze ewangelickie – bastiony powstańczej Woli w sierpniu 1944 r., w: *Wola ongi i dziś. Spojrzenie prawdziwe*, Warszawa 1997, s. 131-139.

Polski Korpus Posiłkowy, w: 80. rocznica sformowania Polskiego Korpusu Posiłkowego. Krajowa wystawa filatelistyczna, Przemyśl 1997, s. 23-25.

1998

Posłowie i przypisy do książki J. Rzepeckiego, Rodowód wojska II Rzeczypospolitej, Warszawa 1998.

2000

Ukraińscy Strzelcy Siczowi w Galicji w latach pierwszej wojny światowej, w: *Od Żółkiewskiego i Kosińskiego do Piłsudskiego i Petlury. Z dziejów polsko-ukraińskich od XVI do XX wieku,* pod red. J. Wojtasika, Warszawa 2000, s. 142-151.

2001

Historiografia bitwy nad Bzurą, w: 60. rocznica bitwy nad Bzurą. Materiały konferencyjne, Kutno, wrzesień 1999, Łódź 2001, s. 51-59.

Bibliografia oraz indeksy osobowy i nazw geograficznych do pracy: Z dziejów polskiej techniki wojskowej, Warszawa 2001.

Sojusz czy protektorat. Polskie formacje zbrojne u boku państw centralnych w latach pierwszej wojny światowej, w: *XVI Powszechny Zjazd Historyków Polskich we Wrocławiu,* Wrzesień 1999.

MAREK JASIAK

1997

Proces Rudolfa Slavskiego w polskiej perspektywie, [w] *Armada aspolocnost na Slovensku w kontekxte europskeho vyvoja 1948-1968,* Bratysława 1997.

1998

Geneza akcji specjalnej „Wisław", [w] *Wypędzenie-Osiedlenie-Integracja. Wpływ przymusowych migracji na powojenną historię Europy Środkowo-Wschodniej,* Harvard 1998.

1999

Stanowisko i los Ukraińców w Generalnym Gubernatorstwie (bez Galicji) w latach okupacji, [w] *Polska – Ukraina. Trudne pytania,* T.4, Warszawa 1999.

2000

Działalność OUN – UPA w południowo-wschodnich powiatach dzisiejszej Polski w latach 1941-1947, [w] *Polska – Ukraina. Trudne pytania,* T.7, Warszawa 2000.

Działania jednostek WP przeciwko podziemiu ukraińskiemu w okresie od wiosny 1947 do wiosny 1948 r., [w] *Działania militarne w Polsce południowo-wschodniej* (red. W.Wróblewski), Warszawa 2000.

2001

Geneza i przebieg akcji „Wisła", [w] *Polska – Ukraina. Trudne pytania,* T.8, Warszawa 2001.

TOMASZ KOPAŃSKI

1997

PZL P.11, cz. 1 [Aut.]:..., A. Glass, T. Makowski, Gdynia: „AJ-Press" 1997, s. 68, fot., schem., tabl. Seria Monografie Lotnicze, nr 36.

PZL P.11, cz. 2 [Aut.]: ..., A. Glass, T. Makowski, Gdynia: „AJ-Press" 1997, s. 68, fot., schem., tabl. Seria Monografie Lotnicze, nr 37.

W służbie Jego Wysokości Imperatora Wszechrusi, [w] Skrzydlata Polska 1997 nr 3, s. 56-58.

Ostatni lot bojowy kpt. Coopera. [w] Militaria 1997 nr 1, s. 6-11.

1998

Samoloty Hannover CI II w Polsce. [w] Lotnictwo Wojskowe 1998 nr 1, s. 72-80.

Małaszewicze. Baza Małaszewicze we wrześniu 1939 r. [w] Lotnictwo wojskowe 1998 nr 2, s. 70-73.

W odpowiedzi p. Andrzejowi Morgale. [w] Lotnictwo Wojskowe 1998 nr 2, s. 78-79.

1999

3. Eskadra Wywiadowcza 1918-1920. Warszawa, Wyd. Fenix 1999, ss. 248.

British WW I Aircraft in the Polish Air Force. Tarnobrzeg 1999, ss. 88.

Lotnictwo w wojnie polsko-niemieckiej 1939 roku. Zeszyty Naukowe AON 1999 nr 2 (35), s. 154-172.

Mieczysław Garsztka – polski as Kajzera. [w] Militaria] 1999 nr 1, s. 47-53.

Polskie Breguety nad Ukrainą. [w] Model Hobby 1999 nr 1, s. 54-55.

Anatra Anasal w lotnictwie polskim. [w] Lotnictwo Wojskowe 1999 nr 2, s. 59-60.

Jeszcze jedno uzupełnienie do monografii Karasia. [w] Mini Replika 1999 nr 2, s. 26-29.

Amerykańskie Fortece nad Warszawą. [w] Lotnictwo Wojskowe 1999 nr 5, s. 54-56.

Władimir Kotielnikow „Lotnictwo w wojnie polsko-sowieckiej we wrześniu 1939 r." [Komentarz] Lotnictwo Wojskowe 1999 nr 5, s. 50.

2000

Lotnictwo w Bitwie Warszawskiej 1920. Cz. 1: Mini Replika nr 3-4; s. 31-32; Cz. 2: nr 5, s. 11-14.

Lotnictwo polskie w bitwie nad Bzurą. Lotnictwo polskie w wojnie obronnej 1939 roku. (materiały z sesji popularno-naukowej), Warszawa 2000, s. 293-299.

Lotnisko Mokotowskie – pierwsza warszawska baza wojsk lotniczych. Pole Mokotowskie 2000. 90 lat Lotniska Mokotowskiego. Materiały z konferencji. Warszawa 2000, s. 8-18.

2001

Polskie lotnictwo myśliwskie w boju wrześniowym. [w] Skrzydlata Polska 2001 nr 3 s. 64.*Lotnictwo polskie w bitwie nad Bzurą na tle działań lotniczych wojny polsko-niemieckiej 1939 r.* [w] *60. rocznica bitwy nad Bzurą* (materiały konferencyjne), Łódź 2001, s. 19-49.

Lotnictwo w obronie Lwowa w listopadzie 1918 roku. [w] Militaria i Fakty 2001 nr 6, s. 40-45.

Luftwaffe kills in the East. Tarnobrzeg 2001, ss. 144, fot., schem., tab., bibliogr.

PZL P.7. cz. 2. Gdańsk 2001, ss. 88, fot., schem., tab., bibliogr., Seria Monografie Lotnicze nr 73.

Samoloty brytyjskie w lotnictwie polskim 1918-1930. Warszawa 2001, ss. 88.

EDWARD JAN NALEPA

1997

The Soviet-Polish confrontation of October 1956: The situation in the Polish Internal Security Corps, Working Paper Nr 17, Woodrow Wilson International Center for Scholars, Washington 1997, ss. 86 (współautor: dr Leszek Głuchowski (Toronto).

A. Belbiztonsagi Hadtest Szerepe Az 1956 Oktoberi Szoviet-Lengyel Voszalyban, w: Az 1956-Os Magar Forradalom A Vilagpolitikban, Evkonnyv 1996/1997, Budapest 1997, s. 105-117.

Generał brygady Antoni Siwicki, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXXVII, Warszawa-Kraków 1997, s. 607-608.

Wydarzenia 1967 roku w wojskach OPK, „Wojskowy Przegląd Historyczny" 1997, nr 1-2, s. 3-18.

Grudzień '80. Spojrzenie z Moskwy. Polska Zbrojna (tygodnik) 26 XII 1997 (dokument).

Generałowie Drugiej Rzeczypospolitej w powojennym Wojsku Polskim (ekspertyza dla ministra ON), mps WIH, 1997.

*Informacja o archiwaliach prowieniencji wojskowej dot. wydarzeń 1956, 1970, 1981 roku w Polsce (*oprac. dla Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych), mps WIH, 1997.

Receznja pracy: F. Majewski, *Wspomnienia 1944-1985* (cz. I *Gorzkie przywileje 1944-1959,* cz. II *Poszukiewanie prawdy 1959-1962,* cz. III *Narastający krach 1962-1985),* Warszawa 1994, 1996, 1997.

1998

Oficerowie wyjaśniają studentom. Marzec '68 w dokumentach wojskowych. AON, Warszawa 1998, ss. 137 (wstęp i opracowanie); Wydanie II, Warszawa 2000.

Po obu stronach barykady. Wojsko Polskie w Poznaniu 1956 w dokumentach, Egros, Warszawa 1998, ss. 202 (wstęp i opracowanie).

Armie Europy Wschodniej po październiku 1956 roku w opinii Zachodu. Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej 1998, nr 4, s. 296-311.

Czerwiec '56. Tajne rozkazy, Polska Zbrojna (tygodnik) 10 VIII 1998, (dokument).

Stan wojenny – pierwsze trzy dni, Polska Zbrojna (tygodnik) 11 XII 1998 (dokument).

1999

Die Polnische Armee in den Ereignissen des Jahres 1956, w: *Das internationale Krisenjahr 1956.* Polen, Ungarn, Suez, R. Oldenbourg Verlag, München 1999, s. 59-73.

Czystka w korpusie oficerskim. Wydarzenia 1967 roku w Wojsku Polskim w dokumentach, AON, Warszawa 1999, ss. 220 (wstęp, opracowanie, indeks osobowy); Wydanie II, Warszawa 2000.

Sztab Generalny Wojska Polskiego w latach 1945-1995, Myśl Wojskowa 1999, numer specjalny.

Kulisy pewnej umowy, Polska Zbrojna (tygodnik) 8 I 1999 (dokument).

Instrukcja generała, Polska Zbrojna 10 XII 1999.

2000

Co robiło wojsko w „Wujku", Polska Zbrojna 10 XII 2000.

2001

Pożegnanie Rokossowskiego, Polska Zbrojna 28 X 2001.

JANUSZ ODZIEMKOWSKI

1997

Wojskowa służba duszpasterska III powstania śląskiego, [w] Niepodległość i Pamięć 1998 nr 8, s. 77-80.

Krakusi Podlascy 1936-1939, [w] Księga pamiątkowa ku czci prof. Dr. hab. Józefa Szaflika, Warszawa 1997, s. 151-180.

Rola wychowawcza kapelanów wojskowych w II Rzeczypospolitej, [w] Wychowanie wojskowe w Polskiej Marynarce Wojennej, Gdynia 1997, s. 68-74.

5 Dywizja Piechoty 1919-1939, [w] *5 Dywizja Piechoty w dziejach oręża polskiego,* Pruszków 1997, s. 39-65.

1998

Służba duszpasterska Wojska Polskiego 1914-1945, Warszawa 1998, ss. 264.

Leksykon bitew Wojska Polskiego 1914-1921, Warszawa 1998, ss. 174.

Wychowanie wojskowe w II Rzeczypospolitej, [w] Niepodległość i Pamięć 1998 nr 10, s. 20-40.

1999

Organizacja duszpasterstwa wojskowego w II Rzeczypospolitej, [w] Wojskowa służba śląskich duchownych 1918-1980, Katowice 1999, s. 9-27.

Polish militaru authorities towards the ukrainian problem in Poland in 1918-1939, [w] Geopolitics and history at the grossroad between millenia, Bucharest 1999, s. 204-210.

Broń przestarzała – broń skuteczna. Polskie pociągi pancerne w wojnie obronnej 1939 roku, [w] Pociągi pancerne 1918-1943, Białystok 1999, s. 48-58.

2000

Stolica Apostolska wobec polskich ruchów niepodległościowych w XIX wieku, [w] Z papiestwem przez dzieje, Warszawa 2000, s. 25-40.

Armia Ukraińskiej Republiki Ludowej jako sojusznik Polski w wojnie z Rosją Sowiecką, [w] *Od Żółkiewskiego i Kosińskiego do Piłsudskiego i Petlury*, Warszawa 2000, s. 191-200.

Mińsk Mazowiecki w bitwie warszawskiej, [w] *Dzieje Mińska Mazowieckiego,* Mińsk Mazowiecki 2000.

Bitwa nad Wisłą, [w] *Wojna polsko-bolszewicka 1920 roku z perspektywy 80lat,* Warszawa 2000, s. 25-35.

2001

Leksykon historii Polski, Warszawa 2001, ss. 550.

By pomóc młodzieży. Prymas Stefan Wyszyński wobec problemu wychowania młodego pokolenia w Polsce, [w] *Polska Prymasa Wyszyńskiego,* Tarnów 2001, s. 19-41.

Bitwa nad Bzurą na tle wojny obronnej Polski 1939 roku, [w] *60 rocznica bitwy nad Bzurą,* Łódź 2001, s. 81-94.

Polskie pociągi pancerne 1918-1939, [w] Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Oficerskiej im. Stefana Czarnieckiego, Poznań 2001, s. 176-199.

Warszawa i Mazowsze w latach 1914-1918, [w] *Warszawa i Mazowsze w walce o niepodległość kraju w latach 1794-1920,* Warszawa 2001, s. 251-268.

TADEUSZ PANECKI

1997

5 Kresowa Dywizja Piechoty. [w] E. Pawłowski, P. Matusak, J. Odziemkowski, T. Panecki, D. Radziwiłłowicz, T. Rawski, *5 Dywizja Piechoty w dziejach oręża polskiego.* Pruszków 1997, s. 106-133.

Powstanie Warszawskie 1944. Wybór dokumentów. Tom I. *Preliminaria operacyjne. Natarcie powstańców i opanowanie miasta 31 V – 4 VIII 1944.* Warszawa 1997, ss. 469 (współredakcja).

1998

Polens aterkomst till Östersjön 1918. Den polska krigsmarinen fram till 1939. [w] „Öresunds strategiske rolle i et historisk perspectiv" København 1998, s. 143-153.

O miejsce w biografistyce polonijnej dla byłych dowódców PSZ na Zachodzie. [w] *Losy Polaków żyjących na obczyźnie i ich wkład w rozwój kultury i nauki krajów osiedlenia na przestrzeni wieków.* Materiały III Sympozjum Biografistyki Polonijnej – Rzym 25-26.09.1998. Lublin 1998, s. 81-90.

Podsumowanie konferencji [w] *„Osiemdziesięciolecie niepodległości Polski"* Warszawa 1998, s. 85-87.

1999

Militarny udział Polski w II wojnie światowej. [w] *Polski wysiłek zbrojny w II wojnie światowej.* Red. nauk. T. Panecki, Warszawa 1999, s. 28-39.

W koalicji z Francją, Wielką Brytanią i USA, Polskie Siły Zbrojne na frontach zachodnich 1940-1945. [w] *Pod wspólnymi sztandarami. Droga Polski do NATO.* Red. nauk. A. Ajnenkiel, Warszawa 1999, s. 45-63.
Francja i Wielka Brytania wobec Polski we wrześniu 1939 r. „Zeszyty Naukowe AON" Nr 2/35)A. 1999, s. 26-40.

Rząd RP na obczyźnie i PSZ na Zachodzie w II wojnie światowej. [w] *Historyk i historia. In honorem Henrici Dominiczak,* Częstochowa 1999, s. 85-93.

2000

La Pologne dans le Pacte de Varsovie. „Revue Militaire Suisse" Nr 6/7, 2000, s. 47-51.

La Pologne dans le Pacte de Varsovie. [w] XXVth International Congress on Military History. Acta's. Brusseles 2000, s. 267-276.

2001

La Mission Militaire Française en Pologne dans les années vingt. [w] Bâtir une nouvelle sécuritè. La cooperation militaire entre la France et les États.

La phénomène de l'Etat polonais clandestin (1939-1945) [w] *Actes de XXVIème Congrès International d'Histoire Militaire – La guerre totale – la dēfense totale, 1789-2000.* Stockholm 2001, s. 353-362.

Oficerowie polscy w armii belgijskiej w latach 1830-1853. [w] *Materiały VI Międzynarodowego Sympozjum Biografistyki Polonijnej.* Mons (SHAPE) 28-29 września 2001. *Polacy i osoby polskiego pochodzenia w siłach zbrojnych i policji państw obcych. Historia i współczesność.* Pod red. A. i Z. Judyckich. Toruń 2001, s. 365-370.

Z dziejów Wyższej Szkoły Wojennej na obczyźnie 1940-1946. [w] *Biuletyn Instytutu Filozoficzno-Historycznego WSP Częstochowa.* Nr 29/8/2001, s. 54-61.

Les polonais dans l'armée belge (1832-1853) [w] J. Goddeeris, P. Lierneux, 1830. Insurrection Polonaise – Indépendance belge. Louvain 2001, s. 89-95.

MACIEJ SZCZUROWSKI

1997

Artyleria Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w II wojnie światowej, Piotrków Trybunalski - Warszawa, 2000, s. 489+zał.

Polacy internowani na Litwie 1939-1940, [aut. J. Pięta, W. K. Roman,...], Warszawa 1997, s. 510, aut. 49%;

Uwagi dotyczące prac nad listą Polaków internowanych na Litwie w latach 1939-1940, [aut. W. K. Roman,...], „Biuletyn Wojskowej Służby Archiwalnej", 1997, nr 20, s. 171-179;

Wspomnienia o Aleksandrze Blumie, „Znad Wilii", nr 1 (182), Wilno, 1-15. 01. 1997;

Piłsudski o wspólnej historii Polski i Litwy, [aut. W. K. Roman,...], „Znad Wilii", nr 8 (189), Wilno, 15-30. 04. 1997;

Sięgając po broń i orły narodowe, „Znad Wilii", nr 3 (184), Wilno, 1-15. 02. 1997;

W odzewie na „Larum...”, „Głos Gostyniński”, 1997, nr 1;

1998

Polijas Militārās arhivu komisijas sasniegumi, pieredze un iegūtie secinājumi bijušās Padomju Savienibas arhivos, [aut. V. K. Romane,...], „Latvijas arhivi”, Riga, nr 1/1998, s. 90-94;

Przyczynek do internowania żołnierzy polskich na Łotwie (1939-1940), „Łambinowicki Rocznik Muzealny”, 1998, t. 21, s. 31-49;

O potrzebie dyskusji nad naukami pomocniczymi historii wojskowej, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne”, t. 1 (1998), s. 149-163;

Litwa wobec internowania żołnierzy polskich 1939-1940, [aut. W. K. Roman,...], „Znad Wilii”, cz. I, nr 18 (223), 15-30. 09. 1998; cz. II, nr 19 (224), 1-15. 10. 1998;

Decydujące uderzenie, „Polska Zbrojna”, 1998, nr 17;

1999

Artyleria polska w kampanii wrześniowej, Stan badań, postulaty badawcze, [w:] *Polski wrzesień 1939 z perspektywy 60-lecia*, materiały konferencji naukowej z

7 września 1999 roku, „Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej", 1999, nr 2 (35) A, Numer specjalny, s. 126-153;

Polscy jeńcy wojenni i internowani z kampanii wrześniowej 1939 roku w świetle ówczesnego prawa międzynarodowego, [w:] *Polski wrzesień 1939 r. – wojna na dwa fronty*, praca zbiorowa, Piotrków Tryb. 1999, s. 243-271;

Nauki pomocnicze historii wojskowej w procesie przygotowania i przeprowadzenia podróży wojskowo-historycznej, „Zeszyty Naukowe WSO im. gen. J. Bema", Toruń 1999, nr 14, s. 424-435;

Artyleria 2 Dywizji Strzelców Pieszych w kampanii francuskiej 1940 roku w świetle dokumentów przechowywanych w Centralnym Archiwum Wojskowym, „Biuletyn Wojskowej Służby Archiwalnej", Warszawa 1999, nr 22, s. 118-131;

2000

Stan i perspektywy badań nad losami żołnierzy polskich w ZSRR w latach 1939-1958 w aspekcie działalności Wojskowej Komisji Archiwalnej, Cz. I, *stan badań nad losami żołnierzy polskich w ZSRR w latach 1939-1958 w aspekcie działalności Wojskowej Komisji Archiwalnej*, [Aut. J. Pięta, R. Jakubczak, B. Komorowski, W.K. Roman, M. Szczurowski, R. Szeremietiew], Warszawa 2000, wyd. „Arsenał", ss. 306; wyd. II, MON, Warszawa 2000.

Wstęp do badań historycznych, nauki pomocnicze historii i archiwistyka w systemie kształcenia studentów historii szkoły wyższej, Materiały z ogólnopolskiej konferencji metodycznej zorganizowanej przez Zakład Nauk Pomocniczych Instytutu Historii Filii Akademii Świętokrzyskiej w Piotrkowie

Trybunalskim w maju 2000 roku, red. nauk. M. Szczurowski, Toruń 2000, ss. 209; wyd. II, Toruń 2001;

5 Kompania Pozycyjna Artylerii Pieszej w wojnie polsko-rosyjskiej 1831 r. „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne", nr 2/2000, s. 99-120.

Wnioski z użycia artylerii polskiej w kampanii wrześniowej, [w:] *Materiały z konferencji „Polski wrzesień 1939 r. – wojna na dwa fronty"*, pod red. H. Stańczyka, Piotrków Tryb. 2000, s. 221-228;

Karpacki Pułk Artylerii Lekkiej Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich w kampanii libijskiej 1941-1942 roku, „Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej", 2000, nr 2, s. 253-271. *Centralne Archiwum Wojskowe*, recenzja książki: Wanda Krystyna Roman, *Centralne Archiwum Wojskowe 1918-1998. Tradycje, historia, współczesność służby archiwalnej Wojska Polskiego*, Toruń 1999, [w:] „Przegląd Historyczno-Wojskowy", Rok I (LII), Nr 2 (183), Warszawa 2000, s. 158-162;

Realizacja przedmiotu wstęp do badań historycznych. Stan obecny i postulaty na przyszłość, [w:] *Wstęp do badań historycznych, nauki pomocnicze historii i archiwistyka w systemie kształcenia studentów historii szkoły wyższej* , pod red. M. Szczurowskiego, Toruń 2000, s. 19-23;

Linguistic turn, postmodernizm, narzędzia narracji i inne współczesne dylematy filozoficzno-metodologiczne historii a treści nauczania wstępu do badań historycznych, [w:] *Wstęp do badań historycznych, nauki pomocnicze historii i archiwistyka w systemie kształcenia studentów historii szkoły wyższej,* pod red. M. Szczurowskiego, Toruń 2000, s. 44-48;

O integrującej roli źródłoznawstwa wśród nauk pomocniczych historii, [w:] *Wstęp do badań historycznych, nauki pomocnicze historii i archiwistyka w systemie kształcenia studentów historii szkoły wyższej,* pod red. M. Szczurowskiego, Toruń 2000, s. 124-128;

Wytyczne szkoleniowe dowódcy 2 Dywizji Strzelców Pieszych z 18 lutego 1940 r., [w:] „Artyleria w operacji i walce", nr 7/2000, Wydawnictwo Naukowe WSO im. gen. J. Bema, Toruń 2000, s. 206-222;

Wojskowa Komisja Archiwalna 1992-1997, [w:] „Przegląd Historyczno-Wojskowy", rok I (LII), nr 3 (184), Warszawa 2000, s. 113-134;

Artyleria Wojska Polskiego 1945-1955 na tle ówczesnej doktryny wojennej, „Zeszyty Naukowe WSO im. gen. J. Bema", nr 17/18, Toruń 2000, s. 487-496;

Udział artylerii w obronie Warszawy, [w:] *Obrona Warszawy wrzesień 1939*, pod red. E. Łacioka i W. Ząbka, Warszawa 2000, s. 62-71;

Wstęp, [w:] *Wstęp do badań historycznych, nauki pomocnicze historii i archiwistyka w systemie kształcenia studentów historii szkoły wyższej* , pod red. M. Szczurowskiego, Toruń 2000, s. 9-15;

Udział artylerii w obronie Stolicy, ref. wygłoszony w dn. 5.12.2000 r. na Konferencji Naukowej pt. *Obrona Warszawy we wrześniu 1939 roku* zorganizowanej w Warszawie przez Zarząd Okręgowy Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych, Warszawską Radę Żołnierzy Września 1939 r., Porozumienie Organizacji Niepodległościowych Piłsudczykowskich i Kombatanckich, WIH AON i CBW;

Doświadczenia z walk w Dolinie Lombardzkiej w kwietniu 1945 roku, ref. wygłoszony w dn. 14.12.2000 r. w Toruniu na IV Sympozjum Historycznym na temat: *Wybrane aspekty myśli i sztuki wojennej w historii najnowszej*, organizatorzy: Katedra Nauk Humanistycznych Wydziału WRiA Wyższej Szkoły Oficerskiej im. gen. J. Bema i Zakład Historii Wojskowej Instytutu Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika;

2001

Wybrane problemy warsztatowo-dydaktyczne studiów historycznych. Materiały dla nauczycieli i studentów historii, pod red. M. Szczurowskiego, Toruń 2001; ss. 176;

Artyleria Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w II wojnie światowej, wyd. II, Toruń 2001;

Stan i perspektywy badań nad losami żołnierzy polskich w ZSRR w latach 1939-1958 w aspekcie działalności Wojskowej Komisji Archiwalnej, Cz. II, *Perspektywy badań nad losami żołnierzy polskich w ZSRR w latach 1939-1958 w aspekcie działalności Wojskowej Komisji Archiwalnej*, [Aut. J. Pięta, K. Banaszek, R. Jakubczak, B. Komorowski, W.K. Roman, M. Szczurowski, R. Szeremietiew];

Przyczynek do historii Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR w latach 1941-1942, [w:] *Prace Naukowe Światowej Rady Badań nad Polonią*, t. 7, *Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość Polaków na Wschodzie*, pod red. M. Szczerbińskiego i T. Wolszy, Gorzów Wlkp. 2001, s. 137-167;

Wybrane zagadnienia treści, form i sposobów realizacji wstępu do badań historycznych, [w:] *Wybrane problemy warsztatowo-dydaktyczne studiów historycznych. Materiały dla nauczycieli i studentów historii*, pod red. M. Szczurowskiego, Toruń 2001, s. 21-24;

Nauki pomocnicze historii wojskowej – postulaty, potrzeba i perspektywy rozwoju, [w:] *Przełomy w historii. Pamiętnik XVI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich*, pod red. K. Ruchniewicza, J. Tyszkiewicza, W. Wrzesińskiego, t. III, cz. 1, Toruń 2001, s. 169-175;

Wprowadzenie do historii a wstęp do badań historycznych. Zagadnienia filozoficzno-metodologiczne, treści i możliwości nauczania, [w:] *Wybrane problemy warsztatowo-dydaktyczne studiów historycznych. Materiały dla nauczycieli i studentów historii*, pod red. M. Szczurowskiego, Toruń 2001, s.35-39;

Kadra dowódcza artylerii Wojska Polskiego w przededniu kampanii wrześniowej, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne", nr 3/2001, s. 156;

Niedostrzeżona czy już zapomniana? Cenna książka o wojskowych służbach archiwalnych 1918-1998, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne", nr 3/2001, s. 299-302;

Związki źródłoznawstwa z badaniami nad historią regionalną i edytorstwem historycznym, [w:] *Wybrane problemy warsztatowo-dydaktyczne studiów historycznych. Materiały dla nauczycieli i studentów historii*, pod red. M. Szczurowskiego, Toruń 2001, s. 104-107;

Wstęp, [w:] *Wybrane problemy warsztatowo-dydaktyczne studiów historycznych. Materiały dla nauczycieli i studentów historii*, pod red. M. Szczurowskiego, Toruń 2001; s. 9-11;

Przyczynek do historii Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR w latach 1941-1942, ref. wygłoszony na VII konferencji naukowej na temat: *Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość Polaków na Wschodzie*, zorganizowanej przez Światową Radę Badań nad Polonią w dniach 8-9.05.2001 r. w Gorzowie Wlkp.;

Stan badań nad Polskimi Siłami Zbrojnymi na Zachodzie, ref. wygłoszony na VI Ogólnopolskim Forum Historyków Wojskowości pt. *Stan i perspektywy rozwoju polskiej historiografii wojskowej*, Piotrków Tryb. 17-18 września 2001

Omówienie książki: *W.K. Roman, Za Polskę do celi śmierci. Śledztwo i proces Nikodema Sulika*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2001, [w:] „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne", nr 4;

Omówienie książki: *W.K. Roman, Za Polskę do celi śmierci. Śledztwo i proces Nikodema Sulika*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2001, [w:] „Teki Historyczne" Londyn;

JÓZEF SMOLIŃSKI

1997

Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie 1939-1945, Warszawa 1997, ss. 164.

Lagarde 1940, Warszawa 1997, s. 87.

1998

1 Dywizja Grenadierów w kampanii francuskiej 1940 roku, Warszawa 1998, ss. 126 (współautorstwo z T. Czakiem; J. Smoliński opracował s. 9-69, 83-102, 118 i 124).

Polonia obu Ameryk w wojskowo-mobilizacyjnych planach rządu RP na uchodźstwie (1939-1945), Warszawa 1998, ss. 126.

Na wzgórzach Clos du Doubs, Warszawa 1998, ss. 68.

Plany formowania Wojska Polskiego w Kanadzie w okresie drugiej wojny światowej [w] „Myśl Wojskowa" 1998/2, s. 134-141.

Polskie jednostki wojskowe w Ameryce Północnej w okresie drugiej wojny światowej [w] „Myśl Wojskowa" 1998/3, s. 126-133.

Koncepcje polityczno-strategiczne gen. Kazimierza Sosnkowskiego [w] „Wiedza obronna" 1998, s. 4, s. 82-92.

Działalność naukowa i oświatowa wśród Polaków internowanych w Szwajcarii podczas II wojny światowej [w] „Łambinowicki Rocznik Muzealny" 1998, s. 109-119.

1999

Polskie władze państwowe i wojskowe na uchodźstwie, Warszawa 1999, ss. 126.

Gdy Paryż i Angers były stolicami Rzeczypospolitej. Wrzesień 1939 – czerwiec 1940. Dokumenty urzędowe, relacje prasowe, Warszawa 1999, ss. 158 (Wybór i opracowanie Marian M. Drozdowski i Józef Smoliński).

Koncepcje strategiczne gen. Władysława Sikorskiego po klęsce Polski w 1939 roku [w] „Wiedza obronna" 1999, z. 2, s. 132-145.

Działalność naczelnych władz wojskowych podczas ewakuacji Wojska Polskiego do Wielkiej Brytanii w czerwcu 1940 r. [w] „Niepodległość i Pamięć" nr 15/1999, s. 213-228.

Służba ochotników z Ameryki Północnej w polskich oddziałach podczas I wojny światowej [w] „Zeszyty Naukowe Wydziału Ekonomii i Zarządzania Politechniki Koszalińskiej" Nr 6, Koszalin 1999, s. 13-21.

Polityczno-wojskowe plany gen. Sikorskiego jako Naczelnego Wodza [w] „Wojsko i wychowanie" 1999/4, s. 89-93.

Polskie władze wojskowe we Francji (wrzesień 1939 – czerwiec 1940) [w] „DELTA" WIH AON, Warszawa 1999, s. 1-34.

2000

Podhalańczycy [w] „Wojska Lądowe" Nr 3 z 16-31.05.2000, s. 4.

Kampania francuska 1940 [w] „Wojska Lądowe" Nr 5 z 16-30.06.2000, s. 5

Zwyciężeni ale nie pokonani. Polska Dywizja na szwajcarskiej ziemi 1940-1945. Besiegt, doch ubezwungen. Eine polnische Division auf dem schweizerischen Boden 1940-1945, Warszawa 2000, ss. 176 (J. Smoliński – współautor i konsultacja historyczna).

Nie żyli dla siebie. Czyn orężny i kwatera powązkowska żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, Warszawa 2000, ss. 98 (współautorstwo z T. Czakiem; J. Smoliński opracował s. 1-73 i 79-92.

Polacy w bitwie o Anglię [w] „Wojska Lądowe" Nr 9 z 16-31.08.2000, s. 25.

Polacy w walce o wolność Francji 1940-1945 [w] *Od Jana Henryka Dąbrowskiego do Charlesa de Gaulle'a. Z dziejów polsko-francuskich tradycji wojskowych,* Warszawa 2000, Wyd. AON, s. 171-175.

Lagarde (17-18.06.1940) [w] *Dzieje oręża polskiego na tablicach Grobu Nieznanego Żołnierza,* pod red. W. J. Wysockiego, Warszawa 2000, s.318 i 319.

Clos du Doubs (18-19.06.1940 [w] *Dzieje oręża polskiego na tablicach Grobu Nieznanego Żołnierza* pod red. W. J. Wysockiego, Warszawa 2000, s. 320 i 321.

Piechota polska we Francji w latach 1939-1940 [w] *Polska piechota i wojska zmechanizowane. Tradycje i współczesność* pod red. T. Wójcika, ZN WSO Wrocław 2000, s. 235-244.

2001

Polacy w walkach aliantów we Francji (1940-1944), Warszawa 2001, ss. 135 (współautorstwo z T. Czakiem, J. Smoliński opracował s. 1-104 i 125-134.

Armia polska i życie społeczne Polaków we Francji. Wrzesień 1939 – czerwiec 1940. Dokumenty urzędowe i relacje, Warszawa 2001, ss. 229 (Wybór i opracowanie Marian M. Drozdowski i Józef Smoliński).

Oddział II Sztabu Naczelnego Wodza. Efekty działalności wywiadowczej na rzecz sojuszników zachodnich [w] *Bitwy Wojska Polskiego w drugiej wojnie światowej,* cz. I, *Wojsko Polskie w działaniach koalicyjnych,* Warszawa 2001, s. 118-132.

Wprowadzenie [w] *Roland Kaltengger, Generaloberst Eduard Dietl, dowódca spod Narwiku,* Warszawa 2001, s. 3-15.

Karpatczycy [w] „Wojska Lądowe" Nr 15 z 1-15.08.2001, s. 18.

Polskie obozy uniwersyteckie w Szwajcarii podczas II wojny światowej [w] *Przez burze. Pod wiatr. Szkolnictwo i oświata polska na Zachodzie w czasie drugiej wojny światowej,* pod red. T. Zaniewskiej, Białystok 2001, s. 38-51.

HENRYK STAŃCZYK

1997

Prusy Wschodnie w drugiej wojnie światowej (1940-1945), [w] *Działania militarne w Prusach Wschodnich,* Warszawa 1997, s. 323-360.

Udział Wojska Polskiego w wyzwoleniu Pomorza Zachodniego, [w] *Związki Pomorza Zachodniego z Polską,* Koszalin 1997, s. 255-265.

1998

Od Sandomierza do Opola i Raciborza, Warszawa 1998, s. 392.

Walki o Pragę w 1944 roku, [w] *Z dziejów militarnych Pragi,* Warszawa 1998, s. 141-150.

Łużycka tragedia, „Polska Zbrojna" 1998 nr 16.

Jak Stalin „przyspieszył" ofensywę, „Polska Zbrojna" 1998 nr 7.

Wyścig do Berlina, „Polska Zbrojna" 1998 nr 19.

1999

Największa bitwa kampanii obronnej 1939 r., [w] Zeszyty Naukowe AON nr 2 (wydanie specjalne) Warszawa 1999, s. 94-110.

Działania wojenne na Ziemi Piotrkowskiej we wrześniu 1939 r. [w] *Polski wrzesień 1939 – wojna na dwa fronty,* t. 1, Piotrków Trybunalski 1999, s. 321-340.

2000

Polski wrzesień 1939, wojna na dwa fronty t.2, Piotrków Trybunalski 2000 (redakcja).

Działania zbrojne na obszarze południowo-wschodniej Polski w latach drugiej wojny światowej, [w] *Działania militarne w Polsce południowo-wschodniej,* Warszawa 2000, s. 365-392.

Działania zbrojne na Polesiu, Podlasiu i Wschodnim Mazowszu w 1944 roku, [w] *Działania militarne na Mazowszu i w Polsce północno-wschodniej,* Warszawa 2000, s. 403-429.

Działalność 1 Frontu Ukraińskiego na Górnym Śląsku i Opolszczyźnie w zakresie sprawowania okupacji wojskowej, [w] *Ziemie odzyskane pod wojskową administracją radziecką po drugiej wojnie światowej,* Słupsk 2000, s. 59-82.

Obrona Gór Borowskich w dniach 4 i 5 września 1939 r., [w] *Polski wrzesień 1939 – wojna na dwa fronty,* t.2, Piotrków Trybunalski 2000, s. 143-150.

Działania Wojska Polskiego w operacjach Armii Czerwonej (1943-1945), [w] *Bitwy Wojska Polskiego w drugiej wojnie światowej* cz. I, AON Warszawa 2000.

Działania wojenne na obszarze południowej Polski w 1945 roku, [w] *55-lecie zakończenia II wojny światowej i powstania Śląskiego Okręgu Wojskowego,* Wrocław 2000, s. 7-20.

Bitwa nad Bzurą i jej wpływ na przebieg walk o Warszawę, [w] *Obrona Warszawy, wrzesień 1939,* Warszawa 2000, s. 93-111.

Nowa książka o dziejach artylerii (rec.) [w] Zeszyty Naukowe AON nr 4/2000, s. 322-325.

Nauki pomocnicze historii a warsztat naukowy historyka, [w] *Wstęp do badań historycznych. Nauki pomocnicze historii i archiwistyki w systemie kształcenia studentów historii szkoły wyższej,* Toruń 2000, s. 106-110.

Działania wojenne na obszarze południowej Polski w 1945 roku, [w] *55-lecie zakończenia II wojny światowej i powstania Śląskiego Okręgu Wojskowego,* Wrocław 2000, s. 7-20.

Działania Wojska Polskiego w operacjach Armii czerwonej (1943-1945), [w] *Bitwy Wojska Polskiego w drugiej wojnie światowej* cz. I AON, Warszawa 2000, s. 28-34.

Działalność 1 Frontu Ukraińskiego na Górnym Śląsku i Opolszczyźnie w zakresie sprawowania okupacji wojskowej, [w] *Ziemie odzyskane pod wojskową administracją radziecką po drugiej wojnie światowej,* Słupsk 2000, s. 59-82.

Ostatnia bitwa 2 Korpusu Polskiego, Polska Zbrojna 2000 nr 16.

2001

Operacja krakowska 1945, Warszawa 2001, ss. 183.

Działania wojenne na Pomorzu w 1945 roku, [w] *Działania militarne na Pomorzu,* Warszawa 2001, s. 249-259.

Działania militarne na obszarze południowej i południowo-zachodniej Polski w 1945 roku, [w] *Działania militarne w Polsce południowo-zachodniej*, Warszawa 2001, s. 381-407.

Bitwa o przyczółek sandomierski w 1944 roku, [w] Piotrkowskie Zeszyty Historyczne nr 2, 2001.

Systemy dowodzenia w Wojsku Polskim od czasów najdawniejszych do współczesności i zmiany, jakie w nich nastąpiły po zmianie sojuszów i wstąpienia Polski do NATO, [w] *Führungsdenken in europäischen und nordamerikanischen Streitkräften im 19. Jahrhundert,* Hamburg – Berlin – Bonn, 2001, s. 149-179.

Bitwa o Monte Cassino, [w] *Bitwy Grobu Nieznanego Żołnierza,* Warszawa 2001.

Bitwa o Ankonę, [w] *Bitwy Grobu Nieznanego Żołnierza,* Warszawa 2001.

Bitwa o Bolonię, [w] *Bitwy Grobu Nieznanego Żołnierza,* Warszawa 2001.

Wyzwolenie Bredy, [w] *Bitwy Grobu Nieznanego Żołnierza,* Warszawa 2001.

1 Dywizja Pancerna pod Falaise, [w] *Bitwy Grobu Nieznanego Żołnierza,* Warszawa 2001.

Zdobycie Wilhelmshaven, [w] *Bitwy Grobu Nieznanego Żołnierza,* Warszawa 2001.

Polacy w Tobruku, [w] *Bitwy Grobu Nieznanego Żołnierza,* Warszawa 2001.

1 Dywizja Pancerna w walkach o Belgię, [w] *Bitwy Grobu Nieznanego Żołnierza,* Warszawa 2001.

Rekonesans do ćwiczeń Korpusu Sił Szybkiego Reagowania [w] Biuletyn AON nr 1/2001, s. 32-33.

JANUSZ ZUZIAK

1998

Polska i Bałtyk między dwoma wojnami, [w:] Nasze Sygnały (Londyn), 1998 nr 184;

Generał Józef Haller i legenda Błękitnej Armii, [w:] Nowy Kurier (Kanada), 1998 nr 23;

1999

Działalność polskiego wywiadu w rozpracowaniu niemieckiej bazy Peenemünde, [w:] Nowy Kurier (Kanada), 1999 nr 23;

Józef Piłsudski jako historyk wojskowości, [w:] Nowy Kurier (Kanada), 1999 nr 24;

2000

Walka i pamięć. Z orężnych tradycji Rembertowa (współautor), Warszawa 2000, ss. 59;

1. Dywizja Pancerna gen. Stanisława Maczka we wspomnieniach żołnierzy, cz. I, Wyd. AON, Warszawa 2000, ss. 112;

1. Polska Samodzielna Brygada Spadochronowa gen. Stanisława Sosabowskiego w bitwie pod Arnhem, [w:] Zeszyty Naukowe AON, nr 2/2000;

Sprawa usunięcia gen. bryg. Stanisława Sosabowskiego z 1. Samodzielnej Brygady Spadochronowej, [w:] Zeszyty Naukowe AON, nr 4/2000;

Płk prof. dr hab. Tadeusz Sawicki (1923 – 1999), [w:] Przegląd Historyczno – Wojskowy, nr 1/2000;

2001

Wykorzystanie doświadczeń kampanii wrześniowej 1939 w wojnie francusko – niemieckiej 1940 r., [w:] Przegląd Historyczno – Wojskowy, nr 1/2001;

1. Dywizja Pancerna gen. Stanisława Maczka we wspomnieniach żołnierzy, cz. II, Wyd. AON, Warszawa 2001, ss. 48

3. Dywizja Piechoty Wojska Polskiego we Francji w 1940 roku, Toruń 2001, ss. 150;

Dzieje Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie 1947 – 1997, Warszawa 2001, ss. 307;

Wybrane problemy warsztatowo – dydaktyczne studiów historycznych, pod red. M. Szczurowskiego, (współautor), Toruń 2001, ss. 176;

Polska historiografia wojskowa w Wielkiej Brytanii w latach 1939 – 1990. Instytucje, ludzie, publikacje, Warszawa 2001, ss. 278;

STEFAN ZWOLIŃSKI

1997

Kapitulacje wojsk niemieckich na froncie wschodnim w 1945 r. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Zmechanizowanych im. T. Kościuszki. Poglądy i Doświadczenia, Rocznik XXVIII, Wrocław 1997, s. 21-37.

Duszpasterz 1 Dywizji im. T. Kościuszki, ks. Franciszek Wilhelm Kubsz. Nieznany epizod z działań partyzanckich na Białorusi, „Polska Zbrojna" 1997, nr 20 Magazyn Tygodniowy, s. 28-29.

Gdzie znajdują się groby polskich żołnierzy poległych w bitwie pod Lenino (12-13 X 1943 r.), „Polska Zbrojna" 1997, nr 40, Magazyn Tygodniowy, s. 28-29.

1998

Działania partyzanckie w Jugosławii w okresie II wojny światowej (Ekspertyza dla Ministra Obrony Narodowej), WIH AON Warszawa 1998, (ss. 24).

Sztab Naczelnego Wodza Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w latach II wojny światowej, [w] „Myśl Wojskowa" Wydanie specjalne. *80 lat Sztabu Generalnego WP*. Materiały z konferencji, listopad 1999, s. 52-62.

Stanowisko Rządu Polskiego na obczyźnie i działalność Delegatury Krajowej w zakresie przejęcia i zagospodarowania ziem postulowanych w czasie wojny, [w] Ziemie odzyskane pod wojskową administracją radziecką po II wojnie światowej, [red. S. Łach]. Materiały z konferencji, Słupsk 2000, s. 9-24.

Ziemie Północno-Wschodniej Polski w systemie obronnym państwa, [w] *Działania militarne na Mazowszu i w Polsce Północno-Wschodniej* [red. nauk. Wiesław Wróblewski], Wyd. „Comandor", Warszawa 2000, s. 429-453.

Walka i pamięć. Z orężnych tradycji Rembertowa. Album. [red. nauk. S. Zwoliński], WIH AON, Warszawa 2000, ss. 60.

Wojsko w dziejach Rembertowa w dziejach II Rzeczypospolitej, [w] *Walka i pamięć. Z orężnych tradycji Rembertowa* [red. nauk. S. Zwoliński], AON WIH Warszawa 2000, s. 7-8.

Wojsko w dziejach Rembertowa w okresie powojennym,[w] *Walka i pamięć. Z orężnych tradycji Rembertowa* [red. nauk. S. Zwoliński], AON WIH Warszawa 2000, s. 9-12.

Walki w rejonie Rembertowa podczas operacji praskiej 1 Frontu Białoruskiego (1-13.09.1944 r.), [w] *Walka i pamięć. Z orężnych tradycji Rembertowa* [red. nauk. S. Zwoliński], AON WIH Warszawa 2000, s. 48-52.

Bataliony Budowlane w latach 1949-1955. Organizacja, zadania i warunki pracy żołnierzy [współautor Z. Palski, Ekspertyza dla Komitetu Społeczno-Politycznego Rady Ministrów], WIH AON Warszawa, wrzesień 2000, ss. 82.

Udział Wojska Polskiego w powojennej okupacji Niemiec, [w] *Wojsko Polskie w działaniach koalicyjnych w II wojnie światowej,* cz. I, [red. nauk. T. Panecki], AON WIH Warszawa 2000, s. 146-163.

Jednostki WP w okupacji Niemiec, „Polska Zbrojna" 2000 nr 20, Magazyn Tygodniowy, s. 37-38.

2001

Rozpad ZSRR a problem bezpieczeństwa polskiej granicy wschodniej, [w] *Polska granica wschodnia. Przeszłość i teraźniejszość* [red. nauk. W. Wróblewski], Lublin 2001, s. 149-165.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA I ARCHIWUM Akademii Obrony Narodowej
Nr 69012